

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Mahmut KARADEMİR

109249

ABDÎ

CÂMASB-NÂME
(İNCELEME-METİN)

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

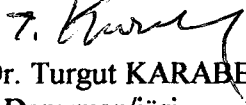
Doç. Dr. Turgut KARABEY

T 109249

ERZURUM-2001

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nın Türk Halk Bilimi (Folklor) sahasında jürimiz tarafından Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Turgut KARABEY
Danışman/jüri

Doç. Dr. Ali GELİK

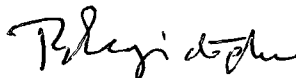
Jüri

Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU

Jüri

**T.C. YÜSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. 04.10.2001

Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Özet	I
Abstract	II
ÖNSÖZ	III
Kısaltmalar	V
Bibliyografya	VII

GİRİŞ

XIII

1. XV. Yüzyılın Kültürel Yapısına Genel Bir Bakış	XIV
2. XV. Yüzyılda Tercüme Faaliyetleri	XVI
3. Halk Hikâyesi Hakkında Genel Bilgi	XVII
3.1. Hikâyenin Menşei	XVII
3.2. Eski Türk Edebiyatında Hikâye	XIX
3.2.1. İslamiyet Öncesinde Hikâye	XIX
3.2.2. İslamiyet Sonrasında Hikâye	XX
3.2.2.1. Halk Edebiyatında Hikâye	XX
3.2.2.2. Divan Edebiyatında Hikâye	XX
3.2.2.2.1. Mensur Hikâyeler	XXI
3.2.2.2.2. Manzum Hikâyeler	XXI

I. BÖLÜM

XXIII

1. Cāmasb-nāme Hakkında Genel Bilgi	XXIV
1.1. Kelime Anlamı	XXIV
1.2. Kaynakları	XXV
2. Nüshalar Hakkında Bilgi	XXVII
2.1. Yurtiçindeki Kütüphanelerde Bulunanlar	XXVII
2.2. Yurtdışındaki Kütüphanelerde Bulunanlar	XXIX
3. Abdî'nin Hayatı	XXXI
4. Cāmasb-nāme'deki Hikâyelerin Özetleri	XXXV
4.1. Dānyal'ın Hikâyesi	XXXV
4.2. Cāmasb'ın Hikâyesi	XXXVI
4.3. Bulkıya'nın Hikâyesi	XXXVII
4.4. Şah Sahra Hikâyesi	XXXVII
4.5. Kaf Dağı Hikâyesi	XXXVIII
4.6. Cihân-şâh Hikâyesi	XXXVIII
4.7. Murg Şah Hikâyesi	XXXIX

4.8. Şah Peri Hikâyesi	XXXIX
4.9. Gevher-nigin Kalesi Hikâyesi	XL
4.10. Şemse Bânu Hikâyesi	XL
4.11. Şah Keyfal Hikâyesi	XLI
4.12. Şah Keyhüsrev Hikâyesi	XLI

II. BÖLÜM

XLIII

1. Hikâyelerin Tahlili	XLIV
1.1. Muhteva Özellikleri	XLIV
1.1.1. Olaylar	XLIV
1.1.2. Şahıslar	XLIX
1.1.3. Mekân	LII
1.1.4. Zaman	LIV
1.2. Motifler ve Karakterleri	LV
1.2.1. Aşk Motifleri	LV
1.2.2. Sosyal Hayatla İlgili Motifler	LVI
1.2.3. Masal Motifleri	LVIII
2. Yapı ve Şekil Hususiyetleri	LXII
2.1. Klâsik Mesnevi Tarzı	LXII
2.2. Hikâye Anlatım Geleneği	LXVIII
2.3. Dil ve Üslup Özellikleri	LXX
2.3.1. Deyimler	LXXI
2.3.2. Atasözleri	LXXIV
2.3.3. Dinî-Ahlâkî-Didaktik Unsurlar	LXXX
3. Câmâsb-nâme'nin Edebiyatımız ve Kültürümüzdeki Yeri	LXXXIII
4. Hikâyelerin Günümüz Edebi Türlerine Yansıması	LXXV

III. BÖLÜM

LXXXVII

1. Değerlendirme	LXXXVIII
2. Hikâyedeki Motiflerin Motif Index Of Folk Literature'a Göre Tasnifi	XCIII
3. Sonuç	CX

IV. BÖLÜM

CXII

1. Metnin Bölüm Başlıkları	CXIII
2. Transkripsiyonlu Metin	1
3. Dizin	365
4. Ekler	376
5. Özgeçmiş	385

ÖZET

DOKTORA TEZİ

ABDÎ, CÂMASB-NÂME (İNCELEME-METİN)

Mahmut KARADEMİR

Danışman : Doç.Dr. Turgut KARABEY

2001- SAYFA: 504

Jüri: Doç Dr. Turgut KARABEY

.....

.....

Abdî'nin Câmasbnâme'si yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından Türk Kültürü'nün temel eserleri arasında kabul edilmiş önemli bir eserdir. XV.yüzyılda Abdî mahlaslı bir şâir tarafından tercüme telif karışımı bir şekilde yazılan bu eser, tashihli ve transkripsiyonlu metni verildikten sonra muhtelif yönlerden incelendi. Tespit edilebilen nüshalar içinde en hacimli kabul edilen Fransa Biblioteque Nationale numara 1363'te kayıtlı 183 varaktan ibaret nüsha esas alındı. 5350 beyitlik iç içe geçmiş büyük ve küçük 12 hikâyeden meydana gelen bu eser, günümüz harfleriyle verilerek Türk Halk Kültürü içerisindeki yeri ve önemi araştırılmıştır.

ABSTRACT

Ph. Thesis

ABDI'S CÂMASB-NÂME

(A CIRITICAL TEXT)

Mahmut KARADEMİR

Supervisor: Assist. Prof. Turgut KARABEY

2001 PAGE: 504

Jury: Assist. Prof. Turgut KARABEY

.....

.....

Abdi's Camasbnâme is a very notable work of poetry considered to be one of the great works of Turkish culture by culture by both foreign and national researchers.

Composed in the 15 th Century by a poet under the pseudonym of Abdi is in fact an annotated translation of another work of poetry.

In the present dissertation, Camasbname was studied from various aspects with critical notes and corrections of the original text when necessary. Among several copies of the work available the most extensive one is the copy at the Biblioteque Nationale at 1363, in France which is registered with number 1363 and composed of 183 sheets. This copy on which the present study is based, comprises of 12 interwoven episodes of various length.

The original text was transcribed into modern Turkish and then its place and importance in Turkish folklore and popular culture was emphasized.

ÖNSÖZ

Türk Halk Bilimi (Folklor) ana bilim dalında doktora tezi olarak hazırladığımız Câmasb-nâme, XV. yüzyılda Anadolu'da yaşamış Abdî mahlaslı Mûsa adlı bir şâ'ir tarafından Farsça'dan Türkçe'ye manzum olarak tercüme edilmiştir. Önemli bir halk hikâyesi olan bu eser, tercüme ve telif karışımı bir hususiyet arz eder. Bundan dolayı bütün yerli ve yabancı araştırmacılar Abdî'nin bu Câmasb-nâme adlı eserinin Türk Edebiyatı ve özellikle Halk Edebiyatımız açısından önemli bir konuma sahip olduğunda ittifak halindedirler.

Bu konu üzerinde muhtelif üniversitelerimizde bitirme tezleri, yüksek lisans tezleri ve doktora tezi yapılmıştır. Bunlar dil açısından yapılan çalışmalardır. Böyle önemli bir eser halk edebiyatı açısından şimdiye kadar ele alınmadığı için biz bu kıymetli eseri doktora tez konusu olarak hazırlamaya karar verdik. Önce Câmasb-nâme ile ilgili gerek yurt içinde gerek yurt dışında bulunan yazma nüshaları tespit ettik. Karşımıza birçok mensur ve manzum Câmasb-nâme nüshaları çıktı. Abdî'nin Câmasb-nâmesi dışındaki eserlerin umumi özelliklerini verdik. Üzerinde çalıştığımız Câmasb-nâme'nin Türkiye kütüphanelerinde bulunan nüshalarını gözden geçirdikten sonra bunların bir çoğunun beyit sayısı, imlâ ve istinsah tarihi bakımından hatalı ve eksik olduğunu tespit ettik. Bunlardan başka yurt dışında bulunan nüshalardan beyit sayısı bakımından çoğunlukla diğer nüshalara faik olan Fransa Millî Kütüphanesi'nde (Bibliothèque Nationale) Nu:1363 kayıtlı nüshayı temin ettik Türkiye de de bu nüshaya yakın olan İstanbul Millet Kütüphanesi (Ali Emiri) Nu: 1202 ve İstanbul Belediyesi Kütüphanesi Nu:587 kayıtlı nüshaları getirttik.

Çalışmamızın esasını bu Fransız Millî Kütüphanesi'nde dolgun ve mükemmel nüsha oluşturdu. Okuma sırasında zaman zaman takıldığımız veya anlamında tereddüt ettiğimiz yerlerde yukarıdaki nüshalardan yararlanma cihetine gittik.

çalışmamızda uyguladığımız yol ve nüshalar hakkında bilgi verdik. Girişte Câmâsb-nâme'nin yazıldığı çağda Anadolu Türk Kültürü hakkında genel bilgiler verdik. Tercüme, telif karışık manzum ve mensur halk hikâyelerinden kısaca bahsettik. Birinci bölümde Camâsb-nâme hikâyesinin özeti, anlamı, menşe'i, tesiri, Abdî'nin hayatı hakkında yaptığımız araştırmalar ve eserinden elde ettiğimiz bilgileri bu bölümde değerlendirdik. İkinci, üçüncü ve dördüncü bölüm çalışmamızın ağırlıklı bölümlerini teşkil etmektedir. İkinci bölümde hikâyeyi muhtelif yönlerden incelemeye tabi tutarak, tahlil ettik. Üçüncü bölümü de değerlendirme, "Motif Index of Folk Literature"a göre tasnif ve sonuç kısımlarına ayırdık. Tezin en önemli kısmı olan hikâyenin transkripsiyonlu metni ise dördüncü bölümde verildi. 5350 beyitten ibaret olan bu kısma ayrıca hikâyeden kolayca yararlanmak için metin fihristi ekledik.

Çalışmam sırasında benden yardımını esirgemeyen ve tezin her safhasında dikkatli uyarılarıyla bana yol gösteren tez yöneticim Doç.Dr. Turgut Karabey'e ve motiflerin değerlendirilmesinde kıymetli yardımlarını esirgemeyen hocam sayın Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU'na burada teşekkür etmeği bir borç bilirim.

Mahmut KARADEMİR

Erzurum 2001

Kısaltmalar

A. E.	:	Ali Emiri
a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
Ans.	:	Ansiklopedi
AYK	:	Atatürk Kùltür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Bak.	:	Bakınız
Baş	:	Başlangıç beyiti
Böl.	:	Bölüm
b.s.	:	basım, baskı
Bs.evi	:	Basım evi
C.	:	Cilt
ct.	:	Cilt yapısı
çev.	:	Çeviren
Dev. Kt.	:	Devlet Kitapları
Fak.	:	Fakülte
H.	:	Hicrî
Haz.	:	Hazırlayan
Hş.	:	Hicrî Şemsî
JA	:	Journale Asiaticum
KBY	:	Kùltür Bakanlığı Yayını
kt.	:	Kâğıt
Ktb.	:	Kütüphane
KTB	:	Kùltür ve Turizm Bakanlığı
M.	:	Miladî
Mad.	:	Madde
MEB	:	Millî Eğitim Bakanlığı
Mtb	:	Matbaası
Müt.	:	Mütercim
Nu.	:	Numara
Ö.	:	Ölüm tarihi

VI

öç.	:	Ölçüleri
s.	:	Sayfa
S:	:	Sayı
Sad.	:	Sadeleştiren
Son	:	Bitiş beyiti
Sos. Bil. Enst.	:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
st.	:	Satır
TD	:	Türk Dili
TDAY	:	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDE	:	Türk Dili ve Edebiyatı
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
Terc.	:	Tercüme
TET.	:	Türk Edebiyatı Tarihi
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
Ün.	:	Üniversitesi
ve dev.	:	ve devamı
yk.	:	Yaprak
Yay.	:	Yayın, yayınları
yz.	:	Yazı

Bibliyografya

- AHMED-İ Tefezzuli; **Tarih-i Edebiyyât-ı İran Piş ez İslam**, Tehran, 1377 hş., s. 173-174
- AKTAŞ, Şerif; **Roman Sanatı ve Roman İncelemisne Giriş**, Ankara 1991.
- AKYÜZ, Kenan; “Türk Edebiyatı” Mad. **İslam Ansiklopedisi**, 2.Cilt, Milli Eğitim Bakanlığı, Dev. Kit., İstanbul, 1988.
- ALANGU, Tâhir; **Billur Köşk**, İstanbul, 1990
- AND, Metin; **Geleneksel Türk Tiyatrosu, Kukla, Karagöz Orta Oyunu**, Ankara, 1969
- ASLAN, Ensar; **Halk Hikâyelerini İnceleme Yöntemleri, Yaralı Mahmut Üzerine bir İnceleme**, Dicle Ün. Eğt. Fak. Yay. Diyarbakır, 1990.
- ATALAY, Besim; **Divanü Lügati’t-Türk Tercümesi**, III. C., TDK yay., Ankara, 1941
- ATLANSOY Kadir; **Câместnâme (22a-41b) Varakları Metin- İndeks**, Erzurum, 1979. (Bitirme Tezi TD79/1 Atatürk Ün. Edeb. Fak Araştırma Merkezi)
- B. Carra de Vaux; “Danyal”, **İslâm Ans.**, III. C., İstanbul, 1993, s. 479
- BALİ, Muhan; “Halk Hikâyeleri ve Program Tekniği”, **Türk Folklor Araştırmaları**, S.: 268, Kasım 1971
- BALİ, Muhan; **Ercişli Emrah İle Selvi Han Hikâyesi**, Atatürk Ün. Yayınları, Nu:213, Ed. Fak. Yay., 47, Ankara, 1973.
- BAYRAKTAR, Duhter (Hazırlayan); **Sihirli Nar: Şahmeran Hikâyeleri**, 2.bs. Erdem Yay. Trip Matb., İstanbul, 1992.
- BAYRAM, Mikâil ; “Ahi Evren Hakkındaki Yılan (Evren:Ejder) Efsanelerin Ortaya Çıkışı” **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, II. Cilt, Ankara, 1986, s. 75-79
- BENER, Hikmet Erhan; **Şahmeran**, oyun 2 Perde Kaynak Yayınları, Zümrüt Matbaası, İstanbul, 1984.
- BİLGEGİL Zehra; **Câместnâme (62a-82 b) Varakları Metin- İndeks**, Erzurum, 1979. (Bitirme Tezi TD 79/2 Atatürk Ün. Edeb. Fak Araştırma Merkezi)

- BORATAV, Pertev Naili-W, Eberhard; **Typen Türkhischer Volksmerchen**, Wiesbaden, 1958
- BORATAV, Pertev Naili; **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul, 1969.
- BORATAV, Pertev Naili; **Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği**, Adem Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 1988.
- BOZKAPLAN, Şerif Ali; **Abdî Mûsâ Câmasb-nâme Dil Özellikleri- Kısmi Transkription**, (Basılmamış Doktora Tezi I-II.C) Malatya, 1989.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yayını, 4.Cilt, İstanbul, 1986.
- ÇAĞATAY, Saadet; “ İki Kardeş Hikâyesi, **Türk Lehçeleri Örnekleri**, Ankara, 1963
- ÇAĞATAY, Saadet; **Altun Yaruktan İki Parça**, Ankara, 1945
- ÇAKIR, Müjgan; **Abdî'nin Câmasb-nâmesi** (Basılmamış yüksek lisans tezi), Marmara Ün., Türkiyat Araştırmaları Enst., İstanbul, 1994
- ÇAKIR, Müjgan; “Klâsik Türk Edebiyatı'nda Yılan ve Şâh-ı mârân Üzerine Telakkiler”, II. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri
- ÇELEBİOĞLU, Amil; **Türk Edebiyatında Mesnevi- XV. y.y.'a Kadar**, Kitabevi Yan. İstanbul, 1999
- ÇEVİRME, Hülya; **Murathan Mungan'ın Hikâyelerinin Kültür Yapılarının Değerlendirilmesi ve Greimas Gösterge Bilim Metoduna Göre Yapısal Özelliklerin İncelenmesi**, Atatürk Ün. Sos.Bil.Ens. (Yayınlanmamış Dr. Tezi) Erzurum, 1999.
- DEVELLİOĞLU, Ferit; “Hikâye” mad., **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, 1970, s. 440 , 1933.
- DİHHUDA, Ali Ekber; **Lügatname** , 16. C., Tahran, 1337 hş., s. 64-65
- ERKAN, Mustafâ; “Câmasb-nâme” **İslam Ansiklopedisi**, TDV Yay. 7. C., İstanbul, 1993, s. 44
- ERCİLASUN, A. Bican; “Başlangıçtan XIII. Yüyla Kadar Türk Nazım ve Nesri”, **Büyük Türk Klâsikleri**, 1. C., 1985, s. 82-83
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet; **Ahmed-i Dâ'î Hayatı ve Eserleri**, Türk Edebiyatı Örnekleri VII, Üçler bs.evi, İstanbul, 1952, s. 73-79

- ERTOP, Konur; “Divan Edebiyatının Halk Edebiyatına Etkisi”, **Türk Dili, Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı**, (Aralık 1968), 207. S., 436. s.
- FİSCHDİCK, Edith; **Das Türkische Volksbuch “Elif und Mahmud”** Walldorf-Hessen, 1958.
- FORSTER, E. M.; **Roman Sanatı**, (Çev. Ünal Aytür), İstanbul, 1982
- GABAİN, D. A. V.; **Çaştani Bey Hikâyesi (Uygurca)**, (Çev. S. Himran), İstanbul, 1945
- GİBB.E.J. Wilkinson **A History of Ottoman Poetry- Osmanlı Şiir Tarihi**, (Terc. Ali ÇAVUŞOĞLU), (5.Cilt) I-II C., Akçağ Yay., Tarihsiz, s. 269-275
- GOŞAEV, Dedebe; **Türkmen Türk Edebiyatı Gatmaşıkları; İpek Yolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri**, KBY, Ankara, 1995.
- GÖZÜTOK, Avni; **Garib-nâme Dili Üzerinde Sistemik Bir Gramer Çalışması**, (Basılmamış doktora tezi), Erzurum, 1992
- GÜZEL, Abdurrahman; **Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatı**, Akçağ Yay., Ankara, 1999
- HELİMOĞLU YAVUZ; Muhsine; **Şâhmâran Masalları**, Doruk Yayınları, Ankara, 1994.
- Hikâye-i Şâhmerân**, İstanbul (Taşbasma), Tarihsiz, 86. S.
- Hikâye-i Şâhmerân**, İstanbul (Taşbasma), 1291, 84. S.
- Hikâye-i Şâhmerân**, İstanbul (Taşbasma), 1301, 84. S.
- Hikâye-i Şâhmerân**, İstanbul (Taşbasma), 1309, 84. s.
- KAFESOĞLU, İbrahim; “Doğu Anadolu’ya İlk Selçuklu Akını”, **Köprülü Armağanı**, İstanbul, 1953, s. 268
- KAPLAN, Mehmet; “İslami Devri Hikâyeleri” **Yol Dergisi**, (12 Ocak 1966), Yıl:1, Sayı: 5, s.14,15.; “Hızır ile Zülkarneyn Hikâyesi” **Yol Dergisi**, (19 Ocak, 1966), Yıl:1, Sayı: 6, s. 15-16.; “İyi ve Kötü Vezir” **Yol Dergisi**, (26 Ocak 1966), Yıl:1, Sayı:7, s. 17-18; “Hacı Bektaş Veli ve Akça Koca” **Yol Dergisi**, (2 Şubat 1966), Yıl:1, Sayı 8, s. 17-18.
- KAPLAN, Mehmet; **Hikâye Tahlilleri**, Dergah Yayınları İnceleme Dizisi:9, 3.Baskı, İstanbul, 1986.

- KARADEMİR, Mahmut; **Halk Hikâyesi Külliyyâtı-Selim Cevheri Zeynelasnâm-Duhter-i Şâh-ı Keşmir.(Metin İnceleme)**, (Atatürk Ün. Sos.Bil.Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Erzurum, 1993
- KARDAŞ, Nevin (ve diğerleri); “Hikâye”mad., Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 2. C., Ankara, 1995, 1257. s.
- KAVRUK,Hasan; **Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler**, MEB Yayını, İstanbul, 1998
- KIZILTOPRAK, İ.Hilmi; **Câместnâme (84a-103b) Varakları Metin- İndeks**, Erzurum, 1979. (Bitirme Tezi TD79/3 Atatürk Ün. Edeb. Fak Araştırma Merkezi)
- Kitâb-ı Mukaddes (Eski ve Yeni Ahit, Tevrat ve İncil)**, Kitap-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1976.
- KUNOS, İgnacz; **Türk Masalları**, (Çev. Gani Yener), İstanbul, 1987
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir; **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, 1970.
- KONCU, Hanife; **Abdî, Câmasb-nâme**, Marmara Ün. Türkiyat Araştırmaları Ens.(Y.Lisans) İstanbul, 1994.
- KONCU, Hanife; “Câmasb-nâme’nin Türk Kültürüne Tesiri Üzerine Bazı Düşünceler” **Bir: Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**: Prof.Dr Kemal Eraslan Armağanı, s.9-10 (1998).
- KOZACI, Hatice; **Câmasb-nâme**, (Yüksek lisans tezi), Ege Ün. Sos. Bil. Enst. İzmir, 1994.
- KÖKSAL, Hasan, **Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı**, Ankara, 1984, s. 183
- KÖKTEKİN, Kâzım, “Ahmed-i Dâ’i’nin Câmasb-nâme Tercümesi ve Dili”, **Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 13. S., Erzurum 1999, s. 27.
- KÖPRÜLÜ M.Fuad: Edebiyat Araştırmaları, TTK Bs. Evi, Ankara, 1966
- KÖSE Nerin; **Seyfûlmülük Hikâyeleri Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma**, (Basılmamış doktora tezi), Ege Ün., Sos. Bil. Enst., İzmir 1993.
- Kur’ân-ı Kerim**, Diyânet İşleri Başkanlığı, Ankara, 1985
- KURNAZ, Cemal-Mustafa Tatçı; **Yesevilik Bilgisi**, Milli Eğitim bs. Evi, Ankara, 2000

- KUT, Günay, "Hint Edebiyatından Türk Hikâyelerine", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 8, (1997), s. 357-377
- LEVEND Agâh Sırrı; **Türk Edebiyatı Tarihi**, 1.Cilt, Giriş, 3. Baskı, TTK, Ankara, 1988.
- LEVEND; Agâh Sırrı; "Divan Edebiyatında Hikâye" **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten 1967**, TTK, Ankara, 1989.
- MACDONALD, D. B.; "Hikâye" mad., **İslâm Ans.**, 5/1. C., 447-481. s.
- MELİKOFF, İrena.; "Sur Le Camasbnâme", **Journal Asitique**, Tome, CCXLII, (1954), s. 483
- Muhayyelât-ı Azîz Efendi**, Sad. Ahmet Kabaklı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990, 349 s.
- MU'İN, Muhammed, **Ferheng-i Fârsi**, 5.Cilt. Tahran, 1371 hş.
- MUNGAN, Murathan ; **Cenk Hikâyeleri**, Metis Yayınları 3. Baskı, Aralık, 1993.
- N.B.; **Büyük Şahmaran Hikâyesi**, Halk Kitapçılık, Sırlar Mat., İstanbul, 1968.
- NESİM, Ali; **Şahmeran Öyküleri**, Gümüş bs.evi, İstanbul, 1989.
- ONARAN, Âlim Şerif; **Binbirgece Masalları**, 7. C., İstanbul, 1992
- ORKUN, Hüseyin Nâmık; **Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi'nin Uygurcası**, İstanbul, 1940
- ÖGEL, Bahaddin; **Türk Mitolojisi II.Cilt** MEB Yay. İstanbul, 1994.
- ÖGEL, Bahaddin; **Türk Mitolojisi(Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)** TTK., Ankara, 1995
- ÖGEL, Bahaddin; **Türk Mitolojisi(Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)** I.Cilt, TTK., Ankara, 1989.
- ÖZDEMİR, Hasan; "Geleneksel Kültürümüzde Şahmaran" **V. Milletlerarası Türk Halk Kültür Kongresi Halk Edebiyeti Seksiyonu Bildirileri**, KBY II. Cilt, Ankara, 1997, s. 221-228.
- ÖZKAN, Mustafa; **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 245-251
- ÖZTEKİN, Özkan; "Bir Tatar Masalı: Yılan Patşası Şahmara" **Milli Folklor Dergisi**, 5.Cilt 33. Sayı Bahar, 1997, s. 131-137.

- [ÖZZORLUOĞLU], Süleyman Tevfik; **Şâhmarân**, Sahibi ve nâşiri cemiyet kitaphanesi, İstanbul, 1341
- [ÖZZORLUOĞLU], Süleyman Tevfik; **Şahmeran**, İstanbul Orhaniye Matbaası, 1928, 62+2 s.
- [ÖZZORLUOĞLU], Süleyman Tevfik; **Şahmeran Hikâyesi**, İstanbul Necm-i İstikbal Matbaası, 1341, 62 s.
- PROPP, Vladimir; **Masalların Yapısı ve İncelemesi**, (Çev. Hüseyin Gümüş), Ankara, 1987.
- Sadıkî-yi Berzger; “Câmasb” **Dânişnâme-i Edeb-i Fârisî I**, Tehran, s. 1375
- SAKAOĞLU, Saim ve diğerleri; **Meddah Behçet Mâhir’in Bütün Hikâyeleri**, C. 2, AYK, Ankara, 1999
- SEYİDOĞLU Bilge- Orhan Yavuz; **Güçlükten Kolaylığa, Kederden Sevince**, Ankara, 1990.
- SEYİDOĞLU, Bilge; **Mitoloji (Metinler-Tahliller)**, Kayseri, 1995.
- SEYİDOĞLU, Bilge; “Kültürel Bir Sembol Yılan” Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara, 1998, s.86.
- SÖZLÜER Kemal; **Câместnâme (42a-61b) Varakları Metin- İndeks**, Erzurum, 1979. (Bitirme Tezi TD79/4 Atatürk Ün. Edeb. Fak. Araştırma Merkezi)
- ŞİMŞEK, Esmâ; “Bir Olağanüstü Varlığın Yaratılış Miti: Şahmaran” Tuncer Gülensoy Armağanı, Kayseri, 1995, 333. s.
- TEFEZZÜLİ, Ahmed; **Tarih-i Edebiyât-ı İran Piş ez İslâm**, Tahran 1377 hş.
- TEZCAN, Semih; **En Eski Türk Dili ve Yazını, Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, TTK Yay., Ankara, 1978, s. 313
- TÜMER, Gürhan, “Yılan”, **Argos (Yeryüzü Kültür Dergisi)**, Eylül, 1990, s. 128-142.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**; 2. Cilt, Dergâh Yay., İstanbul, 1977, s. 9
- ULUDAĞ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yay., İstanbul, 1991, 552 s.
- YILMAZ, Mehmet, **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992, 196 s.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya; **Uyanış Devirlerine Tercümenin Rolü**, İstanbul, 1997
- YÜCE, Kemal; **Saltuk-nâme’de Tarihi, Dinî ve Efsanevî Unsurlar**, KTB. Yay., Ankara, 1987.

GİRİŞ

1. XV. Yüzyılın Kültürel Yapısına Genel Bir Bakış

Bu bölümde araştırma konumuz olan Câmasb-nâme'nin tür, muhteva, yapı, özellikleri dışında kalan hususiyetleri ile bu ve benzeri eserlerin yazılmasını gerektiren çağın siyasi, sosyal ve kültürel faaliyetlerinden kısaca söz etmek istiyoruz. Biliyoruz ki düşünce eserleri belli bir birikimin sonucu olarak doğarlar. Bu birikim ferdi seviyede olduğu kadar asrın birikimi olarak da değerlendirilebilmektedir.

Anadolu'nun fiilen vatan oluşunun tarihi, her ne kadar 1071 olarak gösteriliyor ise de bu tarihten çok önceleri bölgeye Türk göçlerinin varlığından haberdarız. Belki bu tarihten sonra Anadolu'ya Türk göçü, biraz daha artmıştır diyebiliriz.

Anadolu'nun vatan olarak seçilmesi Sultan Tuğrul zamanında değer kazanmış, Çağrı Bey'in 1018-21 tarihlerinde Doğu Anadolu ve Kafkaslar yöresinde yaptığı araştırmalar neticesinde de kesinleşmiştir. Selçuklular, Orta Asya ile Anadolu arasında bir köprü oluşturmuş, doğudan gelen göçmen kabilelerini buraya göndermiş ve mekân tutmalarına imkân sağlamıştır.¹

Malazgirt öncesinde ve sonrasında Anadolu'ya akan bu insan seli, beraberinde kültürünü edebiyatını, sanatını ve dünya görüşünü, kısaca hayatının tüm değerlerini de beraberinde getiriyordu. Bunun yanında İran Merkezli Selçuklu İmparatorluğu yerleşik kültürlerden ve İslamî kültür ve sanat değerlerinden aldığı motifleri, yeni bir anlayışla işliyor, Türkiye tarihi, sanatı ve kültürünün temellerini örüyordu.

¹ İbrahim Kafesoğlu, "Doğu Anadolu'ya İlk Selçuklu Akını", Köprülü Armağanı, İstanbul, 1953, s. 260.

Bütün bu gelişmelere paralel olarak Anadolu'da Türk halk kültür ve sanatının gelişmesine kapı açan tercüme faaliyeti, Selçukluların son döneminde Anadolu beylikleri himayesinde başladı. Ancak Seyhun ve Ceyhun kıyılarından başlayıp, Anadolu'da devam eden sözlü edebiyat geleneği, diğer bir ifade ile Hoca Ahmed Yesevi geleneği, geniş halk kitlelerince kabul görünce medrese tedrisi, mahsüllerini buna bağlı olarak geç ortaya koymuştur.

Diğer bir engel de Türk Dünyası'nın Moğol istilasına bu devirde uğramasıdır. Gerçi bir çok bilginin Anadolu'ya göçmesine vesile olmuştur. Ancak bu hareket, Anadolu'yu siyasi çalkantıya itmiş, kültürel ve ilmi faaliyetler açısından hayatın felce uğramasına, ilmî faaliyetlerin gelişmemesine neden olmuştur. Bunun yanında Moğol İstilasının bu özellikleri dolayısıyla fikri alanda tasavvufi düşüncenin olgunlaşmasına da yardımcı olduğu bir gerçektir. İbnü'l-Arabî, Sadreddin Konevi, Mevlânâ Celaleddin, Fahreddin Irakî, Necmeddin Dâye, Evhaeddin Kirvânî gibi ünlü alim mutasavvıflar bu cereyanın Anadolu'da kökleşmesinde büyük rol oynamışlardır.

Hoca Ahmet Yesevî geleneğine bağlı tasavvufi cereyan ile Vahdet-i Vücut mesleğine bağlı tasavvufi cereyan "Anadolu'nun müsait şartları içinde birbirinden az çok farklı tasavvufi cereyanların doğmasına vesile olmuşlardır. " Ekberîlik, Rifâîlik, Melâmilik, Babâîlik ve aralarında inanç şekil kıyafet bakımından benzerlikler bulunan Kalenderîler, Camîler, Haydarîler, Edhemîler, gibi tarikatlar ve zümreler Anadolu'ya yayılmışlardır. ²

Bu tasaavvufi cereyanlar Anadolu'ya yayılmakla kalmamış, XIV-XV. asırlarda daha yoğun olmak üzere yeni fetihlerle birlikte Batı Anadolu ve Balkanlar yönünde gelişme göstermiştir.

Yeni vatanda, halkın eğitim-öğretim faaliyetleri tekke ve zâviyelerde kendinî gösterdi. Hoca Ahmed Yesevî geleneğinin başlıca kurumları olan bu merkezlerde birçok şâir ve yazar yetişmiş, böylece Anadolu'da, Dînî-Tasavvufi Türk Edebiyatı, kuvvetli ve zengin bir şekilde tesis edilmiş oldu. ³ Anadolu sahasının ilk eseri sayılan Ahmed Fakih (ö. 1252 ?)'in 87 beyitlik *Çarh-nâme* ile *Kitâb-ı Evsâf-ı Mesâcidi's-şerîfe* adlı eserlerinden sonra Şeyyad Hamza (ö. 1348

² Avni GÖZÜTOK; Garib-nâme Dili Üzerinde Sistematiik Bir Gramer Çalışması (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 1991, s. 2.

³ Abdurrahman Güzel, Dîni-Tasavvufi Türk Edebiyatı, Akçağ Yay. , Ankara, 1999, s. 145.

?)'nın *Yûsuf u Zelîhasını* görürüz. Bunları takip eden Mevlânâ (ö. 1273)'nın *Mesnevi*, *Divân-ı Kebîr* ve *Fîhi Mâ Fîh*'i ile Sultan Veled (ö. 1312)'in *İbtidâ-nâme*, *İntihâ-nâme*, *Rebâb-nâme* adlı eserleri Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatı'nın ilk numûneleri olurlar.

XIII.-XIV. yüzyıllarda Anadolu sahasında ortaya konan eserler, başlangıçta, yukarıda zikredilen eğitim kurumlarında Farsça ve Arapça'dan tercüme edilmek sûretiyle yazılmış, daha sonra bu faaliyete halk dilinde telif edilerek devam edilmiştir. Bu edebi hareket gerçek şahsiyetine Yûnus Emre (1250-1320 ?) ile kavuşmuştur. ⁴

2. XV. Yüzyılda Tercüme Faaliyetleri

XV. yüzyıl Osmanlı kültür ve medeniyetinin geliştiği ve mükemmele doğru gittiği devredir. XIII-XIV. yüzyıllarda atılan Anadolu kültürünün temelleri bu asırda oldukça yükselmiştir.

Bu yüzyılda, saray ve beyliklerin konak çevreleri ilim ve kültür faaliyetlerini desteklemişlerdir. Bursa'da Osmanlı sarayı; Sinop ve Kastamonu'da Candaroğulları sarayı; Konya'da Karaman Beyliği sarayı gerek tercüme ve gerekse te'lif eser sahiplerini korumuş ve teşvik etmişlerdir.

Ahmedi ve Ahmed-i Dâi, Emîr Süleyman (1403-1410)'a kasideler yazmışlardır. Ahmed-i Dâi, Ebu'l-leys Semerkandi Tefsiri Tercümesi, Tezkiretü'l-evliyâ Tercümesi, Miftahu'l-cenne ve Camasb-nâme adlı eserleriyle çağın başında tanınan şairdir.

Agâh Sırrı Levend'in "Ümmet Çağı Edebiyatı" dönemi olarak değerlendirdiği beylikler dönemi ve sonrası çağı kültür tarihimiz açısından son derece önemlidir. Ortak İslamî motiflerin işlendiği, ortak edebi şekillerin olduğu bir devredir bu devre: Çünkü tercüme faaliyeti daha çok Farsça ve Arapça eserlerde yoğunlaşmıştır. Manzum tercümeler ön plandadır.

Gülşehirli Şeyh Ahmed, Feridüd-din Attar'dan *Felek-nâme* ve *Mantûku't-Tayr*'ı tercüme etti. Âşık Paşa, Mevlânâ ve Sultan Veled'den mülhem

⁴ Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Yesevilik Bilgisi, Milli Eğitim bs. evi, Ankara, 2000, s. 88-89.

olarak *Garib-nâme*'yi yazdı. Mevlevi Yusuf Meddah, Ebû Mihnet'den *Maktel-i Hüseyin*'i, Kötürüm Bayezit adına tercüme etti. Ali Baba el-Canî, Germiyanoglu Süleyman Şah namına *Kâbus-nâme*'yi tercüme etti Şair Ahmedî yine Feridüd-din Attar'dan manzum *Esrar-nâme*'yi tercüme etti Naifî Süleyman Efendi, Mevlana'nın Mesnevisini manzum olarak tercüme etti Bosnalı Abdullah Efendi, Muhyiddin Arabî'nin *Fususü'l-Hikemini* tercüme etti⁵. Kefelizade Abdülbaki Efendi, Abdülkerim'ül-Ceyli'nin İnsan'ül- Kâmil'ini tercüme etti. Aydınoglu Umur Bey adına Kelile ve Dimne, Germiyanoglu Süleyman Şah adına Marzubân-nâme tercümeleri yapıldı⁶. Elfû'l Leyleti ve'l- Leyle, *Kıssa-i Yûsuf Mikdâd ve Miyâse*, *El Ferec Ba'de's-Şidde* hikâyeleri, Arap edebiyatından o dönemde yapılan tercümelerdir⁷.

Tercüme faaliyeti, bir yandan Anadolu dinî-tasavvufî edebiyatın gelişmesine vesile olurken diğer yandan sözlü halk geleneğinin sistemleşmesine, bir kısım sözlü kaynakların, yeni motifler kazanmasıyla birlikte yazıya geçmesine sebep olmuştur. Battal-nâmeler, Danişmend-nâmeler, Dede Korkut Hikâyeleri, Saltık-nâmeler, İskender-nâmeler, Eba Müslim Hikâyeleri. Bunlar toplumun her tabakasında değer bulmuş sevilerek okunmuş ve dinlenmiş destanî-halk hikâyeleridir. Bu türden eserlerin Anadolu'da devlet kurmuş Türkmen Beylerinin adına yazılmış ve tercüme edilmiş olması, ortak millî zevkin gelişmesini de teşvik etmiştir. Bilhassa devlet ricali'nin ilmi faaliyetlere alakadar olması, yol göstermesi destek vermesi, destanî-te'lif eserlerin çoğalmasına kapı açmıştır.

3. Halk Hikâyesi Hakkında Genel Bilgi

3. 1. Hikâyenin Menşei

"Kam, Bahşı, Ozan, Meddah anlatıları bizde uzun süre diğer kültür meslekleriyle birlikte icra edilmiştir⁸. Sosyal tabakalaşma geliştikçe edebi

⁵ H. Ziya ÜLKEN, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, Ülken Yayınları, İstanbul, 1997, s. 308-311.

⁶ Hasan KAVRUK, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, MEB Yay. , İstanbul, 1998, s. 22-23.

⁷ Hasan KAVRUK, a. g. e. ; s. 51.

⁸ Fuat KÖPRÜLÜ; *Edebiyat Araştırmaları*, TTK Bs. evi, Ankara, 1966, s. 62.

mesleklerde buna bağılı olarak belirginleşmiştir. Sözlü gelenekte yaşayan destanlar yazıya geçerken destanî halk Hikâyesi ve giderek halk hikâyesine dönüşmüş manzum mensur şekillerinin yanında ikisinin bir arada kullanıldığı şekillerde ortaya çıkmıştır. Ancak “Hikâye terimi bizim kültürümüze Arap edebiyatından geçmiştir. Başlangıçta bu edebiyatta bugünkü anlamda “olay anlatımı”ndan farklı “taklid” anlamında kullanılıyordu⁹. Zaman içinde, anlatma roman, masal, olmuş bir, hadise¹⁰ “olayı nakletme”, kıssa, masal, edebi tür, ders verici masal, hayat Hikâyesi, uydurmalar¹¹, gibi kavramları karşılar duruma gelmiştir.

“Hikâye kelimesi dilimize girdiği çağdan günümüze kadar işlenen kültürümüz içinde çeşitli anlam genişlemelerine ve anlam daralmalarına uğramıştır. ” 19. yüzyıldan itibaren uğradığı anlam daralmasıyla¹² olabilirlik-gerçeğe uygunluk özelliğini kazanmıştır. Daha önce gerçeğe uygun olsun yada olmasın tasarlanan her hayal mahsulü olay Hikâye konusu içinde işlenebiliyordu. “Halk Hikâyesini” bunun dışında tutarsak, bugün artık modern Hikâye anlayışında “gerçeklik” ve “gerçeğe uygunluk” okuyucu üzerinde bırakacağı “gerçeklik” duygusuyla açıklanabilmektedir. Edebî eserlerin hemen hepsinde , çıplak realiteyi aramak yersizdir. Az veya çok idealize edilmiştir olaylar. Bir kere konu ve olay yazarın görüş açısından geçerek okuyucuya yansır. Şu halde Hikâyede geçen olay okuyucuda “olmuş veya olabilir” intibâ uyandırdığı ölçüde realite kazanır.

Hikâye konusu içine giren olaylarda yazar entrik unsurları okuyucunun ilgisini canlı tutacak tarzda işlemek ,ve okuyucu ile olayı eserin sonuna kadar birlikte götürmek zorundadır ki bu da yazarın sanatsal kişiliği ile alakalıdır. Bu husus Hikâye sanatının en belirgin özelliğidir¹³.

Modern Hikâyede konu ve olay için söylenen “gerçek ve gerçeğe uygunluk” kişi, mekân ve zaman için de geçerlidir. Kişi, mekân, zaman ne kadar gerçek sayılırsa sayılsın yine idealize edilmişlerdir. Mutlaka itibarlık vardır. Önemli olan bu unsurların okuyucu üzerinde “gerçeklik” izlenimi bırakmasıdır.

⁹D. B. MACDONALD; “Hikâye” Mad. , İslam Ans. , C. V. , . 447.

¹⁰ Ferit DEVELİOĞLU; “Hikâye” Mad. , Osmanlıca Türkçe Ans. Lugat, Ankara, 1970, s. 440.

¹¹ Örnekleriyle Türkçe Sözlük “Hikâye” Mad. , C. : 2, Ankara, 1995, MEB Yay. , s. 1257.

¹² Hasan KAVRUK; Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler, İstanbul, 1998, s. 2

¹³ Hasan KAVRUK; a. g. e. ; s. 3.

Çağdaş Hikâye, artık sadece bir olayın veya olaylar zincirinin kronolojik anlatımı olmaktan çıkmıştır¹⁴. Şahısların ruhsal çatışmalarının, tahlili fiziki görünümünde tasviri de Hikâye de önemli özellik olmuştur.

Günümüz Hikâyesi mensurdur. Üslup değeri, sanatçının tahlil ve tasvir metotlarını iyi kullanımına bağlı olarak ortaya çıkar.

Okuyucuya ahlak dersi verme yerine , sosyal yapının aynası olmayı yeğleyen modern Hikâye anlayışında sanatçı kendi kişiliğini gizlemek zorundadır.

Günümüz Hikâyesinde bir veya birden fazla olay yer almakla birlikte muhteva fazla girift hale getirilmemekte konu ve olay sınırlı tutulmaktadır.

3. 2. Eski Türk Edebiyatında Hikâye

3. 2. 1. İslâmiyet Öncesinde Hikâye

Eski Türk Edebiyatında Hikâye manzum ve mensur olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. İslamiyetten Önceki Türk Edebiyatında sözlü gelenekteki destanlar , roman ve Hikâye konularını birlikte taşıyordu. Parçalar halinde de olsa manzum olarak ifade ediliyordu. Alp-Er Tonga, Şu Oğuz Kağan destanında olduğu gibi

Daha sonraları Göktürk, Uygur ve Karahanlılar döneminde de “Sav” terimi Hikâye anlamının yanında mesaj, mektup, atasözü, tarihi olayları da¹⁵ karşılar oldu.

Türk Kültür tarihinin yazılı edebî metinlerini sekizinci yüzyıldan sonra görüyoruz. Göktürk kitabelerini bu kurumun dışında tutarsak Hikâye türünün ilk örneklerine Uygur metinlerinde rastlıyoruz. Değişik dillerden tercüme edildiği anlaşılan “Prens Kalyanamkara ve “Papamkara Hikâyesi”¹⁶ “Çaştani Bey Hikâyesi”¹⁷, “Şehzade ile Aç Pars Hikâyesi”¹⁸, “Dantipali Hikâyesi”¹⁹ ilk örneklerdir.

¹⁴E. M FORSTER; Roman Sanatı (Çev. : Prof. Dr. Ünal Aytür) İstanbul, 1982, s. 27.

¹⁵ Besim ATALAY; Divanü Lügati-t Türk Tercümesi, C. III, TDK Yay. , Ankara, 1941, s. 154

¹⁶ Hüseyin Namık ORKUN; Prens Kalyanamkara” ve “Papamkara Hikâyesi”nin uygurcası, İstanbul, 1940. s; Saadet ÇAĞATAY; İki Kardeş Hikâyesi, Türk Lehçeleri Örnekleri, Ankara, 1963, s. 33-34.

¹⁷ D. A. V. GABAİN; Çaştani Bey Hikâyesi, Uygurca İUA. (Çev. : S. Himran), İstanbul, 1945.

Orta Asya’da yapılan kazılarda elde edilen Hikâye parçalarının bir kısmında “Tuğmıl” “Arslan” gibi Türkçe isimlere rastlayan araştırmacılar bunların te’lif Hikâye parçaları olabileceğini ileri sürmektedirler²⁰.

3. 2. 2. İslâmiyet Sonrası

İslamiyet sonrasında da Hikâye manzum ve mensur örnekleriyle devam ederken Anadolu Türk ve Edebiyatının gelişimine bağlı olarak “Divan Edebiyatı Hikâyesi” ve “Halk Edebiyatı Hikâyesi” alt başlıklarını açmak gerekir.

3. 2. 2. 1. Halk Edebiyatında Hikâye

Halk Hikâyesine bağlı olarak gelişen bu Hikâyenin hakim karakteri, yazarın belli olmaması ve nazım-nesir karışımı olmasıdır. Başlangıç devresi olan XIV-XV. yüzyıllarda destanî nitelik taşımasına rağmen XVI. yüzyıldan itibaren müstakil hüvviyet kazanmıştır. Dede Korkut Hikâyelerinden başlamak üzere Aşık Garib Hikâyesi, Tahir ile Zühre, Ferhad ile Şirin, Emrah ile Selvihan, Aşık Kerem ile Aslı, gibi bu Hikâyelerde millî ve mahallî hayatımızla ilgili motifler giderek yoğunluk kazanmıştır.

3. 2. 2. 2. Divan Edebiyatında Hikâye

XV. yüzyılda temelleri oluşmaya başlayan bu edebiyat döneminde Hikâye nesir ve nazım olarak gelişme gösterir.

Divan edebiyatında esas itibari ile nazım ön plandadır. Sanat icra etmek isteyen bir şair düşünür, kalem erbabı şiiri tercih eder. Bu tür üzerinde meşhur olmak ister. Ancak manzum ve mensur Hikâyede temel düşünce “okuyucuya

¹⁸ S. ÇAĞATAY; Altun Yaruktan İki Parça, Ankara, 1945, s. 70-136.

¹⁹ A. Bican ERCİLASUN; Başlangıçtan XIII. yüzyıla kadar Türk Nazım ve Nesri, Büyük Türk Klasikleri, C. I, İstanbul, 1985, s. 82-83.

²⁰ Semih TEZCAN; En Eski Türk Dili ve Yazını, Bilim Kültür ve Öğretim Dili olarak Türkçe, TTK Yay. , Ankara, 1978, s. 313.

kıssadan hisse” sağlamaktır. Bunun için bu edebiyatta Hikâye en geniş ifadesi ile bir olayın anlatımı şeklinde düşünülmüştür²¹. Bunun için tahkiye etme anlatım biçimini kullanan, destan, efsane, masal, kıssa, menkabe, latife tarih eserleri Hikâye adıyla da adlandırılmıştır.

3. 2. 2. 2. 1. Mensur Hikâyeler

Hikâyelerin bizzat isimlerinde bile yukarıda saydığımız terimleri görebilmekteyiz. Dâstân-ı Kırk Vezir, Tarih-i Kırk Vezir, Hikâye-i Subh u Mesâ gibi mensur hikâyelerimiz öncelikle tercüme yoluyla şekil kazanmış daha sonra te’lif örnekler ortaya çıkmıştır. Ancak klasik edebiyatımızın tercüme anlayışı bugünkünden farklıdır. Mütercimler değişik tercüme yolları denemişlerdir. Ya aynen ekleme çıkarma yapmadan, orijinaliteyi bozmadan; ya ekleme çıkarmalar yaparak konuyu az çok genişletip daraltarak; ya da sadece konu alınarak te’life yakın bir tercüme yapmışlardır. Çeviriler, daha çok Farsça’dan olmak üzere Arapça ve az miktarda diğer dillerden yapılmıştır.

İsimleri bilinen Hikâyelerimizden bazıları şunlardır: Kelile ve Dimne, Marzuban-nâme, Tuti-nâme, Bahtiyar-nâme, Hüsn ü Dil, Kahraman-nâme, Kıssa-i Kıran-ı Habeşi, Gülistan ve Bostan, Elfû’l-leyle ve’l-leyle , Kıssa-i Yusuf, El-Ferec Ba’de’ş-Şidde, Elfû’n-nehâr ve’n-nehâr, Mikdad ile Miyase, Sinbad-nâme, Hikâye-i Esopos, Hikâyet-i Arabacı, Hâb-nâme, Bedâyiü’l âsâr, Horas-nâme, Evhâd Çelebi, Hikâye-i Mekk-i Zenân, Hançerli Hanım, Ebu Sina, Şeyh San’an kıssası, İbret-nûmâ, Gencine-i Hikmet, Muheyyelât-ı Aziz Efendi²²

3. 2. 2. 2. 2. Manzum Hikâyeler

Manzum Hikâyelerimiz, XIII. asırdan itibaren örneklerini vermeye başlar. Yukarıda da belirttiğimiz gibi ilk örneklerini Fars edebiyatından istifade

²¹ Hasan KAVRUK; Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler, MEB Yay. , İstanbul, 1998, s. 7.

ederek tercüme yoluyla kazanan manzum Hikâye sonraki asırlarda te'lif numunelerini de vermiştir. Manzum Hikâyelerimiz klasik edebiyatımızın bir nazım şekli olan “Mesnevi” kalıbı içinde verildiği için zaman zaman “mesnevi” tabirini de kullanacağız.

XIII. yüzyılda yaşamış bize kadar ulaşan Evsaf-ı Mesacid, Yusuf ve Zeliha, Dâsitân-ı Sultan Mahmud, Ahvâl-ı Kıyâmet, Rebâb-nâme, İbtida-nâme adlı mesnevilerin ortak özelliği dinî tasavvufî mahiyette olmalarıdır.

XIV. yüzyıl ve sonrasında yazılan hikâyelerin konularında çeşitlilik yavaş yavaş artmaktadır. Başlangıçta din ulularının hayatları etrafında geliştirilen Hikâyeler yazılırken, giderek ahlakî, didaktik ve nasihat nitelikli eserler yazıldı. Milli kahramanların hayatlarına dinî motifler ilave edilerek gazavat-nâmeler yazıldı. Süheyl ü Nev-bahar, Mihr ü Vefa, Bahtiyar-nâme, benzeri eserler âşk ve macera konularını işlediler. Mantıku't-Tayr, Garib-nâme gibi eserler tasavvufî konuları işlerken, Maktel-i Hüseyin, İskender-nâme, Kerâmât-ı Ahi Evran gibi mesneviler menkâbe türü eserler olarak ortaya çıktılar.

Bu konulara ek olarak sonraki asırlarda yazılan mesnevilerde tarihi ve ilmi konular yer aldı. Ahmedî'nin Tevârih'i Mûluk-i Âl-i Osman, aynı yazarın tıpla ilgili olmak üzere yazdığı Tervihü'l- Ervâh'ı; Ahmed-i Daî 'nin Çeng-nâme ve Câmasb-nâmesi örnek olarak verilebilir²³. Hikâye konusunda bu umumi bilgiyi sunduktan sonra asıl Hikâye konumuz olan Abdî'nin Câmasb-nâmesini belirttiğimiz özellikler açısından hikâye tahlili metodlarıyla incelemeğe çalışacağız.

²² Hikâyeler hakkında geniş bilgi için bakınız: Kenan AKYÜZ, “Türk Edebiyatı” Mad. İslam Ans. 12/2. Cilt, Milli Eğitim bs. evi, İstanbul, 1988, s. 530-627; Hasan KAVRUK, Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler, Muhayyelât-ı Azîz Efendi, Sad. Ahmet Kabaklı, KBY, Ankara, 1990

²³ Amil ÇELEBİOĞLU; Türk Edebiyatı'nda Mesnevi (XV. Yüzyıla kadar Sultan II. Murad Devri), Kitabevi Yayını, İstanbul, 1999, s. 111.

I. BÖLÜM

1. C  masb-n  me Hakkında Genel Bilgi

1.1. Kelime Anlamı

C  masb, kelimesinin ayrıntılı anlamına Fars  a yazılmış, L  gatn  me’de rastladık. Buna g  re “C  masb” s  z   iki ayrı kelimedenden oluşmaktadır.İkinci kelime bildiğimiz “esb”(ad) kelimesidir. Fakat bu terkinin birinci kelimesinin ne olduğu bilinmemektedir. Bunun Moğolca “c  m” kelimesi ile de bir ilgisi yoktur.

Zerd  ştilere g  re C  masb, Avesta’da Hvogva Hanedanı’ndan olup, Frashaushtra’nın kardeşidir. Bunların ikisi de Key Guştasb’ın veziri idi. C  masb Zerd  şt’  n kızı Pourucista ile evlendi.

C  masb, Arap ve Fars edebiyatlarında filozof ve hakim olarak anılır. Onun bazı kehanetlerde bulunduğuna dair Pehlevice olan Y  d  g  r-ı Zer  r  n’da, Dak  k  ’nin Guşt  sb-n  me’sinde ve C  masb-n  me’de değişik rivayetler bulunmaktadır.

şah Gustasb’ın veziri olan bir filozofun adıdır.

Astronomi ile uğraşan bir filozofun adıdır.

C  masb adının Arap  a’daki/Arap Edebiyatı’ndaki karşılığının Nasrullah olduğu s  ylenir. O (C  masb) İşfendiyar’ın babası olan şah Guştasb’ın kardeşidir Guştasb, zerd  şl  ge ge  ince C  masb, Pişuten ve İşfendiy  r’da Zerd  ştil  ge inanarak onun dinine girdiler. İşfendiyar bu dini   vrete yaymakla, hem İran’da hem de İran dışında ateşgedeler inşa etmekle g  revlendirildi. Azerbaycan yoluyla Anadolu ve Avrupa’ya gitti ve b  y  k ninesi ile İtalya’da g  r  şt  .

C  masb ise Astronomi ve Felsefe ilimlerini yaymakla meşgul oldu ve yıldışların tesiri konusunda bir  ok bilgi elde etti.

Firdevsi'nin Şeh-nâmesi'ne göre o bir astronomdur.

Kimya alanında araştırmaları olan ve rivayete göre tam iksiri bulun İranlı bir Filozoftur. Kitab-u Câmasb Fi's-San'a adlı eser ile Câmasb-nâme onundur.

Eski Farsça ile yazılmış olan Ferheng-i Müluk ü Esrâr-ı Acem adlı eseri vardır. Guştâsb Şah adına yazılan bu eserde yıldızlarla ilgili çeşitli bilgiler rumuzlu olarak anlatılmıştır. Yıldızların yakınlaşmasından yola çıkarak zayıf yapmıştır. Rivayete göre dünyanın 5000 yıllık geleceği konusunda çeşitli kehanetlerde bulunmuş, bazı sultanlar ve peygamberlerden haber vermiştir. Hz. Mûsâ'dan ve eşeğe binen ve annesine nisbetle anılacak peygamber diye Hz. İsa'dan ve sevgi örneği olacak peygamber diye de Hz. Muhammed'den bahsetmiştir¹.

Farsça yazılmış bir başka Câmasb-nâme ise Nasirüddin Tûsî'nin (ö. h. 672/1274 M.) derûnî ilimlerden söz eden “yıldız-nâme” türünden otuzüç beyitlik bir mesnevidir. Bilindiği kadarıyla Türkçe'ye ilk tercüme de budur. Ahmed-i Dâî'nin (Ö:H.824/1421M.) Nasirüddin Tûsî'nin aynı adlı eserinden biraz genişleterek tercüme etmiştir. Yetmiş üç beyitten oluşan bu mesnevi “Feûlün/Feûlün/Feûlün/Feûl kalıbıyla yazılmıştır².

1.2. Kaynakları

Türkçeye kazandırılan Câmasb-nâme tercümelerinden en önemlisi, II.Murat devri şairlerinden Abdî'nin Câmasb-nâme'sidir. Adının Mûsâ, mahlasının Abdî olduğundan başka hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulamadığımız bu şair, tercümenin asıl kaynağı hakkında fazla bilgi vermemektedir. Aynı adı taşıyan Farsça bir eserden tercüme ettiğini belirtiyorsa da bunun kime, hangi devre ait olduğunu ve hacmini, konusunu bildirmemektedir. Çünkü Farsça'daki Câmasb-nâmelerle, Abdî'nin Câmasb-nâmesi konuları bakımından çokça farklılıklar göstermektedir. Haklı olarak, değişik kaynaklardan tercüme edildiği fikri ağırlık kazanmaktadır. “Mensur bir Câmasb-nâme'den

¹ Ali Ekber DİHHUDA; Lûgatnâme, Tahran, 1337 hş., 16.C., s.64,65.

² İsmail Hikmet ERTAYLAN; Ahmed-i Dâ, i, Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1952, s.73.

tercüme edildiğini”³ iddia edenler olduğu gibi, “Binbir gece Hikâyelerinden”⁴, “Taberi tarihinden”⁵ tercüme edildiğini ileri sürenlerin iddialarını doğrular nitelikte kanıtlar bulunmaktadır. İncelememize konu olan Câmasb-nâme’de “Yılanların Şahı” olarak geçen, yarı insan yarı yılan olan efsanevi motifle, “Binbirgece” de geçen “Yer altı sultanı Yemliha’nın öyküsü”ndeki yılanların kraliçesi yarı insan yarı yılan motifile benzerlik göstermektedir. Câmasb-nâme de adı Şahmaran olarak geçen bu kahraman, sözü edilen hikâyede Yemliha adını alır asıl kahraman Câmasb’ın adı da Hasib olarak geçmektedir⁶. Ancak İsrail’in efsanevi tarihinde adı geçen “Danyâl”dan Binbirgece’deki hikâyede bir Yunan filozofu olarak söz edilmektedir. İrena Melikoff ise herhangi bir kaynak göstermeden Câmasb-nâmenin kaynağını Taberi Tarihi olarak vermektedir⁷. Kanaatimize göre adı geçen Taberi tarihinde “Danyâl Peygamber, adının geçmiş olması, Melikoff’un bu hükmü çıkarmasına vasile olmuştur.

İncelememize konu olan Câmasb-nâme’de yılanların şahı olarak gösterilen kahramanın yakalanma şekli, Ferec Ba’de’ş-Şidde hikâyelerinden “Zeyne’l-asnâm Hikâyesi”nde geçen motifle tam örtüşmese de benzerlikler görülmektedir⁸. Ferec Ba’de’ş-Şidde Hikâyeleri arasında “Zeynelâsnâm” adıyla geçen Hikâye Binbir Gece Masalları’nda “Bakireler aynasının Harika Öyküsü” olarak geçmektedir⁹.

Abdî Binbir Gece Masalları’ndan doğrudan tercüme yapmamış olsa bile İslâm kültürünün ortak konularından istifade etmiştir. Özellikle Kur’an kaynaklı hikâyelerin tesirleri Câmasb-nâme’ hikâyelerinde görülmektedir¹⁰. Ayrıca Manzum da olsa, bu eserinde Abdî, Arap hikâye tekniğini kullanmıştır. Hikâyeler birbiri içinde verilmektedir. Kahramanın duygularının doruğa çıktığı noktalarda, tahkiye anlatımı kesilip gazel türü içinde duygular etkili bir biçimde verilmektedir. Bu hususa dayalı olarak en azından şunu söyleyebiliriz: Câmasb-

³ Vasfı, Mahir KOCATÜRK; Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1970, s.219.

⁴ E.J. Wilkinson GİBB; A History of Ottoman Poetry (Osmanlı Şiir Tarihi) çev. Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara, Tarihsiz) C.I-II, s.269, 270.

⁵ İrena Melikoff; “ Sur Le Câmasbnâme” Journal Asiatique, Tome, CCXLII (1954), s.453.

⁶ Alim Şerif ONARAN; Binbir Gece Masalları” 7.C. İstanbul, 1992, s.68.

⁷ İ.MELİKOF; a.g.e.; tebliğ

⁸ Bilge SEYİDOĞLU-Orhan YAVUZ; Güçlükten Kolaylığa Kederden Sevince, Ankara, 1990s.36; Mahmut KARADEMİR; Halk Hikâyesi Külliyyatı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Erzurum, 1993, s.141-142.

⁹ Alim Şerif ONARAN; Binbir Gece Masalları” 7.C. İstanbul, 1992, s.97

¹⁰ bak. metin, s. 28, beyit: 400 ve dev.; Kur’ân-ı Kerim, Yusuf suresi, 110/10.

nâmenin kaynağı, ortak İslam kültürü ve İslam edebiyatlarında geçen ortak motiflerdir. Tevrat, İncil ve Kur'ân'da geçen *Hazret-i Âdem'in yeryüzüne gelişi* motifinin tesirini ve Hz. Yusuf kıssasının etkisini Câmasb-nâme'de görmekteyiz.¹¹

2. Nüshalar Hakkında Bilgi

2.1. Yurtiçindeki Kütüphanelerde Bulunanlar

1- *Abdî Câmasb-nâme*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nu.:587

Baş: Bir Kitâbı varıdı hikmet tolu
Kamu derde anda dermân yazılı

Son: Çün temâm itdük bu Câmasb-nâmeyi
Hakka şükr itdük bırakduk hâmeyi

yk:207, st: 13, yz: Harekeli Nesih, İstanbul, H.1077/1666 M. Müstensihi Hüseyin ibn Abdullah'tır.

2- *Abdî, Câmasb-nâme*, İstanbul Millet Kütüphanesi (Ali Emiri) nu.:1202

Baş: Kimdür ol kendüzini bilmiş ola
Cümle eşyâ 'ilmini bilmiş ola

Son: Çün temâm itdük bu Câmasb-nâmeyi
Hakka şükr idüp bırakduk hâmeyi

¹¹ Kitab-ı Mukaddes, Tekvin, 29. Bâb ve dev.; Daniel, 1. Bâb ve dev, İstanbul, 1976, s. 840.

Yk: 119, ölç:34x22.5 (25x15)cm. st:21 yz: Harekeli Nesih, kt: Büyük boy beyaz kağıt, kağıdı su yollu, su damgalı, başlıklar kırmızı, ct: mukavvadır.

3- *Abdî, Câmasb-nâme*, Atatürk Ün. Seyfeddin Özege ktb. Agah Sırrı Levend, nu: 427

Baş: Çok minnet-i şükr ü hamd ü bi had
Bir zâta ki yok şıfatına ad

Son: Kim beni bir kez duâ ile aña
Tañrı biñ kez rahmet eylesün aña

Yk: 156, ölç:208x150 (170x115)cm. st:15 yz:Harekesiz Nesih, kt: Kalın sarı kağıt, , ct: Şemseli, miklaplı kahverenkli deri cilt, İstanbul, H.1019/1610 M. Söz başları kırmızıdır. Müstensih Ahmed bin Osman'dır.

4- *Sa'dî, Câmasb-nâme*, (Kıssa-i Şâh-mâran)(Hicri 830) Ankara Millî Kütüphane nu:YzA 1598/2, yk:116, ölç: 236x175(190x136) mm

st:15 yz:Harekeli Nesih, Söz başları ve cetveller kırmızı kt: Cedidi Avrupa ct:Sırtı meşin mukavva Cilt, İstanbul H.1220/1805 M. Müstensih Hafız Mehmed Fevzi'dir.

5- *Abdî-i Edincikî, Câmasb-nâme*, Ankara Millî Kütüphane Ktb nu:YzA 3825/1 yk:1-6, ölç: 202x145(160x100)mm st:15, yz: Nesih kırmısı, kt: Elfiligramlı, söz başları kırmızı, ct: sırtı ve köşeleri mavi pandizot kaplı ve sathı ebru ct : karton cilt

6- *Abdî-i Edincikî, Câmasb-nâme*, Ankara Millî Kütüphane ktb nu:YzA FB 511, yk:228, ölç:203x145 mm, yz:Harekeli Nesih, kt: Birleşik kağıt filigranlı kâğıt, söz başları kırmızı, ct: sırtı siyah meşin üstü mor bez kaplı, miklepli mukavva cildi var.

7-*Abdî, Terceme-i Câmasb-nâme*, Ankara Millî Kütüphane nu: yzA 2044, yk:72, ölç: 170x122mm, yz: Ta'lik kt: Çiçek filigranlı söz başları kırmızı, ct: sırtı yeşil bez, siyah desenli karton cilt, İstanbul, H.1258, Müstensih Mehmed Rûmî el- Üsküdârî'dir.

8-*Abdî, Câmasb-nâme*, İstanbul Arkeoloji, ktb.nu:237, yk:129, st:19, yz: Harekesiz Divan kırmısı, ölç: 120x210(75x157)mm.

9-*Abdî, Câmasb-nâme*, TTK, ktb.nu:429, yk:165, st:15, yz: Harekeli Nesih, İstanbul, 1265.

10- *Abdî, Câmasb-nâme*, Konya İzzet Koyunoğlu , ktn.nu:11398, yk:149, ölç:135x190mm, yz: Harekeli Nesih yazı çerçevesi, ct: ciltlidir.

11-*Abdî, Câmasb-nâme*, TBMM ktb.nu: 1465, yk:62, st:13, ölç:183x126(135x80)mm, yz: Harekeli Nesih, İstanbul, H.1277/1861 M. kt:Aherli esmer cedid Kâğıt, sözbaşları kırmızı, ct:sırtı mavi bez kağıt kaplı

12- *Abdî, Câmasb-nâme*, İstanbul Süleymaniye ktn: Ali Nihad Tarlan nu: 66, yk:98 ölç: 183x140(150x96)mm st:15 yz: Nesih, kt: Samani Kağıt, başlık ve kimi söz başları kırmızı.

13- *Abdî, Câmasb-nâme*, Konya Yusuf Ağa ktb.nu:7582/9 yk:82, büyük boy, başı sonu eksik, yz: Ta'lik, ct: Siyah meşin cilt sırtı yıpranmış

14- *Abdî, Câmasb-nâme*, Ankara Adnan Ötüken ktb: nu 239, yk: 118, ölç: 200x135, 165x85, st:15, yz: Harekeli Nesih, müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

15- *Abdî, Câmasb-nâme*, İstanbul Üniversitesi ktb.nu: 9542, 11159/1746, yk: 270, ölç:200x155 (145x105)mm st:15, yz:Harekeli Nesih, İstanbul,H.1109/1697 M. Müstensihî Mûsâ bin Süheyl bin Attar'dır.

16-*Nasüriddin Tûsî, Câmasb-nâme*, Süleymaniye ktb. Ayasofya nu: 4795.

17-*Ahmed-î Daî, Câmasb-nâme*, İstanbul Ün. Edebiyat Fakültesi TDE Böl. Seminer ktb.nu:4028.

2.2. Yurtdışındaki Kütüphanelerde Bulunanlar

1- İngiltere British Museum nu: Add. 24.962, yk:189, st: 15, yz: Harekeli Nesih, İstanbul, h.933/ 1526 m. Müstensihî Mustafâ bin Nur Ali'dir.

2- Almanya nu: ms.or.oct.2017, yk: 86, ölç: 205x140(150x100) mm, st:15, yz: Harekeli Nesih, İstanbul, H.1109/1698 M. Müstensihî bilinmiyor.

3- Almanya nu: ms.or.oct.3706, yk: 150, öç: 205x145(155x90) mm, st:15, yz: Harekeli Nesih, İstanbul, H.1270/1853 M. Müstensihi İsmail bin Memiş'tir.

4- İtalya Bari orientale nu:103, yk:171, öç:155x170, st:15, yz:Harekeli Nesih, İstanbul, yok. Müstensihi Mevlana Çaltuk'tur.

5- İtalya Vatican Turco nu: 52 yk:53, öç:205x145mm, st:13, yz: Harekeli Nesih olup istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

6- *Abdî, Câmasb-nâme*, Fransa Biblioteque Nationale nu:1363, yk:183, Öç:285x190 mm, st:19, yz: Harekesiz Nesih, İstanbul, H.1007/ 1599 M. Müstensihi Hacı Hüseyin ibn Timur İstanbul, H.1007/ 1599 M.dır

Baş: Her ki ol kendi özin bilmiş ola

Cümle eşyâ 'ilminî bilmiş ola

Son: Bunca zahmet çekdüğüm bunca emek

Kim yazana bir du'â kıluñ demek

7- *Abdî, Câmasb-nâme*, Biblioteca Apostolica Barb orientale nu: 103 Mevlana Mahmud tarafından XV. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılan bu nüshanın mevcut yazma en eskisi olduğu belirtilmektedir¹².

M. Fuat Köprülü'nün, Vasfi Mahir Kocatürk'ün, Kemal Yavuz'un hususi kütüphanelerinde de bulunduğu kaynaklarda zikredilmektedir¹³.

¹² Mustafa ERKAN; "Câmasb-nâme" mad. İslam Ans. C.7. TDV Yn. İstanbul, 1993,s. 44.

¹³ M. Fuat KÖPRÜLÜ; Türk Edebiyat Tarihi(Haz.O.F.Köprülü-N.Pekin) 4. Baskı İstanbul, 1986,s.357; V. M.KOCATÜRK; Türk Edebiyat Tarihi, s.216 ; Kadir ATLANOY; Camest-nâme (Bitirme Tezi Atatürk Ün. Fen Edeb. Fak. Araştırma Merkezi ktb.) Erzurum, 1979, s.III.

3. Abdî'nin Hayatı

Araştırma eserlerinde adı Abdî Mûsâ veya Mûsâ Abdî olarak geçen şair, II. Murad Devri(1421-1451)'nde yaşamıştır. Kaynaklarda, hakkında fazla bilgi kayıtlı değildir. Abdî'nin yaşadığı çağ ve sonraki asırlarda yazılmış eserlerde “hayatı hakkında bilgiye rastlanmadığı”¹⁴ günümüz araştırmacılarının müşterek hükmüdür. Tezkirelerde de şair hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Şairin hayatı hakkında çok kısa bilgi, yine kendi eseri olan Câmasb-nâme'den çıkarılmaktadır:

Bu fakîr Abdî zelilden anlara¹⁵

Dâyimâ olsun revân ol cânlara

Bendeyüm anlara rahmet acıyam

Mûsiyem ben Aḥmedüñ muḥtâcıyam

Rahmet it ben ‘âşîye çokdur günâh

Muṣṭafânuñ ḥürmet-içün ya ilah

Rahmet eyle rahmet it bu ‘âşîye

Ol Muḥammed ḥakkı çün ben Mûsiye

Bu beyitlerden adının Mûsâ, mahlasının ise Abdî olduğunu öğreniyoruz.

II. Murad adına bir tercüme eser yazdığını yine onun beyitlerinden öğreniyoruz:

Şâh adına bunu kıldum terceme¹⁶

Kimse sözün şokmadum ben ḥarcuma

¹⁴ Şerif Ali BOZKAPLAN; Câmasb-nâme, Dil Özellikleri-Kısmî Transkripsiyon-Söz Dizini (Basılmamış Doktora Tezi) Malatya İnönü Ün. Sos. Bil. Enst., Malatya, 1989, s.2.

¹⁵ Bak. metin; 5a/105-111

¹⁶ Bak. metin; 6b/138-140

Şāh öñülide okına şāl-lah didüm
Buña Cāmasb-nāme diyü ad kıdum

Bu manzum tercüme esere “Cāmasb-nāme” adını verdiğini söyleyen Abdî kendisi hakkında daha fazla bilgi vermemektedir.

Tercümeyle bir bahar mevsiminde başladığını, yine aynı mevsimde Aydıncık’ta bitirdiğini ifade ettiğine göre, tercümenin yaklaşık bir yıllık bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Ol zamān kim dāsītāne başladum¹⁷
Eski uzadup yeni ıal aşıladum

Güllerinüñ vakti tam irmişidi
Ötmege bülbül şehir ıurmuşıdı

ııñılér şekker yiyüp söyleridi
Kumrular derdin ‘ayān eyleridi

Ebr-i nisān şacıardı dürlér
Jāle gül yüzinde kıalmış derler

Çevre ‘ālem gül açılmış bāğda
Başladum ben bu söze ol çağda

Hem temām olınça bil itdüm tamām
Yine gül vakti olınca ve’s-selām

¹⁷ Bak. metin; 5326 ve dev.

Tercümeye konu olan asıl kaynağın kısa olduğunu, “bunu uzadıp yeni dallar aşıladığını” yukarıdaki beyitlerde zikretmektedir. Buna göre tercüme, aynen tercüme olmayıp te’lif-tercümedir diyebiliriz.

Şehr-i Aydıncık içinde bu kelâm¹⁸

Düzülüb yazılup oldu temām

Çok emek zahmet çeküp gördük elem

İmdi uş temmet diyü sildük kalem

Çün temām itdük bu Cāmasb-nāmeyi

Hakka şükr itdüm bırakduk hāmeyi

Abdî, eserini Aydıncık’da tamamladığını bunu yaparken çok emek verdiğini çok zahmetler çektiğini Cāmasb-nāme adlı eseri tamamlayarak kalemi bıraktığını ifade etmekte ve bunun için de Hakka şükretmektedir. Ancak yazarın Aydıncık’lı olup olmadığına dair bir açıklık yoktur. Taradığımız kaynaklarda da yazarın doğum yeri veya memleketi hakkında bir bilgiye rastlayamadık.

Müstensih incelememize konu olan nüshanın yazılış tarihini Hicri 600 olarak gösteriyor.

Bil nebînüñ hicretinden bu sözi

Geçmiş idi bil yılın altı yüzi¹⁹

Tarihi andan durur işde didüm

Nite kim ol resmi erkāndur kodum

Urılup tarih temām oldu kelām

Hoş kelām ehlinedür cānlar gulām

¹⁸ Bak. metin; 181 b/ 5345 ve dev.

¹⁹ Bak. metin; 181 a/5337 ve dev.

Orijinal eserin bu tarihi taşıması imkânsızdır. Hicri 600 yılı, miladi 1203 yılına tekabül eder ki bu tarihte Osmanlı devleti henüz kurulmamıştı. Kaldı ki yazar eserin baş kısmında, Osmanlı hükümdarlarından Sultan II. Murad adına bu tercümeyi yaptığını ve Şah katında okunsun diye bizzat takdim ettiğini söylemektedir.

Düzüben bunı o şāhuñ adına

Aydayın işit o şāhuñ adı ne

Ĥandır ol kıymeti cāndur Murād

‘Ālemün şāhlarına ĥandur Murād

Şāh-ı Sulţan ol Muĥammed oğlıdur

Pes Muĥammed ĥanı mış bu oğlıdur

Faĥr-i ‘ālemden hemîn oldur Murād

Pes Murād oldı mürîd bulur Murād²⁰

Değişik nüshalarda değişik tarihler olmakla birlikte Osmanlı asırlarını içine alan tarihlerdir. Millî Kütüphane nüshasında H.830/M.1426, İstanbul Belediye Kitaplığı nüshasında H.942/ M.1535; Millet Kütüphanesi (Ali Emiri) nüshasında ise H.833/ M.1429 tarihi vardır. Bunlardan sonuncu tarih kaynaklarda müştereken zikredilen tarihtir²¹.

Müellifin H.600/M.1203 tarihini kaydetmesi imkânsız gözükmemektedir. Müstensihin hangi düşünce ile bu tarihi kaydettiği ise pek kestirilememektedir. Müstensihin okuyarak değil de dinleyerek kaydettiği fikri bizde kuvvet kazanmaktadır. Dinleme sırasında yanlışlık payı çok daha fazladır. Kaldı ki yazar bir kısım kelimelerin imlasında da yanlışlıklar yapmaktadır. Özellikle (د), (خى),

²⁰ Bak. metin; 56-b/ 119 ve dev.

²¹ Hasan KAVRUK; Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler, İstanbul, 1998, s. 54.; Gibb, a.g.e.), C.I-II, s.270.; Vasfi Mahir KOCATÜRK; Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1970, s.216.

(ظ), (ج) harfleri birbirleri yerine kullanabilmektedir. Aynı şekilde (ط) yerine (د); (ص) yerine (س) harflerini yer yer kullanmış olması yukarıdaki fikrimizi desteklemektedir.

4. Câmasb-nâme'deki Hikâyelerin Özetleri

4.1. Danyâl'ın Hikâyesi

Danyâl Peygamber olup, İsrail kaynaklarına göre bilge bir kişidir. Yaşının ilerlemesiyle birlikte ölüm duygusu onu rahatsız etmeye başlar. Bilgilerini topladığı kitabını yanına alarak Ceyhun nehri ötesindeki dağlarda yetişen bitkiler arasında ölüme çare olacak otları bulmaya gider. Ceyhun üzerindeki dar köprüde genç birisiyle karşılaşır. Genç, Danyâl'ı engellemek için konuşmaya başlar. Danyâl'ı tanıyıp tanımadığını sorar. Kendisinin Danyâl olduğunu söyleyince onu sınava tabi tutar. “Danyâl isen Cebrail'in şu an nerede olduğunu söyle çünkü Danyâl bilge bir kişidir.” der. Bunun üzerine Danyâl kitabına tekrar tekrar bakar, onun gökyüzünde ve yerde olmadığını bilir. Biraz düşününce bu gencin Cebrail olduğunu anlar. “Cebrail sensin” deyince, Cebrail kanatlanır, Danyâl'ın elindeki kitabı suya düşürür ve kaybolur.

Elinde birkaç yapraktan başka bir şey kalmayan Danyâl bu duruma çok üzülür, evine geri döner.

Bir gün hanımını çağırır, ona vasiyet eder. Kendisi öldükten sonra bir oğlunun dünyaya geleceğini ve bilge bir kişi olacağını, şayet “Babamdan bana bir miras kalmadı mı” derse elinde kalan bu bilgi yüklü kağıtları saklayarak ona vermesini sıkı sıkı öğütler.

Ölüm korkusunun sıkıntısına daha fazla dayanamayan Danyâl ölür.

4.2. Câmasb'ın Hikâyesi

Danyâl peygamberin ölümünden kısa bir süre sonra hamile olan eşi bir oğlan çocuğu dünyaya getirir. Adını Câmasb koyarlar.

Câmasb büyür gelişir. Ancak okuma dahil hiçbir işte başarı sağlayamaz. Annesi, “evlendirirse sorumluluk taşıyacağını ve bir iş yapıp ekmek parası kazanacağını” düşünür. Câmasb'ı evlendirirler.

Evlenince Câmasb çalışmaya gayret eder. Anası onu bir kısım odunculara katarak Câmasb'ın oduncu olmasını sağlar. Yağmurlu bir günde ormanda bir mağaraya sığınan Câmasb ve arkadaşları, ağzına kadar bal dolu bir kuyu bulurlar. Câmasb kuyudan balı çıkarır, arkadaşları şehirde satarak kazanç sağlarlar. Bal bitince Câmasb'ın hakkını gasb etmek için onu kuyuda bırakır giderler.

Câmasb kuyuda bir akrebin bulunduğunu görür onu öldürür. Akrebin kuyuya geldiği yolu bulur. Burayı biraz genişletince yer altı dünyasına yol bulur. Yolu, geniş bir havuzun etrafına kurulmuş çokça tahtların bulunduğu bir mekâna uğrar, çok hoşuna gider, tahtlardan birinin üzerine çıkar ve uyur.

Uyandığında etrafının yılanlarla çevrili olduğunu görür ve korkar. Canavarlardan birinin başının üzerinde yarı insan yarı yılan olan ve tepsi içinde taşınan bir varlık görür. Yaklaştığında kendisine bir zarar vermeyeceğini korkmaması gerektiğini, kendisinin bunların padişahı, adının Şâhmaran olduğunu söyler. Câmasb'ın kim olduğunu ve burada ne aradığını soran Şâhmaran'a, Câmasb başına gelenleri Hikâye eder ve kendi âlemine dönmek arzusunda olduğunu bildirir. Şâhmaran onu oyalamak için Bulkıya Hikâyesini anlatır.

Burada ana Hikâye Câmasb Hikâyesi olup diğer Hikâyeler bunun içinde yer almaktadır.

Şâhmaran (Şâh-ı Marân), Câmasb'ı kendi âlemine geri göndermek istemez. Bunun sebebini ona bir hikâye ile anlatmak ister.

4.3. Bulkıya'nın Hikâyesi

Bir İsrail hükümdarı, Tevrat'ta Hz. Muhammed'in methiyesini görür. Kıskançlık sebebiyle Tevrat'ın o bölümünü çıkarır hazinesinde saklar. Kendisinden sonra padişah olan oğlu Bulkıya, bunları bulup okuyunca gıyaben Hz. Muhammed'e aşık olur. Tacını tahtını terk ederek onu aramaya çıkar Bir gün yolu yılanlar adasına uğrar, Şâhmaran'la görüşür. Macerasını anlatır. Şâhmaran da Hz. Muhammed'i bulduğu takdirde ona saygılarını iletmesini ve kendisinden insanlara bahsetmemesi yerini bildirmemesi şartı ile Bulkıya'yı serbest bırakır.

Şam'a gelen Bulkıya, Simya ilmi ile uğraşan Affan adlı bir bilginle tanışır. Bu bilgin, Mühr-ü Süleyman'ın peşindedir. Bulkıya'nın Hikâyesini dinledikten sonra onun yardımcı olabileceğini düşünür, Mühr-ü Süleyman sayesinde Hz. Muhammed'e de kavuşabileceğini söyleyince, Bulkıya, sakladığı sırrını ifşa eder, Şâhmaran'ın yerini söyler. Bunun üzerine Affan'la birlikte yılanlar adasına geri dönen Bulkıya, Affan'ın kötü niyetine engel olamaz. Şâhmaran'ı hile ile yakalayan Affan, denizlerde batmadan yürümesini sağlayacak otu Şâhmaran'ın kılavuzluğu ile bulur. Sonra Şâhmaran'ı serbest bırakır.

Bütün bunları Câmash'a anlatan Şâhmaran, insanlara güvenemediğini bu sebeple kendisini bırakamayacağını, yanında alıkoyacağını söyler. Onu eğlendirmek ve oyalamak için Bulkıya Hikâyesine devam eder.

Denizlerin ötesinde Mühr-ü Süleyman'ın bulunduğu mağarayı bulan Affan, öğüt dinlememenin ve hırsını yenememenin kurbanı olur; Mühr-ü Süleyman'a yaklaştığında bir canavar ona engel olur. İlahî bir ateş Affan'ı yakar kül eder. Hz. Muhammed'e olan sevgisinden ötürü bu ateş Bulkıya'yı yakmaz; Bulkıya ısrarlı yolculuğuna devam eder.

4.4. Şah Sahra Hikâyesi

Bulkıya yoluna yine devam eder. Denizler aşar türlü acayıplikler görür. Şah Sahra'nın ülkesine gelir. Bu ülke halkı, Muhammed'i zikrederek kAfir devlerle savaşmaktadırlar. Bulkıya bunlara, Muhammed'in aşkına seyyah

olduğunu söyleyince kendisine hürmet ve ikramda bulunurlar. Kendisinden o Muhammed'e selam ulaştırmasını dileyerek onu uğurlarlar. Onu bir kanatlı ata bindirerek âdem-i zâd iline gidebilmesi için sürekli güneye gitmesinin gerektiğini tembihlemişlerdir.

4.5. Kâf Dağı Hikâyesi

Bulkıya insanlar âlemine giderken Kâf Dağına uğrar, melekler âlemine yolu düşer. Bunların da Muhammed'i zikrettiklerini görür. Bunlardan karanlıklar ve ışıklar meleği, Rüzgârlar meleği, Irmaklar Meleği ile konuşur, onlardan yol sorar, Cebrail ona bir kapı açar Buradan giren Bulkıya yine harika olaylarla karşılaşır. Bu harikalıklar içinde , yine Muhammed'i zikredenlerle karşılaşır. Nihayet bir yerde bir büyük kubbe ve içinde beyaz mermerden iki mezar görür.

Câmasb burada tekrar rica ederek kendi yurduna dönme isteğinde bulunur. Şâhmaran'ın etrafında bulunan yılanlar, Câmasb'ın haline üzülürler, ona acırlar, padişah Şâhmaran'a Câmasb'ın dileğinin kabulü için yalvarırlar. Şâhmaran'ın biraz gönlü yumuşar gibi olur. Ancak Şâhmaran Hikâyesine yine devam eder.

4.6. Cihan Şâh Hikâyesi

Bulkıya'nın mezar başında bekleyen kişinin yanına uğrar, onunla tanışır. Onun hayat Hikâyesini öğrenmek ister.

Kâbil Şâhı'nın oğlu Cihân Şâh, Hikâyesini baştan sona Bulkıya'ya anlatır. Cihân Şâh, Kâbil Şâhı'nın biricik oğludur. Bir gün ava çıkar, avda karşısına bir geyik çıkar, geyiği kovalayan Cihan Şâh bulunduğu yerden çok uzaklaşır. Önlerine çıkan bir denizi, geyik aşarak uzaktaki bir adaya çıkar. Bir gemi bulup adaya çıkan Cihân Şâh geyiği yakalar ve boğazlar. Ancak geri dönüşte fırtınaya tutulur uzak diyarlara düşerler. Gemileri yarım insanlar, maymunlar ve kocaman karıncalar adasına uğrar ve buralarda çeşitli maceralar yaşadktan sonra

buradan kaçmayı başaran Cihân Şâh bir şehre gelir. Burada kendisini aldatarak Cevahir Dağı'na götürür, Cevahirleri aldıktan sonra onu, geçidi olmayan dağda bırakırlar.

4.7. Murg Şah Hikâyesi

Geçidi iniş yeri olmayan dağı dolaşan Cihân Şâh, bir çok iskeletle karşılaşır. Kendisinde bunlar gibi ölüp gideceğini düşünür. Mutlaka buradan kurtulma yolu arar. Nihayet çok dik ve sarp bir geçitten yara bere içinde kalarak kurtulur. Bir ovayı takip ederek bir şehre ulaşır. Güzel bir köşkte yaşlı bir ihtiyarla karşılaşır. Bu nur yüzlü ihtiyar kuşların Şâhı, Murg Şâh'dır. Hz. Süleyman burayı kuşlara vermiş, başlarına da bu ihtiyarı sorumlu kılmıştır. Burada bahçeler, saraylar, altın köşkler vardır. Bunların hepsini Cihân Şâh'a gezdirip gösteren Murg Şâh, bir demir kapıyı göstererek buraya girmesini yasaklar. Bunun haricindeki mekânlarda serbestçe dolaşabileceğini ancak buraya kendi menfaati açısından girmemesi gerektiğini sıkı sıkıya tembihler, bir süre oradan uzak kalacağını söyler.

4.8. Şah Peri Hikâyesi

Yalnız kalan Cihân Şâh merakına engel olamaz yasak kapıyı açar. İçeri girdiğinde güzel bir bahçe, büyükçe bir havuz ve kenarında güzel bir köşk, ve çok güzel, süslü bir taht vardır. Hayran hayran gezerken ansızın gök yüzünde iri üç beyaz güvercin peydah olur. Cihân Şâh kendini gizler, bunlar havuzun kenarına konar, silkinerek tüylerinden kurtulur, üç güzel kız olurlar. Soyunup havuza girer yıkanır, güler oynarlar. Yıkandıktan sonra yine giyinip uçup giderler. Meğer bunlar periler Şâhının kızları imişler. Cihân Şâh bunlardan en küçüğü Şemse'ye âşık olur. Âşkından yanıp kavrulur. Murg Şâh döndüğünde onun perişan halini görür, onu azarlar. Buna rağmen haline acır Ona kavuşmanın şeklini ve yolunu öğretir. O güvercinler bir yıl sonra tekrar buraya geleceklerdir.

Bir yıl sonra aynı durumu yaşayan Cihân Şâh saklandığı yerden çıkarak Şemse'nin gömleğini alır. Kuş olup uçamayan Şemse Cihân Şâh'la evlenmeye razı olur. Kâbil'e dönerler. Cihân Şâh kendine bir saray yaptırır. Sarayın orta yerine büyük bir kuyu yaptırıp, gömleği oraya saklar. Üstüne kurşun döktürür. Üzerine büyük bir mermer direk diktirir. Bir gün sarayı ziyarete giden Şemse gömleğin kokusunu alır. Kuyudan çıkardığı gömleğini giyer Cihân Şâh'a eğer beni seviyorsan Kal'a-yı Gevhernigin'e gelirsın diyerek uçup gider.

4.9. Gevhernigin Kalesi Hikâyesi

Cihân Şâh âşkı uğuna yeniden yollara düşer; yolu Bağdat'a uğrar, sorar soruşturur ancak Gevhernigin Kalesi'ni kimse bilmez. Eski geçtiği yollardan tekrar geçerek Murg Şâh'ın yanına gelir; ondan yardım ister. Ancak Gevhernigin Kalesi'nin yerini Murg Şâh ve kuşları da bilmemektedir. Cihân Şâh'ı bir kuşla diğer bir kuş şâhına gönderir. Gevhernigin Kalesi'ni bilen yoktur. Yaşlı bir kuş bir gün bir hatırasını anlatırken annelerinin periler tarafından kaçırıldığını, perilerin hangi tarafta olduklarını hayal meyal hatırlar, Cihân Şâh rica eder, kuşlar Şâhının müsaadesiyle o istikamete yol alırlar Parlak ışıklı bir mekân gelince kuş ileriye daha fazla gidemeyeceğini söyler, Cihân Şâh'ı orada bırakır.

4.10. Şemse Banu Hikâyesi

Cihân Şâh ışığa doğru yol alırken tesadüfen o civardan geçen birkaç peri, Cihân Şâh'ı görürler. Yanına varıp tanışır. Onun Şemse Banu'nun nikâhlısı olduğunu öğrenince Gevhernigin Kalesi'ne gider, Şemse Banu'ya haber verirler. Bunun üzerine Şemse Banu, anne ve babasını durumdan haberdar eder. Onlar büyük bir sevinç yaşarlar. Şehzadeyi törenle karşılarlar. Bir süre konuk olan Cihân Şâh, dinlenir sonra büyük bir düğün töreniyle evlenirler. Günleri güzel geçmektedir.

4.11. Şah Keyfal Hikâyesi

Cihân Şâh bir gün babasını savaş halinde iken terk edip geldiğini eşi Şemse'ye anlatır. Durumdan haberdar olan periler şâhı onları büyük bir ifrit ordusu ve çokça mal ile Kâbil'e gönderir. Savaşın en yoğun olduğu bir anda savaş alanına yetişirler. Kâbil Şâhı Taymus, düşmanı olan Hindistan Hükümdarı Şah Keyfal tarafından kuşatılmıştır. Yenilmek üzere olan babasının imdadına ifritlerle birlikte yetişen Cihân Şâh, savaşı kazanır. Ailesine sağ sâlim kavuşur. Mutlu olarak yaşar. Bazen Gevhernigin Kalesi'ne periler vasıtasıyla giderler. Yine bir gün Gevhernigin'e giderken bir konak yerinde, Şemse bir gölde yıkanmak üzere yanından ayrılır. Bir feryat üzerine yetişen Cihân Şâh, bir kurdun Şemseyi parçaladığını görür. Kılıcını çeker kurdu öldürür ama artık Şemse yoktur. Orada iki mezar yaptırır. Kendisi de o mezarın başında ölümünü beklemektedir.

Hikâye bitince Câmasb, tekrar Şâhmarandan kendisini ülkesine göndermesini ister. Şâhmaran kendisinden hiç kimseye söz etmemesi ve hamama hiç gitmemesi şartı ile onu bırakacağını; ancak Bulkiya'nın Hikâyesini bitirdikten sonra bırakacağını bildirir.

Bulkiya Cihân Şâh'dan yol sorar ve yoluna devam eder. Bir beldeye ulaşır; bir bahçede rengârenk bir kuşla karşılaşır. Bu Adem ve Havva ile birlikte cennetten çıkan bir kuştur. Kendisi Hikâyesini anlatır. Buranın Hızır tekkesi olduğunu söyler. Hızır vasıtasıyla Mısır'a evine kavuşur. Bunun üzerine Câmasb, Şâhmaran'dan kendisini yurduna göndermesini tekrar rica eder. Şâhmaran Câmasb'dan tekrar tekrar söz alır. Bulkiya yüzünden yer değiştirdiklerini bir daha insan oğlunun ihanetine uğrarsa öleceğini, kendisine kıymaması gerektiğini söyler. Kimseye yerlerini bildirmemesini hiç hamama girmemesini tembihledikten sonra onu bir ejderha ile kuyuya bıraktırır.

4.12. Şâh Keyhüsrev Hikâyesi

Evine, anasına, eşine kavuşan Câmasb mutludur. Ancak kendini kuyuda bırakıp hakkını gasp eden arkadaşlarından hesap soracaktır. Câmasb'ın

döndüğünü öğrenen arkadaşları, Şâh Keyhüsrev'in adaletinden çekinerek mallarının bir kısmını Câmasb'a getirerek af dilerler. Câmasb kimseye söz etmemek şartıyla onları bağışlar.

Câmasb Şâhmaran'a verdiği sözü tutar hamama girmez. Aradan yedi yıl geçmiştir. Bir gün bir hamamın önünden geçerken hamamcı dostunun ısrarına dayanamayan Câmasb, hamama yıkanmak üzere girer. Su dökündüğü sırada bilmediği kimseler onu apar topar saraya padişahın huzuruna çıkarırlar. Ondan Şahmaran'ı sorarlar, inkar eder. İşkence ile söyletirler. Vezir Şemhur sihir kudretiyle Şahmaran'ı yakalar. Onun eti padişah Keyhüsrev'in derdi için şifadır. Şahmaran Câmasb'a sitem etmekle birlikte onun masumiyetine inanır. Câmasb'a kendisini Şemhur'un öldürmesini, etinin kendisi tarafından pişirilip çıkan köpüklerin ayrı ayrı şişelere konmasını, ikinci köpüğün Şemhur'a içirilmesini, ilk köpüğün kendisi tarafından içilmesi, etinin de padişahın derdine deva olduğunu söyler. Câmasb söylenenleri aynen yapar. Şemhur ölür padişah iyileşir. Câmasb bütün sırlar alemini bilir. Babası Dânyal'ın bıraktığı kağıtlara da kavuşan Câmasb büyük bir hekim olur. Şâh Keyhüsrev onu kendine vezir yapar.

II. BÖLÜM

1.Hikâyelerin Tahlili

1.1. Muhteva Özellikleri

1.1.1. Olaylar

Hikâyelerde geçen olayların tabii coğrafyada geçen olaylar ve masal coğrafyasında geçen olaylar olmak üzere iki grup halinde incelenmesi tahlilin daha sıhhatli yapılabilmesi bakımından gerekli görülmüştür. Çünkü hikâyelerimiz, Destanî-Halk Hikâyeleri kategorisinde yer aldığından içlerinde bolca masal unsuru da taşımaktadırlar. Öyle ki zaman zaman bu masal unsurlarının, destanî unsurlardan daha sık kullanıldığı gözlenmektedir.

Hikâyelerimizde olaylara dâhil olan tiplere baktığımızda, destanlarda ön plâna çıkan “alp” tipinin burada yerini “pasif âşık, mütevekkil âşık” tipine bıraktığı gözlenmektedir. “Alp” tipine dahil edebileceğimiz kahramanlar, ikinci derecedeki olayların içinde yer almışlardır.

Câmasb-nâme’de tabii coğrafyada geçen olayları şöylece sıralamak mümkündür:

Dânyâl Hikâyesi’nde Dânyâl’ın ölüme çare bulması ve bunun için Ceyhun nehrinin karşı tarafındaki bir bölgede yetişen bitkileri toplamak üzere köprüye gelmesi.

Köprüde Cebra’il’le karşılaşması ve *Bilgelik Kitabı*’nın Cebra’il tarafından tahrip edilmesi.

Dânyâl’ın evine dönmesi vasiyeti ve ölümü.

Câmasb Hikâyesi'nde Câmasb'ın doğumu, büyümesi, yetişmesi ve işindeki başarısızlığı.

Odunculuğa başlaması ve arkadaşları tarafından kuyuda bırakılması.

Câmasb'ın evine dönmesi, arkadaşlarını çağırması ve onlardan mal ile para alarak onları affetmesi.

Bulkıya Hikâyesi'nde İsrâ'il hükümdarının ölmesi, oğlu Bulkıya'nın tahta geçmesi, sakladığı varakları hazinede bulması.

Varakda adı geçen Muhammed'e âşık olması, onu bulmak üzere ülkesini terk edip seyahate çıkması.

Mısır'dan Şam'a gelip orada Affan ile tanışması.

Cihân Şâh Hikâyesi'nde Cihân Şâh'ın doğumu, yetişmesi.

Avda geyiği kovalaması, Fırtınaya tutulup kaybolması.

Şah Keyfal Hikâyesi'nde Şâh Taymus'a düşman olan Hind hükümdarı Keyfal'ın Kâbil iline saldırması.

Savaşın çeşitli aşamalarında tarafların birbirini yenmesi veya birbirine yenilmesi.

Hind hükümdarı Keyfal'ın Kâbil hükümdarı Taymus'u kuşatması.

Şah Keyhüsrev Hikâyesi'nde Vezir Şemhur'un Câmasb'ı yakalatarak saraya götürmesi ve Şahmaran'ın yerini öğrenmek istemesi.

Şahmaran'ın etinin köpüğünden Şemhur'un zehirlenerek ölmesi, yerine Câmasb'ın hekim ve vezir olması.

Keyhüsrev'in iyileşmesi, veziri Câmasb'a ülke idaresini havale etmesi.

Ölümün insanları daima korkuttuğu bir gerçektir. Ölüm korkusu, niteliğini ve ürkütücülüğünü var oluşundan bu güne kadar değiştirmedir. Ancak insanlar ölümü daha sevimli hâle getirmeğe asırlar buyunca gayret gösterdiler. Hâlen bu gayret devam etmektedir. Roman ve hikâyede bu daha teferruatlı örgülerle devam ettirilmektedir.

Hikâyelerde yer alan olaylar, ölüme çâre bulma üzerine kurulmuştur. Ne var ki ölüm insanoğlunun yazgısında vardır. Bütün bir hayatın sonunda, her canlı ölmek ve dolayısıyla ölümü tatmak zorundadır. Cihân Şâh Hikâyesi'nin ölümle sonuçlanması da bu hususun isbâtı gibidir.

Yukarıda sıraladığımız tabii olaylar, insanların günlük yaşayışlarında her zaman görülebilecek, ta'kip edilebilecek olaylardır. Motifler, Türk Halk Edebiyatı'nın temel motifleriyle de örtüşmektedir. Bunlardan bazıları şöyledir: **Bir görüşte âşık olmak** "Bulkiya'nın Muhammed ismine âşık olması, Cihân Şâh Hikâyesi'nde Cihân Şâh'ın peri kızına bir görüşte âşık olması". **Maşukayı arama motifi** ise Cihân Şâh, Bulkiya ve Affan hikâyelerinde görülmektedir.

Masal coğrafyasında geçen olaylara gelince, bu olaylar oluşum itibariyle gerçek olayların elemanlarını kullandıkları halde, masal zamanı ve masal mekânına bağlı olarak doğarlar. Bunların gerçek olaylarla temel farklılığı bundan kaynaklanmaktadır.

Câmasb-nâme'de bu coğrafyada geçen olayları şöylece sıralamak mümkündür:

Câmasb Hikâyesi'nde Câmasb'ın kuyudan yer altı âlemine geçmesi, burada Şahmaran'la tanışması.

Câmasb'ın bu âlemde birçok şey öğrenmesi, bir ejderha vasıtası ile yine kuyudan dışarı çıkması.

Bulkiya Hikâyesi'nde Bulkiya'nın Affan'la birlikte Şahmaran'ın yurduna uğrayıp onu bir hile ile yakalamaları ve ondan istifade ederek bir bitkiyi aramaya çıkmaları.

Şahmaran'ı gören bitkilerin kendilerinin ne işe yaradıklarını ifşa etmeleri.

Denizlerde batmamayı sağlayan bitki elde edildikten sonra, Şahmaran'ın serbest bırakılması.

Kötü niyetli olan Affan'ın Şahmaran tarafından uyarılması.

Bulkiya ve Affan'ın yedi denizi geçerek Süleyman'ın nâşının bulunduğu mağaraya ulaşmaları ve ilahî bir ateşle Affan'ın yanması.

Bulkiya'nın Cebra'il ile mükâlemesi. Muhammed sevgisi sebebiyle kendisinin yanmadığını Cebra'il'den öğrenmesi.

Şah Sahra Hikâyesi'nde Bulkiya'nın bir denize ulaşması, bu denizden korkunç canavarların çıkması ve birbirleriyle savaşması.

Bir başka denizde kuş başlı canavarları görmesi, bu canavarların atlarla oynaması.

Bir başka denizden çıkan adamların meyvelerle dolu bir adaya çıkması ve burada eğlenmeleri.

Bulkıya'nın bir başka denizde savaşı varlıklar görmesi, bunların müslüman devler olduğunu öğrenmesi ve Şah Sahra ile tanışması.

Şah Sahra'nın cehennemi tasvir etmesi, aslını söylemesi ve Bulkıya'yı kanatlı bir peri atıyla göndermesi.

Bulkıya'nın yoluna devam etmesi, melekler diyarına uğraması, burada hayvanlardan ve gece ile gündüzün oluşumundan sorumlu meleklerle tanışması.

Bulkıya'nın Kaf Dağı'na uğraması ve burada birçok olağanüstülükler görmesi.

Cihân Şâh Hikâyesi'nde Cihân Şâh'ın maymunlar, karıncalar ve yarım vücutlular ülkesine düşmesi. Buradan kaçarak Cuhutlar diyarına sığınması.

Cuhud kentinde Cihân Şâh'ın aldatılarak Cevher Dağı'na çıkarılması ve burada bırakılması.

Buradan Murg-şâh'ın ülkesine uğraması ve Peri kızına aşık olması.

Peri kızının tekrar kaçması.

Cihân Şâh'ın Gevher-nigin kalesini bulmak için yine aynı olayları yaşayarak Peri kızına ulaşması.

Diğer hikâyelerde olayın yaşanması söz konusu olmayıp sadece anlatımdan ibaret olduğu için bunlar incelemeye alınmamıştır.

Müellifin bu masal coğrafyasını oluşturarak yapmak istediği şey muhtemelen okuyucu veya anlatıcıda hayret duyguları uyandırmak olmalıdır. Yazar metindeki aşırı mübalağalı anlatımlarla okuyucunun ilgisini çekmek istemiştir. Burada dikkati çeken bir husus da masal coğrafyasının unsurlarının tabii coğrafya unsurlarıyla –zaman zaman- aynı adları taşımaktadır. Buna karşılık farklı fonksiyonlara sahiptirler. Bu unsurlar insanın mekân ihtiyaçlarını karşılamının yanında bambaşka özelliklere de sahiptirler. Meselâ ağaç kahkahayla gülebilmektedir ki bu haliyle bir masal unsuru olma özelliği göstermektedir:

Varidi ağaç işit bu kudreti

Kahkahayla güleridi key kıtı²²

²² Metinde 1160. beyit ve dev.

Hem ağaç varidi kim iñleridi
İşiden iñildisin tañlar idi

Masallarda gördüğümüz “ağlayan nar ile gülen ayva”²³ motifi Câmasb-nâme’deki hikâyelerde narın yerini “elma” almışolarak görülmektedir. Bu motifin sözlü geleneğe buradan geçmiş olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

Öle nâr gülüp bu elma ağlayu
Üzülüp bunlar düşer yüzün kamu²⁴

Hikâyelerdeki hayvanların fonksiyonlarına göre, onların işlevlerini artırıcı motifler de ilave edilmiştir:

Şâh buyurdi getürdiler bir ki at
Perî atıdur urunubdur kıanat²⁵

Varıdı on dört kıanadı ol atuñ
Bulkıyâya didiler dur kııl yatuñ

Yıl ayaqlı hem dalı kuş başlıdur
Cevz toynaqlı kıız oğlan saçlıdur

Eserdeki hikâyelerde geçen olayların hakim karakteri, ibret göstermek, ders vermektir. Trajedi, dram, komedi yaratmak esasta amaç değil, araçtır. Yazar, öncelikle okuyucuyu veya dinleyiciyi düşündürmek, onlara Tanrı’nın büyüklüğünü kavratmak amacındadır. Olağanüstülükler, Tanrı büyüklüğünün isbâtı olarak kullanılmaktadır.

²³İgnacz Kunos bu motifi “Ağlayan elma ile gülen elma” şeklinde tespit etmiş. Bkz. İgnacz Kunos, Türk Masalları. (Çev. Gani Yencer), İstanbul, 1987, s. 211; Tahir Alangu, Billur Köşk, İstanbul, 1990, s. 44

²⁴Metinde 1167. beyit

²⁵Metinde 1482. beyit ve dev.

Hak Te‘ālā emr ider balık yürür
Perde gider ‘İsā göziyle görür

Yıldırım bigi ol üç gün geçdidi
Balıguñ ol geçdügini gördidi

Üç gün [ü] dün geçüp anda görünen
Ol balıguñ başı-y-ıdı dir inan

Uşbu vaşfadur anuñ büyüklügi
N’ola aña bu cihanuñ yüklügi²⁶

Olayların örgüsünde dikkati çeken diğer bir husus da okuyucuyu düşündürmek, onu Allah’ın rızasını kazanmaya yönlendirmektir:

Ger dilerseñ ‘ākıbet hayr olmağı
İste Allahuñ rızāsın bulmağı
Her ki Allahuñ rızāsında ola
Uçmağı dizārı yarın ol bula²⁷

1.1.2. Şahıslar

Câmasb-nâme’de geçen şahısların gerçek şahıslar ve masal şahısları olarak incelenmesi mümkündür. İster masal şahsı, ister gerçek şahıs olsun bunların bir kısmı dinî niteliklerle tavsif edilmişlerdir. Danyal peygamberdir. Murg-Şah, Hz. Süleyman tarafından görevlendirilmiştir. Cebrail, melekler, Hızır, insanlarla Yaratıcı arasında görev ifa ederler.

²⁶ Metinde 1861. beyit ve dev.

²⁷ Metinde 1190. beyit ve dev.

Eserdeki şahıslar genel nitelikleri açısından şu şekilde karşımıza çıkmaktadırlar.

Câmasb-nâme'deki şahıslar, destanî-halk hikâyelerinde gördüklerimiz kadar aktif değildirler. Ancak Cihan-şâh hikâyesi ile Şah Keyhüsrev hikâyesinde gördüğümüz tipler bu hükmün dışında tutulabilir.

Cihan-şah hikâyesinde geçen savaş sahnelerinde gördüğümüz kişiler destanî-halk hikâyelerimizdeki “gazi” tipini hatırlatmaktadırlar.

Tahmiyal oğlu Gâzanfer bu yana

.....

Destür alup girtü bindi filine

Ol ağır gürzin aluben eline

Bir dağı vü bir dağı vü bir dağı

Öldürür yitmiş bahâdır ey ağı²⁸

Hikâyelerde geçen kahramanlar genellikle mütevekkil tiplerdir. Aktiviteleri son derece sınırlıdır. Genellikle görür ve ibret alırlar. Yani aktif bir hayatın içinde değil pasif bir konumdadırlar.

Câmasb-nâme'de geçen şahıslar ister gerçek kişi, ister masal kişisi olsunlar, sosyal örgütlenme içinde değerlendirildiklerinde, yüksek zümreye mensup kişiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Olaylar, padişah, vezir, peygamber, prens, şehzade, âlim, seçkin rollerinde olan bu kişilerin birbirleriyle veya halkla olan münasebetleri üzerine oturtulmuşlardır.

Olay örgüsü içerisinde kişilerin rollerini belirleyen ana etken merak duygusu ve tesadüflerdir. Melek ve benzeri kozmik şahıslarda bu pasif bir görev ifası şeklindedir. Bunlar ya Tanrı ya da peygamber tarafından görevlendirilmişlerdir (Hz. Süleyman'ın hayvanlar âleminde görevlendirdiği şahıslar Murg-şâh ve Şeh-bâz gibi):

²⁸ Metinde 3775. beyit ve dev.

Adumı bil Murg-şāh-ı Naşridur
Uşbu eyvān hem Süleymān kaçırır²⁹

Bunı yapup beni bunda kodı ol
Kuşlara hem pādişāh ol didi ol

Maksat, Hz. Süleyman'ın canına dua etmek , duaya vesile olmaktır:

Ben Süleymān cānına kılufı duā
Bil duādandur kamu derde devā

Hep duā kılur Süleymān cānı-çün
Ben dahı iş idürem anı-içün

Hikâyelerde birinci dereceden kahramanlar, mensup oldukları sosyal tabakanın davranışlarını da göstermek zorundadırlar. Şah Taymus emirlerini, vezirlerini toplar. Onlara oğlunun derdine çare bulunması için danışır:

Oğlumuñ derdine eyleñ çāre siz
Yolısa başuma kopardur dest-hiz³⁰

Hindistan şahı Şah Keyfal beylerine danışır ve savaşmaya karar verir:

Ulu begler dahı anda çoğıdı
Her birin adlu adıyla okıdı³¹

²⁹ Metinde 2930. beyit ve dev.

³⁰ Metinde 3485. beyit

³¹ Metinde 3557. beyit ve dev.

Didi kim yarak binüñ bile
Bü araçukdan gidelüm Kâbile

Şâh Taymusun iline aķarın
Yıķarın ol illeri hep yaķarın

Eserde birinci derecedeki kahramanların daha çok kaderci bir tutum içinde oldukları görölmektedir. Danyal, umudunu yitirmiş, kadere boyun eğmiştir. Cihan-şâh, kalan ömrünü ölen eşi Şemse'nin mezarının başında geçirecektir. Affan, hedefine varamadan ilahî bir ateşle cezalandırılır. Bulkıya sevgi objesi Muhammed'i bulamadan evine döner.

Hikâyelerde Hızır, Cebra'il, melekler, Murg-şâh ve Şahbâz gibi kozmik kahramanların görevlerini ifa etmek dışında bir rolleri ve etkinlikleri yoktur.

1.1.3. Mekân

Câmasb-nâme'deki hikâyelerde mekân da ikiye ayrılmaktadır: Gerçek mekân, hayal mekân veya masal mekânı.

Hikâyelerde gerçek mekân Mağrip diyarından başlayarak Mısır, Şam, Bağdat, Basra, Horasan, Kâbil, Hindistan ve Yemen'in de içinde olduğu bir coğrafyayı kapsar.

Eserde hayal mekânların zaman zaman isimlendirildiği görülür. Kal'a-i Gevher-nigin ve Cuhudlar şehri bunlardandır. İsmi verilmeyen ancak tesadüfen kahramanların karşısına çıkan hayal mekânlar da vardır. Maymunlar diyarı, yarım vücutlular diyarı, karıncalar diyarı, yedi deniz ve ötesi bu mekânlar arasında sayılabilir.

Kahramanların gerçek mekândan hayal mekânına geçişleri pek açık değildir. Ancak kuşlar, kanatlı atlar, periler ve Hızır nebi gibi vasıtaların yardımıyla gerçek mekândan hayal mekâna geçtikleri düşünülmektedir:

Cihân Şâh bir geyiği takip eder, fırtınaya tutulur, sonunda kendinî masal mekânında bulur.

Bulkiya ve Affan aynı şekilde masal mekânına girdikleri halde bunun nasıl gerçekleştiği hikâyelerde belirsizdir. Bulkiya ve Affan'ın uzun seyahatlerinde uğradıkları mekânların olağanüstülükleri, genellikle geceleyin belirginleşir:

Ṭālî'ine katı karandı-y-ıdı
Aḥşam olup çün güneş indi-y-ıdı³²

Nā-gehān çıkdı deñizden bu ne key
Başladı çağırdı cihān dıtrrer hey

Çıkdı ardınca delīm maymūn ayu
Bulkiyā korkup başı oldu kayu

Daḥı çıkdı Baḳḳurıdan dürlü her
Her biri ağzında dutar bir güher

Yine n'olur diñle imdi ol gice
Bulkiyā miskīn be-cid uğrar güce

Bu türden mensur ve manzum hikâyelerde, hikâye kahramanları, olayın entrik hâle getirildiği durumlarda, masal mekânını birkaç kere kullanabilirler. Eserde Cihan-şāh Şemse Banu'yu Gevher-nigin Kalesi'nde bulabilmek için daha önce kullandığı mekânı yeniden kullanmıştır. Ancak bu mekânı ikinci kez kullanmakla ilgili anlatımda masal anlatım teknikleri kullanılmış, kronolojik zaman takip edilmediği için anlatım zamanı muğlaktır:

Murğ-şāh aydur aceb iy şehriyār
Nicesi çıkdı elüfiden ol nigār³³

³² Metinde 1031. beyit ve dev.

³³ Metinde 4013. beyit ve dev.

Aydayın dir başladı girdi söze
Bizi gönderdüñ vedâc itdük size

Ol sarâyı yapduğın vaşf eyledi
Göñlegi anda koduğın söyledi

Ataşı bāğda bunı ħabs itdüğın
Ol aradan nice çıkup gitdüğın

1.1.4. Zaman

Câmasb-nâme'deki hikâyeleri zaman bakımından incelerken, olayların sıralanış biçimine dikkat ederek zaman içerisindeki değişiklikleri belirtmek gerekir.

Masalların zamanı kozmik zamandır. Yani başı ve sonu belli olmayan , sınırları tespit edilemeyen, sonsuza açık bir zamandır. Anlatım zamanı ise daha çok, anlatılan geçmiş zamanla ifade edilir. Romanlarda ise itibari olmakla birlikte olay zamanı takribi olarak tayin edilebilen bir zamandır. Anlatım zamanı ise görülen geçmiş zaman, bazen de şimdiki zamandır.

Okuyucu ve dinleyici zamanı ise her ikisinde de farklılık gösterir. Buna göre eserdeki hikâyelerin zamanı, masal zamanı ile roman zamanı arasında bir yer tutmakla birlikte, masal zamanına daha yakın bir mesafede bulunmaktadır.

Bulkiya Hikâyesi'nde gerçek zamana dair bir ipucu bulamıyoruz. Bu hikâyenin olayları dah çok masal coğrafyasında meydana geliyor. Hikâyenin kahramanı Affan hakkında da herhangi bir bilğimiz yoktur. Tevrat kaynaklı hikâyelerde Hz. Süleyman'ın bir vezirinden söz edilirse de bizim hikâyemizde Affan'la Süleyman'ın yaşamış oldukları zaman dilimleri oldukça farklıdır.

Hikâyede Hz. Süleyman ölü, ondan çok sonraki bir zamanda yaşayan Affan ise sağdır ve Süleyman'ın yüzüğüne sahip olmak istemektedir. Zamanı olaylardan bağımsız düşünemeyeceğimize göre, bu hikâyedeki zamanı masal zamanı olarak değerlendirmek mümkündür.

Danyal Hikâyesi'nde durum biraz daha farklıdır. Danyal'ın Beni İsrail'in peygamberi olduğu, Kudüs'te Pers kralı Buhtunnasır tarafından tutsak edildiği, daha sonra ona vezir olduğu Taberi Tarihi'nden nakledilmektedir.³⁴ İslâmi literatürde Dânyal hakkında fazla bilgî yoktur. Tek boyutlu bir hikâye olduğu için zamanının tayini oldukça zordur. Olayın sahip olduğu olabilirlik vasfına paralel olarak zamanın da olabilirliği gündeme gelmektedir.

Cihan-şâh Hikâyesi'nin olaylarına baktığımızda, Hind hükümdarı ile Kâbil hükümdarının savaştığını görüyoruz. Bu olayın tarihi bir vak'a olması muhtemeldir. Ancak bunu ispat edebilecek tarihi kaynaklardan çok uzak bir noktadayız. Bu konuda yapılmış tercümeler de yetersizdir. Hindistan Tarihi'nde adı geçen Babürşahlar'dan bir Cihân-şâh vardır. Bu kişinin şayet hikâyemizle bağlantısı var ise, hikâyenin zamanı roman zamanıdır diyebiliriz. Bu da mümkün görünmüyor. Çünkü hikâyede, bu tarihi şahsiyetin yaptırmış olduğu "Taç-mahal"den söz edilmemiştir. Şu halde bu hikâyenin zamanı da masal zamanına yakındır demek yerinde olacaktır.

1.2. Motifler ve Karakterler

1.2.1. Aşk Motifleri

Câmasb-nâme hikâyelerinde tesbit edebildiğimiz iki mühim aşk motifi vardır. bunlardan biri Bulkıya'nın Muhammed'in ismine âşık olması, diğeri de Cihan-şâh'ın peri kızına âşık olmasıdır. Bu olayların biri ilahi, diğeri beşeri aşkı temsil etmektedir.

Cihân Şâh hikâyesinde gördüğümüz "aşk motifi", halk hikâyelerimizde gördüğümüz aşk motifiyle paralellik göstermektedir. Ancak burada âşık olma erkek kahraman için söz konusudur. Kadın kahraman âşık olmaktan ziyâde olayların tesadüfî gelişmesi sonucunda "kendisine âşık olunan" durumundadır. Halk Hikâyesi geleneğinde temel kabul ettiğimiz, "pir elinden dolu içmek" motifi burada yoktur. Cihân Şâh aşkının ızdırabını her ne kadar trajik olarak gösteriyorsa da bunun olağanüstü bir yanı yoktur. Maşukun peri olması buradaki aşk motifinin de mücerred

³⁴ B. Carra de Vaux, "Danyal", İslâm Ans., 3. C, İstanbul, 1993, s. 479

bir motif olarak değerlendirilmesini gerektiriyor. Hikâyede “bâdeli âşıklık” değil “görerek âşık olma” durumu söz konusudur.

Bulkıya Hikâyesi’ndeki aşk motifi ise tamamen farklıdır. Allah’a âşık olma manzum veya mensur birçok halk hikâyesinde var ise de, Muhammed’e âşık olma motifine şu ana kadar rastlanmamıştır. Bunun yerine Muhammed’e saygılı olmak vardır.

Mücerret karakterli bu motif, dinî-tasavvufî mâhiyettedir. Hikâyede Muhammed sevgisinin insanlara maddî manevî birçok faydalar getireceği fikri işlenmiştir. Ayrıca tasavvuf akidesine başlangıç objesi de Hz. Muhammed’dir. Bu akideye göre ilk yaratılan Hz. Muhammed’in nurudur.

1.2.2. Sosyal Hayatla İlgili motifler

Câmasb, Şah Taymus ve Cihân Şâh hikâyelerinde birtakım sosyal motiflere rastlanmaktadır. Sosyal tabakalaşmanın az çok belirgin olduğu hikâyelerde bu motifler vardır. Ancak bu hikâyeler dışında kalan, meselâ Bulkıyâ hikâyesinde bu türden motifler, sosyal tabakalaşma tam olarak verilmediği için görülmemektedir.

Câmasb Hikâyesi’nde,

1- Câmasb’ın doğumu ve ad koyma töreni:

Müddet ile çünkü oldu toğuz ay³⁵

Geldi oğlan vücuda şan ki ay

Resm-erkānuñ idüben durdılar

Şāz olub oğlana ad virdiler

Didiler Cāmasb ibn-i Dānyāl

Hoş müneccim getürüp açıldı fāl

³⁵ Metinde 310. beyit ve dev.

Halk hikâyesi kahramanlarının doğumları olağanüstülükler görüldüğü halde, Câmasb'ın doğumunda bu türden bir olayla karşılaşılmamaktadır.

2- Câmasb'ın evlenmesi; Kahramana aile sorumluluğu yükleyen bu motif, onun çalışmasına, kazanç sağlamasına vesiledir. Câmasb, daha önce hiçbir işte başarı sağlayamamıştır. Evlilikle birlikte sorumluluk yüklenir. Evin geçiminden erkek sorumludur. Bu durum sosyal yapının bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ėatunı olıcağız çün bağlana³⁶

Şan'at ögrene vara gayretlene

Böyle diyüp vardılar everdiler

Bir kişinüñ kızın alıvirdiler

Başın iki ayağın dört itdiler

Bu kez işit ki yavuz derd itdiler

Bir iken kayğu bu kez oldu iki

Key ağır yükdür ere 'avret yüki

3- Câmasb'ın odunculuğu: Kahramanımız, yapabileceği en basit iş olarak odunculuğu seçer. Bu iş, fazla emekve sermaye gerektirmeyen bir geçim yoludur.

Gitdi tağa kim vara iş başara

Tağdan odun getüre ya'ni şara

Birkaç eşekçilere yoldaş olup

Anlaruñla hoş bile hâl-daş olup³⁷

4- Câmasb'ın ölüm haberi ve yas tutulması;

³⁶ Metinde 326. beyit ve dev.

³⁷ Metinde 343-344. beyitler

Bu sözi duyup dahı aglaşdılar³⁸

Her birisi başlarını açdılar

İşidüp Cāmasb anası karıcuğ

Şöyle düşdi şanasın dutdı uçuk

Qavm qabile dirilüb yās itdiler

Sen işit eşekçiler gör n’itdiler

Cihân Şâh Hikâyesi’nin bir bölümü olan Şah Taymus’un savaş meclisi bir sosyal motif olarak değerlendirilebilir. Çünkü burada halkın korunmasına yönelik tedbirler görüşülmüştür.

1.2.3. Masal Motifleri

Cāmasb-nâme Hikâyesi’nde görülen motiflerin bir kısmı diğer destanî halk hikâyelerimizde de görülen motiflerdir:

1- Kuyuya atılma motif, Bu motif Tevrat ve Kur’ân kaynaklı olsa gerek. Yakup peygamberin çocukları, kardeşleri Yûsuf’u kuyuya atarlar.

Millî destanlarımızda ve bilhassa masallarımızda da çok geçen bu motif, bir cezalandırma motifi olup Cāmasb Hikâyesi’nde de bu niteliği ile yer almıştır.

Arkadaşları, Cāmasb’ı kuyuya terk ederek ondan kurtulmak istemişlerdir:

Zîra kim bu kuyuda bu buldı bal

Benüm olur diyiserdür yarı māl³⁹

³⁸ Metinde 386. beyit ve dev.

³⁹ Metinde 377. beyit ve dev.

Ol sebebdan anı oyup gitdiler
Geldiler ehre iit kim n'itdiler

Bunları Cāmasb anası ūn gōrūr
anı olum n'itdūnūz diyūp orur

Bunlar aydur ol filān gūn kim aa
Varmı idūk baladı yamur yaa

Hz. Yūsuf kıssasında kardeler, babaları Yakub'a "Yusuf'u kurt yedi." derken burada arkadaları Cāmasb'ın annesine "kaplan yedi" ifadesini kullanıyorlar:

Eegini daı Cāmasbı didi
İkisini de bile aplan yidi⁴⁰

Hikāyemizin bu bōlümünde Yūsuf kıssasının tesiri gōrōlmektedir.

Bu motifin ana karakteri rakibi yok etmektir. Kuyu, yılan ve ıyanların olduu yer olarak dūunōlūr. Kurtulu ūmidi yoktur. Ancak anlatıcı bir terdidle kahramanı evine dōndōrmek suretiyle aile efrādını sevindirir, rakiplerini tedirgin eder.

Dede Korkut Hikāyeleri'ndeki Er Manas hikāyesi ile Battal Gazi destanında da bu motif vardır. Yılanların aı ahmaran bazen bunlara yardım eder.⁴¹

2- Kaf Daı motifi; Dou kaynaklı hemen her hikāye ve masalda geen bu motif, Tōrk mitolojisinde geen "Demirda" motifinin bir benzeridir.⁴²

Kaf Daı motifi, Bulkıya Hikāyesi'nde uzunca bir bōlüm olup ayrıca bir hikāyenin adı niteliğinde dir.⁴³ Bulkıya yoluna devam eder. Kapalı bir kapının önüne gelir. Kapıyı bekleyen meleklerden kapının aılmasını ister. Ancak kapı, Cebrail

⁴⁰ Metinde 385. beyit

⁴¹ Hasan Kōksal, Battal-namelerde Tip ve Motif Yapısı, KTB, Ankara 1984, s. 183.

⁴² Metinde 1918. beyit. Ayrıca bkz. Bahattin Őgcl, Tōrk Mitolojisi, I. Cilt, Ankara, 1984, s. 60.

⁴³ Metinde 1918. beyit.

tarafından Tanrı izni ile açılacaktır. Bulkiya Tanrı'ya yalvarır, izin alır, Cebrail kapıyı açar. Buradan geçen Bulkiya, rastladığı her meleğin “Tanrı birdir, Muhammed O'nun habibidir.” tesbihinde olduklarını görür. Meleklerle konuşur, halini anlatır. Buradan altın ve gümüş dağa gelir. Acı ve tatlı suların görevlileriyle görüşür. Dünyadaki tüm madenlerin damarı da bu altın ve gümüş dağındadır. Bütün madenler cevherini buradan alır.⁴⁴ Bulkiya Kaf Dağı'nda yoluna devam eder. Her bir görevli meleğin vazifesini ve zikrini öğrenir.

Kaf Dağı motifi hikâyelerimizde Mirâciye üslûbuyla anlatılmaktadır. Burada Cebrail'le kahraman birkaç kez diyalog kurmuştur.

3- Ejderha motifi; Bulkiya Hikâyesi'nin içinde geçen bir epizotda Bulkiya dört gencin arka arkaya koştuğunu görür. Sonuncuya yemin verdirerek durdurur. Koşmalarının sebebini sorar. Dördüncü genç, Cebrail'dir. Şark'ta büyük bir canavarın zuhur ettiğini “Tanrı emriyle onu Tamu'ya” götüreceklerini bildirir. Canavarın büyüklüğünü soran Bulkiya'ya Cebrail, Tamu'da çok ejderha olduğunu, o canavarların yanında bunun ancak onların burun deliğine sığacak kadar küçük olduğunu söyler.⁴⁵

4- Tılsımlı yiyecek; Bulkiya bir denizde seyahat halindeyken acıkır ve susar. Balıklar Şahı'ndan bu konuda yardım ister. Balıklar Şahı denize dalar, Karsa-i ter adlı bitkiyi ağzında getirir. Kırk gün açlık ve susuzluğa tahammülü sağlar.⁴⁶

5- Konuşan Balık; Bulkiya denizde yol alırken Tanrı ve Muhammed'i zikr eden balıklara rastlar, bunlara aç olduğunu bildirir:

Görmedüm balık ki ol söz söyleye⁴⁷

Taîrınıñ birliğin işbât eyleye

Ol balıklar şahı aydur gel bertü

Bir sözüm var diyeyim de git girtü

⁴⁴ Metinde 1978. beyit.

⁴⁵ Metinde 2066. beyit.

⁴⁶ Metinde 2030. beyit.

⁴⁷ Metinde 2021-2023. beyitler.

6- Kanatlı At motifi; Yine Bulkıya yoluna devam eder ve şunları müşahade eder:

Bulkıyâ gördi ‘acāyib maḥlūkāt
Her atunı kanatları var iki kat⁴⁸

7- Kanatlı, burunsuz insan motifi; Bulkıya’nın müşahedesinde yedi deniz ötesinde görülür:

İkişer kanatlı-y-ıdı her kişi
Korhu düşer görür ise er kişi

Çoğınun burnı direği yoğ-ıdı
Dik yukarı gözleri hem çoğ-ıdı⁴⁹

Yukarıdaki son mısradaki ayrıca bu insanların çok gözlü olduğu ve başlarının dik yukarı durduğu ifade edilmiştir.

8- Yasak motifi; Bu motif destanî-halk hikâyeleri ve masallarda çokça geçen bir motiftir. Cihan-şâh hikâyesinde Murg-şâh’ın Cihan-şâh’a tenbihi, bir hücre dışında diğer hücreleri gezebileceği şeklindedir:

Hücrelerin kapısını gösterür
Bir demürden kapuya gelür durur⁵⁰

Didi bunu zinhâr açup girmegil
İçerü n’oldı diyülben girmegil

9- Şebçerağ motifi; Masallarda çok geçen önemli motiflerden birisi de budur. Bulkıya hikâyesinde geçer:

⁴⁸ Metinde 1253. beyit.

⁴⁹ Metinde 1254. beyit ve dev.

⁵⁰ Metinde 2967-2968. beyitler.

Kamu ellerinde gevher şeb-çerāğ
Şan ki gündüzdür görünür kara taş

Ol güherler nesnesinden taş u taş
Hep göründi şanasın toğdı güneş⁵¹

2. Yapı ve Şekil Hususiyetleri

2.1. Klâsik Mesnevi Tarzı

Klâsik edebiyatımızın nazım şekillerinden biri olan mesnevi, şekli ve hacmi bakımından tahkiyeli konuların anlatımına en elverişli olan nazım şeklidir. İran Edebiyatı'ndan edebiyatımıza geçen bu nazım şeklinde kafiye tahdidi olmaması ve iki mısraın birbiriyle kafiye oluşturması, şaire anlatım kolaylığı sağladığı için hemen her dönemde tercih edilmiştir.

Câmasb-nâme klâsik mesnevi nazım şeklinin hemen her hususiyetini göstermektedir.

“Kitâb-ı Câmasb-nâme” başlığı altında “kelime-i tevhid”le giriş yapan şair, 1-68. Beyitler arasında eseri yazmaya âmil düşünceleri ortaya koymanın yanında, sözün kıymeti ve uluhiyyeti hakkında da oldukça geniş bilgi vermiştir:

Toğdı gönülde hidâyet güneşi
Ma'nî dürrine kulağ dut ey kişi

Beytindeki düşüncesiyle, her şair gibi “ilham”la işe başlayan Abdi, sözün büyüünden bahseder:

Oğuyayım bir ‘aceb sihr ü füsûn
Hem melek tesbîh idinüp okusun

Bu mısralarda büyüğü olduğundan söz ederken kudsîyete de kapı açmaktadır. Cebrail'in diliyle delil göstereceğinden bahisle, şair ilk sözün Yaratıcı tarafından insanlara ulaştığı hususuna bir telmihte bulunuyor:

Nāmūs-ı ekber dilinden bir delîl
Oğuyayım kim necât bulsun Halîl

Sözden ötrü Cebra'il indi yire
Hâşâ söz sırrın bilen oldur yine⁵²

Diğer bölümler sırasıyla şu beyitler arasında yer almıştır: 68-109. beyitler arası Hz. Muhammed'in övgüsüne tahsis edilirken, 109-141. beyitler II. Sultan Murad'ın medhine ayrılmış. 141-162. beyitler Sultan Murad'ın sadrazamlarından vezir Mehmed Paşa hakkındadır. 162-176. Beyitler dua niteliğindedir. Hikâyeler diğer bir ifadeyle “âgâz-ı dâstân” 176. Beyitle başlıyor 5267. beyite kadar devam ediyor. 5267-5310. beyitler ise eserin hâtîme kısmıdır.

Câmasb-nâme mesnevisi toplam 5350 beyitten meydana gelmiş olup “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” vezniyle yazılmıştır. Gazel şeklinde olmak üzere 17 şiir mesnevi içinde yer almıştır. Bu şiirlerde değişikvezinler kullanılmıştır:

- 1- mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün⁵³
- 2- mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün⁵⁴
- 3- mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün⁵⁵
- 4- mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün

Diğer şiirlerde “fâ'ilâtün” tef'ilesinin 11'li ve 15'li kalıpları kullanılmıştır. Eserde gazel tarzındaki bu şiirlerin toplam beyit sayısı 119'dir. Gazeller 6-8 beyit arasında değişmektedir. Duygusal temaların yoğun olarak görüldüğü durumlarda, gazel tarzına başvuran şair, çok sâde bir dil kullanmıştır. Bu gazeller, edebi sanat yönünden oldukça zayıftır. Ayrılığı, sevgiyi, faniliği konu edinen bu şiirler

⁵¹ Metinde 1174-1175. beyitler.

⁵² Metinde 19-26. beyitler.

⁵³ Metinde 19/266; 112/1638; 347/5096

⁵⁴ Metinde 74/1078; 208/3055; 211/3097

kahramanların dilinden söylenmişlerdir. Bunların dışında iki gazel de mesnevinin asıl vezniyle yazılmıştır.⁵⁶

Tevhid, na't ve medhiye konularında yazılan şiirler, mesnevi tarzında ve asıl vezninde, mersiye türündeki şiirler ise “mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün” vezniyle yazılmıştır.

Câmasb-nâme’nin ilk beyiti “kendinî bilen bütün eşyanın anlamını bilir” anlamında olup dinî-tasavvufî bir mahiyyet arz etmektedir.

Şair, “can güneşinin bülbulü” olduğunu ifade ederek, “mana göğünden haberler vermek, fesahat tûtisini söyletmek, sözde tavus gibi cevlan etmek” isteğini belirtir. Buna rağmen. Abdî’nin maksadı kendinî övmek değildir. Bizzat buna dikkat çekerek sözün bazı hususiyetlerini izaha çalışmıştır. Sözden hâsıl olacak iyi ve kötü hususlar anlatılmıştır:

Göstereyim derd-mendem rencümü

Maḥzeni keşf ideyim gör gencümü⁵⁷

Uşbu sözleri işidüp maḫşûdum

Kendözüm ögmek degüldür maḫşûdum

Sözden oldı ḫayr [u] şer sen bil anı

Sözden oldı uçmak u tamu daḫı

Sözdedür işler ḫamu söz dildedür

Dilden içerü yiri hem dildedür

Söz ve mahiyyeti ile ilgili beyanlardan sonra, tevhid özelliği taşıyan beyitlerde Cenâb-ı Hakk’ın azametinden, kudretinden söz edilir. Bu beyitlerin devamında şair, ilmin değerinden, derûni ilimlere ulaşmada mürşidin gerekliliğinden, kişiyi Hakk’a götürücü ilmi talep etmenin lüzumundan bahseder:

⁵⁵ Metinde 231/3392

⁵⁶ Metinde 206/3037; 275/4037

⁵⁷ Metinde 22. beyit ve dev.

Mürşîd iltür maḳşûdına her erî⁵⁸
Bil ki maḳşûda varılmaz serseri

Her kim ol mürşîd etegin dutmadı
Şöyle bil ki maḳşûdına yetmedi

Sen meşâyîḫ ‘ilmini öğrenigör
Gözünü ol ‘ilm açar oldısa kör

Na’t bölümünde Hz. Muhammed’in çeşitli vasıfları dile getirilirken, bölüm sonunda şair, adını ve mahlasını da bu vesileyle açıklar:

Ol varıdı ḳamu ‘âlem yoğıdı⁵⁹
Ol ḥabîb adını evvel okıdı

Ol-durur faḥr-ı cihân u bi-riyâ
Anuñ ile buldı faḥrı enbiyâ

Anuñ içündür ḳamu her dü-cihân
Anuñ içün yaradıldı ins ü cân

Şair bir beyitte mahlasından, iki ayrı beyitte isminden söz eder:

Bu faḳîr ‘Abdî zelîlden anlara⁶⁰
Dâ’ima olsun revân ol cânlara

⁵⁸ Metinde 60. beyit ve dev.

⁵⁹ Metinde 73. beyit ve dev.

⁶⁰ Metinde 105. beyit ve dev.

Bendeyem anlara rahmet acıyam
Mūsīyem ben Aḥmedün muḥtācıyam

.....

Rahmet eyle rahmet it bu ‘āsiye
Ol Muḥammed ḥaḳḳı-çün ben Mūsīye

“Medh-i Sultan-ı Azam” ibaresi II. Murad medhiyesinin başlığında yer alır. Sözle ilgili kısa bir girişten sonra Abdî, padişah adını babasının adını, cengaverliğini zikreder. Adalet ve cömertliğini över. Onun düşmanlarına Kahhariye, sevenlerine dua okur. Kendi duasının kabulünü diler.

Duanın bitiminde sebab-i telif başlığı olmamasına rağmen, şu beyitleri görüyoruz:

Çün temām oldı du‘ā medḥ ü senā
Başlayıp sözüme girdüm ben yine⁶¹
Şāh adına bunı kıldum tercüme
Kimse sözün sürmedüm ben ḥarcuma

Şāh öninde okuna şallah didüm
Buña Cāmasb-nāme diyü ad ḳodum

İkinci olarak Sadrazam Mehmed Paşa için bir medhiye, müteakiben dua beyitleri gelmektedir:

Gün bigi pür-nürdur içi vü taşı
Ol Muḥammed Muştafānuñ adaşı

Can ғıdāsı cism-i cevmerdün eri
Pādişāhuñ ol-durur fermān-beri

.....

Kamu ‘Osmān beglerinüñ faḥridür
Hem sözi de buldı kıymet faḥridür⁶²

Medhiyelerden sonra “âgâz kerdn-i dâstân” başlığı ile asıl hikâyeye geçilmektedir. Şair, olayların İslâmiyet’ten önce yaşandığını şu beyitle ifade etmektedir:

Ol zamān kim küfridi anda cihān
Yoğidi bu dīn-i İslāmdan nişān⁶³

“Sebeb-i te’lif” başlığı müstakil olarak yer almamasına rağmen bu bölümün kapsadığı bilgiler, yukarıda da belirtildiği üzere, II. Murad medhiyesinin son kısmında görülmektedir.

Eserin sonunda da “hâtimetü’l-kitâb” başlığı yoktur. Ancak bu bölümün içeriğini oluşturan beyitler mevcuttur. Burada okuyucunun ve dinleyicinin ders alması için “bir işaret” verdiğini, “maksadının okuyucudan dua beklemekten ibâret” olduğunu “bahar mevsiminde bu dâstân”ı yazmaya başladığını, yine bir gül mevsiminde eserini tamamladığını bildirdikten sonra, tarih beytini vermektedir.

Abdi eserini Türkçe yazdığını, onu Aydıncık’ta tamamladığını “söz bilenlerin eline geçerse”, kusurlarından dolayı ayıplanmaması gerektiğini, bunu yazarken çok emekler sarfettiğini ifade ettikten sonra, eseri şu beyitlerle bitiriyor:

Çün temām itdük bu Cāmasb-nāmeyi
Hakka şükkr itdüm biraḳduk ḥāmeyi

⁶¹ Metinde 137. beyit ve dev.

⁶² Metinde 150. beyit ve dev.

⁶³ Metinde 181. beyit

Oğyanı yazanı dinleyen
Raḥmetüñle yarlıgağıl ya Ğanī

Buña zaḥmet çekdügüm bunca emek
Kim yazana bir du‘ā kıluñ dimek

Mü‘minātü’l-evvelīn ve’l-āḥirīn
Raḥmetu’llahi ‘aleyhim ecma‘īn⁶⁴

Son beyit ve Ek-1’de verdiğimiz varakta görüleceği üzere, Arapça nesir kısım müstensih Hacı Hüseyin İbn-i Timur’a ait olsa gerek.

2.2. Hikâye Anlatım Geleneği

Türk Halk Hikâyeleri bilindiği üzere nazım-nesir karışımı eserlerdir. Sözlü gelenekten tespit edilen örneklerde hikâye üç ana bölümden oluşmaktadır:

Fasıl: Genellikle vezni “*fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün*” olan bir divani ile anlatım başlar. Anlatıcı vezin bilmiyorsa, 15’lik bir hece ölçüsüyle kurulmuş şiir okur. Bu fasıl kısmının büyüklüğü dinleyicinin isteğine göre ayarlanır.

Döşeme: Bu bölümde anlatıcı dinleyicileri hikâyeye hazırlamaya çalışır. Burada manzum veya mensur tekerlemelere yer verilir. Anlatıcı bu tekerlemeleri genellikle kendi başından geçmiş gibi anlatır.

Asıl Hikâye: Asıl hikâye bir dua ile başlar. Bu dua klişe bir ifadedir. Anlatıcının irtical kâbiliyeti varsa, bu nesir anlatım içine daha küçük müstakil hikâyeler katılabilir.⁶⁵

Bu hikâye anlatım geleneğinde bölümler anlatıcının repertuarının zenginliğine ve dinleyicinin isteklerine göre zenginleştirilebilir. Fasıl, çeşitli şiir türleriyle, döşeme kısa anekdotlarla, asıl hikâye de “karavelli” denilen yan hikâyelerle genişletilebilir.

⁶⁴ Metinde 5347. beyit

⁶⁵ P. N. Boratav, Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, İstanbul, 1988, s. 48-49.

Yazılı mensur ve manzum hikâyelerde bu anlatım tekniğini kısmen de olsa görebilmekteyiz.

Câmasb-nâme’de yer alan hikâyelerden “Dânyal” hikâyesinde 176-182. beyitler sözlü gelenekteki “fasıl” yazılı mensur hikâyelerdeki “başlangıç” klişelerinin karşılığıdır.

Başlayalum imdi bir hoş dâstân
Key garîb-i cân-fezâ ol dil-sitân⁶⁶

beytiyle başlayan bu kısa girişte şair, sözlerinin güzelliğinden garip ve acib bir destan söyleyeceğinden, eğer iyi dinlenirse, çok kıymetli faydalar elde edileceğinden bahisle bir fisatını bulup denk düşürür ve hikâyeye giriş yapar.

Bu bölüm, mensur hikâyelerde “râviyân-ı ahabâr ve nâkilân-ı âsâr ve muhaddisân-ı devr-i rûzigâr bu dâstân-ı acibü’l-beyânı şu vech üzre nakl u ‘ıyân ider ki zaman-ı evâilde ...” şeklinde yer alır.⁶⁷

Ancak Câmasb hikâyeleri çerçeve masal tekniğini kullanmış olduğundan sözlü gelenekteki bu anlatım tekniğiyle Câmasb hikâyelerindeki teknik tam manasıyla örtüşmemektedir. Buna rağmen, benzerlikler vardır. Mesela sözlü gelenekteki hikâyeler manzum-mensur karışımı olarak anlatıma girerler.

Câmasb hikâyelerinde ifade manzum olmasına rağmen, yoğun duygusalılıkların işlendiği kısımlarda ayrı vezin ve şekillerdeki şiirlerle anlatım devam ettirilmektedir.⁶⁸ Bu, manzum-mensur karışık halk hikâyesi anlatım geleneğinin proto şekli olarak düşünülüp değerlendirilebilir.

Câmasb-nâme’de yer alan hikâyelerin her bölüm başlığının altında bulunan beyitlerde yazar, okuyucu veya dinleyiciyi yeni bir olayın dikkatle takibine hazırlamakta, yer yer dinî bilgiler vermektedir:

Şâzi kıl iy ‘andelîb-i hoş-gû
Di o dâstânı laîf hoş-gû

⁶⁶ Metinde 7b, 176. beyit

⁶⁷ Mahmut Karademir, Halk Hikâyesi Külliyyatı, s. 93.

Goncadan göster gine bir ki güli
Hurrem idüp ötdür imdi bülbüli⁶⁹

Dinî nitelikli bir eser olan Câmasb-nâme hikâyelerinin bu giriş kısımlarında daha çok Tanrı kudretinin büyüklüğüne dikkatler çekilmektedir. Ancak bunlara sözlü anlatım geleneğinde pek rastlamıyoruz.

2.3. Dil ve Üslûp Özellikleri

Câmasb-nâme hikâyelerinde kullanılan dil, oldukça sâde bir halk Türkçesidir. XV. Asır Türkçesi, Arapça ve Farsça'dan gelen yoğun kelime akınına henüz uğramamıştır. Bu dönem, her ne kadar tasavvuf cereyanının canlı olduğu bir devre ise de, tekkelerde işlenen dil, halkın anlayıp kavrayabildiği bir dildir. Tekke dervişleri, dinî-tasavvufî düşüncelerini ancak böyle bir Türkçe aracılığı ile halka iletebilmişlerdir. Anlaşılmaz bir dille halka yaklaşmak mümkün değildir.

Bu çağa, konular itibariyle yaklaşmak gerekirse, şunlar söylenebilir: Çağ, ümmet çağı⁷⁰ olarak değerlendirildiğinde, Tanrı birliği ve Hz. Muhammed'in son peygamber oluşu temeline dayalı konular geçerli olacaktır. Müslümanlar arasında ırk ayrımı da söz konusu olmadığından, tasavvufî düşünce ve konuları geniş yayılma alanı bulmuştur.

Şairler eserlerini bu genel kabul çerçevesi içinde vermeye çalışmışlardır. Bu devre şair ve yazarlarının tamamında tasavvufî ve dinî hususiyetler, kabul görmüştür. İster mutasavvıf olsun ister olmasın eserine bu konuları yansıtmıştır.

Halk arasında birleştirici rol oynayan dinî-tasavvufî konular arasına, inanç değerlerine ters düşmemek kaydıyla, folklorik unsurların da birer anlatım vasıtası olarak sokulmuş olması, halk tarafından bu anlatım tarzının benimsenmesine vesile olmuştur. Denebilir ki, Halk Edebiyatı'nın doğmasına da bu husus önemli oranda katkı sağlamıştır.

⁶⁸ Metinde, 19, 74, 92, 112, 205, 206, 208, 211, 230, 231, 235, 267, 275 ve 279. sayfalar

⁶⁹ Metinde 549. beyit ve dev.

⁷⁰ A. Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi. C. I, Ankara 1998, s. 34

Câmasb-nâme türü eserlerde efsane, halk deyimi, atasözü, hikâye, masal, ağıt, ilahi...gibi türlerin çokça yer almış olması bu hususun bir isbatı niteliğindedir. Câmasb-nâme’de bunlar ayrı bir çalışmanın konusu olacak kadar çoktur. Bu çerçevede hepsinden söz etmemiz imkânsızdır. Bu bakımdan en belirgin örnekleri vermeye çalışacağız.

2.3.1. Deyimler

Deyim ve atasözü türünde didaktik unsurlar, Câmasb-nâme’nin daha çok öğüt ve nasihat bölümlerinde yoğunlaşmış durumdadır:

Saçu saç-

Rûmiden söz güllerini açayın
Çîn hûblarına saçu saçayın⁷¹

Halk kültüründe gelinin (duvak üstü veya yapılı) başına para, çiçek, çerez, buğday gibi şeylerin serpilmesi ve geline hediye vermek anlamlarına gelmektedir.

Kendini öv-

Kendüzin ögmez ne hâcetdür kişi
Âdemi Hâk ögdi bildürdi işi⁷²

Kendini ön plâna çıkarmak. Hz. Âdem’i Tanrı yeteri kadar övüp bildirdiğine göre kişi kendini övmeğe ihtiyaç duymamalıdır.

Elini etegini bırak-

Ğoma elden etegin zinhâr anuñ
Yoksa ebter qaldı işün bitmez senüñ⁷³

⁷¹ Metinde 17. beyit

⁷² Metinde 24. beyit

⁷³ Metinde 59. beyit

İlgisini, ilişini kesmek, iş bitirmek, başarmak isteniyorsa, kılavuzun (şeyh) eteğini bırakmamak gerekir.

Aklını başına al-

Yok befāı [vū] vefāı hię bunuñ

‘Aķluñı divřūr bařuña sen senūñ⁷⁴

Yanlış tutum ve davranıştan vaz geğerek daha matıklı olmak. Beyitte de muhataba dūnyanın vefası ve bekası olmadığından bahisle aklını başına toplaması öğütleniyor.

Başına derd aç-

Bir biř altı gün-ęü nedūr dōyiser

Gōtūrlırsūn bařna bunca derd-i ser⁷⁵

İyi bir sonuę alınacaęını dūřunerek giriřilen bir iřin sonunda eskisinden daha kötü bir duruma dūřmek.

Gönül gözünü aç-

Aęıl imdi sen gōñūl gōzūñ yine

Bir teferrūc kıl baķa dōne dōne⁷⁶

Manevī deęerleri tanıyarak geręekleri kavramak. Gönül gözünü aęarak yine geręekleri gör, tekrar tekrar bak ve dūřün.

Derdine dermān ol-

Derdūme dermān meger andan ola

Andan özge ya ayıt ķandan ola⁷⁷

⁷⁴ Metinde 1185. beyit

⁷⁵ Metinde 1186. beyit

⁷⁶ Metinde 2453. beyit

⁷⁷ Metinde 3936. beyit

Bir sorunu çözmek, bir derde şifa olmak. “Derdime ancak ondan şifa olur. Söyle ondan başka kimden şifa olur?

Felek degirmeni/gözü tut

Bu felek degirmeni öğütmege

- Göz dutupdur seni vaktuñ gitmege⁷⁸

“Gözü tut-“ deyimini tecih etmek, seçmek, uygun görmek anlamlarında kullanılmıştır. Bu tercihi yapan “felek değirmeni” ise ömrü bitiren, insanı, eritip tüketen bir düzenek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Damagını çatlat-

Yağa kavrulmuş balıklar pür-sumak

Lezzetinden çatladur yiyen tamak⁷⁹

Burada, “çok lezzetli olmak” anlamına gelen bu deyimle yağda kavrulmuş balıkların çok lezzetli olduğu, yiyenlere damak zevki verdiği anlatılmaktadır.

Aşa ekmek doğra-

Her ki gelüp bu araya uğraya

Yiye içe aş a etmek toğraya⁸⁰

Deyim anlamını “katkıda bulunmak, sorumluluk üstlenmek” veya bir başka deyimle “çorbada tuzu olmak” şeklinde ifade edebileceğimiz bu ibare, burada, gerçek anlamını da karşılamaktadır.

⁷⁸ Metinde 4526. beyit

⁷⁹ Metinde 4549. beyit

⁸⁰ Metinde 4579. beyit

Yakayı ele ver-/daglara düş-

‘İşk eline her ki virse yakayı
Tağlara düşüp dutar ol yakayı⁸¹

Beyittteki “yakayı ele vermek” deyimi, (uzun bir kaçıştan, mücadeleden sonra) yakalanmak; “dağlara düşmek” ise deli olmak anlamına gelmektedir

2.3.2. Atasözleri

Câmasb-nâme’de geçen atasözleri çeşitli temaları işlemektedir. Toplu yaşamanın gereğini ve sistemini va’z eden didaktik türden temalar yanında kelâm-ı kibâr sayılan sözler de yer almaktadır.

Aşk:

‘İşk odı yanup ciğerde çün düter
‘İşk eri ne kavl ne öğüt dutar

Aşk ferman dinlemez: “Aşk ateşi ciğerde yanıp tütünce, âşık artık öğüt ve nasihat dinlemez.”

‘Âşıkun haccı ziyâret Ka‘besi
Ma‘şûkun eşigi olur kıblesi⁸²

Cömertlik:

Cennetün kapısını cevmerd açar
Hem cehennem dibine nâ-kes geçer⁸³

Uçmağın (Cennet’in) kapısını cömertler açacak.

⁸¹ Metinde 3896. beyit

⁸² Metinde 3979. beyit

⁸³ Metinde 5221. beyit

İy bu dünyā mālını birküb yığan
Öldüğün gün olıserdür tartagan⁸⁴

Dünya malı dünyada kalır.

Virigör fırsat saña virmişiken
Şol gücün yetüp elün irmişiken⁸⁵

Fırsatın varken hayırlı işlerde malını harca.

Ye yedür sen anı kim mār olmasun
Geygüsin sinün içi tar olmasun⁸⁶

Dünyanın vefâsızlığı

Dünyānuñ işi pîşe hep ol-durur
Halkı gâh ağlatdurur gâh güldürür⁸⁷
İbret alup gör bu işleri yakın
Kendüzünü dünyāya virme şaķın⁸⁸

Dünya sıkıntısı/ kaygısı

Gülmesinden ağlaması çok-durur
Dünyāda kaygusuz ādem yok-durur⁸⁹

Pişmemiş aş, kaygısız baş itibar görmez.

⁸⁴ Metinde 3353. beyit

⁸⁵ Metinde 5215. beyit

⁸⁶ Metinde 5218. beyit

⁸⁷ Metinde 3343. beyit

⁸⁸ Metinde 5244. beyit

⁸⁹ Metinde 3345. beyit

Kim meger ol kimse âdem olmaya
 Kayğu anuñ gönline yol bulmaya⁹⁰

Gönlüne kaygı girmemiş insanı insan saymak mümkün değildir.

Her kişi hālınca bir kayğu çeker
 Kayğusuz ol dünyeden ol el çeker⁹¹

Kişinin derdi çapına göredir, dertsiz insan mezarlıkta yatandır.

Her kişinin var-durur bir kışşası
 Kim ola kim olmaya bir guşşası⁹²

Dünyanın geçiciliği

İmdi bündan ne şafâ lezzet gele
 ‘Ârif oldur aňlaya hâli bile⁹³

Dünya bir kararda durmaz; dünya kimseye kalmaz.

Kimse bundan nesne alup gitmedi
 ‘Ârif olan dünyâ fikrin itmedi⁹⁴

İnsan bu dünyadan bir şey götürmez; onun için ârif olan dünyaya bağlanmaz.

Kimseye kalmazımış dünyâ ile
 Aña göre vara bir dirlik kıla⁹⁵

⁹⁰ Metinde 3346. beyit

⁹¹ Metinde 3347. beyit

⁹² Metinde 3348. beyit

⁹³ Metinde 3354. beyit

⁹⁴ Metinde 5226. beyit

⁹⁵ Metinde 5313. beyit

Dünya kimseye kalmaz, onsuz da dirlik olmaz.

‘Ârif iseñ kaçreye kılgıl nazar
Niçe görnür kudretinden çok eſer⁹⁶

Ârif olan katreden ibret alır.

Bil ki Hâkdan gayrı fânî Hâk beķā
‘Ârif olan dünyāya böyle baķa⁹⁷

Hak'tan başkası fânidir.

‘Âkil oldur dünyāyı ol hîç bile
‘Ârif oldur ikisinde güç bile⁹⁸

Akıllı olan dünyayı hiç bilir, ârif olan ikisini de güç bilir.

Yararlı insan olma /anılma

Er gerekdür dünyāda ad kıomaķa
Yoksa ne gerekdür adı yuymaķa⁹⁹

İnsan eseriyle vardır.

Dünyāda bir ad kıoyasın öğeler
Olmasun kim ańıcaķız söģeler¹⁰⁰

⁹⁶ Metinde 1055. beyit

⁹⁷ Metinde 4529. beyit

⁹⁸ Metinde 5317. beyit

⁹⁹ Metinde 4695. beyit

¹⁰⁰ Metinde 4698. beyit

Bilgisiz faydasız İnsan

Ġāfil ü maġrūr gerekmez kiři
Ġāfil olan kiřintüñ bitmez iři¹⁰¹

Kişi bilgisiz ise faydası yoktur, işi çoktur.

Dünyāda aduñ dağı hiç kıalmaya
Ya niřānından eğer de olmaya

Fırsatı kaçırmama

Avcı iseñ sen pelengi avla gör
Yoksa dilkü gibi kıuyruk şalla gör¹⁰²

Nık-nām ol ölmedin başaır işüñ
Bil şöñinda onmayımaz teşvışüñ¹⁰³

Yiğit bin yaşar, fırsat bir düşer.

Bil ġanīmet vaktını zinhār gör
Yoksa bir ġün olısar zinhār kör¹⁰⁴

Söz sunķurını öğret āhūya
Baķmayasın keklige ya tihūya¹⁰⁵

İyi kōtüyü ayırma

Kendü içün kılduğı her bir işi
Eytl yavuz ayırur erkek diři¹⁰⁶

¹⁰¹ Metinde 756. beyit

¹⁰² Metinde 1001. beyit

¹⁰³ Metinde 4696. beyit

¹⁰⁴ Metinde 999. beyit

¹⁰⁵ Metinde 1000. beyit

¹⁰⁶ Metinde 4699. beyit

Kötülük her kişinin işi, iyilik er kişinin işi.

başkasına yük olmama

Ölmedin yay uşlu zinhar kaydunı
Kimseye yük eyleme sen şaydunı¹⁰⁷

umduğunu bulamama

Çok konuk kuzu yimege fikr ider
İlla ya arpa ya taru yir gider¹⁰⁸

Konuk umduğunu değil, bulduğunu yer.

kaderin yerine gelmesi

Zîrâ taqdîr irişüp bağlar gözin
Çürütür fikrin unutturur sözün¹⁰⁹

Sen tedbirini al, takdir ne ise elbet görürsün.

Tañrıdan taqdîr ne ise ol gelür
Hele tedbîr eylemek de hoş olur¹¹⁰

Soy temizliği

Hayr idegör dirliğünde dut ögüt
Öd ağacı olmayısardur sögüt¹¹¹

Asıl azmaz, bal kokmaz.

¹⁰⁷ Metinde 4697. beyit

¹⁰⁸ Metinde 812. beyit

¹⁰⁹ Metinde 4820. beyit

¹¹⁰ Metinde 3593. beyit

¹¹¹ Metinde 5219. beyit

2.3.3. Dinî-ahlâkî, Didaktik Unsurlar

Çağın ahlâk anlayışı, öğretim ve eğitim esasları dinî temellere dayalı olarak halka yansıdığı için bu hususla ilgili beyitlerde çeşitli âyet ve hadislerle telmihler yapılmıştır:

Her ki ol kendüzini bilmiş ola
Cümle eşyâ ʿilmini bilmiş ola

Burada Hz. Âdem'e eşyanın sırlarının, isimlerinin öğretildiğine dair olan âyete telmih vardır.¹¹²

Metinde geçen

Rabbenâ yâ Müsteʿân ü yâ Râhîm
Ol ḥabībūñ ḥürmeti-çün yâ Kerîm

Şeklindeki beyitte Arapça ve Türkçe mısralar içerdiği için mülemma bir beyit olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lem-yelîd vaşfı şıfatı lâ-Yemût
Ol-durur rûḥa gıdâ cānlara ḳut¹¹³

Beytinde de İhlâs süresine bir telmih yapılmıştır.¹¹⁴

Ol-durur bu cinn ü insi yaradan
Ol-durur her cinse cinsi yâr eden¹¹⁵

¹¹² Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/31-32

¹¹³ Metinde 54 beyit

¹¹⁴ Kur'ân-ı Kerîm, İhlâs,

¹¹⁵ Metinde 53 beyit

Hem dimişdür haqqına *levlāk* anuñ
Sāye-bānı-durur nüh-eflāk anuñ¹¹⁶

Anı kılmış *kābe kavseyne* qarın
İy ki göstermiş aña varlık yirin¹¹⁷

Ve'd-duhā ve's-şems alnı yüzidür
Şacı *ve'l-leyl* bu Qur'ān sözidür¹¹⁸

Mu'cizātla kameri şakķ eyledi
Yandı bātıl naķşını Haķķ eyledi¹¹⁹

Zerrece hayruñ olursa bulasın
Huld içinde dār-ı ni'met olasın¹²⁰

Anı kıldı kendi 'ilmine yakın
Anı kıldı *rahmeten li'l-ālemīn*¹²¹

Dirleridi lā-şerik Allah-durur
Şirk getiren bil aña güm-rāh-durur¹²²

Aydur iy Hānnān u Mennān u 'Alīm
Kulların hālın bilirsın sen Hākīm¹²³

¹¹⁶ Metinde 83. beyit

¹¹⁷ Metinde 84. beyit

¹¹⁸ Metinde 99. beyit

¹¹⁹ Metinde 98. beyit

¹²⁰ Metinde 5224. beyit

¹²¹ Metinde 96. beyit

¹²² Metinde 2010. beyit

¹²³ Metinde 1952. beyit

Sen Hudâsın kulların esirgici
 Kamunuñ rızkıyla hâlin bilici¹²⁴

Bunda ekdüñise anda biçesin
 Çün fenâdan ol beķāya geķesin¹²⁵

Bil ki Hâķdan ğayrı fânî Hâķ beķā
 ‘Ārif olan dūnyāya böyle baķa¹²⁶

Kendüzin ögmek ne hâcetdür kişı
 Ādemi Hâķ ögdi bildürdi işi¹²⁷

Cennetüñ kapusını cevmerd açar
 Hem cehennem dibine nâ-kes geķer¹²⁸

Sen meşāyiḡ ‘ilmini öğrenigör
 Gözüni ol ‘ilm açar oldısa kör¹²⁹

Câmasb-nâme’de dinî motifler derinliğine ve sistemli olarak işlenmemiş olmasına karşılık, şair, Hz. Muhammed sevgisi ve hürmetini ön plâna çıkarmaktadır. Bulkıya hikâyesinde hareket noktası da bu sevgidir.

Diğer edebî mahsullerde ve mesnevilerde görüldüğü gibi yazar, olayı bir bütünlük içinde vermez. Zaman zaman olayın akışını keserek bilhassa yukarıda verdiğimiz beyitlerde işlenen temalar türünden tamamen telif olmak üzere, dinî-ahlâkî nitelikli düşünceler serdedir.

¹²⁴ Metinde 1953. beyit

¹²⁵ Metinde 1192. beyit

¹²⁶ Metinde 4529. beyit

¹²⁷ Metinde 24. beyit

¹²⁸ Metinde 5221. beyit

¹²⁹ Metinde 62. beyit

3. Cāmasb-nāme'nin Edebiyat ve Kültürümüzdeki Yeri

Cāmasb-nāme hikâyeleri sözlü-yazılı kültür ve edebiyatımıza, daha ziyade, *Şahmaran Hikâyeleri* olarak geçmiştir.¹³⁰, Cāmasb hikâyelerinde yarı insan yarı yılan olarak tasvir edilen Şahmaran, halk muhayyilesince hüsnü kabul görmüş, gerek sözlü gerek yazılı kültür katmanlarımızda çokça işlenmiştir. Onu geniş halk kitlelerine tanıtan sanıyoruz ki, Türk Halk Edebiyatı'nın bugün de devam eden hikâye anlatım geleneğidir. Abdî, eserinin okunmak için tercüme edildiğini bizzat kendisi söylüyor:

Şah öñinde okuna şallah didüm
Buña Cāmasb-nāme diyü ad kıdum¹³¹

Eserin oldukça sâde sayılacak halk Türkçesiyle yazılmış olmasının bu hususu teyid ettiği açıkça görülmektedir. Ayrıca Türk Halk Hikâyeciliği geleneğinde anlatıcılara “kıssa-han” dendiği de bilinmektedir.

Maʿrifet söylemegi kı kışsa-ıvʿān
Başla imdi gir söze gir kışsa-ıvʿān¹³²

Kışsa-ıvʿān laʿlin dilindedir tūfān
İlla ummān bir dağa sıgar kaçan¹³³

Kışsa-ıvʿānuñ bu duʿāsın ey Qādīm
Kıl kabül ol görmesin ʿömrinde bīm¹³⁴

¹³⁰ Hasan Özdemir, Geleneksel Kültürümüzde Şahmaran, V. Milletlerarası THK Kongresi Bildirileri, II. C., Ankara, 1997, s. 221

¹³¹ Metinde 139. beyit

¹³² Metinde 467. beyit

¹³³ Metinde 172. beyit

¹³⁴ Metinde 170. beyit

Beyitlerin içeriğinden anlaşılacağı üzere, yazar kendini kıssa-han olarak tavsif ediyor.

Metin And, gölge oyununun varlığının XIV-XV. yüzyılda bilindiğinin bir delili olarak Câmasb-nâme'yi göstermektedir. Karagöz, kukla, ortaoyunu, meddah hikâyeleri gibi türlerin söz edilen asırlarda bilinmiş olması¹³⁵ kültür tarihimizin kökleri açısından son derece önemlidir. Anlatım geleneğinde kıssa-han (meddah, hikâyeci) anlatısının uygun gördüğü yerlerinde konunun akışını keser, ya mola verir, ya başka kısa bir hikâye, eğer şairse konuya uygun bir manzume söyler.

Bulkıya hikâyesinde de yazar olayın akışını kesiyor, araya bir latife (küçük hikâye) yerleştiriyor:

Bir laîfe diyeyin benden işit
Dut bu sözi kulağın gözün işit¹³⁶

Bu küçük hikâyenin bitiminden sonra yazar veya anlatıcı tekrar asıl konuya dönüyor.

Pes temâm oldı laîfe bilelüm
Gine sözüñ evveline geledüm¹³⁷

Ayrıca olayın akışı kesilerek dinleyiciden “salavat” talep edilir.

‘İşk ile ger sen şalavât viresin
Ben dalı aydam niçedür göresin¹³⁸

Di paıl olma ayıt ya ümmeti
Vir şalavât Muşafâya sen kıatı

¹³⁵ Metin And, Geleneksel Türk Tiyatrosu, İstanbul, 1969, s. 86 ve dev.

¹³⁶ Metinde 1853. beyit ve dev.

¹³⁷ Metinde 1875. beyit

¹³⁸ Metinde 5005. beyit

Câmasb-nâme ve benzeri hikâyelerde hikâyeyi nakleden kahramanlar ya hatun, ya da vezirlerdir. Bunların dışında şehzâde ve şah olmayan kişiler de hikâye söyleyebilir (Kırk vezir, tûti-nâme, bahtiyar-nâme). Her hikâye için farklı anlatıcı da olabilir. Câmasb-nâme’de farklı olarak anlatıcı hükümdar durumunda olan Şahmaran’ın kendisidir.

Şahmaran Hikâyesi bir yandan Battal-nâme ve Saltuk-nâme türündeki eserleri etkilerken, bir yandan da sözlü geleneği etkilemiştir. Sarı Saltuk kuyuya atıldıktan sonra Şahmaran’la tanışır, onu üç başlı bir ejdehanın tasallutundan kurtarır.¹³⁹

Battal-nâme’de ise hasmı tarafından kuyuya atılan Battal, kuyunun dibinde yılanların tasallutundan kurtulmak için âyete’l-kürsü okuyarak etrafına daire çizer. Şahmaran Battal’a adıyla hitap eder. Kendi adının Yemliha, lakabının Şahmaran olduğunu söyler.¹⁴⁰

Anadolu’nun çeşitli yörelerinde Şahmaran hikâyesi halk efsanesi ve halk masalı olarak hâlen anlatılmaktadır.

4. Hikâyelerin Günümüz Edebi Türlerine Yansıması

Câmasb-nâme hikâyelerinden en çok dikkati çeken ve tesir icra eden hikâye Şahmaran Hikâyesi olmuştur. Halk kültürünün hemen her alanında Şahmaran motifini görebilmekteyiz. Onu halk masallarında, halk kitaplarında, halk inançlarında, halk resim sanatında, kilim desenlerinde, kart-postallarda, kırlent işlemlerinde¹⁴¹, armalarda, levhalarda, kapı tokmaklarında yaşatan, Türk halk muhayyilesindeki te’sirâttır.

Öte yandan aydın bireylerin üretmiş oldukları eserlere de yansımıştır. Fikret Otyam’ın *Şahmaran* tablosu, Zülfü Livaneli’nin *Şahmaran* filmi, Muhsine Helimoğlu Yavuz’un çocuklar için düzenlediği *Şahmaran* masalları, Murathan Mungan’ın *Şahmaran* öyküsü, Ali Nesim’in *Şahmaran* öyküsü, *Şahmaran*’ın

¹³⁹ Hasan Özdemir, a.g.m., s. 225-226

¹⁴⁰ Kemal Yüce, *Saltuk-nâme*, Ankara, 1987, s. 359 ve dev.

¹⁴¹ Ek-7

*Yüzüğü*¹⁴² adlı çocuk hikâyeleri, ayrıca Erhan Hikmet Bener'in iki perdelik oyununu da bunlara ekleyebiliriz.¹⁴³

Yılan kelimesi kavram anlamı itibarıyla hep ürkütücü olmuştur. Kimine göre öcün, nefretin, korkunun, öfkenin, öldürmenin, boğmanın ve sokmanın, uğursuzluğun simgesi olmuştur.¹⁴⁴

Esrarengiz bir güce sahip olduğuna inanılan yılan, sonsuzluk, ölümsüzlük, yeniden canlanma¹⁴⁵ sembolü olmuştur. Kahramanı yılan da olsa, biz onu Şahmaran Hikâyesi olarak hafızalarda yaşatacağız. Yılan tabirine nisbetle bu tabir kulağa ve gönle biraz daha hoş geliyor. Halkın muhayyilesine bu sevimliliği ile yerleşmiş olsa gerektir.

¹⁴² Ek-5

¹⁴³ H. Erhan Bener, Şahmaran, oyun, iki perde, İstanbul, 1984

¹⁴⁴ Murathan Mungan, Cenk Hikâyeleri, İstanbul, 1993, s. 13

¹⁴⁵ Bilge Seyidoğlu, Kültürel Bir Sembol Yılan, Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara 1998, s. 86-87

III. BÖLÜM

1. Değerlendirme

İncelememize esas teşkil eden Câmasb-nâme adlı bu manzum eser, masalımsı halk hikâyelerimizdendir. Yarı te'lif olan bu manzum tercüme, konusu itibarıyla halk kültürü içinde ve halk edebiyatımızda geniş yankı bulmuş, çok sevilmiş, seslendirilmiş ve yazılmıştır. Eserin tarafımızdan incelenmesiyle ulaştığımız sonuçları şöyle sıralamak mümkündür:

Esasta üç, ayrıntıda on iki hikâyenin iç içe anlatıldığı Câmasb-nâme hikâyelerinden en çok dikkati çekenler şunlardır: Ana hikâye olan Câmasb Hikâyesi, Cihân-şâh Hikâyesi ve Bulkiya Hikâyesi... Bunlardan Câmasb Hikâyesi, halk muhayyilesine çokca tesir etmiş, sözlü gelenekte ve halk kitaplarında çeşitli varyantlar şeklinde Şahmaran Hikâyesi adıyla anlatılarmışdır. Ayrıca bu hikâyenin bazı motiflerinin de çeşitli metinler içerisinde yer aldığı görülmüştür. Bu durum, hikâyenin, halk tarafından çokca sevilmişinin bir işaretidir.

Cihân-şâh Hikâyesi diğerlerinden biraz daha farklı bir anlatıma sahip olup gelenekdeki halk hikâyelerimize daha yakın bir anlatım ve daha benzer özellikler taşımaktadır.

Bulkiya Hikâyesi tasavvufî unsurları, dînî-ahlâkî öğütleri ve harkulâdelikleri ihtivâ eder. Tasavvufun temel prensiplerinden sayılan “kendini bilmek” Hz. Muhammed’in bir sözüne dayandırılır. Çünkü, ilahî bilginin kaynağı odur. Bu bilginin insanlara yansması yine onun vasıtasıyladır. Tasavvufa göre Hz. Muhammed’in nuru yaratılanların ilkidir. Bu nur, akl-ı kül olarak da değerlendirilir¹⁴⁶ Abdî de eserine tasavvufun bu prensibiyle başlar:

¹⁴⁶ Süleyman Uludağ, Tasavvufî Terimler Sözlüğü, Marifet yay., İstanbul, 1991, s. 35-36.

Her ki ol kendüzini bilmiş ola
Cümle eşyâ ‘ilmini bilmiş ola

Sözleri ‘ilme’l-yakîn ola ‘ayân
Ma’nîde keşf ide esrâr-ı beyân¹⁴⁷

Yazar, “kendini bilen eşyanın ilmini bilir, ilimle mana âleminin sırlarına vâkîf olur, onları açıklar” demektedir. Müteakkip beyitlerde ise “kişi bu sırlara vâkîf olduktan sonra, mürşid olur; sözleriyle gönülleri fetheder, zaferler kazanır” dedikten sonra, “kendisine de hidâyet nurunun dokunduğunu bunun için böyle bir söz düzmeğe teşebbüs etme lüzumu” duyduğunu, “hidayet güneşinin gönlünde doğmuş olmasıyla mana cevherlerini” anlatacağını, “dinleyicinin iyi kulak vermesi gerektiğini” ifade etmek suretiyle bir maksadı ortaya koyar.

Bu hikâye, başka bir yönüyle de tasavvufî nitelik taşımaktadır. Çeşitli telmih ve sembollerle bunun nasıl anlatılacağını görmekteyiz. Nitekim,

Ma’nî mi‘râcına fi’l-ḥâl ağayın
Gün bigi uş söz gölünden toğayın¹⁴⁸

beytinde Abdî, “mana mirâcına yükselmek, söz gölünde doğmak”tan bahsediyor. Bu ibarelerden birincisi, sâlikin (tasavvuf düşüncesine intisab edip, bu yolda merhale merhale yükselen gönül ehli) Tanrı katına çıkması yani fenafillah derecesine ulaşmasına; diğeri ise Tanrı’nın “kun” (ol) emriyle kâinatın yaratılışına telmihtir. Tasavvufta söz (kelâm), kutsaldır. Sözün mâhiyetini bilen, bütün gerçekleri bilir, yaratıcının birliğine teslim olur.

Hakkı bilendür söz, bilen tamâm
Söz ile oldı Muḥammed hem imam¹⁴⁹

¹⁴⁷ Metin kısmı 1 ve 2. beyitler.

¹⁴⁸ Metin kısmı 8. beyit.

¹⁴⁹ Metin kısmı 25. beyit ve devamı.

Mutasavvıfların diğ er bir g r     varlı ın birli idir. Yani, k  natta O vardır, O'ndan ba  ka hi  bir  ey yoktur. O'nu bulabilmek ve bilebilmek i in de rehber ihtiya  vardır.

Varlı un birliğini bilmek ola
Anı ki i istey p  anda bula

Ger anı bulmak dilerse i gel ber i
Dut me  y   elini  un iler i¹⁵⁰

Tasavvufa g re insanlar, bu d nya hayatında ge icidirler. Burada asıl kalıcı  leme hazırlık yapmak i in vardılar. Yani Tanrı bilgisine ula mak i in m r  idin kılavuzlu una teslim olan ki i, merhale nerhale bu sırra ula acaktır. Bunu i in m r  id s likini  e itli sınavlardan ge irir. Sınavları ba aran y kselmesine devam eder, ba aramayan h srana u rar. Hik yede Bulkıya sınavları ba aran, Affan ise ba aramayan s likleri temsil etmektedirler.

Tanrı bilgisine y kselme yolunda “hayret makamı” vardır ki s lik bu makamda  ok  e itli olaylarla kar i kar iya getirilir. S lik, ola an  t  zamanlarda, ola an  t  mek nlerde, ola an  t  problemlerle kar ıla tırılır. E er burada s lik, ge ici, zevk ve unsurlara takılıp kalırsa, sınavı kaybeder. Bu durum, insanın Tanrı bilgisine ula ma yolundaki gafletinin sembolik bir if desidir.

Gid benin Bulkıya   ma gelir
Bir zaman beyt 'l-mu addesde  alur¹⁵¹

Beytinde ge en “Beyt 'l-mu addes” do uy , yani ı ı ı temsil eder. M r  idin s likini sırlarıyla tanı tıraca ının ba langıcı anlamındadır.¹⁵²

¹⁵⁰ Metin kısmı 57 ve 58. beyitler.

¹⁵¹ Metin kısmı 693. beyit.

¹⁵² Derya  rs ve di erleri,   l m Felsefesinde Sembolik Hik yeler,  stanbul, 1997, s. 29.

Deñizüñ yüzine irüb geçicek
Bir cezîre gördi hurrem pür-çiçek¹⁵³

Sulak, çok çiçekli, güzel bitki örtülü, bol meyveli mekânlar, yemyeşil vâdiler sâlik için birer tuzak sembolüdürler.

Kalmağıl uşbu eşerde tañlayu
Yaradanı gör alî sen añlayu¹⁵⁴

Bu beyitte sâlikin görevinin “anlamak” olduğu vurgulanıyor. “Hayret”e düşüp aslî görevine unutmaması tenbih ediliyor.

Bulkıya Hikâyesi’nde bumalrın dışında kullanılan bir takım semboller de vardır. Bunlar muhtemel anlamlarıyla birlikte şöyle sıralanabilir: “Dağlardan geçme” gök bilimlerini kavrama, “dağın doruğuna ulaşip dinlenme” ilahî ilimleri öğrenme, ilahi feyz alma anlamlarına gelmektedir.¹⁵⁵ “İki dağ arasında yeşil vadi vardır” demek tabiat ilimlerini kavramak, dört unsurun (toprak, hava, su, ateş) bileşimleri hakkında bilgilenmek anlamındadır. “Kuşların kanatları” bu dünyanın tüm alçaltıcı güçlerine karşı yükselişin ve cismani sınırlardan kurtuluşun gerçekliğini; “Kaf Dağı’nın yedi vadisi” talep, aşk, marifet, istiğna, tevhid, hayret, fakr ve fenâ merhalelerini; “kuşların tartışma ve konuşmaları” dergâhlarda mürşidle sâliki arasında cereyân eden konuşmaları; “güvercin” kesreti, çokluğu, ilk maddeyi temsil eden semboller olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵⁶

Bu şekilde eser, geniş bir semboller yelpazesi ile devam eder. Kahraman uzun ve meşakkatli bir yolculuktur. Bu yolculuk sırasında yaşadığı her olayın, gördüğü her olağanüstü varlığıntasavvuf mesleğinde bir izahının olacağı düşünülmektedir. Bunun için eser bu yönüyle de ayrı bir değerlendirmeye esas teşkil edebilir.

Câmasb-nâme, manzum hikâyelerde görülen kuralların büyük bir kısmına uymuştur. Eserde klâsik mesnevi tarzı aynen uygulanmıştır. Başlangıç, tevhid,

¹⁵³ Metin kısmı 1007 ve devamındaki beyitler.

¹⁵⁴ Metin kısmı 1057. beyit.

¹⁵⁵ Derya Örs ve diğerleri, a. g. c., s.57.

¹⁵⁶ Derya Örs ve diğerleri, a. g. c., s.244.

münâcât, na't, medhiye (Sultan II. Murad ve Sadrazamı için), “âgâz-ı dâstân” şairin kendisinden söz ettiği “hasb-i hâl” beyitleri ve “hâtime” beyitleriyle son bulmaktadır. Ana karakterleri itibariyle hikâyelerde geçen olaylar, görülüp işitilmemiş türden gerçek ve hayal karışımı olaylardır.

Anlatım sâde halk lisanı özelliği taşıyan yalın bir ifadeyle yapılmıştır. Eserde, mesnevi kaide ve kurallarına uymanın dışında, anlatımı zorlaştıracak başka bir husus yoktur. Hayali olayların anlatımında şair, mübalağa sanatının üst sınırını zorlamıştır. Maksat ilginçliği yakalamak, okuyucu ve dinleyicide şaşkınlık uyandırmaktır.

Olaylarda geçen tipler ve kahramanların davranışlarında ve bazı hikâyelerin olaylarının gelişiminde tabiiyet yoktur. Çoğunlukla olaylar sanatkârâne bir üslupla canlı bir şekilde tasvir edilmiştir. Olayların gelişiminde sebep-sonuç ilişkisi çok defa kurulamamaktadır. Olaylar masal karakterlidirler.

Sevgi, kıskançlık, ihtiras, yardım, umut gibi temaların çokça işlendiği ahlâki değerlere geniş yer verildiği görülen eserde tevhid inancı estetik bir üslûbla verilmiştir. Bu hususların çocuk edebiyatımız açısından değerlendirilmeye alınması kültür kaynaklarımıza yönelme ve sahip çıkma bağlamında büyük bir kazanç olacaktır.

Aklın ve bilginin problem çözmede ne kadar etkin rol oynadığı hususu, gelecek nesle küçük yaşta kavratılmalıdır. Bu hususta çağdaş teknolojilerden istifade edebiliriz. Çocuklarımızın çizgi filme olan tutkunlukları bilinen bir gerçektir.

Dil açısından zengin bir malzemeyi hazır olarak ortaya çıkardık. Türkçe'nin tarihsel sözlüğünün hazırlanması sürecinin başladığı bu günlerde önemli bir görevi ifa ettiğimizi düşünüyoruz.

Çalışmamızda dil hususiyetlerine fazlaca yer vermedik. Ancak şu hususu belirtmekte fayda mülâhaza ediyoruz: XV. yüzyılda gelişen tercüme faaliyeti, İstanbul'un Fatih'le birlikte yazı dili merkezi oluşu, dilimizin yabancı kelimelerle yoğunlaşmasına, bir anlamda vesile teşkil etmiştir. Tehlikeyi sezen bir kısım şair ve yazarlar “Mahallileşme Cereyanı” ile Türkçe'yi korumaya çalışmışlarsa da, bunda başarılı olamamışlardır. Aşık Paşa ile başlayıp Mercimek Ahmed'le devam eden, Aydınlı Visali ve Tatavlı Mahremi ile bir süre daha yaşayan bu cereyan, sonraki asırlarda Halk Edebiyatı ürünlerinde yaşama şansı bulabilmiştir.

Musa Abdi de eserini Türk diliyle¹⁵⁷ yazdığını bilhassa söyleme gereğini duyduğuna göre onun da bu akım içerisinde sayılması gerekir. Bu bakımdan çağın özellikleri de göz önüne alınarak sâde halk nazmına örnek saymak gerektiğini düşünmekteyiz.

2. Hikâyedeki Motiflerin *Motif Index Of Folk Literature*'a Göre Tasnifi

Hikâyelerde görülen diğer bir husus da, hikâyelerin, masal motifleriyle örtüşen bir karakter sergilemesidir. Bilindiği üzere masallar, olağanüstülükleri temel alan türlerin başında gelir. Halk edebiyatımızın ve folklorumuzun önemli mahsullerinden olan masallar, sözlü gelenekte de oldukça yaygın olup motifler itibariyle de zengin bir içeriğe sahiptirler. Olağanüstü olayların işlendiği bu halk mahsulleri gerek fert, gerek toplum hafızasının gelişiminde önemli fonksiyonlar icra etmektedirler. Yazılı edebiyatın çeşitli türlerine de motifler verdiği –daha önce değinildiği gibi- bilinen bir husustur. Bu durum, masalın, en eski anlatı türlerinden biri oluşunun tabii bir sonucudur.

Anadolu edebiyatının oluşumu devresinde yazılmış hemen her mesnevide masal unsurları, motifleri bulmak mümkündür. Câmasb-nâme’de bunlardan biridir. Aşağıda Stith Thompson’ın *Motif Index of Folk Literature*¹⁵⁸ adlı eserindeki metot çerçevesinde –sınırlı da olsa-tespite çalıştığımız motiflerin varlığı adı geçen hacimli mesnevinin olay örgüsünde nasıl yer aldığını gösterir.

Motif terimi esasta güzel sanatların daha açıkçası plastik sanatların bir terimidir. Ne var ki diğer ilimler, bu terimi, küçük anlam farklarıyla kullanmaktadırlar. Masal araştırmacılarından Max Luthi, Vesselovsky ve Stith Thompson motifi bir halk edebiyatı ve folklor terimi olarak kullanmışlardır.

Thompson’un tanımına göre motif, masalın gelenekte ısrar edici güce sahip en küçük unsurudur. Bu gücünün yanısıra çarpıcı oluşuyla da dikkati çeker. Motiflerin çoğu üç grupta toplanabilir:¹⁵⁹

¹⁵⁷ Metinde 5300. beyit

¹⁵⁸ Stith Thompson, *Motif Index of Folk Literature*, Indiana University Press, Indiana, 1955.

¹⁵⁹ Bilge Seyidoğlu, *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar*, Ankara, 1975, s. 83.

- 1- Masalın aktörleri; Tanrılar, alışılmamış hayvanlar, harikulade yaratıklar, cadılar, devler, periler, insanlar v.b.
- 2- Hareketlerin arasındaki bazı konular; sihirli objeler, alışılmamış âdetler, acayip insanlar v.b.
- 3- Bir tek olaydan ibaret olan ve motiflerin birçoğunu içine alan motif grupları.

Thompson, dünya masallasrını inceleyip motiflerine göre tasnif ettiği altı ciltlik *Motif Index of Folk Literature* adlı eserinde motifleri şu ana başlıklar altında toplar ve her başlığı bir harfle simgeler:

A-Mitolojik Motifler	M-Geleceğin Tayini
B-Hayvanlar	N-şans ve Talih
C-Tabu (Yasak)	P-Cemiyet
D-Büyü	Q-Mükâfatlar ve Cezalar
E-Ölüm	R-Esirler ve Kaçaklar
F-Hârikuladelikler (Olağanüstülükler)	S-Olağanüstü Zulümler
G-Devler (Canavarlar)	T-Cinsiyet
H-Sınavlar, Denemeler	U-Hayatın Tabiatı
I-Akıllı ve Aptal	V-Din
K-Aldatmalar	W-Karakter Özellikleri
L-Kaderin Ters Dönmesi	X-Mizah
	Z-Çeşitli Motif Grupları

Ayrıca, bu sistemde, her konu kendi içerisinde tasnif edilerek -numaralar verilmek suretiyle- alt gruplarına ayrılmıştır. Mesela, A0-A99 Yaratıcı (Tanrı) ise, bunun alt başlıkları A10 “Yaratıcının Tabiatı”nı; A20 “Yaratıcının Kökeni”ni; A50 “İyi ve Kötü Tanrılar Arasındaki Mücadele”yi sembolize eden kodlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Câmasb-nâme tümüyle bir masal olmadığı ve motif tespiti aşamasında seçici bir tutum içinde olduğumuz için indekste geçen motifler sınırlıdır. Câmasb-nâme’de yer alan motiflerin bu sisteme göre tasnif edilmiş bir dökümü aşağıda verilmiştir:

A. 1230. İlk insan Âdem Cennet'en yeryüzüne indirilmesi (4520. beyit ve devamı)

A. Mitolojik Motifler

(T) A. 601. 3. Yaratıcı kâinatı yaratır (1820. beyit).

A. 610. Kaf Dağı'nın da içinde bulunduğu kâinat tanrı tarafından yaratılır (1820. beyit).

A. 1230. Yaratıcı Hz. Âdem'i Cennet'ten yeryüzüne indirir (4520. beyit).

A. 1730. Hayvanların ceza olarak yaratılışı

A. 1730. Akreple yılanın ilkelce çiftleşmeleri sonucunda akrebin yılanı doğurması (1439-144. beyitler). Bunların tamudaki ceza varlıkları olarak kabul edilmesi.

(T) A. 1770. Akrep kuyruklu kurt ile yılan kuyruklu arslanın kuyruklarını birleşmesi ile cehennem varlıkları olan yılanların doğması (1423. beyit).

Arsıanla kurdun birleşmesinden cinler ve perilerle devler ve şeytanlar doğar (1450. beyit).

Her boynuz aralığı bin yıllık yol olan kırk bin dokuz boynuzlu öküz yer küreyi taşır (1830. beyit).

Maymunlar kahraman ve arkadaşlarını eğlendirmek için içki meclisi kurar, çalgı çalarlar (2574. beyit).

At büyüklüğündeki itler kahraman ve arkadaşlarını maymunlar diyarından kaçırlar (2588. beyit).

Tazı büyüklüğündeki karıncalar kahraman ve arkadaşlarını kovalayan maymunlarla tesadüfen savaşrlar (2689. beyit).

A. 1770. Arslanla kurdun birleşmesinden ara-türlerin ortaya çıkması. Bunlardan emre uyan altı çiftinin soyundan cin ve perilerin; emre uymayanın soyundan ise şeyten ve devlerin yaratılması. (1450-1465. beyitler)

B. Mitolojik Hayvanlar

B. 10. Ağzından ateş püskürten ejderhanın Affan'ın üzerine yürümesi (927-933. beyitler)

B. 10. Yılanın koca cehennemi ağzında saklaması (1892-1893. beyitler)

B. 11. Filden büyük ejderhanın Şahmaran'ı tahtıyla birlikte başında taşıması (492-493. beyitler)

Yüz arşın uzunluğundaki yılanların kahramanın etrafında halka olması (479. beyit).

Ağzından alev saçan ejderhanın Hz. Süleyman'ın nâşını korumaya çalışması (932. beyit).

Olağanüstü büyüklükteki ejderha (1892. beyit).

(T) B. 29.2.3. Şahmaran'ın eti hastalığa şifadır (5109. beyit).

B. 41.2.1. Kahraman (Bulkiya), ondört kanatlı at ile periler ülkesinden gönderilir (1482 ve devamındaki beyitler).

B. 60. Balığın dünyayı taşıyan öküzün ayaklarına destek olması (1842-1844. beyitler)

B. 211.3. Yaşlı bir karakuşun ak billurdan bir dağa anne ve babasının periler tarafından kaçırıldığını söylemesi (4152 . beyit).

B. 211.5. Olağanüstü büyüklükteki balıkların, insan gibi, Tanrı'yı zikretmesi (2008-2009. beyitler)

B. 211.6.1. Konuşan yılanlar (834. beyit).

B. 211.6.2. Çömlekteki pişmiş yılanın (Şahmaran) etleri dile gelip konuşur, kralın derdinin devası olduklarını söylerler (?)

B. 243. Balıkların şahı kahramana, onu kırk gün süre ile tok tutacak bitkiyi getirerek sunar (2035. beyit).

B. 244.1. Yılanların kralı (Şahmaran), yüzü insan, gerisi yılan olan beyaz renkli bir varlıktır (495-497 ve 5004. beyitler).

(T) B. 263.9. Geyiklerle deniz itleri savaşı (1061. beyit).

(T) B. 263.10. Deniz öküzleriyle timsahlar savaşı (1036. beyit).

B. 350. Üç beyaz güvercin, kuş donlarını çıkarıp üç güzel kız olurlar (3004-3005. beyitler).

B. 421. İri cüsseli köpeklerin kahraman tarafından binek olarak kullanılması (2588. beyit).

B. 450. Yırtıcı kuşun, içinde kahramanın bulunduğu at işkembesini kayalıkların tepesine çıkarması (2881. beyit).

B. 470. Büyük balıklara hizmet eden diğer balıklar (1851. beyit).

B. 491.1. Kötü kişi hile ile yılanların şahını yakalar (709. beyit).

Kötü niyetli kişi tarafından yakalanmış olan yılanların şahı (Şahmârân) hangi bitkiye yaklaştırılırsa, o bitki dile gelir, kendi hassasını söyler (731-733. beyitler).

Ejderha kahramanı yeryüzüne çıkması için, geldiği kuyuya bırakır (4681. beyit).

B. 552. Bir kuş, Cihan-şâh'ı alarak Şah-bâz'a götürür (4068 ve devamındaki beyitler).

Kahraman (Cihan-şâh), bir başka kuş tarafından Tayrû'l-mülûk'e götürülür (4084 ve devamındaki beyitler).

Kahraman (Cihan-şâh), yine bir başka kuş tarafından Yağmur Murg'a götürülür (4137 ve devamındaki beyitler).

Kuş, dağlar, denizler aşar, billur dağından geçer; kahramanı istediği yere götürür (4169. beyit).

B. 610. Gömleği giyen kızlar tekrar kuş olurlar (3043-3044. beyitler)

B. 720. Uzunluğu üç yıllık yol olan ejderhânın üç büyük melek tarafından yakalanarak tamuya konması (2073 ve 5003. beyitler).

B. 749. Boynuz aralıkları biner yıllık yol olan kırk bin dokuz boynuzlu öküz dünyayı boynuzlarında taşır (1830-1831. beyitler)

C. 46. Kahraman verdiği verdiği sözü tutmaz (5047. beyit).

C. 46.1. Yasağa karşı gelen cezalandırılır (1540. beyit).

C. 220. İlk insan Hz. Âdem'e buğday yeme yasağı getirilir (4520-4522. beyitler).

C. 320. Yaşlı adam (Murg-şâh), kahramana (Cihan-şâh) kapalı kapıyı açıp içeri bakmamasını tenbih eder (2968-2969. beyitler).

C. 400. Kahramanın (Cihan-şâh) konuk olduğu evin sahipleri, haftada bir gün yemez, içmez konuşmaz ve iş yapmazlar (2761-2764. beyitler).

C. 420. Kahraman (Câmasb) arkadaşlarına, sırrı ifşâ etmemelerini söyler (4746. beyit).

Kahraman (Câmasb) eşi ve annesine, sırrı saklamaları için sıkı sıkı tembihte bulunur (4752-4753. beyitler).

C. 600. Kahramanın (Câmasb) hamama girmesi yılanlar şahı (Şahmârân) tarafından yasaklanır (4761. beyit).

C. 640. Nehir, ancak haftada bir gün geçit verir (2750-2751. beyitler).

C. 700. Hz. Süleyman'ın yedi deniz ötede, bir mağarada saklı duran tabutuna yaklaşmak yasaktır (705-706. beyitler).

C. 950. Yasağın ihlal edilmesi sonucunda Hz. Âdem Cennet'ten kovulur (4522-4527. beyitler)

D. 185.2. Ölümsüz olan yaratıcıdır (4491. beyit).

D. 350. Üç beyaz güvercin kuş donunu çıkarınca üç güzel kız olurlar (3204. beyit).

D. 610. Gömleği giyen üç kız güvercin olur (3043. beyit).

(T) D. 932.0.2. Olağanüstülüklerin yaşandığı, meleklerin bulunduğu Kaf Dağı (1764. beyit).

Kaf Dağı bütün mekânların merkezidir (1775. beyit).

D. 955. Kahramanlar bitkinin suyunu çıkarıp ayaklarının altına sürerler ve bu sayede denizde batmadan yürürler (785-787. beyitler).

Sihirli yapraklar; Hz. Âdem'in Cennet'ten beraberinde getirdiği dört yaprak. Bu yapraklardan birini, geyik yediği için göbeğinden güzel koku elde edilir. Birini arı yediği için bal yapar. Birini ipek böceği yediği için ipek yapar. Birisi yerde kuruyup toz haline gelince rüzgâr onu etrafa savurur. Bundan da diğer nebâtat oluşur (4529-4537. beyitler).

D. 965. Şahmârân yaklaştığında, ağaç kendi suyunun çıkarılıp ayaklara sürüldüğü takdirde denizde batmadan yürünebileceğini söyler (804-805. beyitler).

Dirlik otu “-Her kim benim suyumı içerse, yüzünün rengi solmaya.” der (828-829. beyitler).

Denizde batmamayı sağlayan su (2004-2005. beyitler).

Hz. Âdem'in Cennet'ten beraberinde getirdiği dört yaprak. (4529-4537. beyitler).

(T) D. 965.0.2. Karsa-i ter adlı bitki yiyeni kırk gün susatmaz, tok tutar (2036. beyit).

D. 975.2. Altın köklü çiçekler geceleyin rengarenk ışık verirler ve geceyi gündüz gibi aydınlatırlar (1130-1135. beyitler).

D. 1076. Hz. Süleyman'ın yüzüğü her kimin eline geçerse, yeryüzünün hâkimi olur (703-706. beyitler).

Sihirli yüzüğe sâhip olduğu için bütün canlılara ve yeryüzüne hükmeder (904-912. beyitler).

D. 1150. Şehzâde peri kızının sihirli gömleğini sarayın içinde bir mermer sütunun altında saklar (3423-3427. beyitler).

D. 1162. Gevhernigîn kalesinin ışıkları altı aylık uzaklıktan görülür (4194. beyit).

Bilge kişi ışıklı elmas dağında elmas köşkte oturur (4131-4132. beyitler).

Işığı altı aylık uzaklığa ulaşan şehir (4194. beyit).

D. 1242. Kahraman denizde yürürken suya batmamak için, ayağının altına sürmek üzere, bir ağaçtan sihirli bir su elde eder (808 ve devamındaki beyitler).

D. 1254. Yaşlı pîr dört parçalı sopasını yere saplar ve her bir parçasından hayvanların yiyecekleri meydana gelir (4116-4125. beyitler).

D. 1301. Levhayı boynuna takan kahraman (Cihan-şâh), kuşların dillerini anlar ve konuşur; boynunda gümüş levhayı gören kuşlar ondan kaçmazlar (4052-4055. beyitler).

D. 1851.2. Ârif olan kişi, yaratılanların ölümlü, yaratıcının ölümsüz olduğunu bilir (4491 ve devamındaki beyitler).

D. 1860.0.1. Kahraman peri kızının büyüğü güzelliğine candan âşık olur (3030-3032. beyitler).

F. 234.1.15. Kuş şeklindeki üç peri kızı, şekil değiştirip üç güzel kız olur, havuzda yıkanır (3004-3005. beyitler).

Üç beyaz güvercin, köşkün havuzlu bahçesine konarlar, aslında bunlar periler padişahı Şehlas'ın üç güzel kızıdır (3004-3006. beyitler).

F. 234.2. İnsan şeklindeki peri kızları tekrar kuş şekline gire ve uçup giderler (3044-3045. beyitler).

F. 277.0.1. Periler birbirleriyle kıyasıya savaşırlar (1240 ve devamındaki beyitler).

F. 300. Kahraman (Cihan-şâh), periler prensesi Şemse Bânu ile evlenir (4217. beyit).

Padişahın oğlu peri padişahının kızı ile evlenir (4257-4300. beyitler).

F. 302. Padişahın oğlu Cihan-şâh havuzda yıkanırken gördüğü peri padişahının kızı Şemse'ye anında âşık olur (3033-3034. beyitler).

F. 320. İfrit, dev ve periler Cihan-şâh ve eşi Şemse Bânu'yu ağırlıklarıyla birlikte Kâbil'e taşırlar (4285. beyit).

Periler kendi padişahlarının kızı Şemse Banu'nun nişanlısı olduğunu öğrenince, kahramanı (Cihan-şâh) Gevhernigîn kalesine götürürler (4217 ve devamındaki beyitler).

Periler padişehı Şehlas, damadının pederinin düşmanla savaş halinde olduğunu öğrenince, bir peri ve devler ordusu ile birlikte damadı ve kızını da Kâbil'e gönderir (4302 ve devamındaki beyitler).

Peri kızı Cihan-şâh'ı ülkesine götürür (3275. beyit).

F. 364. Kahramanın (Cihan-şâh), peri ve devlerden oluşan ordusu, Hindistan şahı Keyfal'ın ordusuna saldırır. Hindistan ordusundaki askerlerin kimini öldürür, kimini esir ederler. Keyfal'ı da ele geçirirler ((4373 ve devamındaki beyitler).

F. 390. Müslüman periler, müslüman olmayan perilerle savaşır (1283. beyit).

Periler günâh işlemezler ve ölümsüzdürler (1285. beyit).

F. 510. Kahraman ve arkadaşlarının üzerine kuş gibi öten, ikiye bölünüp tek ayak üzerine koşan insanlar hücum ederler (2507-2512. beyitler).

F. 525. Kahraman (Cihan-şâh) ve sekiz arkadaşı birlikte çıktıkları adada yarım insanların saldırısına uğrarlar, ancak dördü kurtularak gemiye dönebilir (2513 ve devamındaki beyitler).

(T) F. 526.7. İki kanatlı, çok gözlü, burunsuz ve yukarı bakan varlıklar, kahramanın (Bulkiya) etrafını çepeçevre sarar merakla sorarlar (1256 ve devamındaki beyitler).

F. 540. Kahramanın karşısına burunsuz, gözleri çok ve yukarı bakan, ikişer kanatlı, korkutucu varlıklar çıkar (1254-1258. beyitler).

F. 568.2. Havuzda yıkanan üç peri kızı çıplaktır (3005. beyit).

F. 570. Kahraman, denizden, elinde cevher ve ışık saçan şeb-çerâğlar taşıyan insanların çıktığını görür (1173-1174. beyitler).

İki yüzlü dört gözlü insanlar kötü kişiye yardım ederler (3883. beyit).

F. 575.1. Kahraman bağ içinde üç olağanüstü güzel görür (3006. beyit).

Hindistan padişahı Şah Keyfal'a iki yüzlü, kuş boyunlu, dört gözlü savaşçılar yardıma gelirler (3883-3889. beyitler).

F. 710. Dünyadaki suların aslını teşkil eden acı ve tatlı su denizini feriştelere (melek) korurlar. Görevleri acı ve tatlı suyun karışmasını engellemektir (1964, 1982 ve 1983. beyitler).

F. 718. Câmasb mağarada bal dolu bir kuyu bulur (372-373. beyitler).

Kahraman bulunduğu kuyudan bir akrebin deliğini büyüterek başka bir dünyaya yol bulur (429. beyit).

Ejdehâ Câmasb'ı tekrar kuyunun bulunduğu yere yere getirir (4682-4683. beyitler).

Vezir Şemhur sihir ile Şahmârân'ı kuyudan çıkarır ((5034-5044. beyitler).

F. 750. Olağanüstü yükseklikteki iki dağ arasında bir perde asılıdır (1924-1927. beyitler).

Altın ve gümüş dağlar, dünyadaki altın ve gümüş madenlerinin kaynağıdır. Bu madenler cevherlerini bu dağlardan alırlar (1967-1968 ve 1991-1995. beyitler).

F. 752.1. Altın ve gümüş dağ (1967. beyit).

F. 760. Çeşitli mücevher ve kıymetli madenlerden yapılmış yedi bin burçlu ve her burcunda ışık saçan bir cevher bulunan Gevhernigîn Kalesi'nin saçtığı ışık, etrafında, altı aylık mesafeye kadar ulaşır (4194-4203. beyitler).

Suyunun yarısı acı yarısı tatlı deniz (1966. beyit).

(T) F. 798. Yıkıcı rüzgârların melek tarafından idare edilmesi (1650. beyit).

F. 800. Altın madeni ot gibi yerden biter (1135-1136. beyitler).

Kıymetli taşlarla dolu sarp kayalıklar (2890. beyit).

(T) F. 809.10. Denizden çıkan deniz öküzlerinin herbirinin ağzında ışıklı cevher bulunur (1034. beyit).

Kahraman (Bulkiya), denizden çıkan adamların her birinin elinde şeb-çerağ denen ışıklı taşların bulunmasıyla gecenin gündüz gibi aydınlık olduğunu görür (1173 ve devamındaki beyitler).

F. 810. Altından yaratılmış, altın renkli çiçekler gece ışık saçar gündüz gizlenirler (1128-1135. beyitler).

Kahraman, günâhkâr Âdem'in oğlu olduğu için ağaç yemişini vermez, kahramanı azarlar (1220-1230. beyitler).

F. 811. Olağanüstü ağaç, öz suyunun alınıp ayağa sürüldüğü takdirde süren kişinin denizde batmadan yürüyebileceğini söyler (803-806. beyitler).

Suyunun ve kokusunun gençlik vereceğini söyleyen ağaç (828. beyit).

İçi lâcivert, yaprakları sarı olan çiçekler gece ışık saçarlar (1128. beyit).

Bir yaprağının gölgesine yüz bin erin sığabileceği kadar büyük bir ağaç (1142. beyit).

Ağaç, yapraklarıyla meyvesini yağmurdan korur (1150-1152. beyitler).

Ağacın meyvesi ve suyu ateş gibi yakıcıdır (1153-1155. beyitler).

Yaprak genişliği on hasır genişliğindeki ağaç (4548. beyit).

Kahramanı ihtar eden ağaç (1219-1220. beyitler).

Gülen nar ile ağlayan elma ağacı (1166-1167. beyitler).

İnsan gibi inleyen ağaç (1161. beyit).

Kahkaha ile gülen ağaç (1160. beyit).

Yaprağı kara, kendisi beyaz, yemişi kırmızı renkli olan ağaç (1162. beyit).

(T) F. 812.4.1. Kahraman (Bulkiya) bir elma ağacına yaklaştığı sırada, elma ağacı, "Ey günâhkâr insanoğlu, bana yaklaşma, sana yemişimden vermem. Çünkü sen Tanrı emrini tutmayansın !" diye hitab eder (1219 ve devamındaki beyitler).

F. 813. İnsan başına benzeyen meyve (1143. beyit).

Kuşa benzeyen yemiş (1145-1147. beyitler).

Beş yapraklı olup meyvesini tehlikelere karşı bu beş yaprağıyla koruyan ağaç (1150. beyit).

Ateş gibi yanan, yemişi kara, suyu bir nesneye dökülünce onu yakan ağaç (1153. beyit).

Kahkahayla gülen ağaç (1160. beyit).

İnsan gibi inleyen ağaç (1161. beyit).

Meyveleri gülüp ağlayan ve üzüntüden dökülen ağaç (1166. beyit).

Yaprak genişliği on hasır genişliğindeki ağaç (4508. beyit).

F. 825. Hz. Süleyman'ın yüzüğüne sahip olan dünyaya hükmeder (906. beyit).

Hz. Süleyman'ın yüzüğü peygamberlik ve hükümdarlık sembolü bir mucizedir (912. beyit).

(T) F. 899.4. Sofrada olağanüstü yemekler vardır (4509. beyit).

F. 900. Hz. İsa, yer ve gökleri sırtında taşıyan balığı görmek isteyince Tanrı, ona, ibret olmak üzere, o balığa hizmet eden yetmiş bin balıktan sadece bir tanesini gösterir. Hz. İsa, çok hızlı geçen bu balığı üç gün seyrettiği halde, sadece baş kısmını görebilir (1854-1875. beyitler).

F. 930. Olağanüstü büyüklükteki deniz, dünyayı taşıyan balığı ve ona hizmet eden çok büyük balıkları bünyesinde barındırır (1851-1852. beyitler).

Suyunun yarısı acı yarısı tatlı olan deniz dünyadaki suların menşeyini oluşturur (1966. beyit).

F. 950. Şahmârân'ın etini yiyen padişah, hastalığından kurtulur (5151-5156. beyitler).

F. 962.2.3. Kötü kişiyi yakmaya çalışan ateşi kimse söndüremez (947. beyit).

(T) F. 980. Peri kızının boynunu kurt koparır (4408. beyit).

F. 980. Maymun, ayı, timsah ve ağzında cevher taşıyan deniz öküzleri denizden çıkar ve sabaha kadar birbirleriyle savaşırlar (1033. beyit).

Göbeklerinde müşk taşıyan geyiklerle deniz itleri kıyasıyla savaşırlar (1047. beyit).

Siyah renkte, memeleri süt dolu canavarlar denizden çıkar dört ayaklı dev kertenkeleleri emzirirler (1063. beyit).

Kuş başlı, uzun saçlı, gümüş kanatlı atlar kumdan çıkan diğer canavarlarla gün ışıncaya kadar oynar sonra kaybolurlar (1106. beyit).

Canavar balıklar kum yer (1120. beyit).

Maymunlar, kahraman ve arkadaşlarına çeşitli ikramlarda bulunurlar. Onları eğlendirmek için çalgı çalarlar (2574. beyit).

Yeşil adada çeşitli kuşlar koro hâlinde şarkı söylerler (4497. beyit).

F. 980.2. Her organı, kıymetli bir mücevherden yaratılmış cennet kuşu (4552-4555. beyitler).

F. 980.4. Kahraman kanatlı atlara binmiş savaşçılar görür (1238-1253. beyitler).

Kahraman on dört kanatlı peri atıyla periler ülkesinin sınırına uçar (1482-1484. beyitler).

F. 1041.9. Kral korkunç bir hastalığa yakalanır (4863. beyit).

G. 157. Çok uzun boylu yaratıklar maymunlara, kahraman (Cihan-şâh) ve arkadaşlarına saldırır. Kahraman, maymunları bu saldırıdan kurtarır (2601 ve devamındaki beyitler).

(T) G. 158.1. Kahraman, gök gürlemesi gibi yüksek sesli, elmas ışıklı, yeşil elbiseli devlerle karşılaşır (1255. beyit).

G. 512.0.1. Devler zor durumda bulunana kahramanın babasını kurtarırlar (4361. beyit).

H. 1109. On dört kanatlı peri atı o kadar hızlı uçar ki, yüz yirmi yıllık yolu yarım günde alır (1525-1526. beyitler).

J. 151. Vezirler kahramana yardım eder (2185. beyit).

J. 151.4. Yaşlı adam kahramana akıl verir (3132. beyit).

J. 580. Yaşlı adam kahramanı uyarır (3138. beyit).

J. 950. Vezirler, beyler talihsizlik ve benzeri durumlarda kahramanı tesellî ederler (3510. beyit).

(T) K. 975.3. Zor kullanarak kahramanın sırrını öğrenirler (4931. beyit).

K. 1930. Kötü kişi hile plânlar (731. beyit).

Yahudi, kahramanı kestiği atın karnına sokmak için “arada bir rüya görüp bana anlatacaksın” diyerek yalan söyler (2877-2879. beyitler).

K. 1931.4. Arkadaşları, kahramanı kuyuya terk edip giderler (376-380. beyitler).

K. 2200. Yahudi. İşini gördürdüğü kahramanı sarp kayalıkta bırakır, ölüme terk ederek uzaklaşır (2893-2895. beyitler).

(T) K. 2248.13. Zâlim vezir sihir yoluyla kahramanı kuyudan çıkarır (5034. beyit).

K. 2297. Arkadaşları kahramanı kuyuda bırakır ve annesine “onu eşeğiyle birlikte kaplan yedi” diye yalan söylerler (385-389. beyitler).

K. 2305. Kahramana hile yapan arkadaşları zengin olurlar (390-393. beyitler).

M. 100. Kahraman hızla koşan şahsı yemin ettirir (2061. beyit).

(T) M. 273. Şahmaran kahramanı yemin ettirir (4816. beyit).

M. 295. Şahmaran, sırrını saklaması için kahramana tenbihte bulunur (2125 ve devamındaki beyitler).

M. 295.2. Affan, Bulkıya'nın bildiklerini öğrenmek için pazarlığa girer (727-745. beyitler).

(T) N. 101.4. Kahraman babasının yerine padişah olur (2381. beyit).

N. 102. Kahraman kadere teslim olur (5011. beyit).

N. 121. Kahraman çok güzel bir erkek çocuğu olarak doğar (2296. beyit).

N. 130. Fala bakılarak padişahın çocuksuzluk problemine çare bulunur (2203. beyit).

N. 250.3. İnsanın işleri ters gider (2433. beyit).

N. 310. Ava çıkan kahraman, bir geyiği kozalarken yurdundan ayrı düşer (2413-2420. beyitler).

N. 771. Kahraman avda kaybolur (2395. beyit).

N. 825. Yaşlı adam kahramanı konuk eder, ona ikramda bulunur (2909-2917. beyitler).

N. 825.2. Yaşlı pir kahramana her türlü yardımı yapar (4052. beyit).

Yaşlı pir kahramana yemek yardımı yapar (4116. beyit).

Hızır kahramana yardım eder (4555. beyit).

N. 848.0.2. Hızır, Bulkıya'yı evine iletir (4465-4468. beyitler).

(T) N. 848.0.2. Yaratıcının emri ile Hızır kahramana yardım eder (4627. beyit).

P. 10. Kâbil şahının oğlu kızı yoktur (2190. beyit).

Periler padişahının üç kızı vardır, oğlu yoktur (4205-4206. beyitler).

Padişah çaresiz bir hastalığa tutulmuştur (4961-4962. beyitler).

P. 12.1. Yedi yıldan beri hasta olan pâdişâh (4921. beyit).

P. 12.6. Hükümdar âdil olur (4735. beyit).

P. 17. Tahta geçme töreni yapılır (2390. beyit).

P. 18. Oğlu olmayan padişah ikinci kez evlenir (2283. beyit).

P. 30. Şehzade, periler padişahının kızı ile evlenir (4256 ve devamındaki beyitler).

P. 30.1. Kralın oğlu kral olur (2380-2383. beyitler).

P. 551. Kahraman ordu kurar (3615. beyit).

P. 555. Hint ordusu savaşta yenilir (4415. beyit).

P. 634. Mutluluk sofrası donatılır (4223. beyit).

Düğün sahibi olan padişah konuklara içkili, sazlı ziyafet verir (4258 ve devamındaki beyitler).

P. 715.1. Yahudi, kahramana (Cihan-şâh) yalan söyler, hile ile onu cevher dağına çıkarır, cevherleri temin ettikten sonra onu dağda bırakır (2851-2862. beyitler).

Q. 20. Kâbil şahı Horasan şahına, saygı ifadesi olarak hediyeler verir (2228. beyit).

Q. 40. Kâbil şahı oğlunun döndüğünü haber veren kişiye beşyüzbin altın mükafat verir (3299. beyit).

(T) Q. 112. Kahraman, padişahı, tutulduğu umutsuz hastalıktan kurtardığı, tedavi ettiği için padişah ona vezirlik makamını vererek mükafatlandırır (5202-5203. beyitler).

Q. 136. Kötü kişiler kahramanın annesine yalan söyler (381-384. beyitler).

Kötü kişilerin yalanı ortaya çıkar (4723. beyit).

Q. 305. Olağanüstü varlıklar birbirleriyle savaşır (1246 ve devamındaki beyitler).

Savaş çok şiddetlidir (3868. beyit).

Q. 411.8. Kral zulm eder (2533. beyit).

Q. 465.3. Arkadaşları kahramanı iyi niyetine rağmen cezalandırırlar (409. beyit).

Q. 552.13.1. Hz. Süleyman'ın nâşının bulunduğu mağaraya giren kötü kişi, onun parmağındaki yüzüğü çıkarmaya yeltenince, ilahî bir ateşle yanar ((947 ve devamındaki beyitler).

Q. 570. Kahraman, kendini kuyuya terk eden arkadaşlarını bir miktar mal vermeleri ve özür dilemeleri karşılığında affeder (4780-4785. beyitler).

Şahmârân, verdiği sözü tutmayarak hamama girmek suretiyle kendisinin ölümüne sebep olan Câmâsb'ı affeder (5059-5060. beyitler).

Q. 571. Kahramanın masumiyetine inanan pâdişâh onu affeder (5059. beyit).

R. 0.1. Devler kahramanın düşmanı olan kralı esir alır (4373. beyit).

R. 141. Kahraman, girdiği kuyudan tekrar yeryüzüne döner (4715-4723. beyitler).

R. 150. Kahraman, düşmanına yenilmek üzere olan babasını esir olmaktan kurtarır (4400-4405. beyitler).

R. 164. Babasının savaşta bunaldığını esir düşmek üzere olduğunu gören kahraman (Cihan-şâh), devlere emrederek babasını kurtarır (4361 ve devamındaki beyitler).

(T) R. 164.3. Devler savaşırken kahramanın babasını esâretten kurtarır (4460. beyit).

S. 111. Şahmârân'ın zehirli köpüğünü içen vezir ölür (5092 ve devamındaki beyitler).

S. 139. Zâlim kişi ölür (5133. beyit).

T. 10. Kahraman, babasının gizlemeğe çalıştığı kitaptaki medhiyede adı geçen Hz. Muhammed'e âşık olur (613, 627 ve 687. beyitler).

Kahraman, suda yıkanan peri kızını görünce ona âşık olur (3032-3034. beyitler).

(T) T. 11.9. Kahraman okuduğu bir şiirde geçen "Ahmed" sözüne âşık olur (613. beyit).

Kahraman Hz. Muhammed'in medhine dair olan şiire âşık olur (721. beyit).

T. 15. Cihan-şâh peri kızına ilk görüşte âşık olur (3033 ve devamındaki beyitler).

T. 24.1. Sevgilisini kaybeden Cihan-şâh aşk hastalığına tutulur (3455. beyit).

T. 24.2. Kahraman sevgilisini görünce bayılır (4240-4245. beyitler).

(T) T. 24.2.4. Kahraman (Cihan-şâh) büyük zahmetlerle aradığı sevgilisini karşısında görünce bayılır (3045 ve 4200. beyitler).

T. 100. Şehzâde (Cihan-şâh), ile peri kızı (Şemse Banu) evlenirler (4217 ve devamındaki beyitler).

T. 130. Evlenen eşlere, beyler bol çeyizler verirler (4266. beyit).

Düğünde meclis (yemekli-içkili, sazlı-sözlü eğlence) kurulur (4258-4265. beyitler).

Düğünün bitiminde kadı gelir, nikâhı kıyar (4266-4267. beyitler).

Nikâh sonrasında güveginin başına saçı saçarlar (4269. beyit).

Yengeler gelini süslerler (4270. beyit).

Sağdıçlar güvegiyi gerdeğe verirler (4276. beyit).

Sağdıçlar güvegiyi gerdekten çıkarır, tekrar meclis kurarlar (4306. beyit).

T. 130.1. Kâbil şahı vezirinin başkanlığında Horasan şahının kızı için dünür gönderir (2210. beyit).

Düğün hediyeleri verilir (4226. beyit).

T. 133.4. Pâdişâh dünür gönderir (2210. beyit).

T. 136.3. Periler, şehzade ve prensese otuz sekiz gün düğün yaparlar (4257. beyit).

(T) T. 255.8. Kahramanın (Cihan-şâh) eşi Peri-zâd, göle girdiğinde bir kurdun saldırısına uğrayarak ölür (4409 ve devamındaki beyitler).

T. 376. Kahramanı evlendirilmesine karar verilir (325-326. beyitler).

Periler şahı, kahramanı beğenir, peri beylerine danışır, onların da olumlu görüşlerini alır ve kahramanın güvegi olmasına karar verilerek düğün hazırlıklarına başlanır (4252-4255. beyitler).

(T) V. 57.7. Zor durumda kalan insanların duası (1686. beyit).

Akbaba (kerges) suretindeki melek, hayvanlar için Tanrı'ya dua eder (1687-1696. beyitler).

Aslan suretindeki melek, yırtıcı hayvanlar için Tanrı'ya dua eder (1698-1705. beyitler).

İnsan suretindeki melek, insanlar için Tanrı'ya dua eder (1706-1721. beyitler).

Kaf Dağı'nda melekler yaratıcıya dua ederler (1788. beyit).

Evine dönmek arzusundaki kahraman, Hızır'ın kendisini iletmesi için Allah'a (onun isimlerini de zikrederek) yalvarır (4624-4664. beyitler).

V.206. Hızır'ın ismi anılınca, Hızır, anında hazır olur (4595. beyit).

Hızır attan yere inip yürüdüğünde yerden yeşil çimen, çiçek biter (4559-4560. beyitler).

Hızır, Bulkıya'yı evine iletir (?)

V. 230. Melek insan şeklindedir (961. beyit).

Çeşitli şekillerdeki melekler (1673. beyit).

(T) V. 232. Kolları uzun melek (1587. beyit).

W. 136. Arkadaşları, kahramanın annesine yalan söylerler (381-387. beyitler).

W. 154.29. Kişi zâlim, acımasız ve nankördür (4827. beyit).

Z. 71.1. Kahraman kesilip üç parçaya bölünür (5068. beyit).

Z. 71.1.2.0.1. Yüz yirmi yıllık yol (1526. beyit).

Uzunluk ve genişlik olarak beş yüz yıllık mesafe (1803. beyit).

Z. 71.5. Hz. Süleyman'ın tabutu yedi deniz ötesindedir (705. beyit).

Kahraman, yedi denizi nasıl geçeceğini düşünür (708. beyit).

Âsiler için yedi cehennem yaratılır (1378. beyit).

Yedi gün yedi gece düğün yapılır (2299. beyit).

Z. 230.1. Olağanüstü güce sahip savaşçılar birbiriyle savaşır (2187. beyit).

Z. 230.2. Güçlü savaşçılar olağanüstü özellikler gösterir (3823. beyit).

Z. 290. Kahramanı ansızın görünce düşüp bayılma (3285. beyit).

Z. 293. Âşıkların birbirini ansızın görünce düşüp bayılması (3306. beyit).

(T) Z. 298. Kahramana ad koyarlar (2301. beyit).

Yukarıda değinildiği gibi, olağanüstülük temeleine dayalı masal anlatı türü ile Câmasb-nâme'de görülen motiflerin birçoğu ortaktır. Bu ortaklık, şahıslar kadrosunda (kral, padişah, şehzade, prenses, dev, cin, peri, ejderha, vezir, bey, yiğit, bilgin, melek v.b.; arslan, kurt, yılan, güvercin, kuş, at, köpek, maymun, karınca, v.b.); diğer unsurlarda (deniz, ırmak, dağ, taş, mağara, kuyu, ada...ağaçlar, çiçekler, bitkiler...âlet, eşya v.b.) ve soyut unsurlarda (iyilik, kötülük, sevgi, şefkat, ihanet, yalan...) tam olarak görülmektedir.

3. Sonuç

Araştırmamıza konu teşkil eden Abdi'nin Câmasb-nâmesi tür, muhteva ve yapı hususiyetleri bakımından incelenmiş aşğıdaki sonuçlara varılmıştır:

Türkler İslâmiyeti kabul ettikten sonra, mevcut edebi mesleklerine yenilerini de eklemişlerdir. Yeni bir kültür dairesine girişin doğal sonucu olarak bu husus, çeşitli araştırmacılarca kabul edilmektedir. Kaldı ki Türkler tabii coğrafyalarında kalmamış değişik mekânları vatan edinmişlerdir.

Anadolu'da ortaya konmuş olan kültür ve edebiyat, İslâm'ın ortak motifleriyle önceleri tercüme yoluyla tanışmış, Agâh Sırrı Levend'in "Ümmet Çağı Edebiyatı dediği" 13. yüzyıldan sonra da kendi özgün eserlerini vermeye başlamıştır. Câmasb-nâme de bu tür eserlerdendir. Kaynakların isminden sıkça söz ettiği, ancak üzerinde kapsamlı bir araştırma yapılmamış olan bu eserin tam bir metnini ortaya koyduk. Kimi araştırmacılar bu eserde geçen hikâyeleri Yahudi, Fars veya Hint kaynaklı olduğunu iddia etmişlerse de, yapmış olduğumuz araştırma eldeki metnin tek bir kaynağa dayandırılmayacağını ortaya koymuştur. Eser, Anadolu'da dinî-tasavvufi düşüncenin şekillenmeye başladığı bir dönemde teşekkül etmiştir. Bu bakımdan eserin, -motifler bazında- İslami düşüncenin de tesiriyle, yukarıdaki kaynakların hepsinin de tesiri altında kaldığı söylenebilir.

Hikâye tekniği açısından Binbir Gece Hikâyeleri'nde kullanılan iç içe tahkiye etme tekniğinin burada da kullanıldığı görülmektedir. Bu hususiyetiyle eserin Türk Halk Hikâyesi anlatım tekniğine de öncülük ettiğini söylemek mümkündür.

Eserin konuları itibariyle Şehnâme, Tevrat ve Kur'ân gibi kaynakların tesiri altında kaldığı tespit edilmiştir. Eser ayrıca ,içerik açısından, Stith Thompson'ın *Motif Index of Folk Literature* adlı eserindeki dünya masal motifleriyle de benzerlikler göstermektedir.

Denebilir ki, Türk Halk Hikâyeleri ana başlığı altında Câmasb-nâme'ye bir yer aranırsa, bu eseri "masalımsı manzum halk hikayesi" adı ile tarif etmek yerinde olacaktır. Çünkü halk hikâyeleri anlatım geleneğinde türkölü halk hikâyelerinin anlatım tekniklerini bu eserde görmekteyiz. Bu eserin tahkiye

kısımlarını türkölü halk hikâyelerindeki nesir bölümlerine; metnin içindeki gazelleri de halk hikâyelerinin türkülerine denk saymak mümkündür.

Eserin nüshalarını çokluğu onun halk tarafından çokça okunduğı ve benimsendiğı hususunu ortaya koymaktadır.

Ayrıca eserin muhtevasına bakıldığında, oldukça sade, halk diliyle yazılmış olduğunu, çokça arkaik Türkçe kelimeler ihtiva ettiğini, taşıdığı orijinal masal motifleri ve dinî-tasavvufi sembollerle günümüz Türk edebiyatı ve plastik sanatlarının çeşitli şubelerine tesir ettiğini söylemek mümkündür.

Mesnevi nazım şeklinin tam anlamıyla uygulandığı Câmasb-nâme, olay, şahıslar, zaman ve mekan bakımından çeşitli olağanüstülükleri bünyesinde barındırmaktadır. Bütün bu özellikleri dikkate aldığımızda, pek çok milli unsuru da ihtiva eden eserin tercümeden çok bir telif eser kimliği sergilediğı görölmektedir.

Çeşitli yönleriyle ele aldığımız Câmasb-nâme, Anadolu Türk kültür tarihinin ve kültür hayatımızın önemli bir eseri olarak karşımıza çıkmaktadır.

IV. BÖLÜM

Metnin Bölüm Başlıkları

Kitâb-ı Câmasb-nâme	1
Der-na‘t-ı Muştafâ şallallahu ‘aleyhi vesellem	5
Medh-i sultân-ı a‘zâm u yegâne-i mutahhâm Mevlâ-yı mülükü’l-‘arab ve’l-‘acem	8
Medh-i paşâ-yı Muhammed vezîr-i bî-nazîr-i a‘zâm	10
Âğâz-ı kerdên-i dâstân	13
Gazel-goften-i Dânyâl ‘aleyhi’s-selâm.	19
Yâften-i Câmasb ender çâh-ı angebîn	24
Bîzâr şüden-i Câmasb ü dîden-i mârân-ı bozorg ü ameden-i Şâh-mârân.	32
Ser-âğâz-kerden-i kışşa-i hōdrâ pezîr-i Câmasb	38
Reften-i Bulkıya ve taleb kerdên-i Resûlu’l-lah ve yâften-i şâh-mârân	44
Giriften-i Bulkıya ve ‘Affânı her du ve giriften-i Şâh-mârân rā	48
Halas-kerden-i Şâh-mârân ve her dü Kaşıt-kerden-i engüşteri-yi Süleymân rā	56
Reften-i Bulkıya resîden-i deryâ-yı evvel ve diden-i ‘acâyibhâ-yı ūrā	67
Vaşf-kerden-i Şâhmaran ez hâl-i Bulkıya der pîs-i Câmāsb ü resîden	68
Reften-i Bulkıya vü resîden-i deryâ-yı devvum ü dîden-i ‘acâyibhâ-yı ū rā	71

Reften-i Bulkıya vü residen-i deryā-yı sevvüm ü dīden-i ‘acāyibhā-yı ü rā	73
Şi’r-güften-i Bulkıya vü ‘itāb-kerden-i Çarḥ rā	74
Reften-i Bulkıya vü residen-i deryā-yı çihārüm ü ‘acāyibhā-yı u rā	76
Reften-i Bulkıya vü residen-i deryā-yı pencüm ü dīden-i ‘acāyibhā-yı u rā	77
Reften-i Bulkıya vü residen-i deryā-yı şeşüm ü dīden-i ‘acāyibhā-yı u rā	78
Reften-i Bulkıya vü residen-i deryā-yı heftüm ü dīden-i ‘acāyibhā-yı u rā	82
Reften-i Bulkıya vü dīden-i ceng-i Beriyyā vü residen-i Şāh-sahrā vü sohbət kerdən	84
Şi’r güften-i Bulkıya ez hāl-i ḥod rā	92
Dīden-i Bulkıya ez Şāh-şahra pürsiden ü cevāb dāden	92
Destūr ḥvāsten ez Şāh-mārān	104
Reften-i Bulkıya vü residen-i mala’ike-i nūr-ı zulumāt	106
Reften-i Bulkıya vü residen-i melā’ikei be ānhā	111
Şi’r- Hānden-i Bulkıya ez-fürkāt u ḥasret	112
Reften-i Bulkıya vü residen-i cihār mela’ike-i envā’	114
Suḥan-ı ān melā’ike-i kerges-sūret ü münācāt-ı u	114
Suḥan-ı melā’ike-i gāv-ser ü münācāt-ı ü.	115
Suḥan-ı melā’ik-i şīr-i ner ü münācāt-ı u	116
Suḥan-ı ān melā’ik-i ādem-sūret ü münācāt-ı u	116
Reften-i Bulkıya vü residen-i kūh-ı Kāf ü dīden-i ‘acāyibhā-yı u rā	118

Resīden-i Bulķıya ān melā'ike rā ki mü'ekkil şūden ber-zemīn	119
Laţīfe Hikāyet-i 'İsā Aleyhi's-selām	126
Hikāyet kerdēn-i melā'ike Bulķıya rā ez hāl-i duzaḥ çigūne est	129
Reften-i Bulķıya vü resīden-i dū melā'ike perde-dād ü dīden-i Kūh-ı Kāf	131
Reften-i Bulķıya vü resīden-i memba'hā-yı āb	134
Reften-i Bulķıya vü resīden-i deryā-yı Māhiyān ü kışsa dāden-i u şāh-ı Māhiyān	136
Reften-i Bulķıya vü dīden-i Cebrā'il ü Mikā'il ü İsrā'īl Aleyhi's-selām rā	139
Reften-i Bulķıya vü resīden-i dū meşhed u dīden-i yek-cevān	142
Āgāz kerdēn-i Şah-mārān ü Dāstān-ı Cihān-şāh	146
Hikāyet kerdēn-i Cihān-şāh hāl-i ḥod rā bā Bulķıya	148
Meşveret kerdēn-i Şāh Taymus bā ḥatun dāden-i Cihān-şāh rā	159
Cem' kerdēn-i Şāh Taymus emirān-ı ḥod rā vü şarāb dāden-i Cihān-şāh rā	160
Şi'r ḥvānden-i çengiyān der-meclis Şāh Taymus rā	161
Bā-şikār-reften-i Cihān-şāh ü yāften-i yek āhū vü reften be-deryā-yı ü rā.	163
Reften-i Cihān-şāh bā-keştib u resīden be-cezire-i nīm-ten u rā	167

Reften-i Cihān-şāh bā keştī vü resīden-i cezīre-i Būzīnegān	171
Sefer kerdēn-i Cihān-şāh ez-iklīm-i Būzīnegān ü gūzeştēn be zemīn-i qārīnca-gān	181
Reften-i Cihān-şāh bā yek Ġulām ü Resīden-i Murca	184
Reften-i Cihān-şāh ü Resīden-i Şehr-i Cuhūdān	186
Reften-i Cihān-şāh ba-Cūhūd u reften der şikem-i Esb	192
Residen-i Cihān-şāh u yāftēn-i qasr-ı Süleymān u dīden-i mürğ-şāh	197
Reften-i Murğ-Şāh-ı Naşr-ı vü mānden ü Cihān-şāh u ‘āşık şūden-i u duhter-i perī rā	201
Şi’r hūānden-i ān duhter-i Perī ü Şenīden-i Cihān-şāh	205
Şi’r hānden-i Cihān-şāh ez-ışk-ı duhter-i Perī	206
Ameden-i Murğ Şāh-ı Naşr-ı vü dīden-i hāl-i Cihān-şāh rā	207
Şi’r hānden-i Cihān-şāh ez-ışk-ı Duhter-i Perī rā	208
Vaşf kerdēn-i Cihān-şāh ez-dīden-i duhter-i Perī rā	208
Şi’ri Hūānden-i Cihān-şāh ez Firāk-ı Duhter-i Peri	211
Reften-i Murğ Şāh ü mānden-i Cihān-şāh u be-dest-āverden-i duhter-i perī	214
Baz āmeden-i Murğ Şāh u diden-i Cihān-şāh u ma’şuqa	221

Residen-i Cihān-şāh be-şehr-i Kābil u diden-i peder u māder rā	224
Meclis kerdn-i Cihān-şāh ü tedbīr kerden-i būnyād-ı sarāy	228
Şi'r-i hānden-i mutribān-ı hoş-āvāz der-meclis-i Cihān-şāh	230
Şi'r-hānden-i gūyendegān-der-miyān-ı şoḡbet rā	231
Bina kerdn-i sarāy u yāften-i yek 'amūd ü zīr nihāden-i pirāhen-i peri-duḡter	232
Şi'r hānden-i Cihān-şāh ez-firāk-ı ma'şūk-ı ḡod	235
Cem' kerdn-i Şāh Taymūs emīrān-ı ḡod rā vü tedbīr kerdn-i nīk rāyāt	237
Dāstān-ı Hindiyān der ameden be şehr-i Kābil	240
Tedbīr kerdn-i 'Accāc vezir ü resül firistāden-i der-pīş-i Keyfāl	248
Cenk Kerdn-ı dü sipah bā-yek diger-rā	256
Reften-i Cihān-şāh ve Taleb kerdn-i Gevher-nigīn rā	265
Şi'r-hānden-i Cihān-şāh ez derd-i firāk-ı yār	267
Şubḡ ḡasten-i īn dü şad-kes ü reften ü taleb-kerden-i Cihān-şāh	268
Reften-i Cihān-şāh u residen-i Bağdād u pürsiden-i ḡal'a-i Gevher-nigīn	270

Reften-i Cihān-şāh u resīden-i Murğ-Şāh u hikāyet kerdēn-i hāl-i hōd bu ū	273
Şiʿr hʾānden-i Cihān-şāh ez derd ū firāḡ-ı yār	275
Suvār şoden-i Cihān-şāh ber pūşt-i murğ u resīden-i Şāh-bāz rā	277
Reften-i Cihān-şāh ber-pūşt-i yek murğ u resīden-i Tayrtü'l-mülūk	278
Şiʿr hʾānden-i Cihān-şāh ez firāḡ-ı yār	279
Reften-i Cihān-şāh ber pūşt-i Murğ-şāh ū resīden-i be Yağmus murğ ū hāl-i hōd güften	282
Ceng kerdēn-i dūr-sipāh ū şikeste şūden-i Taymus ū Girizān der ḡalʿa ūklādi ūftāden	285
Reften-i Cihān-şāh u yāften-i Ḳalʿa-i Gevher-nigīn	286
Āmeden-i perīyan u ber dāştēn-i Cihān-şāh rā āverden be ḡalʿa-i Gevher-nigīn	287
Ḥalvet şūden-i sarāy ū ameden-i duḡterān-şāh ū muʿānaka-kerde-i Cihān-şāh	289
Cemʿ-kerden-i ḡātunān u ārāyiş kerdēn-i Şemse vül be-gerdek āverden	291
Şoḡbet kerdēn-i Perīyān bā Cihān-şāh u ʿıyş-kerden-i her-rūz	293
Firistāden-i Şāh perī Cihān-şāh u duḡter-i hōd rā be vilāyet-i Kābil	295
Reften-i ʿayyār u dīden-i ʿAynizer u bāz āmeden-i Keyfāl-ı Hindī	297
Resīden-i Cihān-şāh bā leşker-i perīyān ū der miyān ceng kerdēn-i Şāh Keyfāl	298

Meşveret-kerden-i Şāh Taymus u nişesten-i der ʔalʔa-i Külād	300
Hikāyet kerdn-i Cihān-şāh derīden-i gurk Şemse rā ʔacāyib mānden-i Cāmāsb	303
Hikāyet kerdn-i merd-i Mısıṛī vū güften-i Şāh-mārān suhan-ı ū-rā der-pīş-i Cāmāsb	305
Reften-i Bulḳıya u resīden-i niʔam u dīden-i ḥʔān-ı Ḥudā-yı ʔazze ve cell	306
Resīden-i Hızr Nebī vū der pāy ūftāden-i Bulḳıya ū rā	313
Münācāt kerdn-i Bulḳıya ū devā şūden-iḥācet-i ū	315
Ḥilāf kerdn-i imām ū āverden-i Bulḳıya rā murḡ-ı cennet	319
Hikāyet kerdn-i Cāmāsb ū der āmeden ez çāh	319
Pürsiden-i Cāmāsb ez-māder be kitābhā-yı peder-i ḥod u şanduk-ı kitāb rā pīş-i ḥod nihāden	358

Kitâb-ı Câmasb-nâme

Bismi'l-lahi'r-raḥmāni'r-raḥîm

- 1 Her ki ol kendözini bilmiş ola
Cümle eşyâ 'ilmini bilmiş ola
- Sözleri 'ilme'l-yakîn ola 'ayân
Ma'nide keşf ide esrârı beyân
- Hem hidâyet mürşidi ola ol er
Hem sözünde buluna feth ü zafer
- Çün hidâyet nûrı dokundu bize
Gönlümüzden başladı bu söz size
- 5 Toğdı göñülde hidâyet güneşi
Ma'ni dürrine kulağ dut ey kişi
- Cân gülünüñ bülbüliyetim öteyim
Tutîler ağzına şeker atayım
- Cevherî söz ma'denini açayın
Berk-i gülden bülbüle ton biçeyin
- Ma'nî mi'râcına fi-l'hâl ağayın
Gün bigi uş söz gölünden toğayın
- Hızr-veş 'ilmiyle devrân-ı fûnûn
Okuyam Mûsâ kıla deng ü cünûn
- 10 Ton biçeyin sözde İdrisî işit
Bezinüñ olsun anuñ nessâc Şit
- Okuyayım bir 'aceb sihr ü füsûn
Hem melek tesbîh idinüb okusun
- Çaluben kanûn sözde ben yedi
Zühre mât olsun begensün Müşterî
- Bülbülü Şâh-nâzda ötdüreyim
Dürlü gulğullar aña itdüreyim
- Söyledeyim ben feşâhat tûîsin
İşiden disün ki ne tãñ tûîsin

15 Aydayım ʔarrāc-var Allah Hakk
Kumrı bigi dost ʔapusında ʔak

Sözde cevlān urayım ʔāvūs-vār
İşiden disün bunuñ ʔāvūs vār

Rümīden söz güllerini açayım
Çin hūblarına ʔaçu ʔaçayım

Söz yüzünden göstereyim göz ʔaş
Yazmasun anı biñ çin naqqāş

Nāmūs-ı Ekber dilinden bir delīl
Okuyayım kim necāt bulsun Hālīl

20 Söz içinde çalayım bir ergānun
Dāvūdī nağme-y-iken dürlü fūnūn

Ben Süleymān mührini naqqāş ideyim
Sözde biñ Rüstem yazub naqqāş ideyim

Göstereyim derd-mendem rencümü
Mağzeni keşf ideyim gör gencümü

İş bu sözleri işidüb maqqāşudum
Kendözüm ögmek degüldür maqqāşudum

Kendözin ögmek ne hācetdür kişi
Ādemi Hakk öğdi bildürdi işi

25 Hakkı bilendir sözi bilen tamām
Söz ile oldı Muḥammed hem imām

Sözden ötri Cebra'il indi yire
Hāşa söz sırrın bilen oldur yine

2b Sözden oldı Mūsa elinde ʔasā
Ejdehā kim yuda Firʔavn-sā

Sözden itdi ʔīsā ölüyi diri
Sözden oldı halka bu dirlik yiri

Sözden oldı Ya'qūba hūznü cezā
Sözden [oldı] Yūsufa Mısr sezā

- 30 Sözden oldı la‘neti iblīs-la‘īn
Sözden oldı bu cahil aña mu‘īn
- Sözden oldı fıl kavmi hem helāk
Lūtlar geçdi yire yir oldı çāk
- Sözden oldı hayr [u] şer sen bil anı
Sözden oldı uçmaq u şamu dağı
- Sözdedür işler kamu söz dildedür
Dilden içerü yiri hem dildedür
- Dildedür [ü] küfr ü imān hem fesād
Dilden oldı hem revā iş hem kesād
- 35 Dilde fikr ider misin bu işleri
Kim-dürür sâkin ider cünbişleri
- Kim-dürür düzen bu ‘âlem hey’etin
Kim-dürür kılan bu âdem heybetin
- Kim-dürür kuvvet viren canlulara
Kim-dürür ölüm getüren bunlara
- Kim-dürür bu tağları mîh eyleyen
Yirden ağaç bitürüb çıh eyleyen
- Yirde dürlü otları kim bitürür
Ya mu‘allāk bu gögi kim götürür
- 40 Bu toköz kat gökleri çarh urduran
Tır diyüb yirlü yirinde tırduran
- Yağmur u qar ile tolu yağdıran
Yirden etfāl-i ‘acāyib toğdıran
- 3a Tohmı birdür dāneyi biñ yaradan
Ne añlanur bilür misin iş buradan
- Kim-dürür kuşlar dilinde sazlar
Oğudan işitdüren âvāzlar
- Rengi büy iden dikenden gül ile
Söyleden bülbülleri hoş-dilile

45 Kara yirden ak şekerler bitüren
Tūṭilere yidüren ül üşüren

Yaraḍub dürlü çiçegi reng iden
Göresin kim her biri bir deng iden

Yâseminden gör nice leşker çeküb
Yâ benefşe hoş rükû'da diz çöküb

Nergisi gör gözlerin şehlâ kılub
Yâsemin sünbül yüzün ra'nâ kılub

Hurrem idüb güli kimdür güldüren
Bir nefesde anı girü şolduran

50 Baḥr ka'rında şadef içre düri
Taşrada balık ölü şuda diri

Ḳanḳı birin aydayım bu dilile
Vaşf idemez dil anı biñ dilile

Ol-durur ol Ḥayy u Ḳayyüm Rabb-ı ferd
Ol-durur iden nefesde germ serd

Ol-durur bu cinni insi yaradan
Ol-durur her cinse cinsi yareden

Lem yelid vaşfı şıfâtı **Lâ Yemūd**¹⁶⁰
Ol-durur rûḥa gıdâ cānlara ḳūt

55 Oldur emrile cānları cān eyleyen
Cānlar içre 'İşḳını kân eyleyen

Oldur ol kim saña didüm oldur ol
Redd iden emrini ol olmaz ḳabül

Varlığın birliğini bilmek ola
Anı kişi isteyüb ḳande bula

Ger anı bulmaḳ dilerseñi gel berü
Dut meşâyıḳ elini şun ilerü

Ḳoma elden etegin zinhâr anuñ
Yoksa ebter ḳaldı üşüñ bitmez senüñ

¹⁶⁰ **Lem yelid**: O doğurmamış ve doğmamıştır. Kur'ân, İhlâs, 112/3
Lâ Yemūd: O ölmez. Kur'ân, Furkan, 25/58.

60 Mürşid iltür maqşudına her eri
Bil ki maqşûda varılmaz serserî

Her kim ol mürşid etegin dutmadı
Şöyle bil ki maqşûdına yetmedi

Sen meşâyıh ʿilmini öğrenigör
Gözünü ol ʿilm açar oldısa gör

Dünyâda her ʿilmün âhır şeyhi var
Anı öğrenmek dilerseñ şeyhe var

Ne dirüm uş bu sözü añlar mısın
Bir kulağ urup beni diñler misin

65 Her kişi bildüğün öğredür kişi
Bildi şanma uş bu ʿilmi her kişi

Aşlını ʿilmün bilen buldı Hakkı
Sen dahı bilmek dilerseñ var okı

Yâ İlahî ʿizzetün hakkı baña
Rûzî kıl ol ʿilmi kim ilter saña

Oğudub ol ʿilmi ile kullarunı
Göster iltüben bize dîzâruñı

***Rabbenâ Yâ Müsteʿân ü Yâ Rahîm*¹⁶¹**

Ol habîbüñ hürmetiçün Yâ Kerîm

Der-naʿt-ı Muştafâ şallallahu ʿaleyhi vesellem

70 Ol-dürur Hâzret Nedîmi Muştafâ
Rûz kıl ol ʿilmile şıdğ u şafâ

Ol saʿâdet seyyidi kân-ı ziyâ
Ol-durur menbaʿ-ı cihân bî-riyâ

Hâzretinden pâk rûhına tamâm
Biñ dürûz ü biñ tahıyyât biñ selâm

Ol var idi kamu ʿâlem yoğ idi
Ol habîb adını evvel okıdı

¹⁶¹ Kendisinden yardım beklenen, âhirette müminlere rahmet eden Rabbimiz.

Ol-durur faḥr-i cihān u bī-riyā
Anuñ ile buldı faḥrı enbiyā

75 Anuñ içündür kamu her dü-cihān
Anuñ için yaradıldı ins [ü] cān

Anuñ için oldı ʿizzet Ādeme
Anuñ için uğradı Şeyṭān ğama

Anuñ için oldı cennāt-ı naʿīm
Anuñ için sevmeyenlere cahīm

Anuñ için oldı kıymet qadr hem
Anuñ için oldı ʿizzet şadr hem

Anuñ için yaradıldı ʿaql u dīn
Anuñ için oldı Qurʾān-ı mübīn

80 Anuñ için oldı ʿarş [ü] gök ü yir
Anuñ için oldı ʿālem cümle deyr

Anuñ için kıldı ol varlık ʿıyān
Anuñ içündür kamu her dü-cihān

Bu ne kırbet bu ne ʿizzet bu ne cāh
Kendü-çün yaratmış anı ol İlāh

Hem dimişdür ḥaqqına *Levlāk*¹⁶² anuñ
Sāye-bānı-durur nüh-eḫlāk anuñ

Anı kılmış *kābe kavseyn*[e]¹⁶³ qarīn
Ey ki göstermiş aña varlık yirin

85 Anı kim ol bildi kimse bilmedi
Anı kim ol buldı kimse bulmadı

4b Her kaçan cismi cihāne geldi[di]
Yirile gök rahmetiyle tıldı[di]

Anı bilenlere ol rahmet-durur
Bilmeyenlere katı miḫnet-durur

Ol-durur ol seyyid-i faḥr-ı enām
Ol Muḥammed Aḫmed ü Maḫmūd-nām

¹⁶² Sen olmasaydın... [Kāinatı yaratmazdım]. Hadis-i kudsi. , Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslāmi Kaynaklı Sözler, İstanbul, 1992, s. 113

¹⁶³ kābe kavseyn: iki yay aralığı... Kurʾān, Necm, 53/9.

Küfr ye'sinden cihândı kapkara
Rumhı şavkı doğunup açdı yara

90 Kibr [ü] şirki ton idinmişdi zemîn
Tirini görüb şınıdılar hemîn

Zulmet olmuşdı cihân beñzer taşā
Kılıcı şuyı yudı baştanbaşā

Göstericek heybet ol dīne çerāğ
Küfri cisminden ayırdı sızdı yağ

Giydi Aḥmed çün nübüvvet ḥil'atin
Yırtıdı 'ālem şirk [ü] küfrüñ kisvetin

Bu nice 'izzet-durur zihī celāl
Bu nice ḥürmet-durur zihī kemāl

95 Aña vardı seyr-i mī'rāc içre ol
Ana vardı kendüyi bulmağa yol

Anı kıldı kendü 'ilmine yaḳın
Anı kıldı *rahmeten li'l-'ālemīn*¹⁶⁴

Hem şalavāt virdi aña ḥazreti
Ümmetiyseñ şalavāt vir sen ḳatı

Mu'cizātla ḳameri şaḳḳ eyledi
Yundı bāṭıl naḳşını Ḥaḳḳ eyledi

*Ve'd-duha ve's-şems*¹⁶⁵ alnı yüzidür
Şaḳı ve'l-leyl bu ḳur'ān sözidür

100 Raḥmetidür Taḳrīnuñ ol nūr-ı 'ayn
Bunca ḥürmet bunca 'izzet bunca zeyn

5a Aña itdi aña kıldı aña ol
İmdi aña nice cāndur aña ol

Ne diyem [çün] dil ḳışadur söz uzun
Nicesi taḳrīr ideyin ben özün

Bu muḳaşşır dilile benden selām
Çoḳ şalavāt rūḥına bifi bifi tamām

¹⁶⁴ Onu âlemlere rahmet kıldı. Kur'ân, En'âm, 21/107.

¹⁶⁵ Hz. Muhammed'in yüzü güneşçe, yüzünün aydınlığı ise kuşluk vaktine teşbih edilmiş. Kur'ân, Şems, 91/1; Duha, 93/1-5

Hem dahı etbārına vü ālına
Çok taḥiyyāt [direvüz hem] çok senā

105 Bu fakīr ‘Abdī zelīlden anlara
Dāyimā olsun revān ol cānlara

Bendeyem anlara rah̄met acıyam
Mūsīyem ben Aḥmedüñ muḥtācıyam

Yā Şefr’ü’l-müznibīn ben acıyam
Ger şefā‘at itmeziseñ kim acıyam

Rah̄met it ben ‘āşiye çokdur günāh
Muştafānuñ ḥürmeti-çün Yā İlah

Rah̄met eyle rah̄met it bu ‘āşiye
Ol Muḥammed ḥaḳkı-çün ben Mūsīye

Medḥ-i sultān-ı a‘zām u yegāne-i mutahḥham
Mevlā-yı mülükü’l-‘arab ve’l-‘acem

110 Tāki senüñ ḥāṭıruñdan gide pās
İn-suḥenrā bışnev ey ma‘nī-şinās

Şāz ideyin ey suḥendān söz ile
‘Andelīb ötdüreyin ben sūz ile

Sāz ile bülbül-veş söz aydayım
Al rengin gül gibi ṭon ideyim

Bağlayayın sözde biñ bir naḳş-bend
Okuyanlar sözde olsun naḳş-bend

Siḥr ideyin uş bu söze bir füsūn
Ḳavm-ı Bābil¹⁶⁶ işidülb siḥrin ḳosun

115 Lafz [u] ma‘nīsinde olsun hem uşul
İşiden böyle gerek disün uşul

Düzüben bunı o şāhuñ adına
Aydayın işit o şāhuñ adı ne

¹⁶⁶ “Bābil” kelimesi yazmada “Bābin” şeklinde yanlış yazılmış.

Ḥan-durur [ol] kıymeti cāndur Murād
‘Ālemüñ şāhlarına ḥandur Murād

Şāh sulṭān ol Muḥammed oğlıdur
Pes Muḥammed Ḥan imiş bu oğlıdur

Faḥr-i ‘ālemden hemin oldur murād
Pes Murād oldu mürīd bulur murād

120 Şāhlar olsun ol kamu pāyında ḥāk
Verd ü ğonce ‘ālemüñ pāyında ḥāk

Erlik içre öğredür Mirrīhe ceng
Şoḥbetinde Zūhre māt çalınsa çeng

Sa’dī eger ṭālī’ine Müşterī
‘Aḳl [u] devlet kamu aḳa müşterī

Heybetin görse eriyeydi Zuḥal
Şöyle kim düşman eriyüb oldu ḥal

Ger ‘Uṭārid sezse-y-idi ‘aḳlını
Gelüp andan okuyaydı naklini

125 Şems burcında istedür binesi at
Zevḳile düzsün ḳamer devrinde yat

‘Adlinüñ cūdı bilen bu tīre ḥāk
Yunuben oldu zülümnden cümle pāk

Dilde dinmez ne diyem cūd [u] seḫā
Ḳullarınun her biri Ḥātem-bahā

Lafzına gevher dōyemez çün erir
Ḳullara bağışlar ol tāc [u] serīr

Yā İlahī bu’cihān şahı seha
Rūzī ḳıl uçmaḳda dīzāruñ seha

130 Adı şevḳından cihān ḥurreim bahār
Zātına ḥizmet ḳılur leyl ü nehār

Ey Ḥudā *Ya Ḥayy [u] Ḳayyūm*¹⁶⁷ Zū’lcelāl
Düşmānınuñ ‘ömrini ḳıl gung [u] lāl

¹⁶⁷ Canlı ve bâkî olan cclāl sahibi... Kur’ân, Bakara, 2/255.

Şāh sevenleri bāri ey Ḥudā
Sen buları şāz dut ğamdan cudā

Ḳullarınūñ leşkerini aytayın
Sen mużaffer eyle arturraḳ bütün

‘Ālem içre devletin ḳāyim dut
‘Ömrin uzun furşatın dāyim dut

135 Ben faḳīrūñ bu du‘āsın tā ebed
Sen ḳabūl it şāhum üzre pāzū-bend

Re’s-i a‘lasından anuñ esmesün
Her bez endīş dutsun alsun şanmasun

Çün tamām oldı du‘ā medḫ ü şenā
Başlayub girdüm sözüme ben yine

Şāh adına bunı ḳıldum tercüme
Kimse sözün sürmedüm ben ḥarcuma

Şah öñinde okuna şa’l-lah didüm
Buña *Cāmasb-nāme* diyu ad ḳodum

140 Bu faḳīre tulḥfedür key yaḥşidür
Ṭatlucaḳdur sözleri şanma ki ekşidür

Hażın oldı cānda mü’essir ḳuvveti
Şerbetin içen bilür bu şerbeti

Medḫ-i paşā-yı Muḥammed vezīr-i bī-nazīr-i a‘zām

Ötsün imdi bu dilüm bülbül uş
Güşı olan disün budur bülbül-i hoş

Cān güline ḳarşu söyle ey Ḳu‘ayb
Olmasun noḳşān sözünde hem ‘ayb

İltimās Allahdan çok yaşaya
Ḳıl du‘ā medḫ-i Muḥammed Paşāya

145 Gīne diz bu sülūke dürr-i şemīn
Ḳıymetini cevherī bilsün hemin

Di şenā it imdi añā ey dilim
İrdügince fehm ü ‘aqlum hem bilüm

Ol şefî’ü’l-müznibîn iz āşinā
Kim sa‘ādet tāt olubdur başına

Zātıdur baħr-i haķāyık pūr-vefā
Eşki-dür[ür] menba‘-ı şıdķ u şafā

Devletidür ‘āleme yaħtu viren
Ol humā zıllına şah olur iren

150 Gün bigi pūr-nürdur içi vü tāsı
Ol Muħammed Muştafānuñ adaşı

Cān ğıdāsı cism-i cömerdüñ eri
Pādişāhuñ ol-durur fermān-beri

Devlet[i] burcı şerefdedür sa‘īd
Giceleri ķadr ü gündüzleri ‘ıyd

A‘zam-ı destūr-durur pūr-memleket
Anuñ ile yaraşur bu Salţanat

Şer‘i icrā idici erkān-ı dīn
Küfrden İslām anuñla oldu ğīn

155 Rāy-ı şems ü hem ķamer-ţal‘atlıdur
Pāk-i zātı hem ‘ālī-himmetlidür

Rāst-i fikr u ‘ilm-i ‘aķlı ki ğarīb
Pādişāha cān bigi düşmiş ķarīb

ķamu ‘Oşmān beglerinüñ faħridür
Hem sözinde buldı kıymet faħridür

Pādişāhlar devletinüñ nūrıdur
Ol-durur ‘aķlı başarda nūrıdur

7a Salţanat ķarında ‘ilmüñ baħridür
Hem ‘adīmü’l-mişl olur faħridür

160 Hem sa‘ādet ğünlerinüñ tācıdur
ķamu ‘ālem ķapusı muħtācıdur

Şüretâ insân sîretde melek
‘İzzetinden fahr ider anuñ melek

Ķāyim olsun cism ü zātı gevheri
Dā’imā tābende olsun cevheri

Dīni Ķāyim dutucı zeyne’l-beşer
Ķapusında baht-ı devlet buldı fer

Düşmanınuñ rızkı nāķış ‘ömri az
Eylesün [hem] dilerin ey kār-bāz

165 Hāķķ bağışlasun murādı ayını
Ķāyim itsün Ķapusında ayını

Ser-firāz olsun bülendi ‘ömrile
Rūzigārı hoş geçürsün ‘emr ile

Ey Kerīm ü ey Raḥīm ü Lem yezel
Ķayğıdan dūr it anı āḥır ezel

Dünyede ol şāhile sürsün şafā
Āḥiretde ḳonşı olsun Muştafā

Muştafānuñ ḥürmeti-çün Yā Ğanī
Dāyimā şāz it sevenleri anı

170 Ķışşa-ḥyānuñ bu du‘āsın ey Ķadīm
Ķıl ḳabül ol görmesün ‘ömrinde bīm

Çünkü¹⁶⁸ du‘ā ḳıldıḳ ol sulṭānuma
Farzidi anuñ du‘āsı ḥanuma

Ķışşa-ḥyān’ la‘lin dilüñdedür tufān
İllā ‘ummān bardaḡa şıḡar ḳaçan¹⁶⁹

Yonulur elmās bil kurşunile
Gökleri kim ölçiser arşunile

Gül ne bilsün [hem] Stıleymān ḳadrini
Zerre yāḥud¹⁷⁰ şems-i tābān ḳadrini

¹⁶⁸ “Çünkü” kelimesi metinde “Çünkim” şeklindedir. Vezin gereği “çünkü” olarak düzeltildi.

¹⁶⁹ Burada orijinal metinde “kaçan sığar” şeklinde kayıtlı olan ibare, kafiye kaygısıyla “sığar kaçan” şeklinde değiştirildi.

¹⁷⁰ “Zerre yahud” ifadesi metinde “yahud zerre” şeklindedir. Vezin gereği böyle değiştirdik.

175 Biz dū‘ā kılduķ añā cān zılile
Vaşf idemez kimse anı dilile

Āgāz kerden-i dāstān

Başlayalum imdi bir hoş dāsītān
Key ġarīb-i cān-fezā ol dil-sitān

Bülbül olub güle karşı öteyim
Güli görüb ma‘rifetler şatayım

Sözlerüñ aşlma şah işleyelüm
Bir ‘acāyib dāsītān başlayalum

Diñlerisen sözümi ey mu‘teber
Aydaym saña ‘acāyib bir haber

180 Uşbu sözde dūrleri nazm ideyin
La‘l içinde ġühere ‘azm ideyin

Ol zamān kim küfridi anda cihān
Yoġidi bu dīn-i İslāmdan nişān

Hakk Te‘ālā kudretin gör n’eyledi
Dāniyālı gönderüben söyledi

Dānyāl adlu meger bir hoş eri
Kıldı anı ol zamānuñ rehberi

Cebra’ili gönderüp Allah añā
Bildirüp hikmetleri öñden soña

185 ‘İlm-i hikmet şol kadar virdi añā
İşidenler tañlayub yetdi taña

Hikmetiyle arslana oldu suvār
Kamulardan oldu añā āşikār

Hem hakīm [ü hem] peyāمبرdi ol er
Bulmuşıdı hikmet aksamında fer

8a Gördi kim halkuñ bu ‘ömri dükenür
Kime el şunsa eccl-bīni şanur

Bildi ol hāl kendüye de geliser
Öluben toprak içinde kaliser

190 Fıkr kıldı kendüye ol [bu] işi
Anı inciddi bu ölüm teşvîşi

Didi hikmet ile meded bulayın
Ölüm olmasun çāre[sin] kılayın

Bir kitāb varidi hikmet[ler] tolu
Kamu derde anda dermān yazılı

Yiñinüñ içinde anı şakladı
Dānyāl gāfil degül şaklı eridi

Ol kitābı açuben kıldı nazar
Her deķāyıkdan aluben bir eser

195 Buldı bu yolda ecel dermānını
Kurtaram dirdi ölümden cāmı[nı]

Buldı otlar ya'nī bir şerbet düze
Anı içen ten ölüm naķşın boza

Adı Ceyhūn bir şu aķarıdı
Andan öte bir ulu tağ varıdı

Bu ölüm dermānınuñ çok otları
Biterimiş anda anuñ ekseri

‘Azm kılub Dānyāl durdı gider
Uşbu yolda bir işit kim gör n’ider

200 Köprüsi varıdı Ceyhūnuñ ulu
Ölüme dermān bulam dey dut yolu

Sürüben köprüye geldi Dānyāl
Vaħyi kıldı Cebra’ile Zü’l-celāl

‘İzzetüm haķķı-y-içün Yā Cebra’il
İnmez iseñ Dānyāl buldı sebīl

8b Tız iriş tağıd kitābını şuya
Koma kim ol dirlige dermān bula

Çün Hudādān vaḥy işitdi ol emīn
İnūben ol köpri başında hemīn

205 Girdi ādem şūretine hoş gelür
Dānyāl köpri üstinde bulur

Hoş selām virdi aña peyk-i Celīl
Alıcaḳ Dānyāl selāmın Cebra'il

Didi yā pīr bir ḥaber şorsam saña
Bilürisen aydı virseñ sen baña

Dānyāl aydur bilürisem aydayın
Ḳatuma gel ḳayduñı ben bileyin

Cebra'il aydur aña ey reh-güzēr
Uşbu ilde Dānyāl adlu bir er

210 Var mıdur sen iy 'aceb biltür misin
Bize andan bir ḥaber ḳılur mısın

Dānyāl aydur bilürem anı ben
Niçün istersin ayıt bi'l-lahi sen

Cebra'il aydur varuram görmege
Bir su'ālüm vardur aña şormağa

Dānyāl aydur su'ālüñ ne ola
Di ayıt işidelüm biz de hele

Sen bilecek söz degül der Cebra'il
Dānyāl ḳanda olur baña degil

215 Varuben[in] hoş su'ālüm şorayın
Nicesi aydur cevābın göreyin

Dānyāl aydur benüm uş Dānyāl
Şor görelüm nicesidür ol su'āl

Cebra'il aydur yalan söylemegil
Sen degülsin git lāğ eylemegil

Dānyāl aydur benüm Tañrı ḥaḳı
Di su'ālüñ cevābuñı [gel] oḳı

Cebra'il aydur işitdüm ben anuñ
Bir kitābı varımış kanı senüñ

220 Bunu işidüb çıkardı Dānyāl
Yeñi içinden kitābı fi-l'hāl

Dānyāl aydur budur işde kitāb
Di su'ālüñ diyelüm [hem] bir cevāb

Cebra'il aydur ayıt şimdi baña
Kandadur Cebra'il şorarum saña

Böyle diyüb geldi biraz ilerü
Dānyāl geldi vü baqdı yuğaru

Aydur ey kardaş su'ālüñ bu mıdur
Dānyāla kıl ü kālüñ bu mıdur

225 Yidi kat gökden yuğaru yet taña
Sidredür kim müntehā dirler aña

Anda olur rûh-ı kudse bil maqām
Anda olur Cebra'il her şubh [u] şām

Cebra'il aydur degülsin Dānyāl
Bu su'ālüme cevābuñdur muhāl

Git gideyin Dānyāl bulayın
Varuben [ol] müşkili hāl kılayın

Dānyāl aydur birezçük dur eñi
Nice dırsın eglen[ü]şor [ey] eñi

230 Cebra'il aydur su'ālüm budur uş
Kandadur Rûhu'l-Emîn baña di hoş

Uşbu demde nereddür belli degül
Yirde midür yāhu gökde Cebra'il

Dānyāl aydur kitābumı açayın
Bu senüñ müşkil [işü]ñi seçeyin

Eyle diyuben kitābını açar
Gökleri sidreyi seyr idüb geçer

Cebra'ili bulamaz anda yere
Ya'ni ister şahîh haber diy'vire

235 İsteyüben buldı bir hoş arada
Hiç irak ol degüldür yörede

İlmile Cibrili buldı Dānyāl
Bir 'acāyib [hāl] kılur hem kıl ü kāl

10b İllā görür kendüye iñen yakın
Ne hevādur ne semādur ne zemîn

Cebra'il bu kişidür diyüb bulur
Uşbu işe 'āciz u hayrān kalur

Döndi aydur ey karındaş sensin ola
Yirde gökde istedüm yokdur hele

240 Cebra'il aydur ne hoş bildüñ yere
Ço gideyin Dānyāl peygambere

Dānyāl aydur eñi dir biri ne
'Ālemi isteyeyin döne döne

Pes kitābına gine kıldı nazar
Seyr kıldı 'ālemi hep ser-be-ser

Cebra'ili key yakın gine bulur
İlla bir tañ nesne üstünde görür

9a Ne göge beñzer ne yirdir ne hevā
Bir mu'allak nesnedür yā ne ova

245 Cebra'il çün üstine binmiş-durur
Dānyāl aydur 'acāyib iş-durur

Döndi aydur sensin āhır Cebra'il
Doğrusın di kendüzin gizlemegil

Cebra'il aydur git eñi söyleme
Söz ki 'aqla şıgmaya şerh eyleme

Şol ki yirde gökde ol bilinmeye
İsteyüb kandalığı bilinmeye

Sen anı bilmeyeceksin ey kişi
Hâtıruñdan dūr kıl[gil] teşviři

250 Kılmazıduk bunca dürlü kı̄l ü kı̄āl
Sanımasayduñ āhır Dāniyāl

Git yolumdan Dānyāla varayın
Cebra'il aḥvālinden ōrayın

Dānyāl aydur yigit Tañrı ḥaķı
Üç kez olsun göreyin bir [kez] daḥı

Cebra'il aydur bu kez yaḥři istegil
Kandadur bil daḥı toğrısın digil

İsteyüben Dānyāl bu kez bulur
Cebra'il budur diyüb yaķın gelür

255 Kolumı kaldırdı elinde kitāb
Cebra'il'e kaķıyub kıldı ḥiṭāb

Didi kaṛtaş Cebra'il sensin ya ben
Yirde gökdē bulmadum isteyüben

Öyle diyüb ya'ni dutar güñ yire
Kanağıyla Cebra'il dutsa göre

Kaķdı elinden kitābı tağılur
Bir biş altı kāğdı duta-ķalur

Kalanı şuya dökülüben gider
Dānyāl āh eyleyüp feryād ider

260 Didi ey kaṛdaş ne kıldum saña ben
Bu kitābumı tağıtduñ şuya sen

Cebra'il aydur bu sırrı bilgil uş
Olmayıserdür ölüm şayrusı ḥoş

Ne saña ķalur bu dünyā ne baña
Fānī olur ķamu ḥalk ṓñden şoña

Bāķī Allahdur ki yaratdı cihān
Hem dimişdür Tañrıdan ayruğı ṭan

- Cebra'il böyle diyüben gaybolur
Köpri üzre Dānyāl duru-gelür
- 265 Bir zamāndan şöira direr ögini
Ağlayub aydur bu sözi döğünü
- 10a Ġazel-goften-i Dānyāl 'aleyhi's-selām
mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün
- Vay hoş idi dirlik eger olmasa-y-ıdı mevt
Vay hoş idi 'ömür eger olmasa-y-ıdı fevt*
- Ne yiridi bu şahn-ı müzeyyen yüri bir gör
Mütu okumasa yedi çarh halka Çalab şavt*
- Ne menzilidi dehr eger bâkî kalaydı
Dirlik şuyına katmasa ol şöira ağu neft*
- Geçdükçe n'olaydı düketmeseyidi 'ömrün
Her sāl ü her mäh her yevm ile bu heft*
- 270 *Mağrūr oluben devlet ile sağlığı zinhār
Muḥkem diyu aldanma bular işde olur refi*
- Heyhāt kanı dünyāya gelen kamu gitdi
Diñle sözümün ma'nisini sen daḥı direft*
- Ey 'ıyş idüben lezzet alan key hāzer kı
Saña [da] şunar zehrî yakîn bil melekü'l-mevt*
- Böyle diyüb Dānyāl döndi girü
Qorḥudan göñli melül beñzi şarı
- Qaygu ile girü geldi evine
Ölüm odı düşdi göñli kavına
- 275 Āh idüb yanar içi çok şu içer
İçini ağır dutub kırk gün geçer
- Ḥasta olub Dānyāl bunda kalur
Çün kitāb şuya düşdi gör n'olur
- 11a Ehl-i ḥikmet bunda bir iki kelām
Söylediler diñlegil imdi tamām

Arpa şıvarurlaridi ol şuya
O[l] kitābuñ şuy toqundı arpaya

Arpaya şalanlar ğayba hüküm ider
Bu fesāda bunlar arışdan gider

280 Bir dalı hikmet şuya bağanlaruñ
Andan oldı baqduğı bil anlaruñ

Düşdügi-çün şuya [evvel] ol kitāb
Ol sebebdan hāşıl oldı bu hisāb

Çün tamām oldı bu söz işit yine
Dānyāl aḥvālın aydalum gine

Ağrur içi her zamān rencür olur
Hoş olımaz gürdi bu kez kem olur

Ol kitābından ne kim kâğd kaldıdı
Anı bir şanduk içine şaldıdı

285 Şanduğa urdı kilīdi gör n'eyledi
İtdi vaşıyyet ḥatunına söyledi

Ağlayub aydur aña kim yā ḥalāl
Āḥiret ḥaqqın baña kılğıl ḥalāl

Ol ecel irdi baña ben ölürem
Sen ḥamilesin ben anı bilürem

Oğlan oluben büyüye öğüle
Sen bu şanducağ[ı] şaklağıl hele

Ben anı 'ilmile görüb bilmişem
Hikmet ıssı olasıdur bulmuşam

290 Hiç atamdan ana diyüb ol saña
Bir teberrük yitmedi diyüb baña

Şorduğı sâ'at anı sen viresün
Neyleyiser bunı ol dem göresün

11b Bu vaşıyyetdür saña şakla bunı
Ben ölürem sen [ü] dalı oğlını

Tańırıya ışmarlayub[en] gıtdım uř
Sen esen al [imdi] oğlumıla oş

Böyle diyüb yumdı iki gözini
Āh idüb ölüm düketdi sözini

295 Bitdi işi fevt oldı Dānyāl
Gitdi ikmet andan ilm u yāl u bāl

Yalıñuz řanmañ ölüm aña-durur
Gice gündüz ol bizi aña-durur

Her birümüze ölüm gelse-gerek
amu alka uşbu iş olsa-gerek

avm u ardaş cem  olub ağlaşdılar
Yās idüb hem başlarını açdılar

Yuyuben götürüben iletdiler
abrine anı oyuben gitdiler

300 Geldi mīranor[lar] bu kez mālını
Üleřür bilmez anuñ avālını

Böyle-dürtür çer-i gerdünuñ işi
Dünyede hiç diri almaz bir kişi

şor bu yire Dānyāl peyđamberi
N'eyledi ol ikmet ıssı serveri

Ölüm olmasun diyüb ikmet ılan
Var mı-y-ıdı dünyede yoşsa alan

Dehri şöyle ılır üşte oyunların
Saña da [oyun] ılır bu gün yarın

305 N'itdi Eflātūn yā Buqrāt[a] ol
Yire urdı rüyını bu ar-ı şol

anı sultānlar cihān-girler anı
Yire girdi toprağa sindi teni

Yine başladı bir ‘acīb hoş beyān¹⁷¹
 Qala senden yādigārāndur cihān

Çarḥ hālından ‘ıyān eyleyelüm
 Bir ḥikāyet hoş beyān eyleyelüm

Dānyāl öldi anuñ bitdi işi
 Geldi nevbet oğlına degdi kişi

310 Müddet ile çün ki oldı tokuz ay
 Geldi oğlan vücūda şan ki ay

Resm-erkānuñ idüben durdılar
 Şāz olub oğlana ad virdiler

Didiler Cāmasb İbn-i Dānyāl
 Hoş müneccim getürüp açıldı fāl

Tālī’in dutdı gördi oğlanuñ
 ‘Ömri key çok olısar didi bunuñ

İlla dünyā zaḥmetin çok çekiser
 ‘İlm-i ḥikmet toluñını bu ekiser

315 Toğdı oğlan ad virildi bitdi iş
 Beslemege başladılar yaz u kış

Tertīb ile degdi yidi yaşına
 Diñle bir gör ne geliser başına

Virdiler Cāmasbı kim ‘ilm okıya
 ‘Ālim olup nice ḥikmetler tuya

Vardı geldi mektebe biş altı yıl
 Bir ḥurūf öğrenmedi ol bellü bil

‘Āciz olup kavım ḥayrān kaldılar
 Behre yok buña ‘ilimden bildiler

320 Anasıyla ebesi danışdılar
 Okımaz bu göñli bunuñ iş diler

Virdiler her şan‘ata başarmadı
 Bir nice işe varup baş urmadı

¹⁷¹ 307-333. beyitler AE nüshasından alınmıştır.

Ƙodı geldi cümleden mahrûm olup
Tañlaşurlar ƙamu halk aña gelüp

Anası vü ebesi tana ƙalur
Gelmez oğlan ilerü şoña ƙalur

Gördiler kim gelmedi bundan bir iş
Çün naşibi yok gerek yen'den düriş

325 İttifāk eylediler bunu [bu] kez
Everelüm hele olsun üç kez

Ƙatunı olıca[gız] çün bağlana
Şan'at ögrene vara ğayretlene

Böyle diyüp vardılar everdiler
Bir kişinüñ ƙızın alıvirdiler

Başın iki ayağın dört itdiler
Bu kez işit ki yavuz derd itdiler

İşe uğradı bu Cāmasb işit
Ya ƙazanç getir eve ya tırına git

330 Bir iken ƙayğı bu kez oldu iki
Key ağır yükdür ere 'avret yüki

Nite kim celhd eyledi Cāmasb çok
Var naşibi ƙamu halkuñ buña yok

Gördi kim naşibsiz oldu ağladı
Anasınuñ yüregini tağladı

Anası aydur aña kim ya oğul
Uş eşek alayın olma sen melül

12a Ƙoşayın eşekçilere ne çäre
Şan'at öğrenmedüñ ayruğ bî-çäre

335 Bāri tağdan şehre var odun getir
Ağça pul ƙazanuben yi iç otur

Uşbu söz hoş geldi anuñ göñline
Yalvaruben aydur ey cānum ana

Ṭaṇla baṇa birkaç eşek alıvir
 Koş eşekçilere ṭağa şalıvir

Varuben ṭağdan odun getüreyin
 Şatuben[in] ücretin yetüreyin

Anası aydur ki olsun cānumuz
 Alayın eşek yeşerdek ḥānumuz

340 Bu sözi söyleşdiler geçdi o gün
 Oluben yarındası çün toğdı gün

İşid imdi uşbu söze dutma şek
 Alıvirdi anası birkaç eşek

Alıvirdiler laṭīf bir balta da
 Dikdiler bir hoş ‘abādan çaltada

Gitdi ṭağa kim vara iş başara
 Ṭağdan odun götüre ya‘nī şara

Birkaç eşekçilere yoldaş olub
 Anlaruñla hoş bile ḥāl-daş olub

345 Bir beş altı gün bu işi işledi
 Kazanup kazanç getüre başladı

Yāften-i Cāmasb ender çāh-ı angebīn

Bir işit gör kim yine ḥükümü’l-lah
 Neye irgörtür anı ol pādīşāh

‘İlm anuñ ḥikmet anuñ kudret anuñ
 İşleden ol her işi nik dād senüñ

12b Kul başına ne gelür andan-durur
 Bellü fikret bu işi kandan-durur

Bir nazar kıl gine Cāmasb işine
 Diñle anuñ ne getürür başına

350 Çıkdılar eşekçiler bir gün ṭağa
 Bile Cāmasb başladı yağmur yağa

Bir mağara var imiş anda olar
Bilürimiş gelüben anda şığındılar

İçerü girüben[in] oturdılar
Kapuya eşeklerin getürdiler

Geçdi Cāmasb buracıkda oturur
Bizlengeç elinde hoş dutup durur

Oyun idinüben dürter [di] yiri
Kazar iken çıkarur bir mermeri

355 Çağırur eşekçilere bir gelüñ
Niçe mermerdür bunu [siz bir] görüñ

Kazuben ol mermeri çün eşdiler
Alt[ı] kavi-y-imiş üstün eşdiler

Kapamışlar mermer anuñ ağzına
Lükile [hem] hoş sıvamışlar gine

N'ola diyüb mermeri kopardılar
Ağzına dek toptolu bal gördiler

Şöyle toldurmuşlar anı māl-a-māl
Kapağa degmiş içi toptolu bal

360 Aluben taşra çıkarub gördiler
Dut diyüb Cāmasb eline virdiler

Dutdı Cāmasb didi vallah zihī bal
Ne idersüz nice olur uşbu hāl

Bir uzun çıbuk kesüben soğdılar
İrmedi dibine girtü çekdiler

13a Ol eşekçiler bu kez danışdılar
Oturub çevre yanına üşdiler

Akça çıkarub tulumlar alalum
Şimdi şehre birkaç ādem şalalum

365 Öyle diyüp akçayı çıkardılar
Birkaçı alub şehire vardılar

Akçayı virüb tulumlar aldılar
Tiz dönüb hem yine anda geldiler

Sevnişüben toldurdular balile
Şatalum hoş bay olalum mālile

Ne-y-imiş eşekçilik de koyalum
Niçe bir zahmet çekevüz yuyalum

Böyle diyüb tuluma yükletdiler
Kimi şelire kimi köye gitdiler

370 Kodılar Cāmasbı anda bekleye
Tā bular gelince balı şaklaya

Gitdi bunlar balı şatub geldiler
Bir iki hafta bu işi kıldılar

Karşu inen kuyuya Cāmasb idi
Niçe inmesün ki bu hoş kesbidi

Şarkıdub ip gene indi kuyuya
Tā tulumlara gene balı kıya

Dün ü gün balı tulumlar toldurur
İp takub anlar çeker bu kıldurur

375 Aldılar balı bu kıyu kıldı boş
N'eyleyiserdür bular Cāmasbı uş

Bunlar aydurlar bunı çıkaravuz
İşümüz bizüm oliserdür yavuz

13b Zīrā kim bu kıyuda bu buldı bal
Benüm olur diyiserdür yarı mal

Ol sebebden anı kıyub gitdiler
Geldiler şehre işit kim n'itdiler

Başladılar yiyüb[en] [ü] içmege
Her biri zevk idüb[en] hoş geçmege

380 Bunları Cāmasb anası çün görür
Kanı oğlum n'itdüñüz diyüb şorur

Bunlar aydur şol filān gün kim tağa
Varmış idük başladı yağmur yağa

Bir mağara varımış girdük aña
Bir eşegi kaçdı ol gitdi aña

Varuben kaplan deresine iner
Göruben kaplanı girü tiz döner

Kaçduğın[ı] göricek kaplan yeter
İki pāre eyleyüb yırtar atar

385 Eşegini dağı Cāmasbı didi
İkisini de bile kaplan yidi

Bu sözi diyüb dağı ağlaşdılar
Her birisi başlarını açdılar

İşidüb Cāmasb anası karıcuğ
Şöyle düşdi şanasın dutdı uçuk

Qavm kabile dirilüb yās itdiler
Sen işit eşekçiler gör n’itdiler

Uşbu tedbīrile hīle kıldılar
Bal ucından hep bular bay oldılar

390 Her eşekçi bir ulu h̄vāce olur
Qavm-i Cāmasb kayğu içinde qalır

Kimi bezzāz oldu kimisi baqqāl
Ne kim istersüñ bulardan var baq al

14a Qanqısı Cāmasb anasını görür
Qıgıruben qatına nesne virür

Kimisi yağ virüridi kimi bal
Uşbu resme geçürürleridi hāl

Hoş kanıkmada bular çok māl ile
Geçürürler rüzigār bu hālile

395 İş bu resme qaldı bunlar bir zamān
Virmişidi dehr bunlara emān

[Haber] zamandan Cāmasb vırsün
Cāh-ı dehlîz dibinde ‘acāyib görstün

Diñle imdi bir ‘acāyib bir haber
Bu yaña Cāmasb hālından bir haber

Gör ki n’itdi aña taqdîr-i ilah
N’eyleyiser diñle imdi pādîşāh

Çün eşekçiler anı koyub gider
Ol kuyu içinde gör kim [ol] n’ider

400 Kuyu dibinden çağurur yuğaru
Bal dükendi çıkayın andan girü

Nitekim çağurur [ol] gelmez cevāb
Hiç birinden ne haṭā vü ne şavāb

Didi bunlar taşrada bal yükledür
Ünümi işitmedükleri budur

Yolṣa beni nice koyub gideler
Haşā kim bunlar bu işi ideler

Böyle diyüb oturub diñleridi
Göz dutub yuğarısın diñleridi

405 Bağa gördi hiç kimesne gelmedi
Kuyudan Cāmasbı çeküb almadı

Bildi koyub kendüyi gitdüklerin
Bunuñ ile bu işi itdüklerin

14b Aytı vah kim kodılar [ü] gitdiler
Eylüğe yavuzluḡı nit(e) itdiler

Kime iylik eyleseñ yavuzluḡ um
Bu meşelde var mıdur gör uzluḡum

Kaldı Cāmasb kuyuda efgānile
Gözlerinden yaş akardı kanile

410 Bir gör imdi hük-m-i fettāh u ‘alīm
Nice işler gösterür bunda dayım

Bir zaman kuyu dibinde kaldı ol
Tā sebebden viriserdür Tañrı yol

Ger şalavat viresin işidürem
Hem şalavat virmegi iş idürem

Oturub Cāmasb añā kayğu üşer
Karşusından bir pare toprak düşer

Ney ki diyüb anı durdı bir göre
Çıkıdı bir ‘akreb oradan kığıra

415 Hāme idüb yürirdi Cāmasba ol
Kuyı içre kande gitsün kāmı yol

Görđi ‘akreb geldügin içi kopar
Hüyile diyüben[in] bir kez deper

Depicek ayağı altında ölüp
Korğudan kurtuldı keşkeş şolur

Bakuben ol ‘akrebi key tañladı
Çıkduğı yirden nişānı añladı

Didi kim bu kuyu tolu bal idi
Bunda ‘akreb olduğı ne halidi

420 Bu meger kim taşradan gelmiş ola
Çıkduğı yiri göreyn bir hele

Ola kim yol vire ol Hayy u ebed
Kurtulam bu kayğudan ola meded

15a Bir bıçağı varımış añā düşer
Çıkaruben ol delücegi eşer

Oyduğınca açılır büyür delük
Degmedin şığa-y-idi yüklü gülük

Görđi bir dehliz içi bağılu talas
Sevinüb didi [kim] uş buldum halāş

425 Ol delüğe girdi gitdi bir zamān
Karşudan aydın göründi nā-gehān

İrdi gördi bir demürden kapu var
Kārgîr ü hoş [u] muhkem yapu var

Ayduben ol kapu yargından çıkar
Göricek Cāmasb anı durup bakar

Hem kilîdi var demürden kazulu
Kapu üstinde añah̄tar aşılı

Şunuben elin kilîde urdı ol
Kapu açub içerü [yol] buldı ol

430 Gördi anda bir ‘acîb tañsılış şu var
Key ulu göl tölayu çevre divar

Ol şu ortasında bir yaşıl üyük
Varıdı yavlak ulu katı büyük

Ol üyükde bir ‘aceb nesne durur
Nûrı per-tāb eyleyüb belkı urur

Ol yirüñ aydınlığı andanımış
Anda irmez gün katı kanda imiş

Yirüñ altında bunuñ gibi karîb
Kimse nesne görmemiş ola ‘acîb

435 Bakdı Cāmasb ol münevver nesnenüñ
Çevre yanında neler gördi anuñ

Bilmedi hiç anlaruñ ol n’eydügin
Şoyunub çıkardı kamu geydügin

15b Şuya girdi boğazına çıkdı haq
Yürüyüb üyük dibine çıkdı haq

Gördi ol üyük zeberceddür yaşıl
Şaşı eyler çok bakanı ol yaşıl

Ol münevver bir gülherden tahtımış
İşidesin anı kimüñ tahtımış

440 Kürsülermiş ol katında görünen
Ben diyeyin saña varma gör inan

Sĩm ü zer tunc [u] pirinc ü hem demir
Hoş düzülmüş üstine çık da semir

Bunları görüb ‘aceb tañlarıdı
Tañlanursa ne ‘aceb tañlarıdı

Gelüben taht öñine turub bakar
Şanasın kim bir duru şudur aķar

Baķa baķa imrenü[r] Cāmasb añā
Taşra olsa hoşıdı bu kesb bañā

445 Çıkuben ol tahta binüb oturur
Āh idüb[en] katı gögsine urur

Dir başuma ne yazı yazlu-y-imış
Nice bildüm bunları gizlü-y-imış

Ey ‘aceb iş bunları bende düzen
Ne sebep çün eylemiş ola düzen

Yirüñ altında bu resme yir ola
Bu yir ıssı buñā ne ad dir ola

Bu yire hergiz gelimeye adem
Perīler ola buñā başan ķadem

450 Yoķsa bu araya ādem oğlını
Gelse ķorķudan düşeydi oğlanı

Bunları tañladı Cāmasb bir zamān
Kürsileri şaymış oldu nā-gehān

16a Kāmusı on iki bin kürsi-y-idi
Bunı Cāmasb-nāmede böyle didi

Tahta binüb dört yanını görıdı
Durur iken nā-geh[āñı] uyudı

Uyķu bürüñdi ķapub dutdı gözün
Uyudı uyanıcağız uş sözün

455 İşid anı kim neye iresidür
Çok ‘acāyib nesneler göresidür

**Bîzâr şüden-i Cāmasb ü dîden-i mārān-ı
bozorg ü ameden-i Şāh-mārān**

Ƙılğıl imdi Ƙudretullaha nazar
Añla bir gör kimden oldu bu eser

Bu eşer çoğluğına ƙalmasañla
Bu mü'essir kimdür anı bulsañla

Gör eger bilmek dilerseñ sen anı
Olmayiser bilmeyince sen seni

Añla gör bu kendüzin bilmeyeni
Hiç birisi bulabilir mi anı

460 Belki anlar kendüyi bilmiş-durur
Anlar anlardur Hāƙı bulmuş-durur

Kendüyi bilen bilür kim nedür iş
Nefsini bilmeklige di var düriş

Hem-nişîn ol şunlara kim yol bula
Çoğ 'acāyib görmiş ola ol bile

Tā ki menzile ilede sini ol
Açıla şarp işlerüñ toğrula yol

Ƙışsa-ıvān imdi meşāyılı [al] elin
Dutuben key gel yola varğıl yolın

465 Ol maƙām[a] ilede bunlar seni
Göresin kim nicedir cānlar cānı

16b Bil ki maƙşūdına irse her ƙişi
Mağv olub teşvîşe biter her işi

Ma'rifet söylemegi ƙo ƙışsa-ıvān
Başla imdi gir söze gir ƙışsa-ıvāñ

Ötsün imdi bülbülü bu cān-fezā
Tūtı bigi başla şekkerden söze

Lāle bigi ter bahtlu bir niğār
Yaza kim gören disün taħsîn-i kār

- 470 Niceme inceyise çevgān şapı
Korkma ur ‘ayyuğa çıksun şal topı
- Dehr hālını söyle de gelsün dile
Dilde dirsün sen sözi dilden dile
- Şanı Cāmasb n’eyledüñ n’itdün ayıt
Şanma yavuz kimseye sen eylük it
- İylük eden lā-cerem iylik bula
Uyudı Cāmasb o talıt üzre hele
- Uykusu dükendi ol cānuñ şanub
Açdı gözin [bağdı] nā-gāh uyanub
- 475 Didi düş mi ya hayal mı ya yalan
Ne yalan her kürside bir zişt yılan
- Şöyle ditrer kırğudan şan berk-i bīd
Cānı ürkdı rengi oldı ten-sefīd
- Kuyu dibindeki ‘akrep geldidi
Anda buña korku hāşıl oldıdı
- İlla beñizemez bu korku hīç añla
Tolayı almış kaçamaz dört yaña
- Añla yüz arşun olaydı her yılan
Toğrı dirüm bu sözi şanmañ yalan
- 480 Dağı artuğ marāndur bunda ne var
Kādir ü şānī‘-durur perverdigār
- 17a Şānī‘uñ şun‘una yoğdur hadd ü cins
Dürlü dürlü cānavarlar cins cins
- Yaradandur kamuya rızkın virür
Gice gündüz kulların kaydın görür
- N’eyledi Cāmasb yir[in] altında uş
Aydağın añla buña dut sem‘ u güş
- Cān başına şıçrayub tırmışıdı
Ol yılanlara bakub görmişıdı

485 Ejdehâlar görüben kaldı taña
Kıvrılıb baş kaldurub bakar baña

Her birinüñ gözleri tut ki ocağ
Yanaridi heybetile şöyle çağ

Kim[i] şaru kim kara kim boz ala
Cân alucı görse andan vehm ala

Dağı dürlü dürlü çok uşak yılan
Şu yüzün dutmuş gelür girtü yılan

Örü turub bunları tañlar iken
N'ola hâlüm diyüben añlar iken

490 Ün dokundı kulağına añsuzın
Şavt irişdi şanuben âdem sözün

Çağırub Cāmasba aydur korkma sen
Uş irişdüm devşür ögüñ ürkme sen

Gördi Cāmasb çıkdı bir tür ejdehā
Kim olmayaydı andan fıl ejdehā

Heybetinden ditredi kamu yılan
Karşu durdı hep aña anda olan

Gördi Cāmasb ejdehāya bakıcağ
Bir tabağ la'lin anuñ fevkinde çağ

495 Ol tabağda bir yılcıık ap pağ
Gör ne kılmış Şāni' imdi şun'a bağ

Yüzi âdemdür yılandur hem teni
Şöyle yaratmış anı [hem] ol Ğanī

Hoş faşih söyler dili âdem bigi
Olu[rı]muş hem yılanlaruñ begi

Adı anuñ hem Şāh-mārānımuş
Ol yılanlara kamu sultānımuş

Bu-y-ımuş ol çağıran Cāmasba da
Geldi irişdi işit gör kim n'ide

500 Çün yakın geldi selām virdi aña
Bu dağı alup selām(ın) kaldı ına

Ara yirden ıruben bir ulu mār
Ol ıabağ kıracağına ağzını şınar

Ağzı-y-ıla dutubanı indürür
Götürüben şāhı tahta bindürür

Her yılan gine binüp kırsüsine
Oturuben geçüben karşıısına

Hāl diliyle her biri alış kılur
Şāh-mārānı diñle bir ne iş kılur

505 Didi yā Cāmasb üşenme korkma sen
Kamu kıldur şāh-mārānam bu ben

Hep budur hükümünde bunlar baña
Hoş muṭi' olmış ziyānı yok saña

Bu kamu 'akreb yılanlar ne ki var
Pehlevānlardur kamu düşmen kıovar

Bu girü kalanları şubaşıdur
Kamu erlük bunlaruñ hem işidür

İmdi bunlar bendedür şāhı benem
Bu kara bulutlaruñ māhı benem

510 Hiç üşenme gel berü sen yanuma
Her ne kim saña şınarsam cānuma

18a Bu sözi Cāmasb işidüb şād olur
Göñli külli kayğudan āzād olur

Şāh-mārān yanına oturdı hoş
Kendü aydur kendüye öñdün uş

Şāh-mārān aydur sen açsun ola
Açluğ içinde dağı bunca belā

Bilürem görüb durursın sen dağı
Nitekim gördüm bilürem ben dağı

515 Böyle diyüb döndi ol yılanlara
 Getürüñ varuñ ta'ām dir bunlara

Varuben getürdiler bunlar ta'ām
 Her yemişden ne ki varsa [tas]tamām

Her yılan ağzına almışdı birer
 Çak şapından şanma kim ağzı irer

Elma armud [u] üzüm [ü] kayısı
 Kuz ile [hem] kestanenüñ iyüsi

Fınduk u fıstık bādem ü şeftalu
 Tut [u] hurma [ay]va nar tatlu şulu

520 Getürüb Cāmasb öñüne qodılar
 Hoş tekellüf eyleyüb yi didiler

Şāh-mārān aydur ey Cāmasb cān
 Bizde ancak yiyesi budur hemān

Aş u etmek bizde pişmez bilesin
 Bu yemişleri[le] iftār kılasın

Yidi Cāmasb ol yemişden toyıdı
 Şāh-mārānuñ aña evvel toyıdı

Çün ta'ām yindi bular götürdiler
 Resmi erkān yirine getürdiler

525 Şāh-mārān başlayu girdi söze
 Hoş faşih ādem dili birle söze

18b Aydur iy Cāmasb ayıt [sen] aşluñı
 Korkma bizden aytgil sen hālūñi

Baş koyub [Cāmasb] yirinden [ör] turur
 Şāh-mārānuñ öñinde yüz urur

Başladı söz evvelinden söyledi
 Ne ki geldi başına şerh eyledi

Anası okumağa virdüğini
 Nice yıllar varuben durduğunu

530 Mektebe varub hâşıl kılmağuın
Şan‘ata varub anı bilmedügin

Şoñra eşşekler alıvird’gin ağa
Nicesi gönderdiler anı tağa

Yağmur olub ol mağaraya gelüb
Kuyu ile anda ol balı bulub

Ol eşekçiler buña iş itdügin
Kuyu dibinde koyuben gitdügin

‘Aķreb[üñ] çıķduğı yiri gördügin
Dehlīze dalub içine girdügin

535 Gelüben bu tahta nice bindidi
Uyu[yu]ben uyķusı-ķün ķandıdı

Gözini açub buları gördügin
Korķu ile ol arada durduğın

Ha sebab budur didi geldügime
Bu aracıķda sizi bulduğıma

Dalı bilmezem ki hālüm n’olıser
Bunda dalı başuma ne geliser

Şāh-mārān aydur imdi ģayr ola
Tañrı bilür ķul başına ne gele

540 Hele bunda bir zamān durmaķ gerek
Tañrınıñ taķdīrini görmek gerek

19a Hoş görgil ne ki Allah’tan gelür
Ne ki taķdīr itdi-y-ise ol olur

Bu benüm başum serencāmın saña
Aydur isem ķalasın yavlaķ țana

Döndi Cāmasb aydur ey şāhum size
Vaķ‘a nicesi ola di[ģil] bize

Şāh-mārān aydur olsun eydelüm
Hālümülzi biz saña ‘arz idelüm

545 Diñle imdi bu benüm ahvālümü
Hoş serencāmdur işitgil hālümü

Beni dağı iki kişi dutdılar
Şanduga koyub aluben gitdiler

Döndi Cāmasb aydur iy şāh-ı ‘aceb
Nice dutdılar seni n’oldı sebeb

Şāh-mārān aydur imdi kıssa çok
Buña beñzer bir ‘acāyib dağı yok

Ser-āğāz-kerden-i kıssa-i hōdrā pezīr-i Cāmasb

Şāzī kıl iy ‘andelīb i hoş-gū
Di o dāsītānı laṭīf hoş-gū

550 Goncadan göster gine bir ki güli
Hurrem idüb ötdür imdi bülbüli

Bahçede fāvuslayın bir cilve kıl
Sözi şekkerden bişirüp helva kıl

Tūtīler yiyübeni[n] sābaş disün
Aş olsun yiyene zihā aş disün

Çarhuñ işlerin demidür söyleye
İtdüğün halka anuñ kim söyleye

Bir dönüşde nice biñ iş gösterür
Bir nefesde nice cünbiş gösterür

19b 555 Bir nefesde gitdi ‘ömrüñ nice yıl
Yevm-i evcūñ belki durmaz elde bil

‘Ömr didükleri ol bir yıl imiş
Niceler yüz yıllar [u] biñ yıl imiş

Hīç imiş bildükleri hīç oldular
Bunda mağbūn anda fāpiç oldılar

Var olan oldur bu ‘ömri harc ide
Hak yolında ol yola toğru gide

Uşbu sözden işit imdi bir meşel
Şāh-mārāna nice buldılar el

560 Başladı hālın hikāyet itmege
Devrūñ elinden şikāyet itmege

Şāh-mārān aydur iy Cāmasb işit
Sem^c kıl sözlerümüzi key işit

Mısr ilinde var idi bir er kişi
‘Ālimidi bilmiş idi her işi

Ulu kişiydi Benī Īsrā‘ilī
Begligiyle dutmuş idi ol ili

Dirleridi ol kişiye uş bu nām
Aña yüz dutmışıdı ol il temām

565 Var idi bir oğlu adı Bulkıya
Aşlı Yūsuf yüzi beñzer hem aya

Oķumak yazmak hem anuñ işidi
Ĥaķķı sevenlerüñ ol hem eşidi

Gice gündüz getürür Ĥaķķı dile
Geçürtürdi ‘ömrini hoş vaktile

Zāhididi Bulkıya hoş eridi
Atasınuñ hazneleri varıdı

Aķçaya hem mala ol bakmazıdı
Göñli meyledüb aña aķmazıdı

20a 570 Tā‘at idi gice gündüz hep işi
Anda yoğıdı bu dünya teşvişi

Bir zamān ol hālile varur kalur
Atası bir gün meger şayru olur

Şayru olub key katı yatmışıdı
Ĥastalık aña ġulūv itmişidi

Kendünüñ hālını bildi n’oliser
‘Ömri irdi āķıre çün öliser

Okıdı kamu Benī İsrā'ili
Yalvarub kamuya 'ömrini didi

575 Oğlına dönüb vaşıyyet eyledi
Ne ki sözi varise hep söyledi

Qavmi-y-ile hep helallaşdı tamām
Ben giderem oğlumu kıluñ imām

Böyle diyüb dağı bir kez itdi āh
Gitdi dirlük geldi ölüm irdi vāh

Gözlerini yumdı dağı virdi cān
Dünyenüñ hem yaşası budur i cān

Āşikāre şan'atıdur dünyenüñ
Bürümüş gâflet gözün görmez sentün

580 Gözi açuklar görürler 'ibreti
Dünyaya tapan n'eylesün hikmeti

Hikmet añlayan bilür her ne ki var
Hiç-durur dünya içinde ne ki var

Dünyeden kalan saña bir hoş 'amel
Hoş 'amel kıl koy ağız tül-ı emel

'Ömri hoş geçürmek olur dünyede
Dünyada ol hardur 'amelsüz gide

Yüridüğün yolu aña kardaşum
Kendüñi gör dime kavmum kardaşum

20b 585 Ölüm olan yir ne yurduñdur sentün
Neñ-durur çalışdığün derdün sentün

Ol yiri iste ki bākī kalasın
Anda varub bākī dirlük bulasın

Anda olur lezzet üi 'ıyş üi hayāt
Vaz gel andan ki tolup-dur[ur] memāt

Öldi ol şah çünkü gitdi ol yaña
Gördi oğlu bu işi itdi taña

Ağlaşub kavmı-y-ıla yās itdiler
İledüb kabre koyuben gitdiler

590 Geldiler mīrās evini kıldılar
Şemen malın ‘avretına böldiler

Qalanın oğluna teslīm itdiler
Tağılub işlü işine gitdiler

Ata gidüb oğlı tutdı yirini
Harç idüb ‘ömrin geçtırır dirini

Ol kavim anı ulu idindiler
Ne ki dirse ol yola göñli diler

Atasından çün bunu yig gördiler
Kamu anuñ buyruğına girdiler

595 Ol Benī İsrā‘ilüñ kavmi tamām
Bulқыyaya uydılar oldı imām

‘Ālimidi Bulқыya fetvā virüb
Dünyevi hem ālıret kaydın görüb

Otururdı bir gün aydur turayın
Ne ki vardur hazinede göreyin

Bunu fıkır idüb revān durdı gider
Bir işit imdi hazinede n’ider

Çün hazineye gelüben giridi
Ne ki mal var[ı]dı hep[sin] görüdi

21a 600 Hazne dīvārında gördi bir kapu
Şöyle belürsiz şanasın kim yapu

Kapuyı açub dalı girdi içertü
Bir küçücük evceğiz gördi içertü

Orta yirde bir ulu mermer durur
Mermer üzre bir demir şanduk durur

Kapusınuñ kilīdi elmās-ıdı
Açmağa añıhtar olmasa-y-ıdı

Görđi añlahtarı yok şandugıñ ol
Aldı anı döndi eve dutdı yol

605 Eve gelüb bir çilingir okıdı
Gelicek şandugı önüne qodı

Şan'atıyla açdı anı bakıcaq
Görđi içinde anuñ bir şanducaq

Şanducaq altun gümüşdi kilidi
Şanducaq üstinde anuñ dilidi

Açuben üstāz anı çün kim bakar
Bir işit gör kim içinden ne çıkar

Çıqđı içinden anuñ bir hoş kitāb
Bulqıyaya kimden olur gör hiťāb

610 Okudı gör[di] ki na't-ı Muştafa
Muştafa na'tından oldı çok şafa

Ālini aşhābını evlādını
Okuyuben cümle buldı adını

Ümmetini görđi kimler oliser
Ümmetinden ne veliler qopiser

Kendü hāme ümmeti kuvvet-güzin
‘Āşık oldı okuyub Aḥmed sözün

Bunı tevrattan çıkarmış atası
Diñle imdi bir nicedir ötesi

21b 615 Gösterüben ol kitābı bunlara
Qanda bulduğın didi hem anlara

İşidüb kimse Muḥammed dīnini
Ana dutmasun dirimiş yönini

Naḥl idermiş bu dīni Aḥmede
La‘net olsun bī-dīn ü [hem] mülhıde

Rağbet idüb bilmesünler dirimiş
Ni‘met bunda bulmasunlar dirimiş

Andan ötri gizlerimiş ol anı
Oğlı buldı oqıdı gördi bunı

620 Kişiler şaldı Benī İsrā'ili
Oqıduben cem' kıldı ol ili

Açuben nâ'ı içinden oqıdı
Çün tamām idüb elinden koyıdı

Didi kim turuñ kamuñuz varalum
Meşhedinden atamı çıkaralum

Ol Muḥammed düşmenine bu sezā
Oda yaḳuñ od-ile virüñ cezā

Bunlar aydur anı yaḳmaḳdan ne ola
Ölidür yaḳduḡımızı ne bile

625 Koñ sininde Tañrı yaḳsun düşmeni
Açuben dek görmeyelüm biz anı

Böyle diyüb her birisi gitdiler
Dilde Aḥmed mihrini berkitdiler

‘Āşık oldı Bulkıya çün Aḥmede
Diler imdi anı isteyi-gide

Anasınuñ ḳatına turub varur
Hużūrına yüz yire urup durur

Aydur iy aña ḥalāl eyle baña
Ben giderim uş vedā' olsun saña

22a 630 Anası aydur ḥalāl olsun ḳuzi
Ḳanca gidersün ‘aceb ḳoyub bizi

Bulkıya aydur ḥabībi isteyü
Ḳamu dertlere ḥabībi isteyü

İsteyü āḥır zamān peygamberin
Siz esen ḳaluñ ana ben giderin

Anası aydur oḡul olsun uḡur
Hoş niyyet eylemişün sen buḡur

**Reften-i Bulkıya ve taleb kerdan-i
Resūlu'l-lah ve yāften-i Şāh-mārān**

Ol arada Bulkıya girdi yola
‘Azmi kıldı kim sürüb Şāma gele

635 Yürüyüb yolda çatı dürüşidi
Yolı bir gün bir deñize irişidi

Bir gemi buldı meger Şām’a gider
Ol gemiye girdi bir gör kim n’ider

Gemiye gemiciler çün girdiler
Gideriken bir adaya irdiler

Bulkıya çıkub adaya yetdidi
Ol uyudu gemiciler gitdidi

Uyanub gördi ki gitmiş ol gemi
Kalmamış ol arada bir ādemī

640 Ol cezārede birazcük yüridi
Ol cezāre ki ‘acāyib yiridi

Gideriken ün işitdi key çatı
Korkdı gitdi [kim] anuñ var kuvveti

Varuben gördi yılanlar hevl-nāk
Bīmidi kim zehresi olaydı çāk

Bīserekdi ikisi de her biri
Hiç uşağı yoğdı kamu iri

22b Zikri hoş iderleridi pür-uşul
Tañrı birdür [hem] Muḥammeddür resul

645 Bulkıya onlara [key] ḥayrān qalur
Bir zamān ol dil-deng oluben qalur

Çün yakīn geldi bulara Bulkıya
Korludan yavlaq başı qaldı kıya

Bu yılanlar Bulkıyayı gördiler
Kamusı baş qalduruben durdılar

Biri aydur Bulkıyaya di ayıt
Ne kişisün ne idi bunda kayıt

Çankı yirdensün aduñ aşluñ nedür
Kim-durur cinsüñ ayıt fırluñ nedür

650 Bulkıya aydur ki âdem oğlıyam
Hem Benî İsrâ'îlün ben kavmiyem

Bunlar aydur biz Benî İsrâ'îli
Bilmezüz işitmedük biz bu dili

İlla bilürüz işitdük Âdemi
Hakk yaratmış hep aña virmiş gamı

Bulkıya aydur 'aceb gördüm sizi
Dilüñüz âdem bigi söyler sözi

Siz nesüz hem aşluñuz sizün nedür
Baña ayduñ [kim] hikâyet nitedür

655 Bunlar aydur tamu-durur yirümüz
Aşlumuz anda durur hem pîrümüz

Tamu ehline işitgil bu sözi
Hakk 'ukûbet-çün yaratmıştır bizi

Bulkıya aydur tamuda n'olduñuz
Ne sebebeden bu araya geldüñüz

Bunlar aydur tamu kaynayub bizi
Taşra atdı taşuben işit sözi

23a Şöyle bil yılda iki kez ol taşar
Kükreyüb gelüb kapağından aşar

660 Katı kaynar baır gibi mevc urur
Heybetile 'âdeti şöyle durur

Kendözin girü çekicek görürüz
Varuben girü tamuya girürüz

Yazın issi olduğı tamu şolur
Zemheride nefesin çeker ulur

Hem bizüm hem tamu aḥvāl budur
Dî senülî [dahı] şoracağûñ nedür

Bulḳıya aydur tamuda ev kılan
Sizden ulu [var]mıdur anda yılan

665 Bunlar aydur var yılanlar tamuda
Burnına bizüm gibi girüb gide

Tuymaya hergiz hîç dahı görmeye
Tamu-durur tamuda ne olmaya

Bulḳıya aydur Muḥammed adını
Zıkr idersiz ne bilesiz dādını

Bunlar aydur tamuda her bir dıralıt
Berk otdan yazılıdur ne ki raḥt

Var-durur var yazılı anda bu ad
İş bu ʿālemden Muḥammeddür murād

670 Çün işitdi iş bu sözi Bulḳıya
Artıdı ʿışḳı gözle nedür ne kıla

Bunlara itdi vedāʿ oldı revān
Sürüben deryāya geldi nāgehān

Gördi baḥruñ sālîlinde bir gemi
Hep müretteb ālatı yok düğümü

Gemi şuya inüb[en] bindi aña
ʿAzm kıldı sürdi gitdi bir yaña

23b Bir cezireye gelüb gine çıkar
Yürüyüben tolayı çevre bakar

675 Anda da gördi yılanları büyük
Başları var şanasın kim bir üytik

Ol yılanlardan bular yavlaḳ ulu
Ḳatı heybetlü cezire toptolu

Orta yirde bir küçücek aḳ yılan
Turur anı gözler ol girtü kılan

Teni apakça şanasın kim billur
Bir yılanuñ başı üstinde olur

Her kaçan kim çağırur ol bunlara
Tiz gelüñ diyüb kığıra anlara

680 Dirüluben ol yılanlar hep gelür
Ol neler kim buyurur anlar kıılır

Şāh-mārāndur bu sözi söyleyen
Bunu Cāmasb'a hikāyet eyleyen

Ol yilancuk [kim] didüm ol ben idüm
Diñle imdi Bulkıyaya ne didüm

Döndi Cāmasb aydur iy şāh-ı yılan
Siz mi diñüz ol cezirede olan

Şāh-mārān aydur iy Cāmasb belī
Diñle koyub nice gitdüm ol ili

685 Bulkıyayı kaçıyub şordum aña
Ne hikāyet ne kişisin di baña

Bulkıya aydur Muḥammed adını
Okuyub buldum kitābda dādını

‘Āşık oldum çıkdum anı isterin
Toprağa ten başuma taş [i]sterin

Söyledi hep kamu ahvālın aña
İş budur kim aydıvirdüm hep saña

24a Bulkıya dutub baña şöyle didi
Sen nesin nedür aduñ söyle didi

690 Ben didüm iş bu yılanlara anca
Bunlara şāham adumdur Yemliha

Pes vedā idüb baña gitdi ol
Gemisine bindi Şām'a dutdı yol

Ben didüm ya Bulkıya yüz biñ selām
Sende olsun bu emānet şubḥ [u] şām

Bulişun çağız [ve] Habıbu'l-lah ile
Benden aña digöresin ahile

Gidübeni[n] Bulkıya Şām'a gelür
Bir zamān Beytü'l-Muḳaddes'de ḳalur

Giriften-i Bulkıya ve 'Affānı
her du ve giriften-i Şāh-mārān rā

695 Ol şehirde varidi bir şeyh-i pīr
Adı 'Affān 'ilm içinde bī-naẓīr

Hem Benī İsrā'ilī-y-imiş o da
Bulkıyanuñ ḳavmi-y-imiş aşlı da

'Ālim imiş ol Benī İsrā'ile
Her neye şansa irermiş 'ilm ile

Hendese vü 'ilm- i ḥikmet hey'eti
Dükeli fenne yetermiş ḳuvveti

'İlmüñ ol şöyle bilürmiş aşlını
İbtidā ḳandan olur ya faşlını

700 Tevratı şuhfı Zebürü İncili
Oḳumış bilür imiş her bir dili

Bir gün ol Tevrat içinde mu'teber
Oḳuyub buldı 'acāyib bir ḥaber

Geldi Tevratda oḳurken uşbu dīv
Kim Süleymān yüzügin aldı bir div

'Ālemi yüzük musaḥḥar ḳılduğın
Anı dīv alub Süleymān olduğın

Oḳudı 'Affān bu sözleri hemān
Hem Süleymān ölmişidi ol zamān

705 Giçirtib ḳomışlarıdı ey ata
Tābutını yidi deñizden öte

Parmağında bile anuñ küşteri
Ḳorḳudan varmaz aña dīv [ü] perī

‘İlm içinde buldı ‘Affān bunları
Ben alayın didi ol an küşteri

Nice geçem dirdi yidi deñizi
İş bu kaygudan şarardı beñizi

‘İlm ile buldı işit dermān aña
Kim nice oldı şular fermān aña

710 Buldı hikmetde ilanlar şāhını
Kim dutub şanduga kıoya āhını

Kendü-y-ile anı götürüb yürüse
Otlaruñ dilini bile ne dirise

Aña hem otlar ağaçlar söyleye
Hep hasiyetlerin malüm eyleye

İş bu kayguları ‘Affān yiridi
Kanda ola Şāh-mārān dir idi

Bulkıya bir gün anuñla buluşur
Söylüyü birbiriyle kıavm oluşur

715 İkisi dağı bir illü çıkdılar
Birbirine sözlerini çakdılar

Bulkıya aydur iñen çok bende derd
N’eyledi işit baña bu tıre gerd

Öldi atam kaldı andan çok tavar
Benüm oldı her hazine ne ki var

25a Başladı hālin hikāyet eyledi
Şandugı hem ol kitābı söyledi

Tevratuñ içinde almışdır atam
Vaşf-ı Ahmeddür didüğüm na’t tamām

720 Gizlerimiş hazinesinde şaklayub
Buldum anı çünkü gitdi ol kıoyub

‘Āşık oldum okuyub na’tın aña
Hey neler gördüm diyeyin ben saña

Başladı yola çıkuben gitdügin
Ol cezirelere bir bir yitdügin

Ol yılanlara varub ne gördügin
Şāh-mārāna nicesi irdügin

Yolda ne gördi ne işitdi-y-ise
Tā gelince bunda Beytū'l-maḳdis'e

725 Diñledi 'Affān bunuñ sözlerini
Tīz tırub öpdi anu[ñ] gözlerini

Didi şād kılduñ sözlerüñle sen beni
Tañrı luḳından sevindirsün seni

İmdi diñle ben saña ne diyeyin
Ḳamu ḳayduñı senüñ ben yiyeyin

Ol Muḥammed Muṣṭafā vaḳti ırāḳ
Diyessin saña ḳılalum ḥoş yaraḳ

Gel baña göster yılanlar şāhını
Gidereyin göñlünüñ ben āhını

730 Bulḳıya aydur eyā ḥikmet bilen
Bir ayıt nite gerekdür ol yılan

Döndi 'Affān aydur işit Bulḳıya
Her kim ol yılancuḡı duta ḳoya

Bir demürden şanduk içinde bile
Götürüb yürise elinde ola

25b Her ne ota uğradıysa söyleye
Ne ki var ḥikmetleri 'arz eyleye

Andan ötri isterin ben anı bil
Ger bilürseñ imdi anı çāre ḳıl

735 Bulḳıya aydur bilindi öyle dut
Göstereyin n'eyleriseñ öyle it

Anı dutub otları bileceḡız
Neyleyisersin ayıt imdi bu kez

Döndi ‘Affān aydur anı bulalum
Kamu otlaruñ devāsın bilelüm

Şol otı bulub şuyunu alalum
Sürüben deryā katına geelüm

Ol şudan ayağumuza sürelüm
Yürüyüb deryā içine girelüm

740 Batmayalum deñize hoş girelüm
Geçüben deryāların iş idelüm

Andadur qabr-i Süleymān bulalum
Hem Süleymānuñ yüzügin alalum

Çün elümüze gire engüşteri
Hükmümüzde ola cümle dīv perī

‘Ālemüñ şāhı olalum ser-be-ser
Bizüm olsun şark u ğarb baħr u ber

Ger bizüm elümüze girdise ol
Bulasun Alımedi bulmağa [da] yol

745 Bulkıya çün iş bu sözi işidür
Şāz olub aydur ki ne hoş kişidür

Ne yarağunu varise it gidelüm
Şāh-mārānı varub[en] şayd idelüm

İmdi işit gör bu ‘Affān ne kılur
Bir demürden küçücük şanduk bulur

26a İki billurdan kadehler getürür
Süd süçi-y-ile alub götürür

Ol arada yatuben gitmediler
Gelüben deryā katına yetdiler

750 Gemiye binüb ol yaña geldiler
Diñle imdi gör bular ne kıldılar

Koydılar ol şanduğa iki kadeh
Süd ü süçi içeni kılur feraħ

Qoyuben qatından anuñ gıtdiler
Beni uşbu lu'bile şayd itdiler

Gizlenüben bunlar gözedür beni
Ġāfilidüm ne bileyim ben bunı

Ġāfil olsa orta [yirde] baş yeter
İş ola mı dağı ġafletden beter

755 Ġāfil olub kamu şāhlar oldı māt
Dirlüğe mağrūr iken geldi memāt

Ġāfil ü mağrūr gerekmez kişi
Ġāfil olan kişintün bitmez işi

Ġaflet ile qalma kılmason ġurūr
İtdi ġaflet İblisi mağrūr [u] dūr

Ġaflet-i mağrūr anı İblis eyledi
Yüregın göyündürüb is eyledi

Diñle imdi ol iki ad n'itdi[ler]
Nice şan'at kıldılar lu'b itdiler

760 Hile ile kırdılar bunlar duzak
Uş dutiserler beni kışşa uzak

Uğradum ġāfil gezerken ben aña
Şandığı görüb dağı kıldum taña

Gelüben çünkim içine kıkdum
Süci ile südi görüben akdum

26b Şandığıñ [tiz] turub içine düşdüm
Süci südüñ ikisin[dağı] içdüm

Dutdı süci beni serhoş eyledi
‘Aqlum alub başımı hoş eyledi

765 N'itmişem anda beni süci kıpup
Gelüben bunlar bu şandığı yapıp

Gemiye ġirüb alub ġitmişlere
Hay kimün ‘aklı irer bu işlere

Dünyenüñ hod ʿādeti budur müdām
Halkı serhoş eyler içürür müdām

Gör ağı bu mār-ı nuh serden rehā
Hiç olur mı ya yılan ya ejdehā

Qahr ağusın yidirüben tās tās
Yarar ol diller tāmāklar qas qas

770 Her kime kim mey lebinden datdurur
Şoñra baş üzre dönice yatdurur

Her kime kim niʿmet ü ʿizzet virür
Şoñra elinden alup yire vurur

Kime gelmez evvel ol cilve kılub
Şoñra hoş yire ura dilin alub

Gösterür hoş lezzet ü ʿıyş u hayāt
Āh ki endürmez bu halka ol memāt

N'eylesün ğaflet şarābın içürür
Şāh-mārān gibi ʿaqlın göçürür

775 Yaʿni ol dahi bu çarha n'eyledi
Koydurub şandūğa dutsağ eyledi

N'eylesün çerhuñ elinden ne gelür
Hikmet ıssı hikmetin işler kılor

Diñle imdi Şāh-mārāndan haber
Aluben gitdi beni ol iki er

27a Yatmışam şandukda bir gün bir gice
Çünkü serhoşluğum irişdi uca

Gözümü açub çü gördüm özümü
Buldum ol şandukda ben kendüzümü

780 Çünkü bildüm aluben gitdüklerin
Benümile bu işi itdüklerin

Çağırub didüm beni kimdür dutan
Ne kişilerstüz ki kılduñuz bu fen

Didiler öldürmezüz korkma seni
Eksügümüz var bulalum biz anı

Koyuverevüz yine hoş[d] gidesin
Varasın bize du'alar idesin

Ben didüm ki ne-durur eksükgü[ñü]z
Neyi istersiz baña da aydıñuz

785 Didiler şol otı gerek bulavuz
Şuyunı anuñ şıķuben alavuz

Ol şuyı ayağumuza sürevüz
Varuben deryā içine girevüz

Geçüben deñizleri batmayavuz
Ėarķ oluben ķa'rına gitmeyevüz

Bildüm ayruķ daķı virmedüm cevāb
Bunlara ben ne ĥaķā vü ne şavāb

Söyleştirler ol ikisi aşar yolu
Ben de şandukda işidürem anı

790 İsteyüb ol otı bunlar bulalar
Şuyunı bir hoş şışeye alalar

Sürüben deryā ķatına ireler
Ol şudan ayaklarına süreler

Batmayalar ķün deñize gireler
Hem Süleymān daķmesine ireler

27b Parmağından yüzüğünü alalar
Varuben bunlar Süleymān olalar

Zi-muķāl u zi-muķāl u zi-muķāl
Gör aķı ķanda uķar uş bu ĥayāl

795 Kimseye evvel naşīb olmayısar
Hiç kimesne ol raķı bulmayısar

Ėarķa kaçan öyküniser tütüye
Ya kaçan beñzeyiser turgay toya

Ayu arslan dilkü kaplan ola mı
Yaş ağıldan misk koku su gele mi

Kirm bigi atlas çize mi her böcek
Gül koku su göstere mi her çiçek

Gelmeyiser olmayısardur bu hāl
Yahu baykuş şahin olmak lā-muhāl

800 Şandugile beni bunlar bir zamān
Götürüben yürütleridi hemān

Kankı ota varsalar sesleridi
Ben fülān derde devāyam diridi

Bunlara her bir nebāt ü her şecer
Söyleyüben virü[ri]di bir haber

Geldiler bir gün bir ağaç dibine
Görmemişleridi anuñ gibi ne

Söyleyüben aydur ol ağaç benüm
Döküben şıkub şuyun alsa benüm

805 Ayağına dürtüben girse şuya
Batmaya hergiz deñizde ol şuya

Batmaya ölüme key bilüñüz
Eksigüñüz ise benden aluñuz

İşidüb bunlar bunı şāz oldılar
Zire kim maşşudlarını buldılar

28a Bir budağın kesüben hoş yıkdılar
Döküben anuñ şuyını sıkdılar

Koydılar şişelere mumladılar
Pādişāh olduķ diyü sevindiler

810 Bu meşeldür umduğın yimez konuķ
Bişdügin yir bu söze Haķķdur tanuķ

Hoş dimiş Sa'di bunı Has-nāmede
Ben de getürdüm bu Cāmasb-nāmede

Çok konuk kuzu yimege fikr ider
İlla [ya] arpa ya taru yir gider

Dünyeden kimse murād almayısar
Bî-vefādur hiç vefā gelmeyiser

Halas-kerden-i Şāh-mārān ve her dü
Kaşıt-kerden-i engüşteri-yi Süleymān rā

İmdi işit gör ki bunlar n'eyledi
Tanışuben birbirine söyledi

815 Çün şuyı alduķ yunuldı ķaydumuz
Koyalum gitsün gine bu şaydumuz

Böyle diyüb şandugūñ ķapusını
Açdılar çıkaralar bunlar beni

Şıçrayub ok gibi atdum kendözüm
Taşra düşdüm diñle ne olur sözüm

Giñ yire çıkdum da bir yire varub
Dutdum ün itdüm bulara çağırub

Didüm ey 'Affān ey merd-i hīle-kār
Bil ki oñmaz niyyet itdügūñ o kār

820 Yüzüģe irmez elüñ ey bed-fi'āl
Nice biñ kez kılrur iseñ mekr u āl

Elüñe girüb alam mı şanasın
Belki varub anda oda yanasın

28b Bu yavuz endişeyi siz terk idüñ
Girü dönüb hoş evüñüze gidüñ

Bende varidi evet bir işüñüz
Ol gideridi sizüñ teşvışüñüz

Anı bilmekde çü 'āciz olduñuz
Uşda bu kezin yabanda ķalduñuz

825 Didiler kim nice nesnedür ayıt
Eksigümtüz bulduķ çü yetdi ķayıt

Ben didüm eksigü[ñüz] olmaya ol
Bil ki andan şağ işüñüz oldu şol

Sizüñ eksigü[ñüz] iş[de] bu-y-ıdı
Şuyı şerbet kendüsi hoş-büyidi

Her kim anı kokuğu[b] şuyüñ içe
Bir kez anuñ yüzi rengi şolmaya

Varidi dirlük otı bilmedüñüz
Eksügüñüz ol idi bulmaduñuz

830 Yoḥsa senüñ ol Süleymān yüzügi
Elüñe girmez aydursañ biñ büki

Bunı ‘Affān işidüben kaqıdı
Var ki kırtulduñ elümüzden didi

Tıyamaduḳ öldür[ür]dük biz seni
De ki kırtarduñ elümüzden canı

Böyle diyüb gitdi anlar añıaru
Ol aradan ben daḣı döndüm giri

Ol cezireye gine geldüm i yār
Beni görüb[en] cem‘ oldu cümle mār

835 Didiler kim iy bizüm sulṭānumuz
Yoluña ḳurbān fida bu cānumuz

N’oldı saña kim ḳoduñ gitdüñ bizi
N’eyledük kim şöyle terk itdüñ bizi

29a Ḳullaruñ yok revnaḳı sulṭānsuz
Gidicek sulṭān olur iller öksüz

Şāḣı aradan gideli birbirimüz
Yemege başladı uşaḡ irimüz

Ḳayḡudan ḳamu ḳanumuz ḳurıdı
Ḳatumuzdan şāḣumuz çün dūridi

840 Şāḣı görüb ḳayḡudan bulduk ḣalāş
Bu söze inanmayan binsün kelas

Ḳanda gitdüñüz ne-y-idi ḳayduñuz
Ḥālūñüz ne ḳullara da diyūñüz

İstedük illeri çün bulamaduk
Ḳandaluğuzı daḥı bilemedük

Ben diyem geldi ser-encām başuma
Diyeyin [kim] taña ḳaluñ işüme

Başladum ‘Affān bunda geldügin
Şandugile baña ḥile ḳılduğın

845 Beni dutub ilden ile gitdiler
Otı bulub girü āzād itdiler

Didüm ayruḳ [bunda] ḥiç durmayalum
Bizi ādem anı biz görmeyelüm

Gidelüm Ḳāf dağın iler geçelüm
Varub ol illerde yiyüb içelüm

Çün ser-encamumı bunlar bildiler
Gıjguruben ḳamu varub durdılar

N’oldı bize anları tuya-y-ıduḳ
İkisin daḥı bile yiye-y-idük

850 Āḥr giçenden didüm giçmek gerek
İş bu ilden lā-cerem göçmek gerek

Böyle diyüb ol aradan ‘azım idüb
Yola girdük Ḳāf iline gidüb

29b Sürüben ol aradan geldük Ḳafa
Gice gündüz zevḳ u ‘işret ḥoş şafā

Yaz olıcaḳ yazın anda yaylaruz
Ḳış olıcaḳ buracukda çaylaruz

Yaylamuz Ḳaf ḳışlamuzdur iş bu yir
Şāḥ-mārān bu sözi Cāmasba dir

855 İşidüb bu sözi Cāmasb tañladı
Ḳādirüñ ḳudretlerini añladı

Şāh-mārān aydur ey Cāmasb saña
Didüm işit kışşamı öñden soña

Var-durur her birine halkuñ zevāl
Hālıka yokdur zevāl ol bī-zevāl

Dürlü dürlü kulları ol yaradur
Baħr ƙarında şadef ƙarında dūr

Hind illerinde göresin fili
Sivrisinek küçicük ince dili

860 Şokup anı niçesi ƙılur zebün
‘Aql anuñ işiden olsun cünün

Yir yüzünde [bağ] bu ulu tağlara
Depesinde şular aƙub çağlara

Ya geyikler göbeginde ƙandan
Müşk olur otlar biter yafışandan

Çok bunuñ gibi anuñ kudretleri
Gözini aç bağ göre hikmetleri

Çün bu resme diñledi Cāmasb kelām
Ağlayub dır pādīşah[ā] ben ğulām

865 N’ola şāhum ben ƙulına luğ ide
Bir yılana emr idüb alub gide

İledüben yir yüzine çıkara
Cinsüme ulam bu ben yüzi ƙara

30a Şāh-mārān aydur anı söyleme
Bu dilegi dağı benden eyleme

Olmaz ol uş bunda ƙalduñ sen hemin
Şoğbet it benümile ol hem-nişin

Ƙāf iline bizümile gidesin
Divler iğlīmin varub seyr idesin

870 Ādemī-zād illerine ben seni
İltemezem şöyle bilgil sen anı

Key melil olub bu Cāmasb şaldı baş
Gözlerinden yüzi üzre aqdı yaş

Qaldı bir müddet Şāh-mārān ile
İkisi bir gün otururken bile

Şordı Cāmasb ol yılanlar şāhına
Bulqıya vü ‘Affān aḥvālin gine

Bunlar aldı mı Süleymān yüzüğün
Varabildiler mi ya aña degin

875 Key ‘acāyib kışşadur diñleñ size
Ayday[ın dir] başlayub girdi söze

Ol aradan çünki bunlar göneltür
Diñle imdi başlarına ne gelür

İkisi gidüb delīm il geçdiler
Gice yatub tañla turub göçdiler

Ol şudan ayaklarına stirdiler
N’eylediler işit imdi n’itdiler

Çok ‘acāyib baḥr cānavarları
Gördi bunlar dürlü dürlü her biri

880 Deñizüñ yüzinde yürürleridi
Anları şu içre görürleridi

Şu yüzünde itmeyüb hergiz ḥazer
Yidi deñizden bular kıldı güzer

30b Yidi deñizden öte geçüb meger
Gördi bir tağ var ulu göge deger

Buluda beñizer yüce key ulu tağ
Dört yanında şular aqar çağ çağ

Yemyeşil ol tağ yaşıldır taşları
Dürlü dürlü kıymetlü[dür] kuşları

885 Toprağı ‘anber ü müşkden ol zemīn
Tül u ‘arzı bes berāberdür hemīn

Sürüben bunlar bu ғаға çıqdılar
Yörenüben çepeçevre baqdılar

Gördiler ol ғағda iki ulu ғār
Girürise anda yüz bifi er şıǵar

Gördiler ғār içre bir zerrīn taht
Bir civān üstinde yatur hūb saht

Dürri cevherle müşekkel taht zemīn
Baķıcaķ göz kamaşur olur ‘ayın

890 Ol civān üstinde dürlü kıymeti
Tonları var kim bilinmez kıymeti

Sāl u māh yıllar geçüb yatmışidi
Ölüben bu dünyeden gitmişidi

Şağ elini yüregi üzre kōmış
Şöyle yatur şanasın kim uyumış

Key ölüm uyķusına batmış yatur
Tura şol vaķtın meger çalına şur

Merd āni ber-dest engüşteri
Surh yāķūt-i murabba‘ ber-seri¹⁷²

895 Ber-nibişte çār-nām u ān nigīn
Büzürgi nām-ı Huzā-yı ber-terīn¹⁷³

Hoş murabba‘ kaşı var yāķūtdan
Cinnīler añlar şafā ol ķūtdan

31a Belķ urur gün bigi ol şöyle urur
Ya şanasın bir içim şudur durur

Hem kaşı [da] mühr-i Süleymānidi
Uş bu cinn ü vahşī fermānı-y-idi

Bulķıya görüp de oldı ters-nāk
Korhudan şan zehresi olurdı çāk

900 Döndi ‘Affāna şorar kim uşbu yir
Adı ne kimdür bu yigit yatar serīr

¹⁷² Yiğit elinde yüzüğü, başında dört köşe kırmızı yakut olandır.

¹⁷³ Onun mührünün dört tarafının üzerinde Allah'ın yüce ismi yazılıdır.

Güldi ‘Affān aydur uş bunca emek
Hep bunuñ-çün[di] ne hācetdi dimek

Uşbu tahtı bil Süleymān tahtıdı
Ne ki var rahtı Süleymān rahtıdı

Hem Süleymāndur bu taht üzre yatan
Çokdan ölmüş cānı yokdur qurı ten

Parmağındağı yüzükdür mülketi
Anuñile dutdı oldur heybeti

905 Dīv ü perī bile her kuş cānavar
Bu yüzügedür Mūsahhar ne ki var

Yüzügi kaldı Süleymān bil bunı
Parmağından alayın uş ben bunı

Çeküben zahmet şarardı ben beñiz
Bunuñ için geçdidik yeddi deñiz

Maşşuduñ bu-y-ıdı bunı bulavuz
Parmağından yüzüğini alavuz

Varuben[in] hem Süleymān olavuz
Ne ki bu hüküm itdi biz de kılavuz

910 Bulkıya aydur ayā hikmet bilen
Hikmet içre bir kılı iki dilen

Bu degül midür Süleymān-ı nebī
Buñadur Dāvūd ü peygām-ber ebī

31b Yüzügiyle dutduğı bu mülketi
Mu‘cizātıdur bunuñ ey hikmeti

Var-durur her bir nebīnün mu‘cizāt
Gösterübdür anuñile beyyināt

Gökde İdrīs Nūh tūfān eyledi
Hem Halīle od gülistān eyledi

915 Oldı Mūsānuñ ‘aşāsı ejdehā
Yūsufı qartaşları koydı caha

Dutdı Dāvūd demüri mum eyledi
Ölüler ʿİsāya ʿurub söyledi

Bu Süleymān nebī [dünya] mülkini
Buña muʿciz virdiler aña bunu

Bu yüzügi hiç kimesne alıma
Buncılayın hem Süleymān olıma

Zira kim kıldı duʿā uşbu resül
Tañrı dergāhında hem oldı qabül

920 رب هب لی ملکا لا یبغی¹⁷⁴
Var-durur Tevratda [hem] uşbu dağı

Gel gidelüm olma işi eyleme
Bu çürük endişeden geç söyleme

Bulqıyaya döndi aydur söyleme
Bu çürük te'villerüñi eyleme

İsm-i aʿzam ögredeyin ben saña
Okuyuben şöyle durğıl bir yaña

Ben de okuyı okuyı varayın
Parmağından yüzügi çıkarayın

925 Böyle diyüb öğüdi virdi aña
Okuyub kendi dağı vardı aña

Tahta yakın gelicek kıldı nigāh
Tahtuñ altından çıqa-geldi nā-gāh

32a Bir ulu ejdeha kim gıjğıruben
Kuyruğınuñ üstine ol ʿuruben

Didi kim bī-ters ü nā-bāk u fużül
Tañrıdan qorqmazsın ey bed-baht qul

Ben Süleymān tābutına bekçiyem
Gice gündüz şaqlaram key bekçiyem

930 Dön girtli kılma degirgil gelme hey
Oda yanma esle sözüm ölme hey

¹⁷⁴ Rabbi hebli mülken lā yenbeği... “Rabbim...Kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlanlık ver.”, Kurʿan, Sād, 38/35.

Düşdi ‘Affān Bulkıya uşşı gidüb
Ejdeha dem urdı anı işidüb

Çıkdı od ‘Affānı yakdı kapkara
Külını yil göge şavura yire

Bulkıyayı yakmadı Hakk bekledi
Muştafānuñ ‘āşıkıdur şakladı

Sevdügi-çün Ahmedi dünyā odı
Yakdı ‘Affānı vü anı yakmadı

950 Gör ahı anı seve mi dünyada
Yakmadı od garq olmadı şuya

Her ki sevüb Ahmedi yolun vara
Kendüyi cennette [ol] yarın göre

‘Āşıkān-ı Muştafā ender-behişt
Düşmeni oddur cehennem rüy-ı zışt

Rahmetu’l-lahıdur anuñ ‘āşıqları
Kamu cennetde tamuda yok yiri

Sen dalı bulmak dilerseñ ol demi
‘Āşıkı ol şıdkile yime gamı

955 Ger anuñ sen sünnetin dutmayasın
Tengrinüñ buyruğını almayasın

İlteler seni tamular dibine
Görmemiş olasın anuñ gibi ne

33a Ahmedi sevenler işte şöyledir
Sevmeyenler hāli dalı böyledir

Muştafānuñ ‘ışkına canlar feda
Başlayalum gine ‘Affāndan nida

Yandı ‘Affān Bulkıya kaldı hazın
‘Aklı gitdi bir zamān açdı gözün

960 Bilisi taşmış serāseme olub
Gāh gelüb kendüye gāh yavu kılub

Tururiken Cebra'il geldi aña
Cebra'ili göricek kaldı țana

Şüreti âdem gibi ınlar arı
Bulkıyaya didi kim gelgil beri

Bulkıya varub aña virdi selām
Ol dağı aldı selāmını tamām

Bulkıya aydur yigit ne kişisin
Uşbu yād ilde kimüñ bilişisin

965 Bulkıyaya didi benven Cebra'il
Peyk-i Hâzret Hâlık u Rabbü'l-celîl

Ne kişisin ben de şorayın saña
Nedür işüñ neye geldüñ bu yaña

Bu Süleymān kabrine geldüñ niye
Bunda maķşüduñ ne-y-idi söyleye

Rûh-ı kudsî Bulkıya çün kim bilür
Ta'zîmile añduğı 'izzet kılur

Didi ben kavmüm Beni İsrâ'ili
Alımed içün terk kıldum ol ili

970 Bulkıyadur bilgil adımı benüm
Muştafānuñ 'aşıkıyam iy canum

Çıkıdum anı isteyü geldüm Şām'a
Anda şataşdum bu 'Affān-ı şūma

33b Baña didi Muştafâyı bulasın
Sen eger berümle bile olasın

Öyle diyüçeküben aydum aña
Ol da beni alıben geldi buña

Yandı ol uş şükr kıldum ben diri
Ölmedin şa'l-lah görem peygām-beri

975 Cebra'il aydur işit diñle beni
Muştafā içün yakmadı ol od seni

Yüri imdi dahı bunda turma git
Ne direm saña bentüm sözlüm işit

Hoş evüne varuben fāriğ otur
Ko çürük endişenün terkin[i] ur

Böyle diyüb Cebra'il çün gayb olur
Ol arada Bulkıya duru-gelür

**Reften-i Bulkıya residen-i deryā-yı
evvel ve diden-i 'acāyibhā-yı ūrā**

Gār içinden çıkuben döner girü
Sürüben deñize iner [ol] girü

980 Şişeyi açar gine şuyın alur
Ayağını ol şu-y-ıla ter kılar

Deñize girüb yönelür ol gine
Çok ser-encām görür ol döne döne

Diñledi Cāmasb bu hāli kışsa[y]ı
Kayguyı unuttı kodı guşsayı

Şāh-mārān didi iy Cāmasb-ı yār
Varısa sözlüñ sentüñ dahı [di] yār

Döndi Cāmasb aydur iy dānā-yı şāh
Nice olur iş bu bentüm işüm āh

985 Baña da olmaz mı hergiz bir meded
Şöyle kalısar mıyım bunda ebed

34a Şāh-mārān aydur aña cān-ı men
Cān 'azīzdür kıymazam bil aña ben

Sen çıkıcağ dünyaya ben ölürem
Bu işe ben nice rāzı oluram

Bunı Cāmasb işidüb kesdi sözi
Oldı hāmūş bir zamān yumdı gözi

Gözini açub katı āh eyledi
Şāh-mārāna dönüben söyledi

990 Bāri digil Bulkıya hālın diger
Evine geldi mi ol yanmış ciger

**Vaşf-kerden-i Şāhmaran ez hāl-i Bulkıya
der pīs-i Cāmāsb ü resīden**

Başlayalum yine bir söze qarīb
‘Aqla dūr kudrete yolın arīb

Zīre kādır kudret işşıdur hakīm
Kimse bilmez ‘ilmini oldur ‘alīm

Diñle imdi kudret işlerin yine
Tūtīler ötdüreyin döne döne

Bülbül-i dilden açılsın cān güli
Söz meydānına çıksın dil dili

995 Çeküben söz zülfekārın ben girü
Toğunayın kāfur üzre ‘anbertü

Söz nakşında urayım bir raqam
Müşg-i ‘ac üzre şaçayın hem yaqam

Söyle imdi di ki fırsat var iken
Cān bağı güllerin olmadın diken

Yohsa bir gün şolısar taze gülün
Ötmeyüben kalıserdür bülbülün

Bil ganīmet vaktini zinhār gör
Yohsa bir gün olısar zinhār kör

1000 Söz sunqurın[ı] ögret āhūya
Baqmayasın keklige ya tihūya

Avcı-isen sen pelengi avla gör
Yohsa dilkü gibi kuyruk şalagör

Nerre ü şır olub suz arslanlayın
Añara dilkü gibi yatma boyun

Söyle imdi n’oldı hāli Bulkıya
Qançaru vardı ayıt kaya kıya

Şāh-mārānuñ dilinden bu sözi
Dinlegil Cāmasb söylerdi özi

1005 Aydur iy Cāmasb diyeyin ger uş
Bulķıyanuñ kışşasını dinle hoş

Deñiz tizre yürityüben gitdi ol
Gideriken nā-gehān ol azdı yol

Deñiztün yüzine irüb geçicek
Bir cezire gördi ħurrem pür-çiçek

Otları sünbül zağferān yāsemin
Kıymetidür taşları yaşıł çemen

Şular aķar tayyib u tāhir revān
Şu kenārın çevre almış ergavān

1010 Bitübeni ney şekerler uzamış
Toptolu şekker içi her bir kāmış

Nilüfer altun kadeķ ele alub
Şusaña tolu içer ser-ħoş olub

Ya süsen mest olub çekmişidi tığ
Hışm-nāk durmuş uzatmış reng-i mığ

Çün urur karşı benefşe ħüy-ı hoş
Gelü ağzundan nefesler büy-ı hoş

Ya güli gör urunup yāķūt-reng
Çaldurur meclisde ol bülbül-i çeng

35a 1015 Zülf-i ‘anber-tābını sünbül çözüb
Nergisi gör karşıusına göz dutub

Lāle tonlarını lalın reng idüb
Karara yanmış ciger ışıı gidüb

Çağırur pāya yiye kim çalaķı
Gel berü baña da giyür cavlaķı

Ya gelinçik çiçeği kana yunub
Pür çemen kararuban oda yanub

Çağırur haşhaş kim ya ser-firāz
Berü gel kim ümîdin tâb eyle nāz

1020 Ya görecekdür ne ki nā-hoşça ter
Örte bilü mekr-i yār rengin dutar

Çamudan öñden gelüben çağırur
Tiz gelün bu meclise dir kığırur

Her şüküfe örtüb birer reng-i bûy
Her kenārda meclis ü ednāda cûy

Ser-hoş olub bu çiçekler kamu mest
Tolu içmiş yār elinden dest-be-dest

Bu şafādan hoş müzeyyen merg-zār
Görüben bunları dir her murğ-ı zār

1025 Her seher dürlü ider şebnem nişār
Bu çiçekler üstine faşl-ı bahār

Bu şafādan kamu eşcār vaqt-i hoş
Oluben başlar şalarlar sebze- püş

Canavarları anuñ külli peleng
Şuları tahr revān aynı küleng

Bulkiya çıkuben anda bakdıdı
Ağlayuben yaşları çok akdıdı

Anda bildi kendüntün yol azuğın
Yol bilimez tañlama ol azduğın

35b 1030 Yimege nesne bulunmaz zād yok
Key melül oldu oturdı anda çok

Tāli'ine katı karandı-y-ıdı
Ağşam olub çün güneş indi-y-ıdı

Nā-gehān çıkdı deñizden bu ne key
Başladı çağırdı cihān dıtrir hey

Çıkdı ardınca delim maymun ayu
Bulkiya korkub başı oldu kayu

Dalı çıkdı Baqqurıdan dürlü her
Her biri ağızında dutar bir güher

1035 Çağruşuben bir zamān uluşdılar
Oynayub birbiriyle alğışdılar

Bunlaruñ ünin işidüben peleng
Tağdan inüb başladılar atı cenk

İrteye degin atı ceng itdiler
Tañla olak tağıluben gitdiler

Bu deñiz canavarundan olanı
Götürüben aldı aplanlar anı

Aldı bunlar da ölüsin aplanuñ
Şuya çeküb yidiler etin anuñ

1040 Bulıya gördi o kie bu işleri
orudan birbirne geçdi dişleri

Tañırmuñ bunuñ bigi udretleri
Añla iñen ok-durur ibretleri

**Reften-i Bulıya vü residen-i deryā-yı
devvum ü dīden-i ‘acāyibhā-yı ü rā**

Bulıya andan şararuben beñiz
Gitdi geldi yine buldı bir deñiz

Girüben anda dalı bilmez gider
Ol deñizi öte geçdi gör n’ider

36a Yine bir urrem cezāre buldıdı
Sürüben ün ol araya geldidi

1045 Yoğıdı anda aa amu aya
Derelel lā-cerın iñen ok kim saya

Otları yavşan mınatıs aşı
Toptolu olmış gelür içi aşı

Yavşan otlar ok geyikler var şıgın
Göbeğıyle tolu müşg yıgın yıgın

Her keler bin ejdehâlar varıdı
Anda bunlar yumurdlanurlarıdı

Her geyik bir zinde pilden uludı
Başları hep sekizer boynuzları

1050 Aḥşama dek Bulkıya anda kalur
Çünki nûruñ yirini zulmet alur

Çün güneş taht-ı zemîne ‘azm ider
‘Asker-i nûrânî hep bile gider

Çeküben şaṇcaḳ kamer biter göge
Bendedür yıldızlar ol beñzer bege

Çün kamer ‘aksi kiçe bahre düşer
Kamu yıldızlar bile çevre üşer

Gök olur deñiz yüzi seyyâreden
Nicesi düzmiş gör aḥı Yaradan

1055 ‘Ārifiseñ ḳaṭreye ḳılıḡıl naḡar
Niçe görnür ḳudretinden çok eṣer

Ḳalmaḡıl uş bu eserde tañlayu
Yaradanı gör aḥı sen añlayu

Yine n’olur diñle imdi ol gice
Bulkıya miskin be-cid uğrar güce

Gicenüñ çün keçicek bir ülüşi
Şu içinden gene çıḳdı uluşı

36b Şöyle uluşır deñizüñ itleri
Ditretür idi yiri heybetleri

1060 Ol giyikler‘çıḳub[en] yapındılar
Görüben onlar daḡı depindiler

Ürer itler ol giyikler yüḡrüşür
Ḳorḳusından ol kelerler segrişür

Yine ḡunlar eylediler ḳatı ceng
Yiryüzü heybetden oldı teng teng

Yine çıkdı bir bölük çok cānavar
Gövdeleri kara emçekleri var

Her birinüñ emçeki şan bir tulum
Südile toptolu olmış iy alum

1065 Ol kelerleri varub emzirdiler
Girü varuben deñize girdiler

Tağılub itler giyikler gitdiler
Şubha degin iş bu işi itdiler

Çok ‘acāyib tañsuk işler işler ol
Dürlü dürlü gösterür çünbişler ol

Lu‘beti var halkı ol hoş oynadur
Yıl esdirür deñizleri kaynadur

Dürlü halkı yaradur rızkın virür
Her birinüñ vaqtile kaydın görür

1070 Şāni‘üñ şun‘ın görüb kılma ‘aceb
Bil işüñ isten bulasın sen tarab

Yol azup halk işine kalma taña
Toğrı yol bul kim varasın sen aña

Toğrı yol bilenlerüñ dut etegin
Tā kim ilteler seni aña degin

Anda varub bilesin iş ne-y-imiş
Bu çürük sevdā vü teşviş ne-y-imiş

**Reften-i Bulkıya vü resīden-i deryā-yı
sevvüm ü dīden-i ‘acāyibhā-yı ü rā**

Ma‘rifet şālına hoş tal aşıladuk
Bulkıya sözüne yine başladuk

1075 Ol aradan yine gitdi yalıñuz
Aydayın hālını taña kalıñuz

Yine geldi bir ‘aceb bahre ulu
Yaşile oldu iki gözi tolu

Ağlayurak aña girüb gitdi ol
İş bu şi'ri okuyub ayıtdı ol

Şi'r-güften-i Bulkıya vü 'itāb-kerden-i Çarh rā

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

Didi rūzigāruñ elinden fiğān
İ çerh miḥnetüñden emān el-emān

Niçe bir dönersün bu şol yañ[uñ]a
N'ola bir dahı şağa dönseñ zemān

1080 Yirüñ gök yüzün kara işüñ belā
Cefālar bu ḥalka idersüñ 'ayān

Bozub çerḥuñı Tañrı yıka seni
Niçe bir yaşayub kılasın cihān

Ödüñ yok mı korkmaz mısın Tañrıdan
Tāb eyle yetür bu yirüñile kan

Utanmayuben 'ahdı şımaḵ neden
Niçe niçe ḵolmaşluḡu bu yılan

Sañā da kıla Tañrı itdüḡini
Bulur itdüḡin her kişi bī-gümān

1085 Çarḥuñ elinden cefā görüb dāyim
Yüregi olmışıdı dilim dilim

Ol araçukdan yürüyüb deñizi
Geçüben buldı varub asra yüzi

37b Gine çıkub gördi bir ḥurrem ada
Yoḡıdı hiç ancılayın dünyada

Ḥoş ağaclar ḵamusı yimiş tolu
Her yimişi müşg-bü şırın şulu

Her ağacuñ ṭallarında biñ yimiş
Ne ḥo görmiş kimse ne almış yimiş

1090 Her yimiş bir dürlü reng almışıdı
Göz göresi al reng olmışıdı

Lāle reng itmiş yañağın şeftalu
Lebləri havva-yı ter şîrîn şulu

Reng urunmuş rengi[dür] kâfûrdan
Her bir üzüm dānesi billûrdan

Cübbe geymiş amrud yâkût [u] zer
Gör enārı şaklamışdur la'l-ü ter

İncir idinmiş zilmürrülden kabā
Ağzı bal tatlı çağırur merhabā

1095 Hürmadan şekker tamar hem mûz bal
Cevze kalmış kış yarağın pür çıkāl

Kaymadur bādem şanasın çeşm-i yār
Kestane fındık [u] fıstık gül [ü] nār

Saht kılmışlar bular hep cübbesin
Kışa şaklar her birisi habbesin

Her yimiştüñ iş bu resme Kār-ger
Şöyle düzmiş renglerini reng-i zer

Ol adanuñ göricek yimişlerin
Bulқыya didi bu ola huld-ı berīn

1100 Seyredüben giceye dek yürüdi
Ol yimişlerden dirüben yiridi

Çün güneş tolandı mağrib tağını
Karaya bindürdi 'ālem bāğını

38a Ābānus boş oldı 'ālem deşt [u] küh
Biñ reng olub cihān kırdı şüküh

Çün kamer seyr eyledi der-āsmān
Her seyāre getürüb bir şem'-dān

Gök yüzini pür-şu'le kıldılar
'Aksini külli deñize şaldılar

1105 İki göğüñ arası yeksān kara
Toğunub şem' aydını dıtdı kara

Çıkdı deñizden [bir] ulu sürü yunt
Kuş başlu kız saçlu sım-kanat

Çıkdı aygurlar dağı atlarile
Gelüben oynardılar yuntlarile

Karısub otlayuben yatdılar
Dañlacak girtü deñize batdılar

Çün seher oldu bu çerhüñ çenberi
Āl reng olub bırağdı ‘anberi

1110 Başladı çün şāh Şemsü’-d-dīn toğa
Şu içinden od saçub çıkdı tağa

Nūra gark oldu gine ‘ālem içi
‘Ulviyā döndi yunan süfli içi

Çün güneş oldu cihān üzer-feşān
Gıll u gışdan arınub vardı cihān

Çün şabāh oldu yine durdı uru
Yola girüb Bulkıya vardı girü

Reften-i Bulkıya vü resīden-i deryā-yı
çihārüm ü ‘acāyibhā-yı u rā

Giderek irdi gine bir deñize
Ne göriser aydayın gine size

1115 Girüben anı da geçdi añaru
Gördi bir kumdan cezīredür aru

38b Cümle rīkistānıdı hep ol ada
Ancılayın bular olur beryede¹⁷⁵

Girüben kum içine oldu revān
Kaynadı kum cūşa geldi nā-gehān

Şıçraşub çıkdı delīm çok cānavar
Her birinüñ dürlü dürlü şekli var

¹⁷⁵ Bu kelimenin aslı “beriyye (insanlar, halk; çöl, kır, sahra)” dir.

Oynaşurlaridı ol kumda seküb
Gine batarlaridı kuma çeküb

1120 Anda çoğidi sekanur balığı
Biçeki dek durğurur ol şolığı

Cāy-gāhı bunlaruñ ol yiridi
Rızkı dağı kum içinden yir idi

Ḳādir ü Rezzāk-durur Perverdigār
Bu neler işler gör ağı Girdgār

Şunı Şānı'üñ 'acibi çok-durur
Ḳanķısın aydam nihāyet yok-durur

**Reften-i Bulķıya vü residen-i deryā-yı
pencüm ü dīden-i 'acāyibhā-yı u rā**

Bulķıya andan gidüb döndi girü
Bir ulu deryā-y-ımuş girdi girü

1125 Yürtiyüb anı dağı geçdi öte
Çıkageldi bir 'acāyib kudrete

Görđi bir yir rengi[aķ] beñzer süde
Sīm-i hāmdur taşları hep rengde

Otları ağaçları hep müğidi
Dünyede andan 'acāyib yoğidi

Bu yirin bitmiş çiçekler reng-i zerd
Şaru yapraklu içi pür lājiverd

Bulķıya gideriken oldı gice
Diñle imdi ne görisersün hoca

39a 1130 Ol çiçekler yir yirin hem-çü çerāğ
Şöyle yandı ne ho mum var ne ho yağ

Göge döndi yir yüzi seyyāreden
Hoş 'acāyib düzmiş anı Yaradan

Her çiçegüñ dibine bir aşçuğaz
Ap alaça şanasın kim parscuğaz

İrteye degin çıkub bekleridi
Şubh olunca çiçeği şaklaridi

Altunidi ol çiçeklerüñ köki
Ne hoşidi ala-görse bu yüki

1135 Ma'deniler kâmusı kândan olur
Añladun mı altunı kândan olur

Ot gibi yirden biter altun ili
Çün kim irişür aña üstâz eli

Tenkıya idüb kılur anı guzaht
‘Akl hallinden virürler reng-i baht

Hoş zehen olur müzeyyen key laîf
Cân idünür görse anı her harîf

İş bu resmile olur altun işi
Bulkıyayı diñle imdi iy kişi

**Reften-i Bulkıya vü resîden-i deryâ-yı
şüşüm ü dîden-i ‘acâyibhâ-yı u rā**

1140 Gitdi andan gördi girü baır var
Girüben geçdi anı ol baırı var

Çıkuben bir ulu taş gördi yüce
Ol taşı dutmuş ağaç ucdan uca

Sāhil-i deryāda ağac varıdı
Gölgesinde yüz biñ er şıgarıdı

Ol ağacuñ yimişi adem başı
Belli-y-idi ağzı vü gözü kaşı

39b Kapkara saçı çıkub gitmişidi
Hem saçından aşılub bitmişidi

1145 Varıdı anda dağı çokluk ağac
Ap pakıdı yaprağı şöyle ki ‘ac

Yimişi anuñ yaşıll kuşlarıdı
Kudreti gör kim neler işleridi

Toynağından aşılub bitmişidi
Ayağı burnı kana batmışıdı

Dahı çok dürlü ağaclar anda var
Beñzemezdi birbirine bî-şümār

Şandal u ʿūd u bakam fülful de çok
Ağacı yavlaķ uzamış irmez oķ

1150 Fülfuli anuñ da başında biter
Tolayu beş yaprağı var katı ter

Her kaçan kim ķar u yağmur çok olur
Dirilüben beşi bir yire gelür

Fülfuli kaplayuben şaķlar olar
Komaz aña tokuna yağmur ya ķar

Varidi ağac yanar şan od idi
Hem yimişi kapķara şan ud idi

Yimişi şıķsan şuyı çıkarıdı
Neye dökse od gibi yaķarıdı

1155 Çok ağaclar varidi hep reng-i ķan
Şan ki zaferandur yimişler cān

Öz reginden zehri çıkardı şızub
Her kaçan kim gün tokunıdı kızub

Hem biterdi anda haynūn ağacı
Datlu degüldür yimişi hem acı

Haynınuñ var-dur dikenleri özden
Çaķ depesinden biterdi haķ kozdan

40a Varidi ağacuñ reng-i abanus
Yimişin yiye şaça hem-çün fülüs

1160 Varidi ağac işit bu kudreti
Ķahķahayla güleridi key katı

Hem ağac varidi kim inileridi
İşiden inildisin tañlarıdı

Ak ağac varidi yaprağı kara
Yimişi beñzer anuñ appak kıra

Hem enār-ı hānde dirlerdi añā
Sīb-i giryān vaşfını dağı saña

Deyüm anıda işit kim niçedür
Ağacı kamu ağacdan yücedür

1165 Bir budağında bir alma aşılı
Hüb- ter şîrîn olur tatlu şulu

Sīb-i giryān hānde rummān ol-durur
Rūzigār anları çün kim oldurur

Ole nar gülüb bu alma ağlayu
Üzülüb bunlar düşer yüzün kamu

Cevz-i Hindî maql ağacı çoğidi
Hem şakız ağacına had yoğidi

Bulkıya bunları görüb tañladı
Ol adaya çıķduğı çağ tañladı

1170 Giceye dek gezdi anda Bulkıya
Gördi deñiz içre bir yüksek kaya

Ol kaya üzre çıkub çekdi dizin
Uyķu gelmez gözedür deñiz yüzün

Dün buçuğı olıcaķ toğdı ay
Uyķuya varmışidi yokşul u bay

Gördi deryādan ademler çıķdı çok
Şol kadar kim hadd[i] vü pāyānı yok

40b Kamu ellerinde gevher şeb-çerāğ
Şanki gündüzdür görünür kara tağ

1175 Ol güherler nesnesinden tağ u taş
Hep görüñdi şanasın toğdı güneş

Ol deñiz kavmi yürüyüb geldiler
Her bir ağacuñ dibine taldılar

Her ağac dibinde bir şevk itdiler
Şoĥbet idüb key atı zevk itdiler

Bulıya gizlenüben baaridi
Tuyalar diü atı korkaridi

Şuba degin kıldılar ‘ıyş u şafā
Çünkü güneş nūrı dokundı afa

1180 Çokları gırü deñize girdiler
Kimse bilmez kim nereye vardılar

Çünkü şubı oldu gine durdı gider
Bulıya ol yiri daı terk ider

Uş neye irer yine işit idürem
Diñle iş bu sözleri işit direm

Hiç bilür misin ki bu ĥāl nedür
Ortada olan ıl ü āl nedür

Aç gözün niçe ‘ibretdür baa
Görinür mi iş bu ‘ālemden beā

1185 Yok beası [vü] vefāı hiç bunuñ
‘Aluñıñ divşür başıña sen senüñ

Bir beş altı gün-çü nedür döyiser
Getürürsün başıña bunca derd-i ser

anı anlar kim Süleymānum didi
Gözlerin[i] şofıra arınca yidi

Dut ki sen daı Süleymān olasın
Aşşı ne çün şofıra nālān olasın

41a Terk idüb bu fāñiyi döngil aa
İsteriseñ dār-ı ĥuld içre beā

1190 Ger dilerseñ ‘āıbet ĥayr olmağı
İste Allahuñ rızāsın bulmağı

Her ki Allahuñ rızāsında ola
Uçmağı dizārı yarın ol bula

Bunda ekdüñise anda biçesin
Çün fenādan ol beķāya geķesin

Añladuñ mı kıl u ķālden ne ĥāldür
Hiķ bilindi mi bulardan dal nedür

Ĥabbe zerre her ne kim ‘ālemde var
Canlu cāmid ķamusı her [bir] tavar

1195 Ĥaķķ[ı] bunlardan görüb almak gerek
İsteyübten kendüde bulmak gerek

Ĥamu eşyādan görünen Ĥaķķ-durur
Diñle uşbu sözi kim muṭlaķ-durur

**Reften-i Bulķıya vü resīden-i deryā-yı
heftüm ü dīden-i ‘acāyibhā-yı u rā**

Gitdi andan Bulķıya yola düşüb
Ĥatı zahmetler çeküb bağı pişüb

Yine irdi bir ulu bahre dağı
Ben yazayın vaşfını sen de oķı

Anda görgil Bulķıya ne gördüğün
Ne acāyib nesnelere irdüğün

1200 Başla iy muṭrib düzetgil sāzuñı
Sāz içinde rāst ķıl āvāzuñı

Hem ‘Irakdan İşfahana seyr it
Zira efgenden bul al büzüрге git

Jengula şalub dü-gāhı başla sāz
Ĥoş yaraşur bu Ĥüseynidür Hicāz

41b Būselige bu Nevā ‘uşşāķ yeter
‘Ūd u ķeng ķalınıcaķ ĥūb-ter

Sen dağı di ‘ūduñı bir al ele
Sūz-i dil-sözi getür başla dile

1205 Göster imdi tūṭilere ķandını
Dilüñi depret gider şeş-bendini

Bülbülü sermest eyle gül ile
Ötsün imdi dürlü dürlü dilile

Bulkıyadan yine vırsün ol haber
Diñle imdi kışsa-i pür hoş haber

Şāh-mārāndur bu sözi söyleyen
Oturub Cāmasba taqrır eyleyen

Görmişidi Bulkıya her ne ki var
Yidi deryāda ‘acīb bednık var

1210 Kāmusın Cāmasba taqrır eyledi
Yidi deryāyı geçince söyledi

Bulkıya geçdi yidinci deñizi
Şāh-mārān or[a]da kesdi sözi

Döndi Cāmasb gine yalvardı ana
Andan öte nice oldu di baña

Aydı vir işidelüm şāh-ı cihān
Kıl ‘ıyān diñleyelüm itme nihān

Şāh-mārān aydur imdi diñlegil
Diyeyin ben sen işidüb tañ[l]ağıl

1215 Diñle imdi Bulkıyayı gör n’ider
Ol aradan ‘azm idüb kaçça gider

Yidi deryāyı geçüb en ol i yār
Yine gördi bir ‘acīb hurrem diyār

Bāğ u bałça her ağac tolu yimiş
Kimse anuñ gibi ne görmiş yimiş

42a Ol yimişleri görincek Bulkıya
Bir ağaca vardı kim yimiş yiye

Varduğı ağac yimişi almadur
Bulkıyaya çağırur kim gelme dur

1220 Gelme baña iy günāh-kār oğlu sen
Yimişümi virmezem bil saña ben

Sen ol âdem oğlını buyruk şıduñ
Tengri hükmin dutmayub buğday yidüñ

Ol sebebden çıkdı uçmağdan Âdem
Başına geldi anuñ dürlü nadem

Sen de anuñ aşılsın bildüm seni
Git yakın gelme üşendürme beni

Yohsa şimdi çekilürem yukaru
Saña yimiş virmezem big baq öri

1225 Bulkıya ağac sözini diñledi
Âh idüben katı katı inledi

Döndi aydur iy ağac virgil haber
Her biriñüzdeki vardur katf-ı ber

Yimişüñüz kimse yimez mi sizüñ
Ne ‘acâyib söyledüñ baña sözüñ

Ol ağac aydur kim âdem oğlu bil
Bu bizüm yimişümüz olmaz sebîl

Mü'mine rızq eylemişdür Haq bizi
Ma‘şiyet kılmaz bular bilmez sizi

1230 Âdemüñ oğlını anlar görmedi
Âdemile hiç oturub turmadı

Her bir ağacuñ bil ahır işşı var
Hiç haram yimez şunuñ kim aşşı var

Şunma elüñ şuña kim işşı ola
Kim tamā‘ kılmaz şu ki aşşı ola

42b Katumuzda turma imdi yüri git
Maşlahat ne-y-ise varub anı it

**Reften-i Bulkıya vü dīden-i ceng-i Beriyyā vü
resīden-i Şāh-sahrā vü sohbet kerden**

1235 Bulkıya ol aradan döndi gider
Kaygu anuñ göñlini yavlaq dider

Yürüyüb gitdi yimişleri koyub
Ol ağacun sözleri aña kıyub

Ağlayurak bir kıruñ üzre çıkar
Bir ulu şahrā görür çün kim bakar

Anda gördi çün acāyib atlular
Kamusı merdānelıkla yatlular

Her biri pulaz ışıq şalmış siper
Pür-ıujakend birbiriyle ser-be-ser

1240 Ceng iderler kamunun elinde tığ
Tır-i berrān eylemişler hem-çü mığ

Oğ gıjıldısından olur zehre- çāk
Her kime kim uğrasa ider helāk

Gürz üninün heybeti Kāfı yıkar
Tığlarınun odı Kulzümi yaqar

Ra'd gibi ol erenler haykırub
Birbirine gürz ü hem kılıç urub

Sünü ile cevşen söküb yarar yürek
Tozları ağmış göge direk direk

1245 Yir yüzine yağdururlar kanları
Gök yüzine ağdururlar canları

Toprağa dökülübüni küşteler
Gövdeden yığın yığındur püşteler

Kanları şan Nıl ü ya Ceyhünidi
Egrek egrek her çukur pür-ıünidi

43a Bulkıya çünkim görüb korkdı katı
Beynisin toñdurdı cengün heybeti

Şöyle ditrer şanasın berg-i draht
Şöyle korkdı ki şanasın seng-i saht

1250 Korku ile ditreyüb durur idi
Ol erenler cengini görür idi

Çünkim anlar da baķub gördi bunı
Kodılar cengi buña dutub yöni

At başın şalub segirdüb geldiler
Bulķıyayı pes tolayı aldılar

Bulķıya gördi acāyib maķlukāt
Her atun ķanatları var iki ķat

İkişer ķanatlu-y-idi her kişi
Korku düşer görü[r]ise er kişi

1255 Işıķı elmas yaşıldür tonları
Ra'd gibi[dür] kamu[sı]nuñ ünleri

Çoğınun burnı diregi yoğidi
Dik yukaru gözleri [hem] çoğidi

Heybetile çepe-çevre tırdılar
Bulķıyaya başlayub söz şordılar

Didiler nesin ne maķluksn ayıt
Neye geldün bu yire nedür kayıt

Bulķıya aydur ki ādem oğlıyam
Çarķ-ı ğaddāruñ elinden tağluyam

1260 Hem benem ķavmi ben-i İsrā'ilün
Mısr ilinden oluridüm siz bilün

Dünyede ben çok acāyib görmüşem
Nice dürlü nesnelere irmişem

İlla sizün gibilere irmedüm
Sizcileyin daķı maķlūk görmedüm

44b Bunlar aydur biz daķı [hem] irmedük
İşidürdük ādemī hiç görmedük

Uş seni gördük hemān biz ādemī
Haķ te'ālā yaradaldan ādemi

1265 Bu-y-imiş ādem diyüb añladılar
Bulķıyayı key ķatı tañladılar

Didiler ya ibn-i âdem bu ile
Ne-y-içün geldüñ ayıt di gel dile

Bulkıya aydur ser-encāmum iñen
Katı çok biñde birin kim dir iñen

Ger dir isem başuma gelen işi
Diñlemekden ‘aciz ola her kişi

Ol kavim aydur ayt diñleyelüm
İşidüben hālini añlayalum

1270 Bulkıya başladı söyler kışşasın
Çekdüğün ‘ālem içinde guşşasın

Okıyub na‘t-ı resūli bulduğın
Muştafāya anda ‘aşığ olduğın

‘İşk buña çok belālar itdüğün
Ol sebebden çıkubanı gitdüğün

Devr içinde dürlü dürlü gördüğün
Gelübeni bu araya irdüğün

Diñledi bunlar tamām itdi sözün
Döndi bu kez bunlara dutdı yüzin

1275 Aydur ey kavm-i ‘acāyib ben dağı
Din [ki] bilem ne kavimsüz siz dağı

Bunlar aydur perīlerüz kamu biz
Gördüğünüz yoğ ola perīyi siz

Bulkıya aydur ki hergiz görmedüm
Sizcileyin halka dağı irmedüm

44a Kanda olursız makāmuñuz kanı
Şavaşub kimden dökersüz kanı

Bunlar aydur diñle iy âdem bizi
Meskenümüzidi evvel gök yüzi

1280 Gök feriştelere bile olurıduğ
Zikr ü t̤ā‘at hem bile kılurıduğ

Şoñra emr itdi Hudāvend-i cihān
Yire inüb dutduğ uş bunda mekân

Uşbu yirde oluruz leyl ü nehār
Kış u güz [u] yay [u] hem faşl-ı bahār

İşümüz budur ğazālar kıyoruz
Kanda kāfir dīvleri var buluruz

Kıruben islām kılıcın ururuz
Dīn yolunda şöyle kāyim dururuz

1285 Ölmezüz biz tā kıyāmet zindeyüz
İş bu resmile bu yir yüzindeyüz

Şādir olmaz hiç bizden bir günāh
Bir günāh için dağı kılmazduk āh

Dāyimā hayr-ı ğazādur işümüz
Dīn için yok-durur [hiç] teşvīşümüz

Birimüzi Hāk ulu kılmış-durur
Ol bize ulu olup kalmış-durur

Buyruğındadır anuñ kamu perī
Tāʿatından kimesne olmaz berī

1290 Adı Şahrādur anuñ bil ey ādem
Çünkü geldüñ bu yire başduñ qādem

Saña vācibdür ki şāha varasın
Hem saʿādetlū cemālin göresin

Bulқыya aydur baş üzre varayın
Hem niçe[dür] şāhıñuzı göreyin

44b Dīñ beni iltüñ o perī şāhına
Varuben baş koyayın der-gāhına

Bulқыyayı aldı bunlar geldiler
Şāhı bir arada konmış buldılar

1295 Bulқыya gördi acāyib kār-gāh
Yaşıl atlasdan kurulmuş bār-gāh

Taht[1] altundan kurulmuş key ulu
Hayme içi perî begleri tolu

Bulkıya irübeni virdi selām
Aldılar cümle “aleyke” hāş u ‘ām

Şah-ı şahrā şordı bu ne kişidür
Ne gürühdandır ne hālkuñ işidür

Perîler aydur ki âdem oğlu-dur
Şol ki buğday[hem] yidi dağı ol-durur

1300 Rub‘ u meskûn illeriymiş [hem] ili
‘Āşık olub çıkuben dutmuş yolu

Çok ser-encāma şataşmış bu kişi
Yalıñuzcadur dağı yokdur eşi

Şāh dir kürsi[yi] koñ otursun ol
Nice geldi buaraya buldı yol

Şoralum işidelüm alıvālını
Hem nicesidür bilelüm hālını

Kurdılar kürsi oturdı Bulkıya
Şaha karşı diñle imdi ne diye

1305 Perîler şāhı buyurdı geldi hāñ
Diñle imdi şerh kılsun kışsa-hvān

Varidi qaz etleri yavlaq ulu
On deve ileyiri olda tolu

45a Varidi taşdan ulu çölmekleri
Ellişer koyun alurdı her biri

Qalyalar tolu-y-ıdı her bir tava
Biri āşın on kişi ancak şava

Gümüşi altunidi tava qazan
Perîlerüñ şah[1] ol sen de kızan

1310 Qamusın pişmiş tolu getürdiler
Her birisin yüz perî getürdiler

Geldi ferrāşler revān pīşvā emir
 amunuñ elinde altunlu arīr

Uluları vardı şāhuñ dizine
 oş du‘ālar kıldı baub yüzine

Ol giri alanları da her biri
 odılar begler öñinde peşgiri

Yaydılar peşgirleri oldı tamām
 Bu kezīn geldi irişdi uş a‘am

1315 Siniler altun abalar la‘l ü zer
 Getürürler meclisüñ için bezer

Her sininüñ giñlütgi on arşunidi
 Altunıdı şanma kim urşunidi

Her birinde varidi onar ana
 Kimisi la‘l idi kim incüden a

Döşediler şofralar yavla ulu
 Tāze vü a içi etmekler tolu

Aru gülembe şomun u bazlama
 Birini yise toyarıdı on a

1320 Girdeler yağlu külieler keser
 Her birinde odılar onar atar

Hem yumurdalu aab şemse börek
 Peksimed ü hem bile yağlu örek

45b Yufa yağlu gerdeler daı lavaş
 Nice etmek var sinide dürlü aş

Geldi ni‘metler amusı sükkeri
 Bir anaı toyrurdu on eri

urna vü arrāc eti urgay [u] toyr
 Yımedin ousun alub daı toyr

1325 Yaa avrulmuş la‘if sumaile
 oş balılar sirke şarmusa ile

Yahni başlar hem müherra sirkeli
Getürür[ler] ortaya dirler geli

Ak pirinç şaru pirinç kalya gezer
Kotarurlar hanşalar hanı düzer

Herse vü keşgek erişte sikicac
Kalyalar tolu siniler tutmac

Her tava dahı toluydı turığa
Kim bakardı[yani] pişmiş tavuğa

1330 Kalya pirinç ü borani müsteve
Bir çanağın on kişi ancak şava

Yahnile bütün bütün kavurmalar
Bol büberlü ısıcağ kavurmalar

Baklavalara balı yağı bolıdı
İşde ni'metler yiyecek olıdı

Şekkeri helvalar ü pālüzeler
Bādemi bol yağa garkidi bular

Yir yirin ni'metleri hep kōdılar
Çün ta'am yindi revān getürdiler

1335 Geldi şerbet meclise oturdılar
Yemege imdi şalārdur didiler

Cevheri taşlar içi şerbet tolu
Ter yimişler her biri tatlu şulu

46a Getürüben orta yire kōdılar
Şerbet içüb yimişinden yidiler

Kim yimişden yir kimi şerbet içer
Bulkiya şah sāyesinde hoş geçer

Yimeg ü içmek kamu oldı tamām
Kıldılar şaha du'ālar ve's-selām

1340 Okudılar soñira na't-ı Muşafā
Ol kelāmdan kamusu buldı şafā

Bulķıya daķı işidüb aēladı
Hasretüñ odı yüregın taēladı

Āh idüb ol dem okudı bu sözi
Perilerüñ kamu kaynadı özi

Şi'r güften-i Bulķıya ez hāl-i ĥod rā

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

*Gördüğümce zahmet artdı çün içümden derd-i yār
Bir belā-keş olmaya hıc bencileyin derd-i yār*

*Vardugumca derd-mend oldum ġarīb oldum ġarīb
Bu kezün hıc ġitmeyeydüm ele ġirse derd-i yār*

1345 *Çerh-i devrān durmadın miñnetler eyler cānuma
N'ideyin bu rüzigār elinden oldum derd-i yār*

*Bu cefālar yaķñuzlik hep baña olmuş naşīb
Var-durur her merde bir yār baña yokdur merd-i yār*

*Nice yıllar yürüyüb kaķ-i meşakķāt idüben
Gözlerüme görüne mi iy 'aceb ol merd-i yār*

*Bilmedi hıc uşbu hālīm itmeyen derd-i sefer
Ol bilür iķlīmle şalmışdur anı derd-i yār*

Aēladuēını ġöriceġiz şāh- perī
Didi kim bilür misin peyēamberi

1350 Bulķıya daķı ĥikāyet eyledi
Ol kitābı bulduēını söyledi

46b Okuyub ol na'tı 'āşık olduēın
Ol sebebden çok seferler kıldıēın

Ne ser-encām ġördi-y-ise söyledi
Bunlara gelince takrīr eyledi

Diñleyüb şāh sözlerini añladı
Şāni'uiñ şān'atlarını tañladı

Dīden-i Bulķıya ez Şāh-şahra pürsīden ü cevāb dāden

Döndi şāha Bulķıya aydur i cān
Aşluñuz ya neden oldu cinn ü cān

1355 Perîler şâhı dir aydayum saña
Çünkü şorduñ aşlumuzu sen baña

Diñle imdi Kâdirüñ kudretlerin
Nice gösterür hakîm hikmetlerin

Qılğıl imdi fıtratasen bir nazâr
Ger nazardan varise sende eser

Bu eserler' nüşhadur kamu saña
Her birini kendüzinde bulsaña

Gör ki tağlar ve ağaclar bu şular
Gizlenüb sende qalubdur pusılar

1360 Dürlü eşcâr vü nebât ü her yimiş
Nüşhadur kamu saña sende imiş

Dîv ü perî cânavarlar ne ki var
Sende vardur her kumaş ü her tavar

Bir fikir it bu işi qandan durur
Aşl sensin hep kamu senden-durur

On sekiz biñ 'âlemüñ ma'nîsini
Hakk [u] bâtıl sendedür da'vîsini

Añladuñsa bu kelâmuñ ma'nîsin
Añlamaduñsa heman yıq da'vîsin

47a 1365 Açalum nuṭṭı feṣaḥatlü kelâm
Bu arada ma'rifet olsun tamam

Söyleyelüm imdi gine kıssayı
Yuyalum bu naḡş-ı dilden ḡuşşayı

Qumru bigi dost aduñ yâd idüb
Girelüm bir hoş söze bünyâd idüb

Gösterelüm şâhını pervâzede
Göñlüñi sekdirelüm dervâzede

Söz simurğı çün yine ucsun Qâfa
Cilvesinde 'âlemi kılsun şafâ

1370 Söz medhinde Süleymān olalum
Cān bulķına şaluben alalum

Söz tahtını bile kurduralum
Ne dilersüz yana söz sürdürelüm

Cān kökinden rūḥ-ı qudsī ötelüm
İblisi söz odı-y-ıla atalum

Hoş şalavat Muşafāya virelüm
Başlayuben söze andan girelüm

Perilerden gösterelüm bir nişān
Söz işinde olalum hoş dūr-feşān

1375 Çünkü şordı Bulķıya şaha ḥaber
Aşluñuz nedür diyu iy mu'teber

Başladı şahrā ḥikāyet itmege
Perilerüñ aşlını eyitmege

Diñle imdi Tanrınuñ kudretlerin
Taña ḳalgıl'diyeyin 'ibretlerin

Yidi tamu kim yaratdı ol ilāh
'Aşiler içün anı ol pādīşāh

Biribiri üstine durdı tamu
Şöyle yazılmış kitābda bil kamu

47b 1380 Bir tamudan bir tamuya varası
Yitmişer yılluk yolimiş arası

Her tamunuñ var-durur bir ḳapısı
Tañrı ḥışmından yapılmış yapısı

Var-durur adları her bir tamunuñ
Aydayın işit adın uş kamuñ

Eñ yukarusı cehennemdür anuñ
Key şaḳın kim girmeye anda cānuñ

'Aşiler ola aña giren kamu
Tövbestiz gidenleritüdür ol tamu

1385 Bil ikinci şamuya dirler Lezā
Anda olur çok belā vü çok kazā

Put-perestler bil ki anda giriser
Tā ebed anda kaluben duriser

Huşıya-durur üçünci şamusu
Ye'cüc [ü] me'cüc girerler şamusu

Anda girür anda oliser azāb
Dürlü dürlü çok kılınarlar 'ikāb

Bil ki dördünci şamu adı Saķır
Ne ki iblis var kebīr ü hem saķır

1390 Anda girür cinni kāfir divleri
Şamunuñ oddan oliser evleri

Bil anuñ altında beşinci Saķar
Bī-namazuñ şamusın anda soķar

Daķı şunlar kim zekāt virmediler
Tañrınıñ buyruğına girmediler

Didiler altıncı şamuya Cehīm
Toptoludur hem 'azāb [u] hem vaķīm

Aña nasranī yahudī giriser
Bil mecūsiler de anda varısar

48a 1395 Hem anuñ altında yidinci şamu
Ana giren çıkmaya yokdur umu

Hāviya-durur munāfıklar yiri
Esfel-i sāfilde kalur her biri

İmdi yidi şamuyı bir bir saña
Adlu adile didüm öñden şoña

Diñle evvelki cehennem vaşfını
Şamudan āsān yaratmış Haķ anı

Var-durur her tağda yitmiş biñ dere
Şamu oddandur girenler uş göre

- 1400 Var-durur yitmiş biñ anda ulu ƣağ
 Ƙamu oddan ƣoƣƣolu bağça vü bağ
- Her dere de yitmişer biñ şehri var
 Ƙamu oddan burcu baru şehri var
- Her şehirde yitmiş biñ köşk ulu
 Ƙamu oddan yaratılmış od ƣolu
- Her bi köşkinde yitmişer biñ sarāy var
 Cümle oddan dutuşub par par yanar
- Her sarayda yitmiş biñ ev var
 Ƙamu oddan dutuşub yanar düter
- 1405 Yitmiş biñ var-durur şanduk gerü
 Ƙamu oddan her bir evden içerü
- Yitmiş biñ şandugı kılduk hisāb
 Ƙamu oddan ƣoƣƣolu dürlü ‘azāb
- Hiç birisi beñze[mez] birbirine
 Şerhe şıgmaz biñ[i] nedür biri ne
- Bu cehennem vaşfıdur didüm size
 İlla ƣamu vaşfı hiç gelmez söze
- Anlara görse cehennemde ‘azāb
 Yitmişer biñ eksik olıser hisāb
- 48b 1410 Fıkr kıl imdi bularuñ her biri
 Uşağı yokdur ƣamusı hep iri
- İssilükde vü ‘azābda ƣorƣuda
 Yitmişer biñ artuk olur bed-ğuda
- Şāh- Şahrā çün ƣamu vaşfın ider
 Bulƣıya işidüben uşşı gider
- Şu seperler o ki girü dirilür
 Şanasın kim öldi gine dirilür
- Didi iy şāh n’olıser ağvalümüz
 ƣamu içinde ne ola hālümüz

1415 Şāh aydur´Bulķıyaya iy cānum
‘Aķluñı aldı bu sözlerüm benüm

Ėorķmağıl sen var-dur aña çāre hey
Anı sevenlerden ol bī-çāre hey

Her ki sever Muştafāyı dūnyada
Bil[ki] yarın girmeyiserdür oda

Muştafāyı seven aña girmeye
Ol tamuları varuben görmeye

Döndi aydur tamudan virdüñ haber
Taht u fevķı nicedür zīr ü zeber

1420 İmdi bizüm aşlumuz andan-durur
Diñle vaşfın bir işit ķandan-durur

Ėaķķ te‘ālā tamuda evvel kıdem
Bil iki nesne yaratdı iy dedem

Birisinüñ adına dirler Ėālīs
Ol birisinüñ adı daķı Melīs

Ol Melīsüñ şüreti hem ķurdıdı
Apalaca gövdesi şan burdıdı

Erkekidi ol Ėālīs ü şīr-i ner
Dişi-y-idi ol Melīs iy pūr-hüner

49a 1425 ‘Aķrebidi dişi ķurduñ ķuyruğı
Aşlanuñ yılanıdı gör buyruğı

Ėuyruğıñ ‘aķreb biri biri yılan
Sen inan iş bu söze yokdur yalan

Her birinüñ boyları yölce-y-idi
Diñle imdi vaşfını nice-y-idi

On beşer yılluķ uzuni birinüñ
Yaradan Tañrı-durur şerīki ķoñ

Boyuna göre bil anuñ cismini
Hem didük işde işitdün ismini

1430 Yine diñle bir acāyib kudreti
 Kādirūñ kudretlerinden hikmeti

Ol Halīse emr ider Perverdigār
 Neyleyiser diñle imdi Gird-gār

Ol Melīšüñ katına var oturuñ
 İkiñüz kıyruqlaruñuz getürüñ

Biribirisi-y-ile tolaşduruñ
 İki kıyruk bir yere ulaşduruñ

Hikmetüm vardur gerek kim işleyem
 Ana halkuñ ibtidāsın başlayam

1435 Emre münkāt oluben durdı Halīş
 Geldi gördi kim oturur ol Melīş

Diyüvirdi buña Tañrı buyruğın
 İşidüb ol tiz çevirdi kıyruğın

İkisi tolaşdurub kıyruqların
 Dutdı bunlar Tañrının buyruqların

Yatdılar ol ikisi hem bir zamān
 Çünkü buldı ‘aķrebi ef’i hemān

Ol yılan erkegidi ‘aķreb dişi
 Kātılub birbirine bitdi işi

49b 1440 Dutdı ‘aķreb ol yilandan varını
 Cezb idüb çekdi yılanuñ varını

Ayrıluben birbirinden durdılar
 İki kıyruk hoş şafālar sürdiler

Geçdi üstine bunuñ yıllar delīm
 Hamli artdı ‘aķrebüñ oldu selīm

Ol Melīş bir gün Halīsi kığırur
 Göstere kim nice oğlan doğurur

Va‘de yitdi doğdı ‘aķreb çok yılan
 Anda oldu şamuda cümle olan

1445 Tamunuñ 'akrepleri yılanları
Bu ikiden oldu bilgil anları

Bir zamān geçdi yine emr eyledi
Hakk te'ālā ol Hālīse söyledi

Var Melīse it sözümü istimā'
Sen anuñsun ol senüñdür kıl cimā'

Tañrı buyruğın ikisi dutdılar
Varuben birbiri-y-ile yatdılar

Duruben aslan bu kırdā dağılur
Çünkü şehvet billerinden atılır

1450 Oldı bu kırd şirden çün hāmīle
Ne toğuruserdür işit bir hele

Geçdi bunuñ üzere müddet hayli çok
Bu Melīşüñ yükden oldu karnı tok

Vakti yitdi imdi bu kez toğurur
Ol Hālīsi tiz katına kığırur

Beslediler büyüyüb ulaldılar
Ata ana sevinüb şāz oldılar

Gine bir gün bunlara Hakk söyledi
İrkeğine dişisin çift eyledi

50a 1455 Altısı buyruk dutub üleşdiler
Hoş biribiri-y-ile evleşdiler

Ol birisi dutmadı emrin Hakuñ
Emr-i Hakkuñ olmayan la'net oquñ

Altı erkege virür altı diş
Taşra çıkdı biribirinden başı

Ata ana kaçıyub la'net ider
La'net olub katlarından tiz gider

Hak te'ālā anı İblīs eyledi
Şoñra der-gāhdan sürüb pis eyledi

1460 Künyesi anuñ Ebū-merra-durur
Tā toğaldan key yavuz budlā-durur

Bil bu İblīs-i la'īn [ü] bed-fi'āl
Şoñra vardı nice kıldı dürlü al

Kardeşin düzdi [vü] kıldı dürlü rīv
Andan olan oldu şeytānile dīv

Dīv ile şeytan bulardan oldu hep
Dīvi şeytāna bular oldu sebep

Aşlı budur dīv ile şeytānlaruñ
Nice itdüğüñ divüñ uş anlaruñ

1465 Geldük imdi biz ol altı kardaşa
Emr[i] dutdılar bular başdan başa

Atası anası alkış eyledi
Tañrı emrin dutuben iş eyledi

Cinniler vü periler biz andanuz
Añladun mı Bulkıya kim kandanuz

Aşlumuzu diyüvirdük biz saña
Dağı nedür şoracağıñ şor baña

Bulkıya aydur periler şāhısen
N'ola benden gideresün āhı sen

50b 1470 Beni iletdüreyidüñ ilüme
Kurtulaydum virmedin baş ölüme

Şahrā aydur Bulkıya bilgil bunı
Yok-durur Hāk'dan bize destūr seni

Götürüb iklīmüñe iletmege
Anda koyub dağı gırü gitmege

Emr-i Hāk olup durur bize gazā
Terk idersüz kılar bize cezā

1475 İş bu ilden taşra çıkmaz birimüz
Şöylece bil uşağumuz irimüz

Bulķıya aydur gidilmez alayın
Hem azādur sizūñile olayın

āh āhrā aydur olmaz iş bu iş
urmaya-gör sen bu yerden tiz iviş

Perīler bil ādemūñ ne cinsidūr
Peri peri-y-ile insūñ insidūr

At virelüm seni hoş bindūrelüm
İlümüz uçın[a]da gönderelüm

1480 İl içinde var-durur bir āmilüm
Hem anuñ elindedūr şehrüm ilüm

Añā varub anda atı viresin
Ötesinde ne olursa göresin

āh buyurdu getürdiler birki at
Perī atıdur urunubdur anat

Varidi on dört anadı ol atuñ
Bulķıyaya didiler dur ıl yatuñ

ulı atlasdan yüzi buraıdur
Mıhı elmāsdan altun naıdur

1485 Yıl ayaklu hem dalı uş başlıdur
Cevz toynalu ız olan alıdur

51a arısı aplan balı arını var
ariden dudakları ũnce burnı var

Yola ıkub ger yürüseydi ol at
Düldül ü Aşarı ıldı rahşı māt

Yürüyüb eşkin ırıa yoraya
Yıl alurdu ne hisābdur urgaya

Yilden öñden dirseñ evvel uçıdı
Yüğüricek yıldırından geçidi

1490 Berk n'ider şanasın iki ula
Bulķıya içlın getürdiler ula

Didiler biñ dahı şaķın depmegil
Yaħu bir kez ķamķılayub ķapmağıl

Olmaya kim tuya seni añlaya
Ādemıduğıñ dahı bi-l-külliya

Yire urub öldürtür şaķın ķatı
Bu sözi diyüb eyerlerler atı

Didiler bu yol[ı] bilür dınma sen
Yañıluben yolda şaķın inme sen

1495 Girtü bindürmez işit uş bu sözi
Sen dahı ayruķ bulımazsın bizi

Böyle diyüb ol ata bindürdiler
Bile varub bir zamān gezdürdiler

Didiler bu at bilür uş bu yiri
Ķatı şorma key şaķın arķın yüri

Varmayınca ‘Āmile çekme başın
Keñine ķo kendü gitsün yavaşın

Şāh Şahrā aydur iy ibn-i ādem
Çünki geldüñ ilüme başduñ ķadem

1500 Ol Muħammed ‘Işķına biz de seni
Hoş eyü dutduķ añasan sen beni

51b Her kaçan anuñ ķatına iresin
Ol sa‘ādetlü cemālin göresin

Öpesin anuñ ayağın hem elin
Benüm içün yire ķoyasın alın

Bu sözi unutma imdi el-emān
Ümmet olub añā getürem imān

Böyle diyüb dönüben bunlar gider
Bulķıyayı diñle imdi gör n’ider

1505 Tañ namāzı vaķtidi bindi ata
Ol aradan gönelüb gitdi öte

Öyle vakti olıçak şehre irtir
 Karşudan Ğamil baķub bunı görür

At[1] bilüb turuben karşı gelür
 Bulķıyaya key katı Ğizzet kılur

Öñine düşüb getürüb indürtir
 Anı bir hoş aracuğa ķondurur

Şordı aña gelişüñ şāhdan ola
 Nice gündür sen çıkalı bu yola

1510 Bulķıya aydur bu günçuk tañladı
 Ben dahı çıķdum mü'ezzin bañladı

Ğamil aydur yürütyimiş key katı
 Depelemişsün ahı iş bu atı

Bulķıya aydur ki ben hergiz Ğinān
 Depmedüm depretmedüm buña inan

Kendü vahtınca yürüdi urmadum
 Hem çeküben bir arada durmadum

Ğamil aydur seni üstinde sezüb
 Key katı gitmiş iñen göçün üzüp

1515 İş bu derde gördüğüm yok ben bunı
 Bir puñar olmuş aķar her kıl yanı

52a Hem dahı şanmış yükinden on yüki
 Şanki getürmiş bu biñ batman yüki

Bulķıya aydur neden öyle Ğoldı ol
 Ne-y-içün şandı yüki dirlerdi yol

Ben Ğod anı urmadum ya depmedüm
 Kamçı-y-ile dahı bir kez çapmadum

Ğamil aydur isteridi ol seni
 Yire urub aladı senden canı

1520 Şükr kıl kim seni Allah beklemiş
 İrmemiş vaĞden seni Ğaķ şaklamış

Seni bilmiş ki degülsin sen perî
Na- çâre olmak dilemiş senden beri

Hem yügürmiş hem dahı uçmış katı
Ol sebebdan kalmamış hiç takatı

Hiç bilür misin meşâfât itdüğüñ
Ne kadar yol ola bir gün gitdüğüñ

Bulkıya aydur hemân fersahda beş
Altı ola olmaya ya kim ya beş

1525 ‘Âmil aydur ne-dürür söyledüğüñ
Hey nedür uş bu kıyâs eyledüğüñ

Yüz yigirmi yılluk alduñ bil yolu
Kanı bu ara kanı sulţân ili

Bulkıya uş bu sözi çün diñledi
Key acâyibledi katı tañladı

Yol şoruben ol aradan ‘Âmile
Gine girüben revân oldu yola

Destür ẖvâsten ez Şâh-mārân

Şâh-mārân şöyle takrîr eyledi
Bulkıyaya ta buña dek söyledi

52b 1530 İşidüb Cāmasb bunı hayran olur
Çarh elinden katı ser-gerdân olur

Ağladı bu kışşayı işidicek
Didi şâha ben[de] bundan gidicek

Ne sebep olur aceb sen ölmege
Şorayın senden ben anı bilmege

Şâh-mārân aydur olsun diyeyin
Uşda kâmusın önüñde koyayın

Çıkuben çün [kim] evüñe varasın
İrtesi hâmmâma varub giresin

1535 Giricek hāmmāma sen ben ölürem
Uşbudur kim hālūmi ‘arz kıluram

Döndi Cāmasb aydur iy şāhum baña
Ne aceb söz söyledüñ kaldum taña

Nice kim ‘ömrüm ola ben girmeyem
Dağı hāmmām yöresine varmayam

Şāh-mārān aydur olmaz uşbu iş
Yüz gözin söyle gerek biñ kez düriş

Zîrā âdem oğlısın sen bî-vefā
‘Ahdı şıdı kendüye kıldı cefā

1540 Tañırınıñ sözün şıyub buğday yidi
İmdi sen de ol aşıldansın didi

Evvelā Âdem atañuz şıdı ‘ahd
Sen de şırsın ne kadar olursa cehd

Ol sözi unut ço kalduñ bunda sen
Bil çıkarmazın bu yirden seni ben

Bu sözi Cāmasb işidüb ağladı
Zîrā kim bu söz yüregın tağladı

Baş uruben şāha yalvardı delīm
And içeyin göñlünüñ olsun selīm

53a 1545 Bu işi ‘ömrümde hergiz itmeyem
Dağı hāmmām yolına ben gitmeyem

Şāh-mārān aydur olmaz iy konuk
And içüb biñ kez getürürseñ tanuk

Gördi çāre yoğimiş gitmeklige
Şāh-mārān bu işi itmeklige

O sözi terk idübeni geldi vaz
Günde şāhuñ göñline girür az az

Oturuben başladı şöhet ide
Üns dutdı bunlaruñla pes n’ide

1550 Uşbu söz üstine bir müddet geçer
Bulkıyadan yine bir gün söz açar

Aydur iy şāh Bulkıya andan gidüb
Kankı iklīme varur ol seyr idüb

Şāh-mārān aydur olsun idelüm
Ne ki gördiyse hikāyet idelüm

Reften-i Bulkıya vü resīden-i mala'ike-i nūr-ı zulumāt.

Başlayalum söze imdi yine biz
Bir kulağ uruñ işidüñ imdi siz

Şerh idelüm bir hikāyet key ğarīb
Dünyaya gelen ğarīb olur ğarīb

1555 Bu ğarībluk mülk içinde n'idesin
Yoldaşuñ yok kankı yaña gidesin

Toptolu uğru ħarāmīdür bu mülk
Her yoluñ üstinde durur silk silk

Leşker ti hırşuz ħarāmī çok ħased
Bağlamışlardur bular ħağ yola sed

Nefs-i emmāre şeyātin leşkeri
Key öñerler ħağ yola gidenleri

53b Sen iñen ğāfil yarağuñ yok-durur
Gör eñi düşmanlaruñ ne çok-durur

1560 Niyyet itdüñ dost iline geçmege
Key yarağ gerek bu ilden geçmege

Hoş yarağ ile şağın düşmen seni
Aldamasın ne direm işit beni

Bu ħarāmīler seni aldur katı
Key yavuzdur buñlaruñ bil niyyeti

Varluğundan seni ırağ itdiler
Öldürüb yabanda koyub gitdiler

Ṭuymaduñ sen bu işi[uş] ṭuyasın
Az kalıdur kim bu mülkden yiyessin

1565 Derdümüz bundan seni ṭoyduralum
Dir misin ya ol ili ṭuyduralum

Bunı ṭammā^c soñra aşsı itmeye
Her ki erdür yola ġāfil gitmeye

Yok-durur göñlüñ bu ilden gitmege
Bu ġariblığı koyub terk itmege

Ya katı ḥursend olasın bu yire
Sevmeye bu yir seni tizcek yora

Añladuñ mı sözümi kim ne direm
Āḥıret kaydın saña nice yoram

1570 Olma ġāfil key yarağ eyle yola
Yol ḥarāmisi seni yoḥsa yola

Çünkü bundan lā-cerem gitmek gerek
Pes aña göre ‘amel kılmak gerek

Yoḥsa anda katı mağbūn olasın
Öñi görür n’itdūñ ise bulasın

Yoldaş idin kendtüzüñe zinhār
Dīn[ü] iman tövbe vü tevfiḳ i yār

54a Ḥayr cevşen ṭā‘atin giygil çü kal
Ḳoma ki göñüllere düşe çok al

1575 Her kim ol dāyım göñüllerde ola
Kāşidiken belki maḳşūdın bula

Añladuñsa uş bu sözden bir kitāb
Uş ḥaber viritib saña kıldum ḥiṭāb

Añlamayan ḳo ki hergiz bilmesin
Hem m‘ānī yöresine gelmesün

Ehl-i me‘ānī bilür ol ben ne didüm
Diñle, imdi gör nice bünyāz ḳodum

Başlayalum söze çün furşad virür
Yohsa bir gün rûzigâr furşat bulur

1580 Şatıluben atıluben giderüz
Pes ayıt dünyada dağı n'iderüz

Lā-cerem elbetde çün geçmek gerek
Bulқыyadan girü söz açmaq gerek

Biz göçicek sözüümüz burda qala
Her kim okursa du'a bir kez kıla

Ger qabul olurise yeter bize
Başlayuben imdi girelüm söze

Şāh-mārān açdı ağızın söyledi
Bulқыya hālın gine 'arz eyledi

1585 İmdi iy Cāmasb oradan gitdi ol
İmdi işit qanda ilter anı yol

Qatı zahmet çekti ol hayli emek
Yol eri bilür niçe çokdur emek

Bir yere irişdi gördi bir üyük
Bir melik üstinde oturur büyük

Zıkr ider ol dāyimā Allah diyüb
Hem Muḥammeddür resūlu'l-lah diyüb

54b Varıdı bir levḥ öñünde key ulu
Üstü levḥun qara hem aq yazılı

1590 Key naẓar kılur qaraya hem aqa
Hem baqardı dönüben şola şaqa

Bulқыya sürüb yaqın geldi biraz
Gördi iki el uzun qollar dırāz

Bir eli maşrıqda mağribde biri
Şöyle durur elleri gelmez beri

Çün yaqın irüb selām virdi aña
Ol dağı alub selām şordı aña

Ne kişisün nedür aduñ söylegil
 Kankı ildensin hikāyet eylegil

1595 Bulkıya aydur benem ibn-i ādem
 İş bu mülke gelüben başduķ qadem

Bil Mışırdur adı olduğum ilüñ
 Kavmiyem hem ben benī İsrā'ilüñ

Şordı aña Bulkıya kim iy melek
 Böyle uzun ellerüñ nedür dilek

Biri mağribde biri maşrıkdadur
 Ne-y-içün biribirinden böyledür

Nedürür aduñ ne işdesüñ hele
 Di ayıt işidelüm getür dile

1600 Ol ferişte dir adumdur Buğayıl
 Bil benüm elümdedür ay gün [ü] yıl

Bir elüm kim maşrıka yayub-durur
 Anda ol aydunluğı dutub-durur

Bir elüm kim mağribe varub-durur
 Karañuluk kaydını görüb-durur

Ger koyaydum çıka aydınluk nuri
 Toptolu ideydi nür gögi yiri

55a Kalmayaydı karañuluk zerrece
 Bilmeyeydi kimse nedür bu gice

1605 Ya dağı deştür vireydüm zulmete
 Kararub yir gök geçeydi zulm öte

Yir [ü] gök hep karañuda qaladı
 Şanmağıl kim dağı gündüz oladı

İlla kim Haķ emri-y-ile şaķların
 Giceyi hem gündüzü key beklerin

Uşbu levhi kim görürsün aķ kara
 Gice vü gündüz hisābıdır yire

Gice gündüz uzanup kışılduğı
Uşbu levh içindedür ol olduğı

1610 Geh düni uzun kışsa iden günü
Geh günü uzun kışa iden düni

Bil ki benven düzedüb bu işleri
Getüren yarunı vü yay kışları

Nür u zulmet kim gice gündüz olur
Bil elümden uşbu işler hep gelür

Zulmet u nura mü'ekel ben melek
Bu işe komış beni budur dilek

Bir nazar kıl uşbu ağa karaya
Kendüzüñde var mıdur bir araya

1615 Var mıdur sende [gör] ol melek
Yok mı şanduñ sende bu çarh-ı felek

Yok mıdur kim koyasın bu aklıu
Çıka yok ola karañu yokluğu

Var-durur bu nesneler bil sende hem
Hem o sâ'atlarile ne pış u kem

Ol melek gönül-durur kim levh- vār
Hayr u şer gönülde olur levh-vār

55b Ol karañulık dutandur nefs eli
Dāyimā azğunluğa çeker yolu

1620 Ol kim aydınlık dutar ol 'aql eli
İster ol kim şaklaya zulmet eli

'Ākil iseñ virmegil nefse boyun
Yüz kızardur göz karardur ol oyun

'Aqla uy cānuñ ilin nūr idesin
Her kaçan kim uşbu ilden gidesin

Her ki ol nefse uyar yülzi kara
Nūrı gidüb zulmete zulmet kara

Nefs ki ‘aqla zebûn eyleyesin
Varuben nûr illerin yaylayasın

1625 Bunda añla kendüzüñüñ ‘ilmini
Bedlign nefsüñ bu ‘aqluñ hılmini

Hem gönüller mülkinüñ cān hafıdûr
Cān ki dirler ol gönüller canıdur

Yine geldük Bulkıya destānına
Ol ferishtānūñ oturub yanına

İşlerin bildi tamām işit n’ider
Pes vedā‘eyleyüben andan gider

Yüridi kat’-i meşāfāt idüben
Uşbu resme hayli müddet gidüben

Reften-i Bulkıya vü residen-i melā‘ikei be ānhā

1630 Yine bir gün iriser bir hoş yire
Anda dağı aydayın kim ne göre

Gördi anda yine bir ulu melek
Bir elin şunmış yukarı bir felek

Bir elin komışdı zemīn ber-zemīn
Bu-y-idi işi gice gündüz hemīn

56a Zikr-i tesbīḥdir dili olmaz berī
Añaridi Tañrıyı peygamberi

Bulkıya irtüb aña virdi selām
Ol dağı alub selām itdi kelām

1635 Sordı aydur söylegil ne kişisin
Nice maḥlûksın ne Ḥakḫuñ işisin

Bulkıya aydur bil benī ādemem
Devr cevrenden ‘acāyib pür-ğamem

Böyle diyüb iş bu şi‘ri okudı
Āh idüben katı gögsin tokudı

Şî'r- Hānden-i Bulkıya ez-fürkāt u ḥasret

mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

*Fürkāt odına yandı ciger tıldı yürek kan
Zehr içmege zahmet yemege toy i gönülkan*

*İy gözüm eger kan deñizin içdüñise şan
Yitürdüñ āhır iltemedin dürr ile mercān*

1640 *Başumda benüm bunca ser-encām ne belādur
Yazılmış imiş yuymağa hiç olmaya imkân*

*N'idem ne kılam ḥasret-i ğurbet beni aldı
Niceye deġin nice cefā baña iy devrān*

*Ölmedin eger yārümi bir kez görebilsem
Şükrāne[direm] ben başumı [hem] cāunumı kurbān*

*Heyhāt kani kande olur vuşlat-ı mahbüb
Düşümde dağı olmadı [ol] bir gice mihmān*

*Vardukça inen artdı içümde[ki] bu derdüm
Eyyāh [nideyüm] olmayısar rencüme dermān*

1645 *Çek Bulkıya yar ḥasretini yāre irince
Hoş gör n'idesin Hakkdanımış çünki bu fermān*

*Döndi aydur iy melek gör hālümü
Yavu kıldum aqlumı hem bilümü*

56b *Miḥnetüm çokdur benüm iy ser-firāz
Nite kim senüñ iki elüñ dırāz*

*Ne sebebdür bir elüñ gökde biri
Döşenüben kaplamışdur bu yiri*

*Yiri gögi dutmuş iki ellerüñ
Zihī kim Tañrı uzatmış kollaruñ*

1650 *Bir elüm kim ol göge yetüb-durur
Bil hevānuñ yillerin dutub-durur*

*Var-durur yiller hevāda hışm-nāk
Kor-isem bu dünyāyı ider helāk*

Ger koyaydum bu hevā yillerini
Yıka-y-idi dūnyanuñ illerini

Göttürüb tağı deñize ataydı
Hep cihān birbirine kataydı

Var-durur bir yıl hevāda riḥ-nām
Ki koyaydum [anı] āsmāna tamām

1655 Göttüreydi tağları çöp gibi ol
Şolı sağ idüb ideydi sağı şol

Qalmayaydı bu cihānda canlu bir
Ol melek bu Bulkıyaya böyle dir

İş bu bir elüm[ki] yir üzre olur
Hükm yirüñ yillerine bu kıılır

Her birini vaḳti-y-ile esdürür
Şol ki vaḳt[i] olmaya ol pes-durur

Bil yirüñ altındadır bād-ı ‘azīm
Esse bir gün dūnyayı kıılır saḳīm

1660 Kaf tağın bil [ol] yirinden aladı
Şanma kim ‘ālemde nesne qaladı

İlla yokdur Tañrıdan destür aña
Kim çıkuben esse-y-idi dört yaña

57a Ger çıkub ol bu dūnyede ol esidi
Maḥlukātuñ kökini hep kesidi

Yirde gökde hışm-nāk yiller ki var
Bu iki elüm dutubdur üstüvār

Qanḳısın[ı] diler ise esdürür
Qanḳısın[ı] diler ise kesdürür

1665 İş bu iş üzre ḥākim kıldı beni
Şöyle kılmış ḥikmetini ol Ğanī

Bulkıya işidüben ḥayrān qalır
Ol feriştādan bu sözleri alır

Pes vedāc idüb añā dahi gider
İşit imdi kaçaru varur n'ider

Reften-i Bulkıya vü resīden-i cihār mela'ike-i envāc

Ol aradan yine çün oldu revān
Gitdi bir müddet iñen katı revān

Rūzgār ırgürdi [çün] hoş bir makām
Hoş müşerref key laṭif yirdür tamām

1670 Gördi anda dört ferişte oturur
Ellerin kamu du'āya götürür

Bulkıya kıldı selām āvāz ile
Aldılar bunlar daḥı āgāz ile

Dördünüñ daḥı ulu teşvīşi var
Ola kim her birinüñ bir işi var

Birisi kuş başlu beñzer kergese
Biri ādem yüzlü beñzer herkese

Biri şüretde öküzdür gāv-ser
Ol birinüñ şüretidür şīr-i ner

1675 Her birisi ne-dürür söyleyelüm
Dillerinden uş beyān eyleyelüm

Suḥan-ı ān melā'ike-i kerges-süret ü münācāt-ı u

57b Diñle ol kerges şüretten melek
El getirüb Tañrıdan diler dilek

Aydur iy Ḥayy ü kadīm ü bī-niyāz
Kamu kuşlar zaḥmetini eyle az

Katı kıştan bekleğil sen bunları
Şovuğa döymez zira kim tenleri

Yaz hevāsından bularuñ dir hemīn
Şaklağıl kamu belādan kıl emīn

- 1680 Raḥmetüñden bunları kılma ırak
 Koydurup virme kafesde hem firāk

 Sen bularuñ şucların ‘afveylegil
 Fazluñile kâmusını toylagil

 Hem şefā‘at bunlara olsun İlah
 Muştafâdan kuşlara iy Pâdişāh

 Hışm idüben bunlara kılma ‘azāb
 Hem kıyāmetde geñez eyle hisāb

 Gice gündüz bu-y-idi anuñ işi
 Tañrıdan dāyim dilerdi her kuş

Suḥan-ı melā‘ike-i gāv-ser ü münācāt-ı ü

- 1685 Ol biri kim gāv-serdür iy eḫi
 İmdi işit ne diler bir ol daḫı

El götürüb Tañrı der-gāhına ol
 Aydur iy raḥmet idici fazlı bol

Sen kamu ḫayvāna raḥmet eylegil
 Ni‘metüñle hem bunları toylagil

İssiden sen bekle yazın bunları
 He üşütmesün şovuk kış günleri

- 58a Cümle zaḥmetden bunları kıl emīn
 Raḥmet et iy *raḥmeten li’l-‘ālemīn*

- 1690 Sen bağışla kamu ḫayvān şucların
 Kuvvetin artur buların güçlerin

Ādemīler göñli içre bunları
 Sevgülü kıl sen kamu ḫayvānları

Āḫırette raḥmet it ḫayvānlara
 Hem şefā‘at Muştafâdan bunlara

Rüzī kılğıl iy Kerīm-i zül’l-celāl
 Hem kâmusı dünyede bulsun kemāl

Günlerüñ şerrin bulardan kıl ırak
Rûzî kıl bunlara hoş mesken turağ

1695 Sen günâhın ‘afveyle kamuya
Koyma hayvânları yarın tamuya

Rahmetüñle kamusını yarlığa
Kudret eliyle buları sen şığa

Suḥan-ı melâ’ik-i şîr-i ner ü münâcât-ı u

Geldük imdi ol melek kim şîr-î ner
Ol da ne diler işit ne aydıser

Qaldurub elin kılur Haqqa niyâz
Der ki sensin bî-niyâz u kâr u sâz

Hem daḥı sensin ‘ayıblar örtücü
Ne ki hayvânlar yaratduñ yırtıcı

1700 Bunlaruñ rızkın[ı] âsân eylegil
Rahmetüñ kamuya yeksân eylegil

Çarḥ u devri zahmetinden bunları
Sen emîn dut ki sevinsün cānları

İssiden daḥı şovukdan ya İlah
Şaklağıl kamusını [iy] Pâdişâh

58b Tamudan bunları âzād eylegil
Ni‘metüñle dünyede şâz eylegil

Âḥiretde hem şefâ‘at Muştafâ
Bunlara kılsun ki olmaya cefâ

1705 İy ḥalîm ü iy ‘ālîm ü bî-melâl
Kılma bu yırtıcılaruñ gung [u] lâl

Suḥan-ı ân melâ’ik-i âdem-sûret ü münâcât-ı u

Ol birisi kim beşerdür şüreti
Hem melekdür hem âdemdür sîreti

Ellerip dutar du‘âya kaldırub
Tañrı der-gâhında dâ’im yîz urub

Aydur iy rahmet kılan ‘aşılere
Yarlıgayub rahmet it nāsilere

Sen bağışla suçını mü’minlere
Hem ‘azāb itme İlahî bunlara

1710 Her müselmāna dilegin vir Huzā
İtme maqşūddan buları sen cezā

Bunları hem hāb-ı ğafletden sen ay
Hep kamu düşvārların eyle kolay

Dünyede ni‘metleri[ile] eyle şād
Āhiretde vir bula[ra] hem murād

Ṭamuya koyma İlahî bunları
Uçmağa koy [sen bu] mü’min kulları

Hem habībūñ bunlara sen kıl şeffī‘
Ol habībūñ hürmetiçün Yā Refī‘

1715 Ol Muḥammeddür Şeffī‘ü’l-müznibīn
Bunlara itsün şefā‘at ol emīn

Ol nebīnūñ ‘izzetiçün Pādişāh
Vir kamu mü’minlere sen ‘izz ü cāh

59a Dünyede miḥnetlerü cevır ü cefā
Virme bunlara bi-ḥaqqın Muştafā

Kamuya rızqın geñez yirden getür
Her kazāyı üstlerinden sen götür

Mü’minīne’l-mü’mināt[a] iy Kerīm
Müslimīne’l-müslimāt[a] iy Raḥīm

1720 Raḥmet idüb kamusını yarlığa
Yaraşur Yā Rabb buları yarlığa

Bu du‘āyı sen kabūl it Yā Ğanī
Ben diyeyim bilmeyesin sen anı

Bulқыya derdini dağı dñiledi
Sözlerindñ ma‘nisini añladı

Bildi kim her birisi ne işdedür
Zikri nedür nicesi nâlişdedür

Pes vedā^c idüb bulara şordı yol
Didi bunlar bak ehi karşıda yol

1725 Görünen ol tağa degin turma git
Ol aradandur yoluñ var imdi git

**Reften-i Bulkıya vü residen-i küh-ı Kāf ü
diden-i ‘acāyibhā-yı u rā**

Bulkıya ol aradan gitdi tağa
Yürüyüb iniş yoğuş ine ağa

Key katı zahmet çeküb dürişidi
Yolı bir gün ol tağa irişidi

Nice tağdur uş saña işidürem
Şāh-mārān dir kamu şerh itdürem

İşidür Cāmasb nice oldı beşir
Neden oldı iş bu sözler münteşir

1730 Ger şalāvat Muşafāya viresin
Aydayın söz gavırına[dek] iresin

59b Adın işiden şalavāt virmeye
Şek degül Hakk rahmetini görmeye

İmdi ‘ışkile şalāvat virelüm
Başlayuben söze andan girelüm

Bulkıyadan gösterelüm bir nişān
Söz içinde olalum hoş dür-feşān

Kışşamuza gine dem-sāz idelüm
Söz içinde hoş bir āgāz idelüm

1735 Raqs urub söz tāvūsı kılsun semā^c
Key şafā bulsun iden istimā^c

Diñle imdi girelüm yine söze
Başlatalum incü vü mercān dize

Söyleyelüm Bulkıya tağa irüb
Nicesi virdi nişanın ol görüb

Ol tağun adına dirler küh-ı Kāf
Nicedür ol tağ işit ey merd-i şāf

Çağ zümürüdden yaratmış anı Hakk
Rengi yaşıl ‘aksini gör göge bak

1740 Gök rengi ol tağun şevk-durur
Andan alub bunda deryāya vurur

Gök [ü] deryā andan alur rengini
Anuñ içündür ikisi de çini

Şöyle yüksek kulleri göge deger
Hakk te‘ālā anı Kur’ānda öger

Hem kasem yād idüb Allah ol Kāfa
İleyem dir ne ki ‘ahd itdüm vefā

Oluben Kur’ān içinde ol Hamīd
Didi hem Kāf dağı Kur’ānu’l-mecīd

1745 Bu cihānı tolayı almış-durur
Çepeçevre dünyayı dutup-durur

60a Dünya bir şeh ü bu Kāf kal’a ana
Bir hişār gibi tolayı dört yaña

Şerh kılduk nicedür Kāf tağını
Söyledük ol tağun şolın şağını

Bulkıya aydup nazar kıldı Kāfa
Kopdı gönünden delīm zevk[u] şafā

**Resīden-i Bulkıya ān melā’ike rā ki
mü’ekkil şöden ber-zemīn**

Karşusına bakuben gine görür
Bir ferişte Kāf üzre oturur

1750 İlerü varub aña virdi selām
Ol dağı aldı selāmını tamām

Tesbîh okur ol melek temcîdile
Dâimâ tehlil ider tevhîdile

Durmadın ol depredür iki elin
Gâh sağ yanın dutar gâhî solın

Otururken deprenür cünbişdedür
İlla iki eli dâyim işdedür

Bulkıya[ya] ol melek şordı ki sen
Niçe milletsin ayıt vech-i hasen

1755 Neye geldüñ buraya nedür dilek
Ne ser-encâm yazdı başuña felek

Bulkıya aydur benem ‘abd-i Huzā
Âdemem düşdüm maķāmumdan cuzā

‘Âşık oldum sevdüğümdür Muştafā
Gice gündüz çekdüğüm zahmet cefā

Anı isteyü çıkub çok gezmişem
Yürüriken nā-gehān yol azınışam

Uş saña ırgürdi beni rüzgār
Ne-dürür senüñ elüñdeki bu kār

60b 1760 İki elüñ dâimâ cünbişdedür
Gâh bağlar gâh şaşar ne işdedür

Nedür aduñ nedür ol bendüñ baġuñ
Adı[nedür] hem ayıt iş bu taġuñ

Hem baña yol şalıvir kıanca gidem
Rub‘ı meskûn illerine ‘azm idem

Ol melek aydur bil âdem bî-hilāf
İş bu taġuñ adıdurur kûh-ı Kāf

Ne yire kim tokunur şems[ü] kamer
Her birinde var-durur bunda tamar

1765 Ben emînem ol tamarlar bendedür
Bir elüm altında olur bendedür

Her kaçan emr olsa Hâkdan bir yere
Aña ya kızlık ya bir nokşan ire

Ol yirüñ ben dükelini tartarın
Ol belâ-y-ile o yiri örterin

Ot bitmez hem şuları şogulur
Halkı kızlıktan ol ilüñ boğulur

Ya kaçan kim dilerise bir yire
Hâk te'âlâ aña ucuzluk vire

1770 Ol yirüñ ben reklerin uzadurın
Ni'metile ol yiri düzedürin

Şular akar ot u ni'met bol olur
Bil uçuzluğuñ nişânı ol olur

Her yere bil andan olur zelzele
Kim ol iklîm kavmi kılur velvele

Yir yüzinde ne ki yirler deprenür
Ta kaya kopup yire uçup inür

Bil tamarların çeküb kaynadırın
Ol yiri gürledüben oynadırın

61a 1775 Var-durur bil her yire bir bindüreğ
Kâf tağıdur kamu yirlere yürek

Kamunuñ bende-durur bend ü bağı
Cân gibi düşmiş bu yire Kâf tağı

Var-durur Kâf tağı üzre [bir] zemîn
Şöyle ab pâk sîm u hâm-durur hemîn

Giñlügi anuñ yiri dünyâcadur
İşit imdi halkı dahı nicedür

Hep ferîştehler-durur halkı hemîn
Toptolu olmuş melekden ol zemîn

1780 Her ferîštenüñ elinde bir 'alem
Kızıl altundan kamu görmez elem

Diyeyin işit ʿalemler sözünü
Kırk fersah her birinüñ uzunı

Her ʿalemde yazulu bil iy şafâ
Tañrı birdür Muḥammed Muştafâ

Hem ḥabîbi hem resûlıdır anuñ
Uş bu söze olmasun şekküñ senüñ

Şol kadar çokluk-durur anda melek
Gökden igne yağmağa olsa dilek

1785 İnmeye ol igneden biri yire
Kamusı şöyle melek üzre dura

Yaʿni kim çokluğu iş bu ḥad-durur
Kimse bilmez sağışı ne ḥad-durur

Her kaçan kim Cumʿa gicesi olur
Ol ferîştehler kamusı hep gelür

Dirilür Qāf üzre külli oturur
Ellerin kamu duʿāya götürür

Gün tolanduktan olınca şubh-dem
Ağlaşub gözden dökerler yire nem

61b 1790 Dirler iy Cebbār [ü] Qahhār u Qadīm
İy münezzeh Pādişāh mişlün ʿadīm

Yarlıgağıl anları cumʿā günü
Gusl idüb t̤at kılanları Ğanī

Sen Muḥammed ümmetine rahmet it
Uçmağı dīzār¹⁷⁶ bulara muʿīn it

ʿAşîlerüñ suçını ʿafv eyle sen
Gür ʿazābından tamudan kıl esen

Sen bilürsün bu zaʿīf ümmet-dürür
Rahmet [it] senüñ işüñ rahmet-durur

¹⁷⁶ Bu kelime yazmada “dizarı/دیزاری” şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği bu şekilde düzeltildi.

- 1795 Zāri-y-ile get r rl r ol d n 
Ya'ni kim yarındası cum'a g n 
-  opadiy ben kıy met g nini
D 'im  beklerler ayna d lnini
- Get r rl r giceyi olur  ab h
 or duan bunlar da ı bulur felah
-   n kıy met  opmaz ise   d olur
 or udan hep k llisi  z d olur
- 1800 Bunlaru  i i budur yıl on  iki ay
A g z   kend z  [i]  afletden ay
- Ol ferisht  Bul ıyaya b yle dir
H    al met kaydını g r nice yir
- Var-durur bir da ı   f ardında yir
Hem beni tefs r iinde b yle dir
- Belki be  y z yıllık anu  uzun 
D nle niced r  arını buzunu
- Bil o yir  ardan-durur  ıra ıdan
 ovu ı da ı acıdur a udan
- 1805 Hem  amunu     ne  ar u durur
 ssisini def  id b giri  urur
- 62a Olmayaydı anda ol yir bil yakın
 ssi d nyaya  ıla-y-ıdı a ın
- Yanaydı ser-be-ser hep  a  u  a 
Ne  ur   alıdı d ny da ne ya 
- Da ı vardur   f  a ında kır  cih n
Kır  durak y z  ismet olmu  der- cih n
- D nyece d rt bi  anu  her  ismeti
  yle  ism itmi   ak m    ikmeti
- 1810 N r-ı z lmet  ara u olmaz gice
G nd z olur d yim  u dan uca

Niçe kim her birisi [key] uludur
Nür ile uçdan uca toptoludur

Kimi altundur [anuñ] kimi gümüş
Kimi yâkütan kimi incü-y-imiş

Ol cihānlar içi toptolu melek
Hep qarār idüb kamu olmuş dilek

Anlaruñ zikri Huzādur hem resül
Tañrı bir dirler Muḥammed aña kul

1815 Ne bilürler iblisi ne ādemi
Yok bularda āḫret dünyā ğamı

Ne kamu bilürler bular ne uçmağı
Ne anı sevüb ne andan kaçmağı

Sözi dāyim anlaruñ Allah-durur
Tañrı dostı ol Resülü'l-lah-durur

İmdi işitdün ki Hakk nice cihān
Yaradubdur āşikāre vü nihān

Kamusından bil Muḥammeddür murād
Uşbu söze eyle zinhār itimād

1820 Hem cihānda nice Āsā Mūsā var
Yalıñuz birdür Muḥammed bil i yār

62b Bulkıya aydur iñen hoş söyledüñ
Kamusını yahşi takrîr eyledüñ

Bunca mülki bir ayıt ne götürür
Küh-ı Kāf[çün] nenüñ üzre oturur

Ol melek aydur işit imdi ādem
Yiri kim yaratdı Hakk evvel qadem

Yidi katdur uşbu yir hem-çü felek
Hakk teālā emr kıldı bir melek

1825 Yiri gögi hep getürdi boynına
Gelmedi henüz dahi hiç eynine

Qaldı iki ayağı ender-hevā
Nesne gerek pāyı altına revā

Getürüb firdevs-i a'lādan hemān
Bir ulu yāķūt anuñ evvel zamān

Ayağınıñ altına hoş qodılar
Pānzdeh sāl qalını dur didiler

Ol melek yāķūdun üstinde durur
İmdi işit yāķūtı ne götürtür

1830 Uçmağ içinden getürdi bir öküz
Boynuzı vardur anuñ kırk biñ tokuz

Aralığı kamu boynuzlarınıñ
Hep biñer yılluq-durur her darınıñ

Kūh-ı Qāf yirler dağı kamu cihān
Yaradılmış āşikāre vü nihān

İki boynuzı arasında olur
Götürüb dāyim Hāka tesbīh kıılır

Ol öküzdür bu cihānı götüren
Tañrı buyruğın yerine getüren

1835 Şöyle buyurmuş aña Hākk buyruğı
Başı şarka ğarbadur hem kıyruğı

63a Secde kılmış şöyle kıaldırılmış o baş
Secde-gāhıdur anuñ yir ulu taş

Çün öküz oldu bu yirüñ tayağı
Pes havāda qaldı anuñ ayağı

Öküz altında yaratdı tiz şerā
Tā ki öküz anuñ üstinde dura

Ol-durur tahtü's-şerā didükleri
Kim Kemādür aña ad qoduqları

1840 Yidi qat gökden [ü] yirden bil tamam
Dağı büyükdür uludur ol maqām

Kıldı anuñ üzre öküz hem qarār
Ol şerā qaldı hevāda bî-qarār

Altına ol Hālık-ı Rabbü'l-menūn
Tîz yaradur key 'azîm bir ulu nūn

Diñle ol balık nicedür heybeti
Yiri gögi dirseler yidi qatı

Ağzına koysan kamusın yudadı
Boğazına degmedin lop gidedi

1845 Göklerle yirler öküz hem şerā
İki kaşı arasındadır yerā

Alınmuñ üstindedür cümle cihān
Yaradılmış āşikāre vü nihān

Bil hilaf idüb-dürürler bu söze
Balıguñ şırtındadır [r] yelpeze

'Ālemi hep anuñ üzre götürür
Yaradılmış yelpiz üzre oturur

Gayrı a'zāsı kamu bonboş-durur
Bu cihānı götürüben hoş durur

1850 Hep kamuyı götürüb kıldı revā
Kıldı balık cid mu'allakder- hevā

63b Balıguñ altında ol ferd ü aḥad
Bir deñiz yaratdı kim yok aña ḥad

Deñizüñ içine qodı balığı
Vaşfa gelmez ol deñizüñ şalıgı

Laṭīfe Hikāyet-i 'İsā Aleyhi's-selām

Bir laṭīfe diyeyin benden işit
Dut bu sözü kulağıñ gözüñ işit

Ol zamān kim 'İsā rūḥu'l-lah idi
Zikri fikri dāimā Allah idi

1855 Bir işit ʿİsā bin Meryem n'eyledi
Hakḳ teʿālāya bu sözi söyledi

Aydur iy cansuzlara cān uyduran
Bu cihāmı balıḳ tizre durduran

Nicedür ol balıḳı görsem İlah
Emr kılsañ kuluña iy Pādişāh

Çünki İsā bu dilegi eyledi
Hakḳ teʿālā vahy kılub söyledi

Ger dileriseñ kim anı göresin
Bir ulu şahrāya çıkub turasın

1860 İsā bu sözi işidüben çıkar
Bir ulu şahrāya duruben bakar

Hakḳ teʿāla emr ider balıḳ yürür
Perde gider İsā göziyle görür

Yıldırım bigi ol üçgün geçdidi
Balıḳuñ ol geçdügini gördidi

İş bu resmi-y-ile ol geçeridi
Yilde kuşdan katı uçarıdı

İsā hayrān oluben anı görür
Üçgün oruç dutuben anda durur

64a 1865 İmdi İsā üç gice gündüz tamām
İçmedi şu yimedi hergiz taʿām

Şimdi daḥı çün buña ider küşiş
Dutar aydur İsā işidür bu iş

Üç gün [ü] dün geçüb anda görünen
Ol balıḳuñ başı-y-idi dir inan

Süksüni yiri daḥı görünmedi
Gövdesinüñ vaşfı hem virilmedi

İsā peygamber dönüb kıldı şuʿāl
Aydur iy Hayy-ü Kadīm ti zülʿl-celāl

1870 Baña gösterdügün iy HālİK bu mı
Yiri gögi götüren balık bu mı

Hakk te‘ālādan yine geldi hitāb
Bu degüldür diyüben virdi cevāb

Günde yitmiş biñ bunuñ gibi gelür
Yiri götren balığa hizmet kıılır

Buları ana haşıyyet bilesin
Buña göre anı fikret kılasın

İş bu vaşfadur anuñ büyüklügi
N’ola aña bu cihānuñ yüklügi

1875 Pes tamām oldu laīfe bilelüm
Gine sözüñ evveline gelelüm

Balığı vü öküzü [hem] kıoyalum
Aşāğısında ne vardur diyelüm

Ol deñiz altında Hakk yaratdı yıl
Deñizden balık öküzüñ dünya bil

Qamu bunlar hep yıl üstinde durur
Gör ki yıl üzre nice bünyāz urur

Buña göre fikr kııl her işleri
Şuda balık gör hevāda kıuşları

64b 1880 Bu hevāyī şuya batsa boğulur
Hem şudan kııkşa balıklar yoğ olur

Niçe biñ var sende bunuñ bigi iş
Qoma cehlün kendütziñde key düriş

Qamusın[ı] bilicek bildün Hakkı
Ki Hakkı bilmek dilerseñ ‘ilm okı

Okı ol ‘ilmi ki ola ma‘rifet
Dünya içinde kıazangıl āhıret

Bir kitābdur iş bu beyt añlayana
Ma‘nısın bilüb sözi diñleyene

1885 Bulkıyaya ol melek aydur beşer
Yir ü gögüñ maḥlūkātı ḥayr u şer

Döküleni yıl götürür bil kamu
Yilden aşı[ğa] yaratıldı kamu

**Hikāyet kerdan-i melā'ike Bulkıya rā
ez ḥāl-i duzaḥ çigūne est**

Her kaçan kim kamuı yaratdı Haḥ
Emr kıldı kamu biñ yıl yandı çaḥ

Kıp kızıl oldu şanasın od idi
Yine biñ yıl daḥı yansın o didi

Yandı biñ yıl oldu bu kez abāḥ
Rengini bilmek dilerseñ kara baḥ

1890 Emr kıldı dönmişiken ol kora
Yandı bu kez oldu biñ yıl kaḥkara

Şimdi bilgil kamuı kaḥkaradur
Gine Allah bir yılını yaradur

Key ulu yılan-durur bilgil o mār
Yutmağa ol kamuı şöyle umar

Hem Felāḥdur ol yılanañ bil adı
Vaḥy kılub ol yılana Haḥ didi

65a Bir emanet koyaym sende Felāḥ
Şakla anı yuduben olma ḥalaḥ

1895 Ol yılan aydur İlahī şaklayım
Tā senüñ emrüñ olınca bekleyim

Pes feriştehlere Haḥ kıldı ḥiṭāb
Tiz irüben getürüñ kamu-yı ḥāb

İrüben[in] kamuı getürdiler
Ol yılanañ ağızına götürdiler

Ol yılana didi Rabbu'l-ālem'ın
Bil ki yidi kamuya sensin em'ın

Ağzuñı aç kim tamu girsin didi
Bu emānet yirine varsun didi

1900 Tañrı sözün işidicek ol yılan
Açıvirdi ağzını ol dem hemān

Girürüb yidi tamuyı qodılar
Şaqla budur ol emānet didiler

Pes kabül idüb yılan ağzın yumar
İsteyeler diyilben vaqtin umar

Çün kıyāmet kopıcaq evvel günü
Hakq te'ālā isteyi[ser]dür anı

Key ferişteher olur çok göndüre
Bile yetmiş biñ zencir indüre

1905 Hakq emir kıla yılan ağzın aç
Tamu dahı gürleyüb odlar şaça

Dağalar ol [didüğüm] zencirleri
Duta yitmiş biñ ferişte her biri

Çeküben[in] tamuyı getüreler
Anı mahşer yirine götüreler

Ol meleklerden eger gelse biri
Divşürüben külli kavm-i mahşeri

65b Ağzına koysalar idi loğma bir
Bil ehādış içre bunı böyle dir

1910 Tamuyı koyub kapusın açalar
Durmayer hep katından kaçalar

Tamu bu kez kükreyüben ura mevc
Şaçıla āteş cihāna fevc fevc

Ululukda tamunuñ her bir koğı
Şol kadar vāşır luğı dünya tağı

Şaçıluben tamu içinden çıka
Yiri gögl bir dem içinde yaka

Vay anuñ ol içine girenlere
Âh u vâveyli hezārān anlara

1915 Yâ İlâhi şamudan şaqla bizi
‘İzzetüñ hâkķı kabûl it bu sözi

Ol melekden çünki bunu diñledi
Bulķıya âh itdi katı iñledi

Ol melek aydur tamām oldu haber
Karşuyı dut daķı gıt tağa zeber

**Reften-i Bulķıya vü resīden-i dü melā’ike
perde-dād ü dīden-i Kūh-ı Kāf**

Bulķıya andan gidüb kıldı vedā’
Ağlayub aydur baña bunca şudā’

Ne belādur başuma yazlu-y-imiş
Bu ser-encāmlar kamu gizlü-y-imiş

1920 İşde bu yiri çıkuben görserin
İy ‘acīb daķı neye iriserin

Böyle diyüb key katı gideridi
Âh u feryād u fiğān ideridi

Nā-gehān bir yire irüben durur
Baķuben karşıda bir perde görür

66a Aşılı gökden inince tā yire
İki yanı tağ u ortası dere

Göge degmiş iki tağūñ kullesi
Batuben geçmiş gök içre kellesi

1925 Bir hicāb ortalarında aşılı
İki ferişte oturur key ulu

Birisi anuñ koyun başlı-y-idi
Biri öküz başlı hem güşlü-y-idi

İkisi de Teñriyi birleridi
Hem Muḥammed resūl-u-lah diridi

Bulķıya bunlara yakın iricek
Hoş selām virdi buları göricek

Aldılar bunlar daķı andan selām
Didiler ne kişisin söyle kelām

1930 Bulķıya aydur beni ādem benem
Ėavm-i İsrā'ıl içinde yek benem

Bunlar aydur ne 'aceb söz söyledüñ
Hem benī ādem [ü] İsrā'ıl didüñ

Bilmezüz işitmedük biz bunları
Nicedür ādem nedür oğlanları

Bulķıya aydur Muᖓammed sözüñüz
Ya nede bilmişdür anı özüñüz

Ol Muᖓammed daķı ādem oğlıdur
'İşķı-y-ile bu yüreg[üm] ᖓağlıdur

1935 Ya neden bilüb durursız siz anı
Dilde zıkr olmuş size dün ü günü

Bunlar aydur yaradıcak ᖓaᖓķ bizi
Dilümüze virdi ol dem_bu sözi

Dilümüzü depredüb çün söyledük
Ol Muᖓammed adını zıkr eyledük

66b Bilmezüz kimdür ya kimüñ oğlıdur
Adı şevķı göñlümüzde bağlıdur

Bulķıya aydur kıyalum bu sözi
İşüñüz ne niye kıodı Hakk sizi

1940 Bunlar aydur bir demürden [key] ulu
İki kıanat kıapu var[dur] yapılu

Ulu muᖓkem kilīd urulmuş ana
Mühri nūrından gören kıalur kıana

Ol kıapuyı beklerüz bil ey kıişi
ᖓaᖓķ buyurmuşdur bize iş bu işi

Bulķıya aydur baña açivirüñ
Geçeyin gine yapup mührin uruñ

Bunlar aydur elitimizden iş bu iş
Gelmez açmazuz gerekse biñ düriş

1945 Yirde gökde ne kadar kim var melek
Cem' olub gelse kamu kılsa dilek

Birinüñ gelmez elinden açamaz
Tapuñuz hem bu kapudan geçemez

Bulķıya aydur şorayın ben size
Kim açar diyivirüñ bunı bize

Kapuyı açanı baña bildirüñ
Ben ğaribi düşmişiken kalduruñ

Didiler kim Cebra'il açar hem'in
Bu kapuyı açmağa oldur em'in

1950 Cebra'ilden artuğa destür yok
Ne kadar var kim melekler gökde çok

Bulķıya çün kim işitdi bu sözi
Ah idüben toprağa urdı yüzi

Aydur iy Hännän [u] Mennän [u] 'Alım
Kullaruñ hālin bilirsın sen hākīm

67a Sen Hudāsın kullaruñ esirgici
Kamunuñ rızkıyla hālin bilici

Muṣṭafānuñ hıtrmetiçün iy Ğanī
Cebra'ili gönderüb şāz it beni

1955 İş bu resmē çok kase[m]ler eyledi
Yalvarub Haqq der-gāhına söyledi

Zārī kılub āh idüb oldı ğam
Ağlayub gözden yire çok dökdi nem

Yüzi üzre düşüben çok kıldı āh
Hācetin kıldı revā ol pādīshāh

Emr kıldı Cebra'il indi yire
Bulkıyaya kapuyı aç vire

Bulkıya işidüben durdı gelür
Cebrā'il de kapu mührini alur

1960 Kilidın giderdi açıldı kapu
Bulkıya aydup aña kıldı tapu

Cebra'il aydur diñer[hem] bunda hey
Bunda dañı geldüñ ey derd-mende hey

Bulkıya aydur beli yā Cebra'il
Kapuyı aç yolu vir baña sebıl

Cebra'il aydur ki açtum girül git
İçerüde gör dilegüñ neyse it

Bulkıya çün kapudan girdi içertü
Cebra'il gayb oluben gitdi girü

Reften-i Bulkıya vü residen-i memba'hā-yı āb

1965 Bulkıya 'azm eyleyüb andan sürür
Yine irülb bir ulu deryā görür

Nicedür vaşfın anuñ da diñleñüz
Yarı acı yarusı datlu deñiz

67b Ortasında iki ulu tağ görür
Bulkıya o tağlara sürer varur

Biri altundan gümüşden[dür] biri
Şu'le virür ay [u] gün gibi arı

Ol iki tağ ululuğın ben nice
Vaşf kılam bī-nihāyet key yüce

1970 Tağ dibinde çok feriştehler görür
Bulkıya irüb selāmu'l-lah virür

Hoş selām alub iderler zıkr-i hoş
Diyeyüm tesbîhlerini diñle uş

Tefri birdür [ol] Muhammeddür habîb
Kamu derde [hem] şifâdur hem tabîb

İş bu tesbîhü okurlar ol diyü
Bulkıyaya didiler kim gel beru

Nice nesnesin nesin digil bize
Nireden gitdüñ ki geldüñ sen bize

1975 Bulkıya aydur benem ibn-i beşer
Ne ki geldiyse başına hayr u şer

Uçdan uca kâmusın hep söyledi
Bunlara hâlin hikâyet eyledi

Döndi aydur yâ ferîştehler ya siz
İşüñüz nedür bu yirde siz nesiz

Bu iki tağ altun [u] gümüş ulu
Bu deñiz hem acı hem tatlu şulu

Ne-dürür bunlar baña taqrîr idüñ
Baña yol şalıvirüñ tedbîr idüñ

1980 Bunlar aydur biz emînân-ı Hudâ
Bu acı tatlu şuya tutup cudâ¹⁷⁷

Komazuz kim birbirine karşıa
Acı şu ol tatlu şuya kavuşa¹⁷⁸

68a Ne kadar kim dünyede şu aşlı var
Bu ikidendür fikir kıl aşlı var

Dünyede tatlu şular kim var aķar
Menbâı budur kamu bundan çıkar

Küllî tatlu göllerüñ deñizlerüñ
Aşlı bundandur aķan her gözlerüñ

1985 Dağı ne deñlü acı şu kim süre
Ger deñiz ü ger kuyular ger dere

Kamu[sı] bundan olur bundan varur
Menbâı acı şularuñ bu-durur

¹⁷⁷ Âyetle telmih, "Birinin suyu tatlı... diğerininki tuzlu ve acı olan iki denizi salıverip aralarına sınır koyan Allah'tır." Kur'ân, Furkan, 25/53.; Fâtır, 35/12; Rahmân, 55/19-20.

¹⁷⁸ bkz. 177. dipnot.

Bu deñizüñ aşı bil ‘arşdan gelür
Şanmağıl kim aşğa ferşden gelür

Dünyanuñ şuları biz indirtürüz
Acı tatlu bu iki gönderürüz

Bu deñizlerdür şularuñ cānı bil
Hep şularuñ ma‘deni hem kānı bil

1990 Hem bu iki tağ ki görürsün yüce
Ululuğı vaşfa gelmez kim nice

Ne kadar kim dünyede ma‘den olur
Altunı hem gümüşü bundan alur

Her yere kim varupdurur bir tamar
Anda yaħud şems olur ya[ħud] kamer

İş bu tağlardan varur bil anlara
Altun u gümüş çıkan ma‘denlere

Haznesidür Tañrınuñ bu iki tağ
Her yire bundan virürüz çağ çağ

1995 Bu iki tağ haznedür biz hazne-dār
Añladuñ mı iş bu cūzi sen i yār

Şöyle bil kim gök feriştehlerini
Hakķ yaratmadın yaratmışdır beni

68b Bulķıya bu sözlere kalur taña
Döndi aydur yol şalıvirüñ baña

Reften-i Bulķıya vü resīden-i deryā-yı
Māhiyān ü kışsa dāden-i u şāh-ı Māhiyān

Gösterür[ler] yolu ol yola girtür
Yine işit neye uğrar ne görür

Gider andan ol yine yola düşüp
Dürlü zahmetler çeküb bağrı pişüp

2000 Hayli müddet gitdi miħnet gördi bol
Bir deñize gine iltıdı anı yol

Bağdı gördi yine bir deryā ulu
Key büyük balıklar içi toptolu

Orta yirdeki ulu bir mähidür
Ol balıklarun bil anı şahıdur

Ol balıklar kamu hükminde olur
Her ne kim ol buyurur anlar kıılır

Seyr iderler yukarıya aşağı
Ululukda her biri beñizer tağa

2005 Bulkıya şudan ayağına sürer
Deñize girüb balıklara irer

Şanķı deryāya kim ol ireridi
Ol şudan ayağına süreridi

Şiše-y-ile şaklarıdı key katı
Olırdı deñizde yarağı atı

Bulkıya balıklara yakın gelür
Bunların zıkrın görüp taña kalur

Zıkr iderdi dilleri ādem gibi
Ortalarında dururdu ol begi

2010 Ol dağı zıkr iderdi bī-şarār
Şöyle kim üni yürekleri yarar

69a Dirleridi *lā-şerik Allah*-durur¹⁷⁹
Şirk getüren bil aña gümrāh-durur

Hem kulıdur hem resülü Muştafā
Ol-durur ol seyyid-ü şadr u şafā

Bulkıya balıkları key tañladı
Ne didüklerini bildi añladı

İlerü varup dağı virdi selām
Aldılar cümle selāmını tamām

2015 Bulkıyaya şordılar nesin ‘aceb
Bunda sen geldüğüne nedür sebeb

¹⁷⁹ Onun ortağı yoktur. Kur’ân, En’âm, 6/163. (Bu âyetin Kur’ân’daki şekli “Lâ şerike leh”dir

Bulkıya başladı bunlara dahı
Söyledi hep kışşasını [iy] ahi

Ol Muhammed Muştafā kim zikrūñüz
Ol-durur dilde gönülde fikrūñüz

‘Āşıkıyın anı bilüben sizerin
Ol sebebden bu cihānı gezerin

Ne ‘aceb var dünyede ben görmedüm
İllā sizūñ gibilere irmedüm

2020 Çok ‘acāyib yirde bahırda görmişem
Sizçileyin ne görüp ne irmişem

Görmedüm balık ki ol söz söyleye
Tañrınuñ birligni işbāt eyleye

Nice balıksız deyüñ ivek baña
Göreliden ben sizi kaldum țana

Ol balıklar Şāhı aydur gel berü
Bir sözüm var diyeyin de git girü

Bulkıya sürüp yakın geldi aña
Didi kim sözūñ nedür ayıt baña

2025 Ol balık aydur beni bil mähıyem
Hem balıklarūñ kaçısı şāhıyem

69b Bu emānet sende olsun Bulkıya
Uş ilüñe varasın Tañrı kıya

Her kaçan kim Muştafāya iresin
Ol sa‘ādetlü cemālin göresin

Aydasın benden aña yüzbiñ selām
Āline etbā‘ına cümle tamām

Bulkıya aydur i balıklar hanı
Açlığ u şusuzluğ uş aldı beni

2030 Yiyecekden olmaya mı hiç meded
Yohsa hālüm oldu iñen katı bed

Balık aydur nesne virem yiyesin
Kırk güne dek bu yimekten toyasın

Yürüyüben hem dahı azmayasın
Hem şusuzluk zahmetin görmeyesin

Bulkıya aydur meded idüñ hele
Açluğ elinden katı kaldum kele

Ol balık bahre taluben çün gider
İşit imdi ne getürür gör n'ider

2035 Çıkdı ağzında dutar bir karşı aķ
Bulkıyaya çağırur kim berü baķ

Didi gel al budur ol karşı-i ter
Yiyeni kırk gün şusatmaz toķ dutar

Bulkıya alub anı iftār ider
Pes vedā^c eyleyüben andan gider

İçmedi şu yimedi hergiz ta'ām
İrişüb gördi yine bir hoş maķam

Tatlu şular hoş revān olmuş aķar
Bulkıya ol araya varup baķar

2040 Görür ağaķlar yimiş[ler] toptolu
Ekşiden vü tatludan olmuş şulu

70a

Bulkıya andan duruben yiridi
Hakķ te'ālāya şükürler diridi

**Reften-i Bulkıya vü dīden-i Cebrā'īl ü
Mikā'īl ü İsrāfīl Aleyhi's-selām rā**

Gidüp andan Bulkıya gine görür
Bir yaşıł deryā ki öñünde turur

Ayağına ol şudan dūrter sūrür
Deñizüñ üstinde bir kaç gün yürür

Ol deñiz yüzinde giderken revān
Çıķa geldi karşıdan bir hoş cevān

2045 Şu yüzinde şöyle gelür ki katı
Kim aña irmez segir[dür]señ atı

Bulkıya karşı varub şordı aña
Ne kişisün kaçça ‘azmüñ di baña

Aydur iñen key be-cîd vardur işüm
Var-durur ardumca gelür yoldaşum

Aña şorasın haber vire saña
İş nedür aydıvire öñdeñden şoña

Bunı diyüb durmadın oldı revân
Ol gidicek gine irdi bir cevân

2050 Key katı mañbüb yüzü beñzer aya
Aña dañı karşı durdı Bulkıya

Key be-cid dutup gelürdi ol yolu
Yürimekte yolda qoridi yili

Bulkıya şordı aña da iy yigit
Ne işedür ‘azmiñüz baña ayıt

Aydur iñen katı nâzikedür[bu] iş
Baña vardur bir dañı yoldaş [u] iş

Uş gelür aña şorasın ol diye
Her ne kim var[dur] murâduñ ol diye

70b 2055 Böyle diyüp ol dañı oldı revân
Bu kezin ol didügi geldi revân

Güneşe beñzer yüzü şu‘le virtir
Bulkıya dañı yolın alup durur

Şu yüzinde yıldırım bigi gelür
Bulkıya karşı varup yolın alur

Tañrı haqqı diyüben andı virür
İşidicek andı ol dañı turur

Yaradan Allah haqqı-y-çün bu sözi
Aydıvirgil bileyin ben de sizi

2060 Ne kişilersiz nedürür kayduñuz
Kanda gidersiz baña da ayduñuz

Aydur iy kişi neye virtürsin and
Anduñ oldu yolumuza kondı bend

Bulkıya aydur n'idem durmazidüñ
Hem işüñüzden haber virmezidüñ

İmdi durduñ uş nedür virgil haber
Şöyle gidersin deñize şanki ber

Ol yigit aydur diyeyin bil kimüz
Gördüñ [ola] önce gider ikimüz

2065 Bilgil İsrafil-durur ilk gördüğün
Hem Mikā'ıldür ikinci şorduğun

Ben dağı Cebra'ilem[hod] aña ha
Şark ilinde kopdı bir ner ejdehā

Emr kıldı Hāk bize götürmege
Ol aradan tamuya getürmege

Yıkuben ol illeri kıldı harāb
Yürüdügi yirleri itdi türāb

Ol ilün halkı tağılub kaşdılar
Ağlaşuben Tañrıya baş aşdılar

71a 2070 Çok du'ā eylediler oldu revā
Derdine Hāk bunlaruñ kıldı devā

Varuruz ol ejdehāyı alavuz
Getürüp tamu dibine şalavuz

Bulkıya aydur üçüñüz de bile
Ya'ni şöyle mi büyükdür ol belā

Birtüñüz yitmez imidi ki varasız
Ejdehāyı ol aradan ırasız

Didi üç yılluğdur anuñ uzunı
Var buña göre kıyās it özüñi

2075 Bulkıya nāmūs-ı ekberden şorar
 Tamuda bundan ulu olur mı mār

Cebra'il aydur ne şorarsın delü
 Tamuda vardur yılanlar key ulu

Anlaruñ burnı delüginden gire
 Yürüyüp boğazına degin ire

Nice biñ bu didüğüm gibi yılan
 Var-durur her bir deresinde olan

Vaşfa şıgımaz tamunuñ yılanları
 Uş bu resme bilgil imdi anları

2080 Cebra'il uşbu haberleri virür
 Ol araçukdan heman yola girür

Bulkıya dağı selām idüp aña
 'Azın kıldı ol da gitdi bir yaña

Hayli müddet yürüdi ol çok delīm
 Bir adaya çıkdı bir gün ol [selim]

Reften-i Bulkıya vü residen-i dü meşhed u diden-i yek-cevān

Karşu[ya] bakub iki nesne görür
 Bulkıya sürüp aña yakın varur

71b Gördi iki meşhedimiş Bulkıya
 Katlarında bir yigit beñzer aya

2085 Bulkıya irüp aña virdi selām
 Ol dağı alup selām itdi kıyām

Bulkıya aydur yigit ne kişisin
 Niredensin kankı halkuñ cinsisin

Bu iki meşhed kimündür söylegil
 Hem işüñ aduñ ne ma'lüm eylegil

Vir haber hālūñ ne-dürtir bilelüm
 Hālümüzi biz dağı arz kılalum

Söylegil imdi [nesin] işidelüm
Seni daḥı bilüp andan gidelüm

2090 Ol yigit aydur benüm kıışsam uzun
Kıışkı birin aydayın iñen füzün

Başuma gelen sözi ger söyleyem
Diñlemekden seni ‘aciz eyleyem

Bulḳıya aydur ‘aceb benden dırāz
Ser-güzeştüñ ola mı iñen dırāz

Ol yigit aydur ne hoş didüñ paşa
Kıışkanı otur ayıt başdan başa

Ben daḥı [hem] diyeyin diñleyesin
Ser-güzeşt kimüñ imiş añılayasın

2095 Bulḳıya aydur belâlar çok olur
Her kişi çekdücegini [uş] bilür

Di ayıt sen kıışkanı bir görelüm
Şoñra biz daḥı ḥaberler virelüm

Ol yigit başlayuben girdi söze
Ser-güzeştin aydayın diñle size

Şāh-mārāndur ḥikāyet eyleyen
Bu sözi Cāmasb öñinde söyleyen

Diñledi Cāmasb buña dek sözleri
Ağlamakdan kaña döñdi gözleri

2100 Aydur iy Şāhum benüm daḥı ‘aceb
Yok mıdur bu derdüme hiçbir sebep

Bu aracukdan çıkuben gitmege
Varuben cinsüm katına yetmege

Aydur iy Cāmasb bu söz hiç olmaya
Olmasına kimse rāzı olmaya

Yok-durur derdüñe dermān olmağa
Hiç rāzı degülem ben ölmege

İşidüb bu sözi Cāmasb kodı baş
Ağlayub yir üstine çok dökdi yaş

2105 Gözi yaşından sil oldı yir yüzi
Hep göyündi ol yılanlaruñ özi

Yirlerinden her biri hîz itdiler
Yüzleriyle yir yüzün iz itdiler

Yüz yire urup bular her birisi
Yalvarup didi uşağı irisi

Şehā bu Cāmasbı āzād eylegil
‘Adldür dāim işüñ dād eylegil

Şāh-mārān aydur uşbu cānuma
Kaşd kılsuz girübeni kanuma

2110 Bu çıkup girse gerek ılu şuya
Ādem oğlıdur gerek ‘ahdi şıya

Bu varup hāmmāma iltüp giriser
Şāhuñuz ol dem hemān cān viriser

Bunlar aydur şāhā varup girmesün
‘Ahd idelüm ol yöreye varmasun

İşidüb bu sözi Cāmasb kodı baş
Didi bu söze hezārān biñ sabaş

72b İtmeyem ben bu işi Tañrı haqı
Varmayam hāmmām yolana ben dağı

2115 Yirler ü gökler haqı-çün itmeyem
Dağı hāmmām yolına ben gitmeyem

Gelmeye bu iş bilüñ benden dağı
Şuhf-u Tivrāt u Zebūr İncil haqı

Ol kadar and içdi Cāmasb yalvarup
Ol yılanlar hep bile örü turup

Her birisi and içüp ağlaridi
Şāh-mārān yüregün tağlaridi

‘Ahd ü peymân eyledi şart itdi çok
Kalmadı and içmedügi nesne yok

2120 Şol kadar yalvardı ol yüz[in] urup
Şāh-mārān göñlini aldı irüp

Şāh-mārān aydur iy Cāmasb n’idem
Tañrıdan taqdîr irişdise gidem

Böyle-y-idi ola Tañrı taqdîri
Anuñ içiln ol seni şaldı beri

Hoş ola gönderelüm var işüñe
Tañrı hayrın yazmış ola başuñıa

N’idelüm va‘de yiterse ölevüz
Yā cihānda nite bākî kalavuz

2125 İlla zinhār şaklağıl peymānuñı
‘Ahdı şıyub yıkmağıl ĩmānuñı

Er degüldür her kim ol ‘ahdi şıya
İmdi zinhār girmegil ılı şuya

Bu sözi Cāmasb işidüb oldu şād
Didi şaha er degül ol bed-nihād

‘Ahd kılup dağı ol ‘ahdi şıya
Nite anuñ dünyede karnı toya

73a Toymasun [u] yitmesün ül[ol]masun
Sen didüğüñ ben kıldan gelmesün

2130 Ben du‘ā kılam size leyl [ül] nehār
Ta tağıılınca dek bu şadā-yı cihār

Şāh-mārān aydur iy Cāmasb bizi
Kor gider misin düketmedin sözi

Bulkıya çıkub evine varmadı
Ol yigit aña haberler virmedi

Anları işitmedin gider misin
Şolbeti bu demde terk ider misin

Döndi Cāmasb didi Şaha gitmezin
Şāhı koyub şöḥbeti terk itmezin

2135 Kışşai [daḥı] tamām çün şāh ide
Kuluñuz destūr alup andan gide

Böyle diyüben yire kodı alın
Didi başlañ evvel ol yigit ḥalın

Bulқыya sözini bunda қoyasız
Şoñira nice olduғını diyesiz

Anı andan evine indüresiz
İş tamām ola beni gönderesiz

Şoḥbeti āḥır iderüz ve's-selām
Bu arada ḥatm ola hem bu kelām

2140 Şāh-mārān daḥı [ḥoş] olsun didi
Bulқыya bu arada қalsun didi

Ol yigidüñ başlayalum kışşasın
Kışmet[in] қassam ne kılmış ḥişşesin

Āgāz kerdēn-i Şāh-mārān ü Dāstān-ı Cihān-şāh

İmdi diñleñ bir 'acāyib iş daḥı
Key ġarīb u ṭurfa-ter bir ṭuş daḥı

73b Uşbu düşden daḥı [söz] söyleyelüm
Bir iki ma'nī beyān eyleyelüm

Nāzm idelüm gine bir dürr-i semīn
Açalum söz dürcine diñleñ hemīn

2145 Bir seḥer kim mu'tedil olmuş hevā
Sebze-y-idi kūh u deşt ü her ova

Merğ-zār olmuşidi atlas bisāt
Varidi her bir çiçekde bir neşāt

Dür saçılmışdı cihāna jāleden
Sebze la'l olmuşdı berg-i lāleden

Nilüfer altun gibi süsen benefş
Her çiçek baş kaldurup dikmiş dıraşş

Tag benefşeler olup tāvūsī-reng
Bahçede gül bülbüle çaldurdu çeng

2150 Şu kenārın hoş bezemiş erguvān
Her şular çağ çağ akar olmuş revān

Her seher kuşlar okurdu dāstān
Gulğul ü bülbül tolıdı gül-sitān

Her nebāt u her şecer nev-hīz idi
Sözleri düzmekde gönltüm tizidi

Söze bakdukça hatır[ı] cuşıdı
Sözüme her bir çiçek şan güşıdı

Goncādan görindüğince reng-i gül
Bülbül-i dil çalarıdı çeng-i gül

2155 Nağmeler kıparıdı Dāvūd bil
Sih̄r okumağ isteridi cān [u] dil

Kopduğınca can u dilden sāzlar
Söz kuşu ururıdı pervāzlar

Rūh-ı kıdsi oluben bu cism-i ney
Öteridi nağme-i ‘uşşāğda key

74a Cismüñ elinden ne gelür neylesün
Odı toprakda bu yıl ne söylesün

Bil bu çengi depreden ayruğ eli
Kendüden ötmez anuñ her bir kılı

2160 Issı olmayınca ālāt işlemez
Çengi çalmayınca öte başlamaz

Issıdur sāzuñ çalan bil sāzını
Hem firūdeş ötdüren āvāzını

İmdi işit ne direm dutğıl kulak
Her söze ma’den gönül[dür] dil ulak

Ben degülem [uşbu] sâzı ötdüren
Issıdur sâzuñ bu dilin ötdüren

Söz deñizinde gine dürler şaçup
Çıkarayın uş şadef ağzın açup

2165 Göñlümüñ bahrı taşup çün mevc urur
Feyzi anuñ dâimâ dürler-dürür

Hikāyet kerdē-i Cihān-şāh hāl-i ḥod rā bā Bulḡıya

Başlayalum imdi olmazise ‘ayb
Cān [u] dilden ötdürelüm uş kü‘ayb

Bir laṭīf u cān-fezā vü dil-sitān
Key ḡarīb u key ‘acīb u dāstān

‘Āşıkāne hoş düzeyin beytleri
Ezeyin şehd ü şeker şerbetleri

İçicek ‘āşıklarḡ mest eylesün
Ol şafādan ṭūṭi bigi söylesün

2170 Añçak dost adını dil hoş ider
Mest oluban benlük içinden gider

İkilük kalmaz bulur çün ittiḥād
Yıkmaz anuñ olsa bu kevn-ü fesād

74b Dosta karşı dile imdi ol öte
Ḥāl nice fūrḡat elinden nite

Uşbuñā temşīl işit iy mu‘teber
Bulḡıyaya ol yigit söyler ḡaber

Aydur imdi gel bertü otur i cān
Hem nedür aduñ bañā eyle ‘ıyān

2175 Bulḡıya aydur adumdur Bulḡıya
Bencileyin cāna başa kim kıya

Çok ser-encām gördi bu başum benüm
Yalıñuzca yoğidi işüm benüm

Bulkıyanuñ adını bildi yigit
Ne diyiser imdi diñle key işit

Aydur iy cān Bulkıya yār-ı ‘azīz
Fūrkat iderseñ ma‘ni kılma temīz

Aydayım, aḥvālını bu başumuñ
Niçe geçdi her günü bu hāşimüñ

2180 Diyeyin hep kışşamı bir bir sana
Rūzgārūm gör ki ne kıldı baña

Kābilistānda atam bil şāhidi
Tañrı kōrkusından ol āgāhidi

Hükmi altında-y-idi Kābil ili
Herneye kim şunsa irerdi eli

Şāh idi [hem] zavul u Kūhistāna
Hem daḥı Laqistana Qıhıstāna

Düzmişidi şahlık erkānın dürtüst
Görmedi kimse anı işinde süst

2185 Varidi otuz vezīri tēc-dār
Her biri ‘āķilleri hem ‘ilmi var

Her kaçan kim cem‘ olurdı leşkeri
Geliridi üçyüz otuz bin eri

75a Varidi yetmiş cihān-gir pehlevān
Virmezidi yüz ere biri emān

Üçyüz [ulu] ulu şehri varidi
Begleri hep atasıyla yāridi

Haznesinüñ mālınıñ ḥod ḥaddi yok
Üçyüz ev tolu-y-idi hem daḥı çok

2190 İlla yoğimiş anuñ oğlu kıızı
Bir gün ol fikr eylemiş uş bu sözi

Uşbu benüm ger bir oğlum olmaya
Ben ölinçek ol yirümde qalmaya

Tācı tahtı mālı ayruķ alısar
Mülküm ilüm düşmene hem qalısar

İy dirġā hıçımış benüm işüm
Geçdi ‘ömrüm uş qurı qaldı başum

İş bu fikri kendü-y-ile eylemiş
Gelüben cümle vezîre söylemiş

2195 Baña çäre ya meded olmaya mı
Uşbu benden bir oġul gelmeye mi

Çün vezirler bu sözi diñlediler
Atamuñ maķşūdın[ı] añladılar

Didiler şaha kitābda görelüm
Uşbu işüñ ġavrına biz irelüm

Nola kim aña devā kılmadılar
Ancia ölümdür meded bulmadılar

Bil ölümnden ayruġa vardur devā
Ne ki maķşūd varise olur revā

2200 Yiri ġöġi ‘ilmile arayalum
Arpa arpa kıl-be-kıl tarayalum

Görelüm ol gevheri kıandan gelür
Kankı ma’denden bitüp hāřıl olur

75b Uşbu sözleri diyüben ġitdiler
Varuben ‘ilm içre teftiş itdiler

Pes suturlab urıben řālî‘ dutub
Buldılar maķşūdını řāhuñ yitüb

Ger Ĥorāsan řāhınuñ kıızın ala
Maķşudı[nı] řāh gerek andan bula

2205 Gelübeni[n] muştırlarlar ol şaha
Kaykuyı kıo vir bu söze çok bahā

Sen Ĥorāsan řāhınuñ al kıızını
Ne dilerse vir kıabül it sözini

Çün ƙatuña gele ol şāhib-cemāl
Tañrı andan viriser bir ħub ‘ıyāl

Uşbu sözi şāh-ı Kābil işidür
Şāz olup güler rişini işüdü

Muştuluk bu söze çün şāh buyurur
Mālile ƙamu vezīri toyurur

2210 Aydur imdi tiz yarağ eyleñ duruñ
Tā Ĥorāsan şāhına degin sürtüñ

Nāme daħı yazayın tiz irişüñ
Bularuñ aluñ ƙızını dürişüñ

Didi tiz yaz Behrevar şāha selām
Diñ [ki] şāhumuz ƙapuñadur ġulām

Pādişāha ħālümüz çün ‘arz ola
Pes kerem Şāhuñ ne dilerse ƙıla

Ger revā görürse kim bu tāk [u] taħt
Düşmene ƙala [bozula] bunca raħt

2215 Bu ‘ināyetsenden olmazsa başa
Hiç meded yok daħı bu ƙurı başa

Mazlemeden şāh özin āzād ide
N’ola ben yanmış ƙulını şād ide

76a Nam-zād ide baña şāh bānuyı
Fikr ide hem āħır endiş şanuyı

Göre lāyık beni mahrūm ƙılmağa
İl vilāyet düşmanumuñ olmağa

Ne ki ƙulluğ buyurursa durmuşam
Şāh dergāhuña [ben] yüz urmuşam

2220 Uşbu resme çünki mektüb oldı tem
Dürdiler şāh aluben urdı ħatem

Pes buyurdı kim yigirmi biş vezīr
Bunlaruñla hem bile biş biñ emir

Tiz yaraqlanuñ Ĥorāsāna varuñ
Behrevār şāhuñ öñinde yüz uruñ

Hem bitümi hem selāmumı virüñ
Kul gibi el bağlayub karşı duruñ

Armağan içün gine şāh buyurur
İkiyüz kolçaq altunı givürür

2225 Yüzleri bedr-i münir kaşı hilāl
Zülfi çü dendānce biñ müşki dal

İki yüz dağı Hıṭaya kızları
Kargu dalı boyları ay yüzleri

Der-cihāndur gül çiçekdür dānedür
Şanasın kim her biri dūr-dānedür

İkiyüz altun eyerli tāzī at
Her biri şan kim urunıdur kanat

İki yüz tahta bil Çinī bezleri
Bakıçaq kamaştırırdı gözleri

2230 Müşki ‘anber ü ‘abir [ü] hem-‘ayār
On yidi qatur [dağı] getürdi yār

Küllü cismi uşbu resme virdidi
Bu gidenlerüñ yarağın gördidi

76b Ol gidenlerüñ ulusı ‘Accācidi
Sözi şāhlar başına hem tācidi

Beglerüñ ulusı-y-idi ‘Aynı-zer
Sām anı görürse cānından bizer

Er lük aña Tañrıdan bir baḥşidi
Heybeti Rustem şan atı Raḥşidi

2235 Aluben kamuyı yola girdiler
Tā Horasan mülkine dek sürdiler

Merve şehrinde olurdu Behre-ver
Bir kişi gelüp şāha virdi haber

Didi ey şāhum yarağūñuz kılūñ
Kābilistān begleri gelür bilūñ

Şāh Taymusdan gelen ‘Accacdur
Saltanat kārında ol Haccācdur

Hem biledür pehlevānı ‘Ayni-zer
Ceng işinde biñ eri bir kez düzer

2240 Kaytaķunu Taķmiyal oğlı bile
Ne işe geldüklerini kim bile

Behre-vār şāh işidüb tiz bindürtür
Beglerini kamu karşıu göndürtür

Varuben göttürdüler indirdiler
Hoş oda virübeni kondurdılar

Ol gice konuklayub toyladılar
Dürlü ‘izzetler delim eylediler

Yiyüb içüb her birisi yatdılar
Çün şabāh oldu işit kim n’itdiler

2255 Behre-vār şāh tahta geçüb oturur
Kişi şalub elçileri getürtür

Girüben şāh katına baş urdılar
Kul bigi el bağlayuben durdılar

77a Behre-vār şordı şehi hep begleri
Ne ki varısa erenler yigleri

Çamusından hap selām eylediler
Yüz yire qorlar diyü söylediler

Şāh buyurdu kürsiler getürdiler
Oturuñ didi bular oturdılar

2260 Hazır olmışdı ta‘ām yitürdiler
Kızıl altun siniler getürdiler

Tepsiler Çinī çanaklar Kāşıdı
Toptolu aşidi kullar taşıdı

Zerdeler üsti bezenmiş zülbiye
Getürürler begleri çün kim yiye

Dâne zerde köfteler çok yağdı
Çanaqlar kalya tolu buğdaydı

Söklenür ördek kaş söklemeşi
Key semiz koyun etinüñ şalması

2265 Kuzular biryan [u] tarhun [u] piyâz
Yi öñilne geliçek eyleme nâz

Keklik ü ördek gögerçin etleri
Geldiler çok yimege niyyetleri

Şofralar döşendi yayıldı şımat
İçi tolu gülçiler hem beksimet

Geldi maşmurları çün sirkeli baş
Nâr rengi turşular her ne ki aş

Geldi turşular kamudan ekşiden
Kodı yir yir anları hep başş iden

2270 Şofiler yimesiyçün bal helvası
Sükkeri pâlûze bile çulbanı

Kavun u üzüm hıyar karpuzile
Şişeler şerbet dolu qar buzile

77b Elma vü amrüd enâr u kayısı
Yaş yimişüñ ne ki vardur iyisi

Geldi döküldi yimege dürlü hon
Her çanaqda bir kişiye degdi on

Yidiler toynca hem göttirdiler
Şükr ü hamd idüb Haqq'a oturdılar

2275 Kıldılar şâha du'â çavuşları
Göttürüldi bitdi bu hon işleri

Kurdılar meclis süçi gettirdiler
Şohbet idüp içmege oturdılar

İlçilik resmin tamām eylediler
İlçiler turugelüp söylediler

Yir öpüp mektüb şundılar şāha
Didiler Taymus sözi budur ahā

Aluben virdi vezīrūñ eline
Okuyup mefhūmları hep biline

2280 Okudı şāhuñ vezīri bildiler
Didiler kim şāh bulardan kız diler

Behre-vār öpüp bitı başa kodı
Ne kim ol buyurdise olsun didi

İllere çep-çevre ādem şaldılar
Dügine okudılar cem' oldılar

Yidi güne [dek] düğün eylediler
Kābīn için ulular söylediler

Qıydılar kābin işi bitürdiler
Durmadılar düni güne katdılar

2285 Kābile çün kim yakınçak geldiler
Şāh katına muştıçılar şaldılar

Gelübeni muştıladı çün beşir
Ata bindi şāh ile cümle emir

78a Şehri tonaduben qarşu geldiler
Gelini görüp kamu şād oldılar

Şaçular şaça şaça getürdiler
Tā sarāyuñ öñine yitürdiler

İndi atdan çün saraya girdi şāh
Sevinürdi devlete hem bahta şah

2290 Ahşam olınca o gün ıyş itdiler
Şāhı girdege qoyuben gitdiler

Yingeler qarşu gelüp şāhuñ elin
[Alubanı] virdiler dutdı gelin

El virişdürtüp kaması gitdiler
Dimezem sen bil ikisi n'itdiler

Çünkü elmās ol 'aķıķe tuş olur
İkisinin daķı vaķtı hoş olur

Çün şadef nisan şuyını aldı
Ol gice dürre hamile oldu

2295 Geçdi bunun üzre bir müddet zaman
Çün tokuz ay va'de yetişdi hemān

Geldi bir oğlan vücūda cism-i dūr
Muştıladılar şāha kim resmidūr

Muştılayana virüben toyurur
Bindüğün ü giydüğün hep giyürür

Muştıluķ begler daķı çok virdiler
Başlayup düğün yarağın gördiler

Yidi gün [dün gün] düğün eylediler
Kābil iķlīmini hep toyladılar

2300 Şāh buyurdu oğlanı gettirdiler
Alubanı meclise gettirdiler

Şundılar 'Accāc vezīrūn eline
Didiler ad vir buña kim biline

78b Aluben 'Accāc baķdı yüzine
Taḥsin itdi ol ayuñ yıldızına

Gözlerinden öpdü Ḥaķķı kıldı yād
Didi kim olsun Cihān-şāh buña ad

Şunıvirdi atasınuñ eline
Bir güher bağladı bile kōlına

2305 Aluben şāh eline kıldı nazar
Şanki dünya bunun oldu ser-be-ser

Şāh buyurdu řālī'ini gördiler
Ehl-i ḥikmet çün suturlāb urdılar

Didiler kim başına çok iş gele
‘Âkıbet şofıra murādını bula

Her kaçan on altı yaşına ire
Kimse görmedük ‘aceb nesne göre

Gurbete düşüp delīm göre cefā
Key katı zahmet çeküp bula vefā

2310 Hüküm kıla cinne inse bu emir
Görneni de didük işte bir bir

Şāh işidüb bu sözi key gam yidi
Ne kim Allahdan gelürse hoş didi

Buldılar oğlan için bir hoş taya
Aşlı arı pāk yüzi beñzer aya

Dayeye ısmarladı şāh oğlını
Beslemeye başladı dün ü günü

Şāh yiyüp içüp kılar her gün şikār
Şohbet u zevk u şafā bu resme kār

2315 Gelüben her gün Cihān-şāhı görür
Öpübeni yüzine yüzün sürür

Tahtına binüp gine hoş oturur
‘Adl idüben halka zulmı götürür

79a Uşbu resme geçdi biş yıl i paşa
Büyüyüp irdi Cihān-şāh [biş] yaşa

Şāh kızıl altun buyurdu kürsi bir
Düzdürüben kodılar piş-i serir

Hem Cihān-şāhı varup getürdiler
Kamu begler derilüp oturdılar

2320 Şāh buyurdu kürsiye bindürdiler
Yönini şāhdan yaña döndürdiler

Oğlını şāh kürsi üzre çün görür
Şükr idüb Allaha yüzün urur

Aydur iy Settār [u] hāfız Pādişāh
Sen bağışla bunu baña yā ilah

Şaklağıl kamu belādan sen bunu
Yağmağıl anuñ odına sen beni

Saňa işmarladum iy Hannān ben
Anuñ ile şāzī dutğıl beni sen

2325 Çok münācāt idüp aydur [iy] Halīm
Ben ne diyem bilmeyesin iy ‘Alīm

Saňa dutmuşam ümīzüm yā Ehad
Senden olur kamu dertlüye meded

Nāzil olsa her kazā vü her belā
Def‘i anuñ senüñ elüñden gele

Bu Cihān-şāhumı Şāhum bekle sen
Her kazādan her belādan şakla sen

Böyle diyüp pādişāh kaldırdı baş
Kırı yire gözlerinden dökdi yaş

2330 Tiz buyurdi kim hazine açdılar
Oğlunuñ üstine altun şaçdılar

Şaldı ādem okıdı dervişleri
Geliceñüz dökdi dürlü aşları

79b Hem yitimleri vü tul ‘avretleri
Okıdı geldi ne kim şehrde varı

Kamusın konuklayuben toyladı
Akça vü altun taşadduk eyledi

El götürüben du‘ālar kıldılar
Pādişāhuñ maqşudını bildiler

2335 Didiler Hāk oğluñı bağışlasun
Düşmenüñ yüregine tağ işlesün

Hāk delīm yıllarla ‘ömr virsün aña
Hoş murād ile göründürsün saña

Böyle diyüb kamusı tağıldılar
Şāh Taymus oğlu-y-ile kaldılar

Oğlunuñ elin alup eve gelür
Ana ata anuñ ile şāz olur

**Meşveret kerd-en-i Şāh Taymus
bā hatun dāden-i Cihān-şāh rā**

Döndi şāh hatuna aydur iy nigār
Şādık [u] dost [u] muvāfık toğrı yār

2340 Bu Cihān-şāhı hocaya virelüm
‘İlm okusun ol murāda irelüm

Hatun aydur şāh-ı men hoş didüñüz
Ne ki gönüñüz dilerse idüñüz

Varidi şehir içre bir pīr-i ‘azīz
Hoş mu‘allim fāzıl u ehl-i temīz

Şaldılar hādīm okuyup geldi pīr
Çünki şāhı gördi ol şeyh-i kebīr

Yüz yire urup du‘ālar eyledi
Şāh pīri yanına alup söyledi

2345 Didi oğlancuğımı okut iy ‘azīz
Ne ki hizmet var kılalum anı biz

80a Dir mu‘allim başum üzre şāhumuz
Ger ‘ināyet kıla ol Allahumuz

Oğudam şöyle ki ol ‘ilmi bile
Dürlü dürlü gösterem hatlar bile

Şāh şatun almışidi kırk bir gulām
Oğlu-yile kırk iki oldı tamām

Kırk birin de oğluna bağışladı
Şeşilüp gönlindeki bağ işledi

2350 Anları dağı bile oğlu-y-ile
Virdi kim ‘ilm okıyū hāşıl kıla

Şāh buyurđı kim sarayda olalar
Oķuyup buñlara ta'lim kılalar

Çün mu'allim başladı öğretmege
Gice gündüz hoş ta'lim itinege

Uşbu işde yidi yıl eglendiler
Oķumaķ yazmaķ bular öğrendiler

İlm ü erkān u edeb hattı tamām
Bunlara öğretdi ol pīr-i imām

2355 Görđi sulţān kim Cihān-şāh oķıdı
Şaldı ādem beglerini oķıdı

Cem' olup geldi emir [ü] hem vezīr
Şāh oķıtdı geldi ol ũstād-ı pīr

Altun [u] mal aķça hıl'at buyurur
Pīr-i şāhı ũab deyince ũoyurur

Döndi aydur beglere şāh kim beni
Severise hoş görsünler bunu

Kim[i] aķ hıl'at kimi virdi kuşak
Ne kadar beg varidi iri uşak

2360 Bu yaña hatun kığırup ũoyladı
Hocaya çok dürlü baķşış eyledi

80b Çün Cihān-şāh irdi on bir yaşına
Atası bir tād urdı başına

Ata bindürüp alup gitdi ava
Gündüzün ava gice gelür eve

Uşbu resme irdi onbiş yaşına
Oldı kamu beglerle āşinā

**Cem' kerdēn-i Şāh ũaymus emirān-ı
hod rā vü şarāb dāden-i Cihān-şāh rā**

Atası cem' eyledi bir gün ili
Dirilüp geldi kamu kiçi ulu

2365 Meclis idüb kâmusını toyladı
Oğlına süçi[yi] teklif eyledi

Çün Cihân-şâh ata elinden ayak
Aluben hoş baş kodı öpdî ayak

Ayağı içdi didi ‘İşkunuza
Didiler şîhha vü nûş olsun size

Çün Cihân-şâh ol ayağı nûş ider
Küllî gönîlinden kâmu kayğu gider

Çengiler kâmu gelüp oturdılar
Yüzlerinden perdeyi götürdiler

2370 Hem hüseynide okundu bu gazel
Hub avâzidi okuyan hem güzêl

Şîr h'rânden-i çengiyân der-meclis Şâh Taymus râ

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

*Şîkr [ü] minnet bu deme [kim] rûzgârûm hoş-durur
Karşuda durur nigârûm kâr u bârûm hoş-durur*

*Meclisümüz hoş müzeyyen sâkiyâ şungıl şarâb
Mest olalum karşısına çünki yârûm hoş-durur*

*Bu müşerref 'id-i nev-rûz günümüzün kadri yok
Şohbet-i yâr ile kılduğ bu bazârûm hoş-durur*

81a *Devr elinden şâz u hurrem şâkirem ben bil bu dem
İhtiyârûm ne şorarsın ihtiyârûm hoş-durur*

2375 *Hindîler Çîn [ü] Hotenden Rûma geldi jengile
Gelüben yağmacı Türkî dir Tatarum hoş-durur*

*Bu gün ol gündür gönüller şaydına cânlar fidâ
Avlayuben hoş dutavuz kim şikârûm hoş-durur*

*Hoş görelüm uşbu devri 'aksine devr itmedin
Yi yidür hiç şaklama sen dime varum hoş-durur*

Her birisi uşbu resme şî'ri çok
Okıdılar kim ne diyem vaşfı yok

Ḥüb muğannî hoş şarāb-ı cān-fezā
Germ-i şohbet başladı başlar kıza

2380 Şāh o meclisde içüben mest olur
Turuben hem oğlunuñ elin alur

Tahta bindürüp bağışlar tahtını
Ne ki var hep pādīşāhluk rahtını

Oğlına virür çağırur kim bilüñ
Şāhuñuz budur buña hızmanet kılüñ

Tiz buyurdi kim getürdi haznedar
Kıymeti tonlar dikilmiş ne ki var

Beglerin ucdan dutup hıl'atladı
Şanmağıl kim birisini atladı

2385 Dağı dir kim durmuşam şükrāneye
Malum u mülküm anuñdur ya neye

Hep du'ā kılup kamu baş urdılar
Şāha [vü] oğlına alkış virdiler

Didiler kim Hāḡ bağışlasın saña
Şāhlugile oğluñı öñden soña

Biz kuluz saña vü oğluña şehā
Şatun almışuz virilmişüz bahā

81b Tā ölince kulluğumuz bilelüm
Ne ki sen dirsın biz anı kılalum

2390 Böyle diyüp toluları içdiler
Hem Cihān-şāha saçular saçdılar

Pādīşāhluk kutlu olsun didiler
Kamusı hep yir öptüp baş kodılar

Uşbu resme yidi gün ıyş itdiler
Ba'dezān ava şikāra gitdiler

Şāh Cihān-şāh Kābil-i tahtı bintip
Zevk [u] şohbet av şikār idüp konup

‘Ömri çün irer onaltı yaşına
Diñle bir gör kim ne gelür başına

**Bā-şikār-reften-i Cihān-şāh ü yāften-i yek
āhū vū reften be-deryā-yı ü rā**

2395 Ata binüp bir gün ol çıkdı ava
Başladılar yürüyüp avlar kova

Av içinde bir giyik çıkdı kaçır
Şanasın kim kanadı vardur uçar

Atlar itler yitmedi hiç tazılar
Aşdı tağlar [u] beleñler yazular

Çün Cihān-şāh kaçdığın anuñ görür
At sürüben ardına anuñ girür

Kulları dañı bile boşandılar
Kova kova her biri üşendiler

2400 Şāh kovup birkaç belekler aşırur
İledüp anı deñize düşürür

Yidi kıl ardınca bile geldiler
Şāhı deryānun katında buldılar

Gördiler kim qarşuda var bir ada
Didiler kim geyik aña degin gide

82a Şāh buyurdi buldılar [hem] bir gemi
Altı bile gemicidür [bir] gemi

Şāh bile kullar gemiye girdiler
Geyigüñ ardınca be-cid sürdiler

2405 Yir yirin begler de irüp geldiler
Baħr ü sālilde [çü] hep cem‘ oldılar

Gördiler bir kıl dutubdur atları
Şolışuben çevre yatur itleri

Katı geldi beglere şāhuñ işi
Didiler oğlanluğ itdi bu işi

Bu yaña şāh dahı gemiyi sürer
Adaya yakın irince göz ırar

Geyigi bulup gemiye koydılar
Şāh adaya çıkdı biraz gördiler

2410 Gine geldi gemiye gönüldiler
Deñizüñ orta yirine geldiler

Ol adadan bu kenāra [dek] deñiz
On milidi şöyle bilün anı siz

Ortasına geliçek tolandı gün
Nūrı başup zulmet itdi ser-nigün

Çıkdı bir yıl [çok] hışım-nāk karşıdan
Gemiye götürdi şandılar şudan

Aluben şöyle katı gitmişidi
Bilmediler n'eyleyüben n'itmişidi

2415 Yidi gün şöyle hışım-nāk esdi yıl
Deñizüñ üstinde gemi hem-çü seyl

Gitdi içinde 'aķıl bī-hod olup
Deñizüñ heybetleri 'aķluñ alup

Bu yaña geldük işit begler n'ider
Ah gemi gitdi diyüp feryād ider

82b Şāh Taymus'a tiz ādem şaldılar
Ana ata çünkü hāli bildiler

Ah idüp ata binüp tiz sürdiler
İRte olmadın adaya irdiler

2420 Karşu geldi kamu begler āh idüp
Şāh Taymus işidüp uşşı gidüp

Düşdi aından yire kıldı hurüş
Kamu begler ağlayuben kıldı cüş

Şu seperler 'aķlı gelür başına
Taña kalur oğlunuñ bu işine

Çevre yaña tiz adamlar şaldılar
Ne kadar kim gemi var[dur] buldılar

Hāzırıdi anda seksendört gemi
Her birine kodı bunca ādemi

2425 Didi kim oğlumı bulup getüre
Oğlum ile bile tahta otura

Ol daļı oğlum ola cānum ola
Ne ki maqşūdı varise hep bula

Pādişāhdan bu sözi işitdiler
Açuben yılkenleri tiz gitdiler

Her gemi deñiz yüzine tağılup
Her kişinüñ göñline bir tağ olup

Sürdiler qadırğaları yürüdi
Deñizlün yüzün gemiler bürüdi

2430 Didiler qanda varısar bulalum
Balıq olsa baħrı olup talalum

Deñizlün yüzü degül qarında-sa
Bulalum getürelüm her qanda-sa

İledüben şāhı sevindürelüm
Ağlamasun daļı avunduralum

Añmadılar Tañrıyı bu işde hiç
Diñle imdi nice olur işleri piç

İstediler yidi gün her bir yaña
Bulmayuben her biri batdı taña

2435 Girü dönüp kamu mağbūn geldiler
Şāhı qoduqları yirde buldılar

Pādişāh gördi alup gelmediler
Didi eyvāh oğlumı bulmadılar

Her birine qarşu varup şordılar
Bulmaduq diyü haberler virdiler

Qalmaqup řāhuñ ümĩzi kesilür
Yüzi üstine düşüben kösilür

Gitdi uşşı bir zamān ağlaşdılar
İkileyin yüzine şu şaçdılar

2440 O ki geldi baqdı ‘Accāc yüzine
Didi bir baq oqlumuñ yıldızına

Aldı ‘Accāc çün suturlābın ele
Baqdı kim ya‘ni Cihān-şāhı bile

Şaldı başın parmağını dişledi
Dir felek şāha ‘aceb iş işledi

Gitdi oqlın bir zamān girmez ele
Dürlü dürlü varıserdür çok ile

Bu ser-encāmuñ soñı hayr olısar
‘Ākıbet oqlın girü hoş geliser

2445 Şāh ayıtdı iy ‘aceb ne vaht gele
Döndi ‘Accāc aydur anı Hāq bile

Bir zamān varup sefer itse-gerek
Qatlanuñ Hāq işidür disün yürek

Çāresi bunuñ taħammüldür hemān
Gelir oqluñ uşbu söze ben zıman

Bu sözile ol şāhı avutdılar
Alup andan yine şehre gitdiler

Nāmeler yazdı her iqlīm şāhına
Uğramasın kimse oql āhına

2450 Uşbu resme nāmeler çok yazdılar
Ne ki şāh buyurdı anı düzdiler

Yavu kıldum oqlumı eyleñ meded
Derde düşdüm bĩ-hisāb ü bĩ-‘aded

Bu yaña geldük Cihān-şāh hāline
Nireye ilter gemi ahvāli ne

**Reften-i Cihān-şāh bā-keştib u resīden
be-cezire-i nīm-ten u rā**

Açğıl imdi sen gönül gözin yine
Bir teferrüc kıl baқа döne döne

Kār-gāhuñ işlerin key tañlağıl
Naķş-ı rengi nicesidür añağıl

2455 Bir dem içre nice biñ iş gösterür
Bir sa‘atde niçe cünbiş gösterür

Şad hezārān seyr itse bu ‘ali
Çarh fi‘line anuñ irmez eli

Ger Aristo yā ho Eflātūn ola
Lu‘bına anuñ [kılamazlar] hīle

Mat ider ol hoca-yı [hem] Zül-Celāl
Atın oynadub abanus ‘ācile

Nice irsün ‘aql anuñ işleri hāķ
Uykuda olan görür düşleri hāķ

2460 Her ki gāfil uyur ola tuş görür
Uyanuk olan anuñ düşün yorır

Uyuru uyanuğı Lu‘bet yazar
Oynadup bir bir alur uş azr azar

84a Kimesne bilmez bu hāli nicedür
Hā görünen uş bu gündüz gicedür

Kārigāhdur bārigāhdur kurulur
Oynadan hep içi Lu‘bet toludur

Gördüñ alı ol hayalbāz oyunu
Bir kılile nice oynadur anı

2465 Bir nefesde bunca hāķı oynadan
Toprağı suyile odı kaynatan

Bir nefesçükdēn dūtrür benven diyen
Zahmete hem cevre kıatlanup diyen

Bir nefesdür pādīşah yoksul hoca
Bir nefesdür oğlan u yigit koca

Bir nefesdür dünyayı dutdum diyen
Bir nefesdür bunca da'vā eyliyen

Bir nefesdür dürli buyruklar süren
Bir nefesdür bunca ğayretler gören

2470 Bir nefesdür bu kamu tak u revāk
Bir nefesdür bu taraf ben bu tāk

Bir nefesdür Tañrıya birdir diyen
Bir nefesdür aña isyan eyliyen

Bir nefesdür Tañrılık da'vā iden
Bir nefesdür söyleyen degil beden

Bir nefesdür hem nebi vü hem veli
Bir nefesdür uşlu olan hem deli

Bir nefesdür gör ki ne işler gelür
Bir nefesdür ne hikāyetler olur

2475 Bir nefes ötsün yine bülbül gele
Güle karşı hoş terennümler kıla

Şāh Cihān-şāhuñ sözini söylesün
Kanda varduğun hikāyet eylesün

84b

Çünkü aldı ol gemiyi yil sürüp
Hiç nişanın virmeye kimse görüp

Katı yilden hem deñizüñ heybeti
Aldı bunlarda bu 'aqlı tākātı

Düşüben yüzi koyun hep yatdılar
Bilmediler kankı yana gitdiler

2480 Diñdi ol yıl olıcağ sekzinci gün
Yatmış iken her birisi ser-nigün

Başların azın azın kaldırdılar
Birbiri yüzine bakup durdılar

Şāh-zāde dir yarenler nidelüm
 Kandayuz biz kankı yana gidelüm

Kamusı ah idüben ağlaşdılar
 Şahlarınuñ ayağına düşdiler

Didiler iy şāh n'idelüm n'oldı hāl
 Ne 'acep naqş itdi bize çerh-i şāl

2485 Ne ser-encāmdur gelen başumuza
 İy dirığa toymaduk yaşumuza

Yuqaru gök çevre yanumuz deñiz
 Yir görünmez neylemek gerekdi biz

Kamusı bir yaşlular hep nev-civān
 Görmemişler hiç bile ender-cihān

Çevre yana bakuben ağlaşdılar
 Gözlerinden deñize şu saçdılar

Ne 'aceb naqş itdi bize bu felek
 Bu işinden ne bigi bunuñ dilek

2490 Şāhuñ oğlu bu hali böyle görür
 Gemiye sürüñ diyüben yigürür

Didi bu tuş dutuben gitmek gerek
 Çäre nedür buña şabr itmek gerek

85a Tanışuben ittifak bir itdiler
 Bir tuş bunlar dutuben gitdiler

Anlar ol gice gemiyi stirdiler
 Tañlıcaq qarşuda bir tağ gördiler

Sürüben gelüp kenara çıkdılar
 Çıkdılar çıkmak revān od yaqdılar

2495 Ol giyigi gemiden getürdiler
 Bir şovuk şu katına otırdılar

Giyigüñ etin söğülme itdiler
 Yidiler dalı duruben gitdiler

Her biri ok yay alup ellerine
Şokdılar eteklerin billerine

Yürüyüben gezdiler ol âdayı
Gördiler kim ne yavuz var ne eyi

Ol adanunı çoğ idi ağaçları
Her biri yavlağ ulu yüksek iri

2500 Kestane fındık u fıstık çoğdı
Andan artık dağı yimiş yoğdı

Ol yemişlerden dirüben yidiler
Gezeriken bir dereye indiler

Şu aķar ol vadiden Ceyhun bigi
Bulanuķdur şöyle rengi hun bigi

Öte yanında bir âdem gördiler
Çağırup nesin diyuben şordılar

Ol da bunları görüp durdı bakar
Orta yirde bir ulu şudur aķar

2505 Çağırup bunlar aña söylediler
Kankı yirdir uşbu iklim didiler

Cıv cıv itdi kuş gibi ötüp olar
Bir ‘acâyip dildi turfe-ter

85b Bunlara karşı iki pâre olur
Bir ayağı üstine dik dik gelür

Her birisi bir yaña dönüp kaçır
Şanasın kim kanadı vardır uçar

Görüben bunlar anı tanıdılar
Gıtdığı yire bakup dinlediler

2510 Gördiler bunlar birazdan kanı yok
Çıkıldılar yarım kamu bütünü yok

Cümlesi nım-ten birer el ayak
Atı tonı yok kamusu hep yayak

Bir âdem olur ikisi bitişür
Gövdeleri yapışuben dutuşur

Yine ayrılup olur yarım adam
Yık çeşm ü yık dest ü yık kadem

Uşbu resme gelübeni irdiler
Karşudan bunlar bakuben gördiler

2515 Her biri bir taş aluben atdılar
Çıgrişuben katı gavğa itdiler

Atduğı taşlar giçer şudan beri
Toğunup katı yire teler yiri

Bu işi bunlar görüben kaçdılar
Nīm-tenler şuyı beri geçdiler

Yitüben dördin bunların dutdılar
Dördi kaçuben gemiye yitdiler

Gemiye sürüp deñize kaçdılar
İrüp anlarda deñize düşdiler

2520 Yitişüp iki yarı bir oldılar
Geminün ardınca yüzüp geldiler

Yitmediler gemiye gitdi ırak
İtdiler bunlar Cihān-şāha firak

86b Kulının dördini bunlar aldılar
Üç kulu pes kendüyle kaldılar

Reften-i Cihān-şāh bā keştī vü resīden-i cezīre-i Būzīnegān

Sürdi bunlar gemiye yilken açup
Nīm-tenler korkusından key kaçup

Gideriken ańsızın yil duridi
Karañulık dünyayı hep büridi

2525 Korku düşdi bunlara ağlaşdılar
Vehm alup yüzleri üzre düşdiler

Tahtaya berk yapışuben yatdılar
Bilmediler kankı yaña gitdiler

Mevc urup derya dibinden kaynadı
Her talaz bir tağ şanıduñ oynadı

Gitdi ondört gün bular şöyle iy lñn
Yağdı yağmur esdi yıl kopdı tufan

Onbişinci gün açıldı gördiler
Başlarını kaldıruben durdılar

2530 Gördiler qarşularında bir ada
Kal'ası var beñizer ol apak süde

Sürüben kal'adibine çıkdılar
Gemiyi dañi limana çekdiler

Gelüben gördi bular bu kal'ayı
Şöyle ıssız ne yavuz var ne eyi

Çini pulazdan dizilmiş kapısı
Cümle aq mermer 'acāyib yapısı

Kal'a içi tolu evler ıp ıssız
Ne canavar var[ıdı] ne ün ne söz

2535 Uçmazıdı kuş yügürmezdi kalan
Ne qarınca ne sıçan var ne yılan

86b Kal'a mermerden ol evler hep bilur
Görüben bunlar bunı hayran kalur

Orta yirde 'ācdan bir taht ulu
Çevre yaña kürsilerden toptolu

Yürüyüben oları hep açdılar
İçini görüp dañi tañlaşdılar

Kestane koz fındık u elma vü nar
Her yimişden evlerüñ içinde var

2540 Tab diyince aldılar götürdiler
Gemide kalanlara getürdiler

Ne ki gördiler bulara didiler
Ol yîmişlerden oturup yidiler

Ol kalanlar didi bizde varalum
Kal'ayı hep ol yapuyı görelüm

Hep gidelüm dördümüz varuñ bile
Başımuza ne yazıldısa gele

Gemiye koyup çü dördi gitdiler
Kal'anuñ çün kapısına yitdiler

2545 Kal'aya girip teferrüc kıldılar
Ol didiğüm 'ac tahta geldiler

Çün Cihān-şāh tahtı görüp ağladı
Fūrkatı ğurbet yüregın tağladı

Qulları dalı bile ağlaşdılar
Baş koyuben ayağına düşdiler

Didiler kim iy bizüm sultānumuz
Yoluna qurban feda bu cānımız

Hele şimdi binüñ uşbu tahta siz
Yom yoralum karşına el bağlayup biz

2550 İnşa'allah Tañrı ilte tahtuña
Atañı anañı vül qavım rahtuña

87a Geçüben tahta Cihān-şāh oturur
Qulları el bağlayup qarşu durur

Didi Yā Rab bu düşüm mi ya hayāl
Ne ser-encāmdur bize gelen bu hāl

İy 'aceb biz yine Kābil şehrine
Varavuz mı qatlanup her qahrına

Bunlar uşbunda iken çığırışma olur
Yurduñ üstın tolu maymun[lar] alur

2555 Kapuyı sokaqları hep dutdılar
Gelüben ol taht önüne yitdiler

Diñle imdi nicedür maymun işi
Kim Cihān-şāha getürdi teşvişi

Şehri imiş kal'a ol maymunlaruñ
Evleriymiş ol evler bunlaruñ

Gemiye gelüriken görmiş bular
Gizlenüben pūsuya girmiş bular

Gözedürlermiş bular uğrulayın
Zirā bilürlerimiş iş kolayın

2560 Çün Cihān-şāh kullarıyla gelüp
Kal'ada tahta geçüp farığ olup

Otırıcagız bular hep çıkdılar
Gemiye alup deñize çekdiler

Dönüp andan kal'aya hem geldiler
Çepeçevre hoş tolayı aldılar

Kim bedenden kim kapudan geldiler
Çün Cihān-şāh kullarıyla gördiler

Katı korğuben iñen üşendiler
Kendüleri yiye maymun şandılar

2565 Çün yakın geldi bu maymunlar i yar
Baş kodılar cümle şāhā bende-var

87b Bağlayup el durdılar kullar gibi
Şanki maymun kulıdı bunlar begi

Varuben dürlü yimiş getürdiler
Şāh-zādenüñ öñine yitürdiler

Gözleri ile işāret itdiler
Yiñ didiler dağı girü gitdiler

Gördiler bunlar bu maymunlar ziyān
Bunlara kılmaz çü bildiler 'āyān

2570 Didi şāh oğlu ne ola halumuz
Biz adem maymun ne bilsün dilümüz

Ƙullar aydur uş işāret idelūm
Destur alalum duruben gidelūm

Hele gettirdüklerini yiyelūm
Baʿdezan şonra sözümüz diyelūm

Ol yimişden yimege başladılar
Dinle maymunlar daḥı n'ışlediler

Varuben gettirdiler tizcek şarāb
Oturuben çaldılar bunlar rebāb

2575 Çok koyunlar gettürüp kösterdiler
Hem boğazlañ dip işāret itdiler

Duruben ƙullar boğazlar ƙoyunı
Gözlegil maymunlaruñ sen ƙoyunı

Kesüben şişler ağaçdan düzdiler
Bu yana ƙullar ƙoyunı yüzdiler

Şişlere şançup bişüren[ler] eti
Gettürüp bağladılar birkaç iti

Şüçiden şāha tekellüf kıldılar
Aluben şāh içicek şaz oldılar

2580 Ƙullara daḥı ƙadehler şundılar
Ƙullar içicek bular baş urdılar

88a

Bişdi söglemeleri gettirdiler
Şohbet idüp şāhile oturdılar

Yidiler etden kemigin virdiler
İtlerüñ öğüne döki virdiler

Uşbunun bigi ʿacep iş itdiler
İmdi işit diyeyin gör nitdiler

Dürlü dürlü oynadılar bekdiler
Her birisi ƙalkubanı gitdiler

2585 Çalup oynayup yidiler içdiler
Şāhuñ üstiline saçılar saçdılar

Dürr ü cevher dürlü dürlü kıymeti
Çekdiler pişkeşi çün bir kaç iti

Çüst eyerleyüp hem uyanladılar
İmdi durup şāh binsün didiler

Her birisi yorga yügrük itidi
Ululıkda göre şan-kim ātıdı

Şāh kulları katı tañladılar
Bunlaruñ işin ‘aceb añladılar

2590 Şāh ayıtdı imdi kalkuñ turalum
Bine varup gemiyi [hem] görelüm

Çekdiler bir it [şāha] bindi ite
Şöyle kim evvel bineridi ata

Bindiler kullar dahı olup revān
Öñlerince kamu maymunlar yayan

Varuben derya katına irdiler
Gemiye maymunlar almış gördiler

Bunlara dönüp işāret itdiler
Gemiye niçün aluben gitdiler

2595 Öyle diçek bular uluşdılar
Gel diyüp anlara el şalışdılar

Aluben anlar gemiyi geldiler
Şāha karşı cümle şapukladılar

Pes işāret itdi maymunlar girü
Didiler şāha ki imdi gel berü

İşde gemüñ bunda dursun gidelüm
Hālumuzi biz saña ‘arz idelüm

Ol aradan şāhı alup gitdiler
Bir ulu ırmağ katına yitdiler

2600 Öte yanı ol şunuñ hep gülüdü
Her birintüñ boyları key tülüdü

Boyı elli arşunıdı her ğülüñ
Görse ödi şıda Türküñ Moğoluñ

Ellerinde herbiri harbe tutar
Berü geçer öte yanadan atar

Çanķı maymunı nişanlarsa urur
Vay aña kim bir adacıkda durur

Çün Cihān-şāh kullarıyla gördiler
Tiz şunup el oka yaya urdılar

2605 Atuben bir kaç ğülü okladılar
Ok ile tağıtdılar kaķladılar

Gördi maymunlar bunı segirddiler
Varuben tizcek yarağa gitdiler

Her biri balıksülüğinden birer
Bir süñügi getirüp gelüp irer

Uzunı sivri ucu elmasıdı
Demüre ursañ giçer kalmasıdı

Şöyle atarlar şanasın ok durur
Öldürür her ğülü kim bir kez urur

2610 Oradan ğulı kırup kaçırdılar
Şāh ile hem kulları geçürdiler

89a Sürdiler bir tağ dibine irdiler
Bir ulu mermer dikili gördiler

Mermer üzre yazı yazılmışıdı
Ñakş olubēn şöyle kazılmışıdı

İtdi maymunlar işāret diñ okuñ
Katuna gelüp bu haţta bir baķuñ

İlerü geldi Cihān-şāh okıdı
Ol yazı yazıla[lı]dan çok ıdı

2615 Şöyle yazmışlar ki iy bunda gelen
Bu ‘acayib mermeri haţtı bilen

Oğuyup maymunlara şâh olasın
Ta ölünce bu arada kalasın

Koyuben maymunları gitmeyesin
Gitmege niyyet dahı itmeyesin

Bu yirüñ bir yanı deryâdur gemi
Altı ay gitse bulunmaz âdemi

Biryanı bu âdanuñ ğöldur tolu
Altı aylık yola degin iy ulu

2620 Bir yanı berr ü ısızlıkdır yaban
Hem bir ulu tağ var adı Tabân

Od bigi yanar gice şu'le virtir
Gündüzün ğod yöresine kim varur

Ötesi divler ilidir key irak
Anda varup âdemi dutmaz durak

Bir yanı kim deñizüñ sâhilidür
Bil üç aylık yol qarınca ilidür

Andan öte bil çuhudlar şehri var
Şehrinüñ adına dirler şehir-vâr

2625 Anı bir şu tolayı almış aķar
Ķatı taşķın uğrasa tağı yıkar

89b Haftada bir ğün ki şenbe ğünü olur
Aşāa inübeni şu şoğılır

Bil geçid olur o ğün gelen geçer
Hem tırulur uğrayan andan iķer

Azine irtesi Cuhūdlar bil ķamu
Evlerinden taşra çıķmaz bil ķamu

Altı ğün kim bunlar evinden çıķar
Şu geçid virmez gice gündüz aķar

2630 Ol sebepden biri geçmezler şuyı
Ol şehirdedür begi aşlı şoyı

Ol şudan öte iklimdur ulu
Hep Cuhüddur ol vilāyet toptolu

Begleri ol şehriñ içinde olur
Ol Cuhüd illerine hüküm ol kılar

Ādemīzāde andan artuğ yok yakın
Okı [bu] mermerde bul sözüñ hākın

Gitme bundan kim helāk olmayasın
Hem ısısızlıkda varup ölmeyesin

2635 Anda var maymunlaruñ bil iy kişi
Hep saña kullıkçıdur irkek dişi

Her kaçan kim begleri ādem olur
Gülü bunlar tağıdup ilin alur

Vay eger begleri ā dem olmaya
Gül elinden duracak yir kalmaya

Ol sebepden ādeme bunlar ziyān
İylemezler bilüñüz imdi ‘ayān

Uşbu nağşı bu arada bil anı
Yazdırup kodı Süleyman-ı nebī

2640 Dut vaşıyyet iy bu araya gelen
Bu ‘acāyib haṭṭı bu levḥi bilen

90a Kal bu ilde gitmege itme heves
Hem gönülden gitmek arzusını kes

İşde bildüñ iklimüñ dört yanını
Gitmez uşbundan dileyin canını

Okıdı çün şāh Süleyman naḳlini
Yavu kıldı ah idüben ‘aḳlını

Döndi aydur iy yarenler nidelüm
Niyleyelüm niçe tedbir idelüm

2645 Cümlesi mahzūn olub ağlaşdılar
Kendülerin avuduben şaşdılar

Didiler şāh oğlına iy cānımız
Biz kûlız sensin bizüm sulţānımız

Sen ne dîrsüfî buyruğuna durmuşuz
Baş-can terkin seniñçün urmuşuz

Niçe aydırsañ biz anı iderüz
Kānķı yaña buyurursañ giderüz

Şāh-zāde aydur iy canlarum
Can size kûrban benüm yaranlarum

2650 Ğurbete şaldı bizi haķķ nāģihan
Key ‘aceb naķşitti bize bu cihān

Hele bir müddet bu yirde duralum
Tañrı taķdirini n’eyler görelüm

Çünki maymundan bize yoķdur ziyan
Eylediler bize hallerin ‘iyān

Bunlaruñla bir niçe gün turalum
Şonra gitmek tedbirini görelüm

Uşbu sözi söyleşüben durdılar
Şehre gelüp taht öñine indiler

2655 Çıķdı şāh-zāde maymun tahtına
Taña qaldı devletine bahtına

90b Kābilistan tahtına sultan iken
Nice ādem hūkmüne fermān iken

Bu kezin maymunlara uş oldu şāh
Bunı fikr idüp qatı eyledi āh

Döndi kullarına aydur bu işi
Hoş görelüm koñ bu olmaz teşvişi

Hele bir müddet bu devri sürelüm
Başumuza ne yazıldı görelüm

2660 Öyle olsun diyüben otırdılar
Yimek içmek ortaya getürdiler

Yiyüp içüp bir zamān çok kaldılar
Hakḳ ta'alaya şenalar kıldılar

**Sefer kerdēn-i Cihān-şāh ez-iḳlīm-i Būzinegān ü
gūzeştēn be zemīn-i ḳarınca-gān**

Bir gün itlere binüp ḳulları şāh
Üydürüp maymunları oldı be-rāh

Yürüyüben gezdiler illerini
Gördiler taḡlarını billerini

Bildiler ḳamu üç aylık yolımıḡ
Yim yimiḡ ni'met şular key bolımıḡ

2665 Gine andan şehre dönüp sürdiler
Gelüben gitmek yaraḡın gördiler

Anda biş yıl şāh oluben kaldılar
Çünki gitmek tedbirini kıldılar

Yügrüg itler buldılar ḳılup yaraḡ
Kimi sinçab kimi tazi kim burāḡ

Gözlediler çünki giçdi güz günü
Düzdiler bunlar daḡı hep düzgünü

Didiler ḳarınca ilne ḳaçalum
Ḳış günidür oḡrayalum geçelüm

91a 2670 Bellüdür ḳış günü ḳarınca çıḳmaya
Ḳarşu gelüp bizi itden yıḳmaya

Uşbu.söze bunlar kıldı ittifaḡ
Birinüñ göñlinde yoḡıdı nifāḡ

Didiler maymun sizerse bu sözi
Gitmege ḳomaz bilüñ bunlar bizi

İl yitrünmege diyül söz açalum
İḳlim ucına varınca ḳaçalum

Bir gün ol şehriñ [dirtüp] maymunların
Didiler kim ḡāzır oluñ uş yarın

- 2675 Çıkaruz ili yörenüp gezmege
 ‘Adl idüp zulm kökin kazmağa
- Uşbu sözi hep kâmusı bildiler
 Geçdi ol gün irtesi cem‘ oldılar
- Bindi şâh kullar kamu maymunıla
 Şehri koyup‘azm kıldılar ile
- Gezüben yörendiler tolandılar
 İl ucına varıçak dolandılar
- Ƙondılar bir ulu maymun köyine
 Yiyüp içüp başladılar oyına
- 2680 Sarhoş olup yatdı maymunlar tamam
 Dün buçuğı olıçağız iy hümām
- ‘Ālemi zulmet kara kılmışdı
 Şâh kullar fırsatı bulmışdı
- Çıkuben itlere binüp kaçdılar
 Varıdı bir tağ sürüben geçdiler
- Bu yaña uyandı maymunlar şabah
 Bildiler kim şâh kaçup buldı felah
- Dört yana segirdişüp gözlediler
 İzlerini buluben izlediler
- 91b 2685 Ardına düşüp becid ha sürdüler
 Üç gün olıçak yitüben irdiler
- Göricek maymunları ha kaçdılar
 Ol Ƙarınca [lar] iline geçdiler
- Ƙovdı maymunlar dağı şâhı ivüp
 Dönmediler birisi gidüp koyup
- Şâh dutup derya kenarın ha gider
 İtlerinüñ ayağı şan yiri diler
- Ƙaçar iken kaçdılar bir yazıya
 Göreler Ƙarınca beñizer tazıya

2690 Her biri bir tazı itçe vardı
 Ādemi bulsa ol kadem yir idi

İylemişler ol yiri delik delik
 Toprağı yığın yığın bölük bölük

İnleri var şan mağaradur yara
 Çok karınca kim kıızıl kimi kara

Şāh kulları gelürken gördiler
 Yügrüşüben kamu karşı vardılar

Hamle idüp cümle ağzın açdılar
 Kullarıyla şāh göricek kaçdılar

2695 Artları maymun bir yanı deñiz
 Hod karınca korkusu aldı beñiz

Ortada kalup çu ‘āciz oldılar
 Yazıya düşüp ha kaçar oldılar

Yitdi maymunlar ikisin aldılar
 Şāh ile bir kulcağızı kaldılar

Kaça kaça bir tepeye çıktılar
 Anda durup girü dönüp baqdılar

Gördiler [kim] ol kamu karıncalar
 Altışar ayaklı bili inceler

92a 2700 Kamusu maymuna üşmüş kovalar
 İrdügi maymunı başup yudalar

Döndi maymunlar dahı başladı ceng
 Her karınca ağzın açmış şan neheng

Taş u toprak kımayup maymun atar
 Eslemez karınca şan yağı tatar

Şıçrayup maymun karıncaya biner
 Süksününden berk dutar şan şîr-i ner

Hem bilinden ısırup iki keser
 Üç ayak kırık kalursa seh-pā-ser

2705 Üç ayaklar başı gine depintür
Kanda kim maymun görürse çapınur

Uşbu resme kıldılar ceng ü sitiz
Eylediler birbirine katı hîz

Kovdular birbirini bunlar delim
Şâh-zâde hoş teferrüde selim

Bir kûl ile kaldı bunda şâh-zâd
Ağladı yaranlarını kıldı yâd

Gine sürüp ol aradan gitdiler
Gine deryânuñ kenarın dutdılar

2710 Kışsa çok bu araçukda söz uzun
Gitdiler üç ay gice vî gündüzün

Gâh aç u gâh gam-gin gâh şusuz
Ol yürüdükleri yirler ıpsuz

Gâh canavar bulup av itdiler
İtlere yidürüb anı gitdiler

Nâgehân bir ulu şuya irdiler
Şu kenarın[da] delim kuş gördiler

92b Hem yumurdaları varmış buldılar
Dirüben yumurdaların aldılar

2715 Od yakuben bişirüben yidiler
Bu demâda şükr minnet didiler

Reften-i Cihân-şâh bâ yek Gulâm ü Resîden-i Murca

Çünki bunlar ol aradan gitdiler
Bir ulu şahraya gine yitdiler

Gördiler karınça ini katı çok
İllâ taşrada görünür biri yok

Öyleye degin bular çok yürüdi
Öyleden soñra karınça durıdı

Her delikden çıkdı çok gürün gürün
Yürüdiler çekilüp sürün sürün

2720 Bunlar ol karınca[dan] kiçidür
Anlaruñ biri bularuñ üçidür

Yaşşı kuyruk ince bil başı küttük
Ululukda gövdede ançaç çetük

Degil ola illā yülgrüg key katı
Dişleri keskin iñen yavlaç katı

Bunları görincegiz segirdiler
İşid imdi gör bular da nitdiler

Çeküben kılıçlarını çaldılar
Karşu gelenleri iki böldiler

2725 İki päre olıçaç ölmezidi
Düşüben yirde yatup qalmazıdı

Yine segirdüp katı yürür idi
Ağzın açup bunlara varur idi

Düşürüp bunlar gelenin ha kırur
Varduğınca çoğalur artar urur

93a Dört yanınıdan itlere yapışdılar
Çekleşüp itler durup apışdılar

Şāh itile kaçdı kul iti düşer
Hep karınca üstine anuñ üşer

2730 Kimi bunda bu kulı başdı üşüp
Kimi kodı ardına şahuñ düşüp

Yitdiler şāhı dağı alurlar uş
Kılıcın düşürdi qaldı eli boş

Gördi kim düşdi kılıç girmez ele
Katı qorqup şandı kim kendi öle

Ol derin şuya deptüp itin girür
Şuya girmez ol karıncalar görür

Yüzdürtüp şāh ol şuyı giçdi öte
İndi itden dönüben baqdı öte

2735 Gördi qarınca iñen çok añaru
Bildı kim anlar geçemezler bertü

Ŧonlarını çıkarup durdı şıkar
Ŧoyuvirdi ol iti durdı baqar

Nagehan ol ötede kalan bir it
Çıgıruben çekledi bu it işit

Deñize düşdi şuya geçdi öte
Diledi kim varaydı ol ite

Ŧşdi qarınca anide başdılar
İşirup siñirlerini kesdiler

2740 Şāh-zāde bunı görüp itdi āh
Aydur it dağı elümden çıkdı vāh

Ŧonlarını kurıdup giydiydi
Uşanup candan iñen tutdı-y-ıdı

Ol aradan durdı baqdı dört yaña
Ŧarşuda bir tağ görüp gitdi aña

93b Sürüp andan ol tağa varup düşer
Yürüyüben ol tağı çün kim aşar

Reften-i Cihān-şāh ü Residen-i Şehr-i Cuhūdān

Gördi bir ulu muʿazzam şehri var
Barusı dibinde ulu nehri var

2745 Sürüben ırmağ kenarına iner
Bir ağacuñ gölgesinde hoş konar

Öte baqdı gördi ādemler yürür
Hay meded iyleñ diyüben çağırur

Geldi birkaç kişiler çün söyledi
Onları işidicek āh eyledi

İşidüp âdem ünin gördi yüzün
Sevinüp Kâbilde bildi şan özin

Aydur iy kırtaşlar köpri geçid
Şalivirtüñ varısa baña becid

2750 Bunlar aydur şabr kıl bugün dalı
İrte şu iner geçesin iy eñi

Zıra ırte âzine irtesi olur
Aşağa inübenin şu şoğılur

Her ne yirden kim dilerseñ geçilür
Belli olup hep geçidler açılur

Bunlaruñ sözün Cihân-şâh diñledi
Fikr iderek şehri bildi añladı

Zira maymunlar ilinde varıdı
Oқыup mermerde bunı görıdı

2755 Şehrüñ adı Nehrevar[dur] bilidi
Bu suyu anda okuyup bulıdı

Şükr kıldı ki aña irdüğine
Kıatı şaz oldı bunı gördüğine

94a Ol gün ol gice oracukda qalır
İrte olur varuben geçid bulur

Öte geçdi şehre geldi şeh-zād
Şanki duzağ üziben oldı azad

Girdi şehre gördi taşra kimse yok
Niçe[me] kim varıdı halk anda çok

2760 Yapılı dükkānları hem evleri
Yoğıdı hem sözleri hem şavları

Bir evlün qapusını açup girtür
Gördi kim o qavm epsem oturur

Bunları göricegez didi konuq
Hem garibem bu sözüme Hakk tanuq

Didiler otur şurada söyleme
Her neyiseñ hâluñı ‘arz iyleme

Bil bugün şenbe durur işi sözi
Terk idüp otırmışuz işit bizi

2765 Sen de otur aşağı hiç söyleme
Yiyecek yi dağı gavğa iyleme

Bu sözi işidicek oturdı ol
Gördi ev içi yiyesi tolu bol

Didiler yi kankısın dileriseñ
Bil tuz ekmek hakkını key er iseñ

Ol ta‘amlardan şunuben yidi hoş
Şükr minnet Tañrıya hem didi hoş

Anda ol gün ol konuk olup kalur
Gice anda yatdı çün şubh olur

2770 Ol evün issi-y-ile taşra çıkar
Halkı görüp pazārā gelüp bakar

Ol konuk oldığı ev aşçı-y-ıdı
Geldi dükkânına iş kaydın yidi

94b Döndi şāh oğlına şordı iy yigit
Nicesi şan‘at bilürsin sen ayıt

Niredensin kankı il ferzendisin
Türk misin Şarlu mısın ya Cündisin

Aşçıye dönüp Cihān-şāh söyledi
Ser-güzeştin başlayup şerh eyledi

2775 Didi Kābilde atamdur pādīşah
Beni kıldı şāhib u taht u külāh

Bañā virdi beyliği sultanlığı
Ol oturdı ben iderdim hanlığı

Başladı andan ki aya vardıdı
Giyiği kovup deñize girdidi

Yil olup gemiyi alup gıtdüğın
Nīm-tenler tağına hem yıtdüğın

Bu sözi işıduben il üşdiler
Çevre yanına otura düşdiler

2780 Söyledi maymunlara geldüğını
Nice yıllar şāh olup kaldüğını

Hem karıncalar iline girdüğın
Hep hikāyet itti kamu gördüğın

İşidüp ol halk anı baş şaldılar
Tañlaşuben kamu taña kaldılar

Didiler Kābil ili kanda olur
Kim işitdi anı yaħud kim bilir

Ya ħo nīm-tenleri ya maymunları
Hiç işitmiş degiliz biz anları

2785 Var karıncalar ilin bilmiş ādem
Anda biter şandal ağacı dedem

Her ki vardı anda şandal almağa
İki nesne gerek ol nesne almağa

95a Key katı yügrük gerekdür [hem] atı
Hem götüre bir iki batman eti

Bil yazın olmaz meger kışın ola
Vay aña kim eti karınca göre

Eti bırağub dalı kaçmak gerek
Gelüben düşüp şudan giçmek gerek

2790 Görüben karıncalar üşe ete
Ol kaçup suyu giçe tizcek öte

Uşbu resm ile alurlar şandalı
Uşlu degül aña varan şan deli

Hergiz işitmemişüz biz Kābili
Bilmeziz kanķı yanadur ol ili

İşidürtüz şol Yemen Tayif şarın
Andan öte bilmezüz ne il varın

Şāh-zāde şordı bundan Tayif'e
Niçe günde varılır [şol] Tayife

2795 Bunlar aydur tiz giden kişi varur
İki yılda ol Yemen şehrin görür

Bu Cihān-şāh dir Yemen'den iy 'aceb
Kārbān gelmeklige varmı sebeb

Bunlar aydur ivme gelür kārbān
Gidesin seni koşavuz iy civān

Bu sözi işidicek anda kalur
Bir iki ay aşçı katında olur

Çıkuben şehri gezer hergün yürür
Kārbān ister gelen halkı görür

2800 Çıkdı birgün pazara kārvan şora
Nagehān dellāl çıkuben çağıra

Bir güzel kuçup biñ altun kim alur
Kuşluğa dek işimüz vardur olur

95b Bil kız oğlandur güzel kuçan kişi
Kuşluğa dek işlegil ançak işi

İşidüp bunı Cihān-şāh fikr ider
Ya'ni kervān bulıçak bile gider

Alayın harçlık içün biñ altunı
Kim ne bilür beni bunda bir tünü

2805 Kuçayın hoş güzeli dişleyeyin
Kuşluğa değin n'ola işleyeyin

Kandadur güzel getürgil göreyin
Ol işi işlemege ben varayın

Geldi dellāl ayıtdı gel gidelüm
Sentüñile hoş oñat kavlı idelüm

Güzeli kuç altuni al da yaşa
Tāñlaçaq dur [sen] dañı başla işe

Hoş ola deyüp vardı bile
Gitdi dellāl-ıla hoş güle güle

2810 Gelübeni bir hoş eve girdiler
Bir ulu hoca oturur gördiler

Didi dellāl buldum işde bir kişi
Vir didüğüñ işlesün bu ol işi

Hoca aydūr başum üzre vireyin
Oturuñ gelüñ ki kaydın göreyin

Geçüben dellālıla oturdılar
Hoca buyurdi ta'am getürdiler

Yidiler ni'metleri toyup koyup
Kise ile altunı dökdi şayup

2815 Bağlayup bir yağlığa biñ altunı
Getürüp önünde qodılar anı

Bir güzel malıbübeyi getürdiler
Gice[ye] dek zevk idüp oturdılar

96a Gice oldı qamusı tağıldılar
Güzel ile şāh-zāde qaldılar

Döşege girüp kuçuşup yatdılar
Ba'd-ezīn ma'lum ki bunlar n'itdiler

Tāñla hoca kapuya geldi turup
Elini aldı Cihān-şāhuñ sürüp

2820 Gelüben hāmmāma girüp yundılar
Geyinüp çıkup da ata bindiler

Bir iki hegbe atlarına örttiler
Atların [depüp] dañı yürütdiler

Gitdiler kuşluğa degin sürdiler
Bir qayadan tağ dibine irdiler

Şöyle yüksek ırmeye atarsañ da ok
Şöyle yalımdur duracak yiri yok

Bir pıñar akar dibinde kondılar
Hoş ta'am yiyüp şu içüp kandılar

2825 N'eyleyiser imdi ol hoca cuhüd
Bu Cihān-şāh'a diyüben ol hasūd

Reften-i Cihān-şāh ba-Cühüd u reften der şikem-i Esb

Kıl teferrüc gine bu mār nerre-ser
Ol yigide nice naqş oynayiser

Dünyanuñ budur işi bil iy puser
Kamu halkı şöyle ider ser-te-ser

Gösterür her birine bir zevk u 'iys
Soñra kılur dürlü dürlü yavuz iş

Her kime bir kez balından yaladur
Soñra ağulı yılana taladur

2830 Aç gözülñi dünyaya bir kıl nazar
Mekr-ile āl toludur eyle hāzer

96b Ne 'aceb kayd-ı tuzağ dünyaya bak
Halkı kuş gibi dutan şöyle ki fak

Her ki bunda dāne yidi tutulur
Kim bunuñla oynadıysa ütülür

Ay u güneş yir ü gök tağlar şular
Bağ u bostan at [u] ton cümle bular

Ādemi dutmaqlığa duzağ durur
Bu senüñ fikrüñ iñen uzağdurur

2835 Tiz dutar bu seni yürültmez olur
Kanda varur-iseñ öñülñe gelür

İmdi bunuñ ıssını bulmak gerek
Aña lāyık hem 'amel kılmak gerek

Yohsa dünyā seni yanlış oynadur
Şoñra iledür tamada kaynadur

Dünyentüñ her zahmeti bızār olur
Koñ şoñ uci ölüme varup alur

Ne yavuz renc anda ölüm olmaya
İsteyen kişi ölümün bulmaya

2840 Göresin kim bir habe degmez kişi
Hoş kabül olmuş anuñ bitmiş işi

Qanı ol kim ben fülānum dir idi
Dünyede gögsin gerüben yüridi

Anda yarın sağışa saymayalar
Hem iledüp uçmağa koymayalar

Göresin begenmedüğüñ kişiler
Hülle giymiş tācı nurdan ışılar

Sen kara kaşran içinde kalasın
Zehi müşkil günde biñ kez ölesin

2845 Dünya bağına dolandüñ [sen] kamu
Bunda zahmet çek yarın anda tamu

97a İmdi divşür öğüñi benven diyen
Aç gözünü uşbu gafletten uyan

Bir gör eñi haq dirlük nicedür
Maşşud ile añla birlik nicedür

Dünya maşşuduñ degildür iy fulān
Maşşudı iste saña oldur kalan

Maşşud Allahdur ara ta iresin
Nicedür dirlig [u] [birlik] göresin

2850 Bilesin kim dünya hiç nesne-imiş
Bunı sevenler dañı [gör] ne-imiş

İmdi işit dünya seven hālını
Ol Cihān-şāh'a Cuhūd'un ālını

Ol yigide n'eyleyiser ol cahūd
Ol pelīd dīn dūşmanı mel'ūn kebūd

Söyle imdi iy dilüm eyle 'ayān
Bu 'acāyibden [yine] bir kaç beyān

Naķş-ı dilden gine bu şafhaya yaz
Nicedür bu dāsitan eyle aġāz

2855 Söyle imdi vü şadef-vār aġzuñ aç
Söz dürrini gine uşbu Levha şaç

Baħrı olup ʔal gine söz baħrine
Dürr olup ʔık kişi baħrın şehrine

Kıymeti dürlü güher[ler] rişte diz
Daķınup yaraşsun āl yañaķlu kız

Ĥam gümtüşden ĥüb boynına 'aķık
Şöyle düz kim key Laţif ola daķık

Dürlü cevherden düzetgil küpeler
Kim ķulaġına daķarsa öpeler

2860 Hem yüzinde her sözüñ burķa' bıraķ
Ĥub yüzden yaķşıdur burķa' ıraķ

97b İmdi aç söz yüzünü ref'it ķalem
Kim nażar ķılursa görmesün elem

Key teferrüc gāhi zība eylegil
Ol Cuħūd nitdi yigide söylegil

Şāh-mārān aydur iy Cāmasb öte
Aydayun mı yigidün ĥali nite

Baş ķoyup Cāmasb didi şāh-ı yılan
Kim ola buncılayın şöĥbet bulan

2865 Şāh Luţfından diye işidevüz
Ĥün tamam ola bu dāstān gidevüz

Hem ol yigit ivlerine ġeldüğün
Bulķıyanuñ daĥı ĥāli n'oldığın

İkisiñ dağı bile işidelüm
Baş koyup öñüñde andan gidelüm

Şāhmārāndur haber viren bize
Uşbu resme başlayup girdi söze

Bulқыya'ya ol yigit vaşf eyledi
Tā gelince ol қayaya söyledi

2870 Andan öte şordı gine Bulқыya
Ol yigide kim neyimiş ol қaya

Ol yigit aydur ki biz anda қonup
Hoş та'ам yidük şu içdük қanup

Ol Cuhūd ol iki atuñ birisin
Başdı boğazladı yüzdi derisin

Қарнынı yarup dağı dökdi için
Kesdi ayaklarınuñ öñin қıçın

Baña aydur gir bu atun қарнına
Ben dikeyin қарнынı atuñ gine

2875 Yat biraz vaktın hele katlan güлce
Şol güzel başı için қocduñ gice

98a Bu-durur işledeceğüm iş şaña
Ne ki görürsüñ diyüvirgil baña

Ben didüm girüp yatıçak n'olısar
Bu başuma iy 'aceb ne geliser

Ol Cuhūd aydur iyti dütş göresin
Uyanıcak baña diyüviresin

Anı girçek şanuben yatdum girüp
Ol dağı at қарнынı dikdi тұrup

2880 Atına bindi қoyup gitdi beni
Baқar iken nāgehan gördüm anı

Gök yüzinden bir gıjıldı key қopar
Bir ulu kuş gövdeyi inüp қapar

Götürüp dağı kaya üzre çıkar
Koyuben burnu ile birkaç kaçar

Koparup eyegülerin[den] yudar
Kıynağ-ıla burn-ıla yırtup dider

Yırttı atufı karnını turb turıram
Çağıruben katı na'ra ururam

2885 İşidüp belüfleyüben uçdı kuş
Aşağa bakdumdı gözüm oldı tuş

Geldi karşıma Cuhüd-ı bed-fi'âl
Çağırup didüm ki nedür uş bu hal

Didi vardur yolu korkma inesin
Gelüben yine evüme konasın

Bile çevre yanufıa bak gör didi
Ne ki var anda baña da vir didi

Bakdum-ıdı dört yanum cevher tolu
La'l u yakut kıymeti taşlar ulu

2890 Ol kayadan tağufı üzre her taşı
Kıymetidür yükler-ile tek taşı

98b Ne dükenür hod ne dükeniçek
İllā yolu yoğ-ımuş hiç iniçek

Divşirüben dökivirdüm aşağı
İrilerin kim bakardı uşağa

Heybelerin töldurup koydı Cuhüd
Tañrıdan korkmaz kişide yokdur ud

Atını kapdı didi olsun veda^c
Olmayalum biz saña ayruk seda^c

2895 Nitekim çağırdum ayruk bakmadı
Ol araya dağı gelüp bakmadı

Ol kaya üzre çü kaldum yalıñuz
Diyeyin halımı taña kalıñuz

Öyle diyüp dağı gitdüm añaru
Ben kaya üzre bağa kaldum girü

Ol kayanuñ kimse bilmez özini
Ne kadardur illā üç aylık ini

Bir yanından inecek yir yoğıdı
Yalımı uçurumları key çoğıdı

2900 Bu kezin giçüp ötesin aradum
İniecek yir isteridüm varadum

Bir kayayı görüp vardumıdı
İnmege imkânı var gördümidi

Añul añul yapışarak yürüdüm
Her kadem de Allah Allah diridüm

Hakk beni bekledi indüm ol yaña
Yuğaru baqdumıdı kaldum taña

Zehre yarucı ol indüğüm yiri
Yürümege korkarıdı dīv peri

2905 Hele indüm biñ belā vü cehdile
Tañrıya çok dürlü dürlü ‘ahdile

99a Dibine inüp yalıncağ kayanun
Hep derisi taşda kaldı ayanuñ

Tolayu gitdüm ben ol gün ol gice
Tañılacaq bir köşke irdüm iy hoca

Çünkü geldüm ben ol köşküñ öñüñe
Tañlayuben baqdum anuñ tañuna

Residen-i Cihān-şāh u yāften-i ƣasr-ı
Süleymān u dīden-i mürğ-şāh

Ƣapuda gördüm oturur bir herif
Sāl-hurde pīr u nūrānī Laṭīf

2910 Çün yakın geldüm selām itdüm aña
Pīr selāmum aluben kaldı taña

Didi iy yigit nesin nedür işüñ
Dağı var mı kimse yaruñ yoldaşuñ

Yigit aydur yalıñuzum yok eşüm
Ne ho yārum var ne bile yoldaşum

Pır aydur iy yigit bunda ādem
Geldügi yok başduğı yokdur kadem

İy ‘aceb sen nirden geldüñ ola
Beñizer iken katı çok gördüñ ola

2915 Hele gel otur yiyesi yiyelüm
Mā-cerā ne oldı-y-ısa diyelüm

Öyle diyicek Cihān-şāh oturur
Pır dağı turup yiyesi getürür

Oturuben ikisi yirler ta‘ām
Pır aydur yirken hoşdur kelām

Nireden geldüñ bu ile söylegil
Nicedür hāluñ hikāyet eylegil

Ağlayuben başladı yigit söze
Aydayın dir kışşamı bir bir size

99b 2920 Añdı evvel ol atasın anasın
Āh ider kim oda yanar şanasın

İllerini şāhlıgını söyledi
Ne ki gördiyse hikāyet eyledi

Ta Cuhūdlar şehrine geldüğini
Güzeli kuçup zeri alduğunu

Ol Cuhūd aldayup āl itdüğini
Gövde içinde girüp yatduğunu

Kuş götürüp gövde-ile alduğun
Niçe gün ol kaya üzre olduğun

2925 Hem kaya egin buluben indüğün
İner-iken [nice] biñ kez öldüğün

Söyleyüben hem tamam itdi sözi
Bu durur hālum ki uş buldum sizi

Uşbu kaçır u taş bu eyvān nedür
Bu keşide orun bu keyvān nedür

Bunda siz kimsiz nedürür işiñüz
Yalıñuz misiz ya var mı eşüñüz

Ol pır aydur yalıñuzam yok eşüm
Diñle bunda ne dürür benüm işüm

2930 Adımı bil Murğ-şāh-ı Naşrīdur
Uşbu eyvān hem Süleymān kaçırıdur

Bunı yapup beni bunda kodı ol
Kuşlara hem pādişāh ol didi ol

Yılda bir kez ‘ālemüñ hep var kuşı
Kātuma gelür kamu irkek dişi

Kamusını yemleyüben toyların
Kuş dilince her birine söylerin

Dek Süleymān cāmına kılūñ du‘ā
Bil du‘ādandur kamu derde devā

100a 2935 Hep du‘ā kılur Süleymān cāmı-çün
Ben dağı iş idürem anı-içün

Tā yidi gün uşbu resme eylerin
Destür oldı diyü andan söylerin

Hep uçuben tağılur olçak dirü
Yılbaşında cem‘ olurlar hep girü

Anuñ-içün bu makāmı beklerin
Ben Süleymān buyruğını şakların

Aş [u] etmek dürlü ni‘met yem yemiş
Toptolıdur sarāyı altun gümüş

2940 Bunı yapınca Süleymān-ı resül
Hoş du‘ā kılub dilemişdi uşul

İşlene bu kār-gāh devri mūdām
Tā aña dek [kim] ola yevmü'l-ķıyām

Bu-durur işüm gücüm daḥı benüm
Ne 'acāyib bu senüñ ḥālüñ cānum

Bu araya geldügi yoḡdur ādem
Uşbu mülke ādemī başmaz ḡadem

Tā Süleymāndan berü kim uşbu dem
Senden artuḡ gelmedi bunda ādem

2945 Ne 'aceb ḥāle şataşmışsın didi
Bunda gelüp nice düşmişsin didi

Key 'aceb geldi senüñ ḥālüñ baña
Bu aradan daḥı gitmek yoḡ saña

Bunda ḡalduñ bir zamān dursañ-gerek
Ādemī-zād terkini ursañ-gerek

İşidüb bunı Cihān-şāh ağladı
Naşr-ı murḡınuñ yüregın ḡaḡladı

Aydur iy Naşr-ı 'azīz-i murḡ-şāh
Baña dermān eyle diyüp ḡıldı āh

100b 2950 Baña ḡuşlardan meded olmaya mı
Birine diseñ beni almaya mı

Gine ādem-zād iline giderem
Saña olanca du'ālar iderem

Böyle diyüp ağladı ḡün zār zār
Gözlerinden dökdi ḡanın cūy-bār

Özi köynüp Murḡ-şāh-ı Naşrınıñ
İçi yandı yigide yavlaḡ anuñ

Yılbaş olınca bile ḡuralum
Ne ki Allahdan gelür ḡoş görelüm

2955 Key ulu ḡuşlar gelür ḡatlan diyem
Aḡlama kim ḡayduñı sentüñ görem

Şağluk-ıla evüñüze varasın
Atañı anacugñı göresin

Öyle diyincek Cihān-şāh tiz tırur
Naşr-ı Murğ-şāh öñinde baş urur

Bir zamān anuñ-ile oldı bile
Vaqt irişdi başladı kuşlar gele

Muştuladı çün Cihān-şāha bunı
Kātı şāz oldı işidicek anı

Reften-i Murğ-Şāh-ı Naşrı vü mānden ü
Cihān-şāh u ‘āşık şüden-i u duhter-i perī rā

2960 Murğ-şāh-ı Naşrı aydur ben yarın
Giderin bu arada seni qorın

Hücreler var gel berü göstereyin
Kilidi dilin elüñe vireyin

Her birini açup içeri giresin
Dürlü dürlü çok ‘acāyib göresin

101a

Eglenidür anlaruñla ben varam
Kuşlaruñ dağı senüñ kayduñ görem

İşidincegez Cihān-şāh bu sözi
Didi ne vaqtın umalum biz sizi

2965 Yidi günde girü gelem ben didi
Eglenidür bu arada sen didi

Bunı diyüp virdi kilidler dilin
İçerü girdi tırup aldı elin

Hücrelertüñ qapusını gösterür
Bir demürden qapuya gelür durur

Didi bunı zinhār açup girmegil
İçerü n’oldı diyüben girmegil

Açmağıl bu qapuyı zinhār didi
Yohsa soñra diyesin zinhār didi

2970 Öyle diyüp Murğ-şāh Naşrī gider
Evde kaldı gör [ki] Cihān-şāh n'ider

Hücrelerin kapusın açar girür
Çok 'acāyibler delīm dürlü görür

Kızıl altundan giyikler atlar[i]
Hem gümülden cānavarlar itler[i]

Çok delīm arslanlar altun ejdehā
Her birisine ne kıymet ne bahā

Dürlü dürlü çok 'acāyib kuşları
Kızıl altun kıymetiden başları

2975 Kamu altundan-idi bebr ü peleng
Fıller hem gergedanlar hem neheng

Heybetile bunları gören ādem
Ne diyeyin mişli 'ālemde 'adem

Bunları kamu teferrüc eyledi
Kendü kendüye duruben söyledi

101b Çok ser-encām başuma gelmiş-durur
Dürlü işler hep baña olmuş-durur

Açuben āhen kapuyı gireyin
Bunda dağı ne var-durur göreyin

2980 N'ola dırsin bu başuma uş-durur
Ne ki geldise Huzādan hoş-durur

Hele görmüş olayın bunu dağı
Yazılan elbetde gelür iy ağı

Çünkü gökden nāzil olur her kazā
Kimse def' itmez anı illā Huzā

Çok bilüp zeyrek olup kaçsa beşer
Çok kazānuñ orta yirine düşer

Tañrı şavsun çün kazā nāzil olur
Def'i anuñ kimüñ elinden gelür

2985 İy Çalabum her kazā vü her belā
Şav sevenlerden ki tuz etmek bile

Böyle diyüp kapuyı açup girür
Diñle imdî anda dañı ne görür

Gördi bir hoş bāğ laţîf bahça-y-ımiş
Dürlü dürlü her ağaç tolı yimiş

Lāle vü nergis ü sünbül yāsemin
Merğ-zār tolı çiçek yaşıl çemen

Sebzeden atlas döşenmiş yir-zemîn
Gören anı ħalı şanurdı hemîn

2990 Güller ılmışdı kızıl u ak
Reng alur gül Naşriden altunvarak

Gonca göstermiş lebin yâkût [u] ter
Müşk-büy olup benefşe key düter

Dökmiş evrāk üzre dürri jāleler
Hoş ider ‘uşşākda bülbül na‘leler

102a

Orta yirde bir ‘acāyib köşki var
Kıymetinden kuşları altun dıvār

Ŧurraları sîm-i ħām pür-lāciverd
Nağşını kim vaşf ider anuñ i merd

2995 Çevre yanı tolayı gül-zārıdı
Hem bir ulu havz öñünde varıdı

Yaşıl u kızıl kara ak mermeri
Hep füsüs kārı mücellā her biri

Var-ıdı ħavzuñ kenārında ulu
Taht u ‘āc u la‘l gevher zeyn ulu

Tahtuñ öñine gelüp ħavza bakar
Ŧubduruca şu bigi şöyle akar

Bu Cihān-şāh bunları bakup görür
Hoş teferrüc eyleyüp bir dem urur

3000 Kendü kendüzine aydur ey ‘aceb
Ne-y-idi gizledügi benden sebab

Gelicek bunı murg-şâhdan sorayın
Nicesi aydur cevâbın göreyin

Bunı diyüp yürüyüp köşke çıkar
Çepeçevre tolayı dutar bakar

Gördi üç apak gögercinler gelür
Bunları görincegiz pinhân olur

Gizlenüp uğrulayın gözler idi
Ol gögercinler [çül] üç kızlarıdı

3005 Gelüben taht üstine çün kondılar
Kuş tonını çıkarub şoyındılar

Şöyle hûb-ıdı bularuñ her biri
Şanki bâğ uçmağ-ıdı bunlar hûri

Ta'n iderdi lebleri la'la turup
Toymayaydı anları kimse şorup

102b

Boyları serviye eyler iki kat
Gözleri bir demde eyler şâhı mât

Al yañağlarından eyler rengi gül
Anuñ-içün al olupdur reng-i gül

3010 Yüzleri gün alnı ay bedr-i tamam
Kaşları mihrâbına cânlar imâm

Şoyınub gönlekçeçik otırdılar
Sükkeri nuql ortaya getürdiler

Her birisi nazile teklif ile
Yiyüben şerbet içerler kıfile

Yindi yimek ü içmek ü [hem] turdılar
Bağ ısızdur kimse yokdur gördiler

İbrişimden futalar dutundular
Girüben havzuñ içine yundılar

3015 Oynayuben havz içinde yüzdiler
Başladılar hoş terennüm düzdiler

Birbirin ötürüben ırlaşdılar
Birbirinüñ üstine şu saçdılar

Şāh Cihān-şāh bunları uğrulayın
Görüben olırdı ayın bayın

Başladı kızlar işit uşbu ırı
Dest uruben ırlırdı her biri

Şi'r h'rānden-i ān duḡter-i Perī ü Şenīden-i Cihān-şāh

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Didiler biz üç nigāruz kim görürse delirür
Koyubanı 'aql ıssı delülüge el vurur

3020 Şu içinde ger yalnızca bizi göre her kişi
Key belünler delü olup 'alem içre belürür

Şerḡa şerḡa kılur ol ytrek [gönül] dilim dilim
Şöyle kim kaşşāb bıçağı şol koyuna el urur

103a Zülfümüz girihlerin [ger] görür-ise her cevān
'Ömr cim içinde kalur qaddini hem dal urur

'Ömr içinde bizi bir kez kuçan kişi irtip
Terk-i tarrāc iyleyüben begleriyle ḡāl urur

Yañağumuz şavkdur aydayın bahāne illere
Anuñ içün gül yüzine reng dāim al urur

3025 Kaşımız yay-ıla kirpik okun atak her kime
Şanki Rüyın-ten gözine Rüstem-i zāl olur

Şāh Cihān-şāh bunları dinler-idi
Sözlerini işidüp anlar-ıdı

Ulularınuñ adı Dil-şaz-ıdı
Şive vü nāz içre key üztaz-ıdı

Ortanca kızuñ adı Kamer idi
Ay anuñ yūzi nūryla bay-ıdı

En kiçilerinüñ adı Şemse'dür
Ol ikñe beñzemez hūb kimsedür

3030 Hūsninüñ vaşfında 'acizdür lisān
Görmemişdür ancılayın hiç kesān

Ne diyem hūbluğına kim bilesin
Şöyle kim güneşe nazır kılasın

Uşbu resme hūb-ıdı bil ol perī
Mişli cennetde ola ancak hūrī

Göriçek anı Cihān-şāh-ı cevān
Göñlini kapdırdı aña nāgehan

'Aşık oldu biñ dil ü biñ cān ile
Oda yakdı ma'deni ol kān ile

3035 Gözedüp uğrılayın bakar-ıdı
Bakduğınca ol kıza aķar-ıdı

Başladı anda bu şi'ri okudı
Doķınup 'ışk okı gögsin toķıdı

Şi'r hançen-i Cihān-şāh ez-ışk-ı duķter-i Perī

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

103b Aıdur iy vāh kim dirīgā ol nigār
Aldı benden ķomadı şabr u ķarār

İylemedüñ iy göñül ögüt ķabul
İmdi dutuş 'ışk odına yan ķarar

Bi-ķarār olduñ göriçek zūlfünü
Uş göresin daķı sevdāya ķarār

3040 Ol cefā-kārı niçe bir üstüme
Yağıcaksın yeter uşan iy ķarār

‘İşkâ dutuldum bulardan kaçuben
Kıl karar imdi bu neydi kim karar

İy Cihân-şâh ansuzun ‘İşkâ irer
Öldüñ işde kimse yok hâlüñ şorar

Şuda kızlar oynadılar toydılar
Çıkuben hep tonlarını giydiler

Yine gögerçin oluben uçdular
Bir sa‘atde nice iklîm geçdiler

3045 Kaldı şâh-zâde orada âh idüb
Düşdi ayakdan yire uşşı gidüb

‘Aklı başından gidüb ögsüz idi
Yirinürdi şanasın öksüz idi

**Ameden-i Murğ-şâh-ı Naşrî vü dîden-i
hâl-i Cihân-şâhrâ**

Bu yañadan Murğ-şâh-ı Naşrî gelür
Ol demürden kapuyı açuk bulur

Aydur iy vâh kim Cihân-şâh öğüdi
Dutmamış dutsaydı aña yigidi

Her kim öğüd ü naşîhat almaya
Degmeye bir çöpe yarım elmaya

104a 3050 Öğüd alanlar işini şakladı
Öğüd almayan kişi[ler] ağladı

Murğ-şâh-ı Naşrî çün bâğa girür
Köşk öñinde ol Cihân-şâhı görür

Yüzi üzre düşüben yatmış idi
‘Aklı uşşı kendüden gitmişidi

Yüzine şu sepdi ögi derilür
Ölmişidi şan ki gine dirilür

Âh idüb fi’l-hâl bu şi‘re başladı
La’l içine dürr ü güher işledi

Şi'r hānden-i Cihān-şāh ez-‘Işk-ı Duĥter-i Perī rā

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

3055 ‘Aceb düşdüim bu ‘ışķa nā-gehānī
‘Aceb sevdüm görince nā-gāh anı

‘Aceb geldi benüm başuma bu hāl
‘Aceb terk’eyledüm cān u cihānı

‘Aceb n’idem anı ben görmez isem
‘Aceb ola mı ansuz zindegānī

‘Aceb nerd oynadı bu çerĥ-ı nerrād
‘Aceb naķş itdi baña uş nihānī

‘Aceb sevdāya şaldı beni zülfi
‘Aceb bulına mı nām u nişānı

3060 ‘Aceb bir kez ola mı buse kılmak
Zenaĥdān-ı sīmin La‘lin dehānı

‘Aceb gine Cihān-şāh bir kez ol māh
‘Aceb devr ide mi uşbu mekānı

Murĥ-şāhı görüben āh eyledi
Başına ne geldüğini söyledi

Göñlini nicesi aldı ol güzel
Āh idüben okıdı bir hoş ğazel

**Vaşf kerdn-i Cihān-şāh ez-dīden-i
duĥter-i Perī rā**

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

104b Gül yüzine şaçu şaçdı La‘l u sīm evrāķlar
Şu yüzinde yüzdüğünü ol semen zevraķlar

3065 Her kaçan [kim] şuya talub oynaşa ol üç nigār
Ol şafādan rakş ururdı köşķ ile çardaķlar

‘Öd ü ef’î tolaşub boyunlara hoş gösterür
Bend-i rûmîler girihler kıra ile aklar

Boylarını göricegiz secde kıldı servler
Ditreşüben vehme vardı ol yaşıl yapraklar

Şu içinde balk ururdu cism-i billürî ‘aceb
Mevc-i şunuñ gösterürdi key garîb ablaqlar

Her kaçan şudan çıkub ayakların başsa yire
Müşk olur ayakları altındağı topraklar

3070 İy Cihān-şāh [cān u] baş oyna cihāndan vaz-gel
Yār yolunda nite kim ol gerçegin ‘uşşāqlar

Uşbu şi‘ri okuyuben kıldı āh
Yire düşdi şanasın oldu tebāh

Yatdı biraz ögini dirdi girü
Āh idüben ağlayub durdı örü

Didi kim iy Murğ-şāh gör hālümü
Cānuñ içün kıl meded dut elümü

Ger meded itmez iseñ uş ölürem
Bu garîbluk mülk içinde kaluram

3075 Murğ-şāh aydur yigit saña didüm
Girdüğüm vaktın senüñ kayduñ yidüm

Eslemedüñ sözümi işitmedüñ
Sen benüm sözüm ile iş itmedüñ

Ben ho seni şakınup didüm saña
Açmağıl ol kapuyı girme aña

105a Ben bilürdüm ki ol kızlar geliser
Saña bunuñ bigi işler oliser

Anıñ-içün dir-idüm girme aña
İmdi girdüñ neylemek gerek saña

3080 Çāre yok anlar ele girmeklige
Ya ho tapuñ anları görmeklige

Perilerdür yılda bu vaktin gelür
Ben giderin ol bağı halvet bulur

Yiyüp içüp oynayup havza girüp
Hoş teferrüc iyleyüp bağı görüp

Uçuben andan giderler bir yıl
Olıcağ gine gelürler bellü bil

Bilmezem illerini kanda olur
Yıl başında bunda ha bir kez gelür

3085 Elüñe girmez bil anlar iy yigit
Göndereyin gel var ilüñüze git

Seni kuşlar üstine bindüreyin
Gel ataña anaña göndereyin

Kuşlara ben senüñ-içün söyledüm
Alıben gitmege rāzı iyledüm

Gel giderseñ göndereyin git didi
Varuben hasretlerüñe yit didi

Uşbu sözi işidicek ol cevān
Āh idüben düşdi şan öldi hemān

3090 Murğ-şāh anuñ yüzine saçdı şu
Gözini açup didi bir kez[in] hū

Didi kim iy Murğ-şāh koma beni
Qo öleyin bunda vireyin cānı

Ata aña ili sultānlık tamām
And içeyüm añmayum olsun harām

105b Ol nigāruñ ayağınıñ izine
Dem-be-dem yüzüm süreyin tozuna

Bil-ki vazgeldüm kamudan gitmezin
Uşbu yirde ölürin terk itmezin

3095 Yılda bir kez gördüğülme rāzıyam
Zehi kim hoş maşlahat çi kazıyam

Uşbu şi'ri söyleyüp anda didi
Şanasın kim tutidür şekker yidi

**Şi'ri H'ānden-i Cihān-şāh ez Firāk-ı
Duhter-i Peri**

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

Gārib gönlüm 'acāyib hāle düşdi
Dutuldu zülf-i cīmi dāle düşdi

Yañagından ciger boyandı kane
Gözüm dürri anuñ-çün ala düşdi

Göreldeñ nūn u 'aynı mim ü la'lin
Meyimden cam-ı cāna lāle düşdi

3100 Şu zülfi sīm-ham boynın tolayı
Açup turrā-yı müşkin tala düşdi

Dutuldu cān [u] dil 'ışkuñ ağına
Bu anka gör siñek-vār bala düşdi

Göreldeñ perīyi dili dutuldu
Benüm dilüm 'acāyib kāle düşdi

Ġarīb u hayrān [um] avaraqlıqda
Cihān-şāhuñ naşibi nāle düşdi

Döndi aydur bana atam iline
Şalı virme illā ma'şuk iline

3105 Kānadur şehri ili iy mu'teber
Bilür-iseñ baña andan vir haber

Dağı ayruq nesneden virme nişān
Söyle ma'şuk sözini iy dūr-feşān

106a Andan artuq zikr ü tesbih yok baña
Vazgeldüm kāmudan öñden şona

Murg-şāh aydur Cihān-şāh imdi bil
Diyeyin ben saña işit anı kıl

Bil eger görmedise anlar seni
Geliserdür yılbaşında bil bunu

3110 Ben gidicek kuşlara sen bunda kal
Ögredeyin sana ben hile vü āl

Köşke girüp dağı turup gözlegil
İllā zinhār kendüzüñi gizlegil

Gine gelürler bu bağı görmege
Gine gelürler bu havza girmege

Şoyınup girdükleri demde şuya
Sen dağı girmişiken pusuya

Çıka gelüp gönlegüni kap kızuñ
İkisi kaçır biri oldu sizüñ

3115 İlla zinhār gönlegin vormeyesin
Gir virtürseñ dağı hiç görmeyesin

Nitekim gönlek sentüñile ola
Kaçmaya vü gitmeye bunda kala

Seni seztip bunda bildilerse pes
Gelmeyiserler dağı umızı kes

Bilmedilerse gine gelürler uş
Gönlegi kap gönlini eyleye hoş

Hem ilüñe seni ol alup gide
Ne ki, sen buyurasın öyle ide

3120 Uşbu sözi işidecek şāh-zād
Şan kim ol maşuk ile buldı murād

Murg-şāhuñ tiz ayağına düşer
Didi kim cānuñ içün işüm başar

106b Ben ğarīb ‘āşıkā iyle meded
Raḥmet itsün saña ol Allah ebed

Murg-şāh aydur dur imdi gidelüm
Kayguyı terk iyle ‘işret görelüm

Çıkuben bağdan odaya geldiler
Bu ümîz-ile ol güne kaldılar

3125 Gün şayardı gele diyü yıl başı
Gönlegi kapup bitüreydi işi

Murg-şāh ile yiyüp içeridi
Dāyima maʿşuk sözün açaridi

Dirdi irişem mi ki ol vakte ben
Ta ki karuṣdura[yı]m şehde leben

Bu hayāle uşbu fikre uğradı
Andan özge nesne kim ne farkıdı

Uşbu resmile geçürürdi zamān
Bir gün irüp yılbaşı oldu hemān

3130 Murg-şāh muştulayup aydur yigit
Yılbaşıdur tıñla uş sözüm işit

Ben giderin bunda seni uş korın
Diñle imdi tapuñnā neler dirin

Bāga gir köşke çıkup otur didi
Maʿşukı avlā ele getir didi

Qatı gizlen gāfil olma zinhār
Görmesüñ ya tuymasun ol üç nigār

Her kaçan gelüp o tahta konalar
Şoyunup şuya girüben yunalar

3135 Sen çıkup sevdügüñ[üñ] kap gönlegin
Virme zinhār yalvarup saña egin

Yolṣa o daḥı ele girmez hemān
Perīdür uçar kaçır olur nihān

107a İkişi kaçup [daḥı] ol kalısar
Saña bunca dürlü ḥile kılısar

Virme zinhār gönlegin aldanmağıl
Ol gidüben şuretiyle kalmağıl

Bu söz ile ol gün anda kaldılar
Tañla oldı diñle gör ne kıldılar

**Reften-i Murğ-şāh ü mānden-i Cihān-şāh u
be-dest-āverden-i duñter-i perī**

3140 Murğ-şāh gitdi gine kuşlarına
Varuben meşğul ola işlerine

Bu yaña durdı Cihān-şāh çün seher
‘İşkile bağlar biline ol kemer

Girdi bağa yürüyüp seyr eyledi
Niyyetin göñlinde hem hayr eyledi

Geldi havzuñ katına durdı bakar
Çağlayup şu havz içinden hoş açar

Āh idüben nāleler aydarıdı
Havzı çevre yörenüp gezer idi

3145 Maşukuñ ayağı başduğı yire
Yürür-idi yüzüni süre süre

Her seherde bu idi anuñ işi
Gelüben böyle iderdi ol kişi

Yürüyüp yüzün yire hep sürdidi
Şunda kim maşuk ayağı irdidi

Tolayu varup gezüp köşke çıkar
Pencereden duruben çevre bakar

Gözedüben ol giceye dek durur
Gelmediler ol gögerçinler görür

3150 Yüzi üstine düşüp uşşı gider
Şöyle olur her kim ol ‘ışkı görer

107b Yatuben sarhoşluğu taña kalur
‘Āşık-olmayan aña taña kalur

Her ki ‘āşık olmadı aña buñāl
İşidicek gelüser katı muñāl

‘Âşık olanlar bilürler hālını
Şol ki dutmışdur o vuşlat bālını

Yā hoş bir kez görüp ayruğ görmeye
Nitekim şunarsa eli ırmeye

3155 Bu sözi anlar bilür ben ne diyem
Uşbu sözlerde nice canlar yiyem

Ṭaīla olıcağ gine gelür ögi
Yomgörtüp tırı gelür öksüz bigi

Yine ol gün bekler olınca gice
Gice oldı yine gör hali nice

İrteye degin gine zāri kıılır
Göz yaşını kendüye yarı kıılır

Çün seher oldı gine çerh-i cihān
Kılmış-iken ‘ālemüñ naqşın nihān

3160 Rūm şāhi tahtına binüp çıkar
Tācı şavkı zulmeti düpdüz yıkar

Nūr ile ‘ālem yine rüşen olur
Şanki kâfir mülkini islām alır

‘Ālemüñ siler yüzinden karayı
Rüşen eyler gösterür hep arayı

Şāh Cihān-şāh çün seher-gāhdan durur
Haq ta‘ālā hāzretine yüz urur

Aydur iy Ḥallāk u Rezzāk-ı cihān
Saīa ma‘lum aşikāre vü nihān

3165 Sen bilürsin hālumi ben ne diyem
Ne dilüm var hāzretüñe söyleyem

108a Kāmu kalmışlara sensin yarıcı
Kāmu azmış işleri oñarıcı

Sen meded iyle gel iy perverdigār
Viribi gelsün gine ol üç nigār

Faḥri ʿālem ḥürmetiçün iy Ḥuzā
Uşbu maḫsuddan beni kılma cüzā

Ben ġarīb u ʿāşıkı esirgeyüp
Baña göster añları viribiyüp

3170 Senden özge yalvarası yokdurur
Daḥı ayruḫ hiç varası yokdurur

Sen meded eyle bu gūn ben ʿāşıkā
Viribi gelsün irüşsin maʿşuḫā

Bu münācātı kılup ḳaldurdı baş
Baḳduġı dem gözlerine oldı tuş

Görđi kim üçi bile uçup gelür
Köşk içinde gizlentüp pinhān olur

Gelüben taḥt üzre girtü ḳondılar
Çıḳarup tonlarını şoyındılar

3175 Biri aydur köşke gelüñ girelüm
Kimse olmasun içinde görelüm

Biri aydur bu yiri her-giz kişi
Geldüġi yok ḳoy aḫı bu teşvişi

Kiçileri aydur illā dut gele
Nʿiylese gerek bizi ol ne ḳıla

Üçümüzden ḳanḳumızı aladı
Eyle dut bunda bir ādem geledi

Sizi ḳapmayup o beni ḳapadı
Baġrına başup daḫı ḥoş öpedi

3180 Bu sözi diyicegiz gültüşdiler
Ḳalkuben ḥavuz içine düşdiler

108b Ulular dimişler ki el-falu ʿālā
Mā-cerā ḥoş söyle kim ḥoşlık gele

Çünkü ol ḳız kendü içün açdı fal
Didtġi ol demde oldı fiʿl-ḥāl

Şuya girtip yüzüben hoş taldılar
Birbirine oynamağa kaldılar

Köşk içinden çıkageldi şāh-zād
Gönlegin kapup kızuñ düşdī āzād

3185 Bakuben şāh-zādı çünki gördiler
İkisi şudan çıkuben irdiler

Tonlarını kapuben tiz kaçdılar
Giñ yire varup giyüben uçdılar

Gönleçügi kapılan ol çıkmadı
Ol ikisi kaçdı buña bakmadı

Yaluñuz kalup şuya batdı turur
Başlayup şāh oğluna çok yalvarur

Gönlegüm vir sen ne dirsен қılayın
Gitmeyeyin senüñ ile қалайın

3190 Tonlarum al gönlegümi at berü
Çıkayın şudan añarlık git gerü

Senüñ oldum and içeyin gitmeyem
Tā ölünce ben seni terk itmeyem

Şāh Cihān-şāh güldi aydur iy canum
Yavlaқ eritdün tenümi sen bentüm

Uşda bir yıldur [ki] seni özlerem
Gice gündüz çevre yollar gözlerem

Tañrı şaldı seni uş virdi baña
Şükr minnet günde yüzbiñ-kez aña

3195 Hakk tā'ālā hācetüm kıldı revā
Gönlegüñden derdüme kıldı devā

109a Baña üstāzum-ki ta'lim eyledi
Gönlegüñi virme diyü söyledi

Çün elüme girdi ayruқ virmezem
Göz göre yanar oda hiç girmezem

Söyledi kız dağı çok kıldı hile
Bildi kim gönlegünü girmez ele

Diñle hikmetden yine bir'ki kelām
Hikmet ehline kamu canlar gulām

3200 Şöylé-y-idi Tañrınufi hikmetleri
Gönleksüz uçmazıdı ol peri

Gönlegün koyup gidicegiz ırak
Yanar idi gövdesi hem-çün çırak

Üç gülne dek varmayup ölü-idi
Bu işi ol Murğ-şāh bilür-idi

Yakın olsa cismüne her-giz ziyān
Ölmez-idi uçmaz-idi ol hemān

Ol sebebden koyuben gitmez-idi
Canıdır gönlegi terk itmez-idi

3205 Döndi ol yigide aydur iy begüm
İmdi bildüm ele girmez gönlegüm

Girü tur yıkma benüm [uş] 'arumı
Barı çıkup giyeyin tonlarumı

Eyle diyincek Cihān-şāh döndi tiz
Ol dönincek geldi şudan çıkdı kız

Ŧonlarını giyüben otırdı
Kıgırup şah-zādeyi getüridi

Gelicegüz katı ikrām eyledi
Karşu varup güle güle söyledi

3210 Aydur iy yigit ayıt aduñ nedür
Kimdür atañ aşı bünyaduñ nedür

109b Ol yigit aydur diyeyin ādumı
Diñle kimdür aşılumı bünyadumı

Şāh-ı Kābildür atam oldur ili
Adıma dirler Cihān-şāh Kābilī

Başladı ilin günün hep söyledi
Atasın hem anasın yâd eyledi

Nice müddet kendü çıķup gitdüğün
Ne görüp niyleyüben nitdüğün

3215 Ol Kayadan nice irüp geldüğün
Murğ-şāhı bunda nice bulduğın

Yılbaşı olunca burda durduğın
Murğ-şāh dilleri buña virdüğün

Şol demür kapuyı açma didüğün
Kendü gidüp bunda bunu ķodüğün

Gönlegini ķap diyüp öğretdüğün
Virme zinhār diyüben söyledüğün

Anuñ-içün gönlegüñi virmezem
Ger virürsem seni ayruķ görmezem

3220 Hālüm aıvālum bu-durur bilesin
Mürvetiñe ne şığarsa kılasın

‘Āşıkam uş ben saña bir yıl durur
Ger meded kılmaz iseñ ‘ışķ öldürür

Tāpuña ķul oldum azād iyleme
Biliş olduk Tañrı çün yād iyleme

Cāniçün bi’l-lāh red itme beni
Gönlegüñ alup koyup gitme beni

Çün işitdi kız yigitden bu sözi
Çok köyündi yigide kızuñ özi

3225 Didi iy cānum yigit bilgil beni
‘Āşık oldum ben daıı sevdüm seni

110a Gam yime cānum Cihān-şāh seni ben
Evüñüze iledem bil bunu sen

Ta ölünce senüñile ķalavuz
Gice güñdüz bir arada olavuz

İmdi getür gönlegümi giyeyin
Ne ki sen dirsən sözüñe uyayın

Bu dağı hoş ola didi vireyin
İllā katlan Murg-şāhı göreyin

3230 Kavlimüz vardır bizüm anuñ ile
Gönlegi virmekde hem olsun bile

Razı oldı kız bu kavle çaresiz
Hoş ola didi dimedi başka söz

Yigidüñ elin alup tahta çıkar
Kız Cihān-şāha dekeyürek bakar

Gördü kim hañtı benefşe derlemiş
Zülf-i ‘anber al yañak boynı gümiş

Alnı aydur kaşı yay kirpigi ok
Hüsn içinde beñdeşi vü misli yok

3235 Hülkī kānı vü letāfet ma‘deni
Hem zarīf ü hem iñen hublar çini

Qollarını boynına şaldı anuñ
Koçdı aydur sen benümsün ben senüñ

Çün Cihān-şāh gördi yaruñ lütfını
Koçdı biñ biñ dağı yabdı ketfini

Hoş koçuşup ikisi öptüşdiler
Şeftalular bir iki kapuşdılar

Yüz yüze ağız ağıza urdılar
Birbirinüñ leblerini şordılar

3240 Kız yigidüñ ağzına mey-gün duzāh
Urdı vü yüzine urdı al yañah

110b Ol kızuñ şāh leblerünü emdidi
Ağzına şan kand u şeker tamdidi

‘Aşıkı ma‘şukını çün kim bulur
Ma‘şuka dağı anuñla yār olur

Ne şafa kaldı bular kılmadılar
İllā şol bir nesneye olmadılar

Nefsine kalanlaruñ ol işidür
Aña kalmaz her kim ol erkişidür

3245 Hoş görünür ol şafa hayvānlara
Hāşā ol kāmīl olan insānlara

İmdi bunlar dağı [iş] itmediler
Nicedir ol lezzeti tatmadılar

Zī saʿādet zī beşaret zī şafā
Yār ola maşuq dağı kıla vefā

İy Kerīma iy Raḥīma Hālīka
Rūzi kıl ol vakti kamu ʿāşīka

Vaktini maşuq-ila ʿāşıkларуñ
Sen hoş iylegil ilāhi bunlaruñ

3250 Çün Cihān-şāh yār-ıla dört gün temām
Hoş vakit oldılar anda şubḥ şam

Çün beşinci gün seḥergāhdan gelür
Zulmeti sürtüp yirini nūr alur

Baz āmeden-i Murğ-şāh u diden-i Cihān-şāh u maşuqa

Bu yañadan Murğ-şāh dağı irür
Ol iki suḫtānı bir yirde görür

Güle güle gelübeni söyledi
Kutlu olsun didi tahsin eyledi

Nicedür hāluñ nitesin hoş didi
Yaruñ ele girdi mi [dir] hoş didi

111a 3255 Murğ-şāha didi kamu işlerin
Hāl nʿoldıgım dağı teşvişlerin

Murğ-şāhuñ kız durup öpdü elin
Secde idüp toprağa urdu elin

Murğ-şāh daḥı nazar kıldı kıza
 Qaldı ḥayrān ol qaş-ile [ol] göze

Murğ-şāh taña qalup key tañladı
 Uşbu işden çok nesne añladı

Qıza aydur sen kızım olgıl benüm
 Ol yigit de oğlum olsun iy cānum

3260 Varuben getürdi degme tonları
 Giydirtüp getürdi dürlü ḥrānları

Bir biş altı gün yiyüben içdiler
 Ol üçü bir arada hoş geçdiler

Şāh Cihān-şāh bulmuşıdi dilegin
 Qatı saqlarıdı kızuñ gönlegin

Şemseye bir gün Cihān-şāh söyledi
 Gitmek içün ya'ni tedbır eyledi

Şemse aydur maşlaḥatdur gidelüm
 Murğ-şāha di daḥı andan gidelüm

3265 Dile destür gidelüm tañla yarın
 Göstereyin ben saña Kābil ilin

Çün Cihān-şāh Kızdan aldı bu sözi
 Didi kim Allah sevindirsin sizi

Gelüben ol Murğ-şāha söyledi
 Destür isteyüp tevāzu' eyledi

Didi destürdür Cihān-şāh var didi
 İrüşüp ḥaşretlerüñi gör didi

İllā zinhār virme kızuñ gönlegin
 Şaklayu gör anı şol vakta degin

111b 3270 Andan oğluñ kızuñ ola göresin
 Şoñra anuñ gönlegüni viresin

Yohsa durmaz bil qatundan tiz gider
 'Aşkı şonra saña zaḥmetler ider

El-veda' olsun saña dut ögüdüm
Destür oldu imdi dur git yigidüm

Bu söz ile ol gün anda kaldılar
Tañlıçaq durup revâne oldılar

Qız göttürüp ol Cihân-şâhı uçar
Küh u şaħra vü deñizlerden giçer

3275 Didi kim yum gözlerüñ pek koc beni
Sen üşenime ben düşürmezem seni

Böyle diyüp gitdiler ol gün bular
İndi[ler] bir tağ dibine qondılar

Yatuben ol gice ārām itdiler
Tañlıçaq gine turuben gitdiler

Quşluğın bunlar irerler Kābile
Şağ selāmet ikisi dalı bile

Varıdı şehrüñ öñinde bir pıñar
Gölge ağaçlar tolayı merğ-zār

3280 Hem teferrüc-gāhidi şehrüñ ol
Bağ u bahça çevresi hem şuyı bol

Ol pıñara iricegüz qondılar
Yönlerini şehre qarşu döndiler

Ya'ni ādem göreler söyleyeler
Şāh Taymusa iñaber iyleyeler

Ava çıkmışıdı o gün şehriyār
Ta yolnuñ üstü-idi ol pıñar

Dönüben avdan pıñara geldiler
Bunları görüp de ādem şaldılar

112a 3285 Bir kulı at başını şalup gelür
Gördügi sa'at Cihân-şāhı bilür

Uşşı gidüp düşdi atından yire
Şöyle olur her ki añsuzun göre

Şu seperler yüzine ögi gelür
Parmağın ısıruben hayrân kalur

Tiz durup şah oğlu-la görüşdidi
Elin öptüp ayağına düşdidi

Şul aydur zi-‘acāyib bu hayāl
Hoş açıldı tali‘ümde uşbu fāl

3290 Varayın muştulayayın ataña
Uşbu sözden koyayın anı taña

**Resīden-i Cihān-şāh be-şehr-i Kābil u
dīden-i peder u māder rā**

Ol kulu tiz gine ata bindürür
Var atama muştıla dir gönderür

Şul gelüp dir yār-içüñ olsun ilāh
Muştuluk vir geldi oğluñ pādīşāh

Bil Cihān-şāhdur pīnār üzre tūran
Hem dilegin kuluḡa Ḥākdur viren

Şāh bu sözi işidüp bi-hūş olur
Ol şafādan bir zamān ser-hoş olur

3295 Ögini dirüp gine bakdı kula
Didi bu bülbul irerse ol güle

Muştuluk can bağıḡı yağma saña
Kanı göster oğlumu imdi baña

Eyle diyüp indi atından yire
Didi her kim beni severse vara

Atı tonı sevinüp bağışladı
Ḥazne-dārı kığırup sağışladı

112b Didi bişyüzbiñ kızıl altun buña
Varduğūñ dem şehre vir tanma baña

3300 Şamu begler dükeli şoyındılar
Şamu yayan oldu yola girdiler

Birbirin geçeridi segirdüşüp
Atdı kendin çok kişi sürçüp düşüp

İrdiler şāh oğlını çün gördiler
Ayağına hep kamu baş urdılar

Elleri üzre getürüp aldılar
Atasına yolda karşı geldiler

Şāh Taymus çün Cihān-şāhı görür
Boynını koşup yüzine yüz urur

3305 Öpüben boyuncağını yıyladı
‘Aklı başından oloķ-dem yayladı

Uşşı gidüp ikisi düşdi yire
Öyle şan kim bülbul irüşdi güle

Ulu begler üstlerine uşdılar
İkisinüñ yüzine şu saçdılar

Niçe ağlamak ki aña şazılar
Kul yazılmağa olurlar razılar

Şāh gelüben kocdı oğlunu durup
Ağladı çok yüzine yüzün sürüp

3310 Şāh didi kim kandaduñ şāhum oğul
Senüñ-içün ağladı Türkī Moğol

Oğlı aydur sergülzeştüm çok ata
Aydivirem diñleyen taña bata

Şemse dahı şāh öñinde urdı baş
Şāh görüp tahsin idüp kıldı sâbâş

Ol aradan şehre âdem şaldılar
Anasına muştıcılar geldiler

113a İşidüp anasınuñ uşşı gider
Şu seperler ‘aklı geldi gör n’ider

3315 Muştulayana virür şol deñlü māl
Toyuruban [didi] tap diyince al

Karşu gitdi oğlına hātun turup
Şehr kavmın bile yanınca sürüp

İrdiler ü gördiler şah oğlu ile
İkisi bir arada dur[ur] bile

Çün Cihān-şāh anasın bakup görür
Güle güle yürüyüp karşu varur

Anası koşup öper iki gözin
‘Aklı gidüp unudur ol kendüzin

3320 Ayağı üzre turamaz oturur
Oğlu elünden dutuben götürür

Didi iy canum aña dirgil ögüñ
Şükr kıl Allah’a virdi dilegüñ

‘Aqlını dirüp koşar öper yüzün
Can Cihān-şāhum diyü söyler sözün

Geldi Şemse öpdı elin hātunuñ
Öpdı şunup Şemse’yi hātun anuñ

Şehr halkı irişüp görüşdiler
Kim elin öpdı kimi el virtüşdiler

3325 Şemse bile şah-zādı aldılar
Sürüben şehre saraya geldiler

Yidi gün şah şehir halkın toyladı
Dürlü şükrāne bulara eyledi

Bu yana Şemse dahı hātun-ıla
İç sarayda zevk u işretde bile

Söyleyivirdi dahı hātunlara
Şāh-zāde n’itdügini bunlara

113b Göñlegini nicesi alduğın
İkisi bunda nice geldüğün

3330 Bu yana şah-zāde dahı başladı
Kim felek bunuñla ne [iş] işledi

Çok ‘acâyiblere irüp gördüğün
Ol cezirelere birbir irdüğün

Qullarınuñ her biri n’olduğın
Ol cuhūdlar şehrine geldüğün

Ol kaya üzre nicegün durduğın
Murğ-şāh bunuñ-ıla ne kılduğın

Şoñra irüp Murğ-şāhı gördüğün
Ol gidüben kuşlara bu kalduğın

3335 Havz içinde kızları [hem] gördüğün
Şemseye anda göñüli virdüğün

Gelecek yıl göñlegi hem kapduğın
Kızı kendüye nicesi yapduğın

İkisi andan turup gitdüklerin
Gelüben Kābile [hem] yitdüklerin

Söyledi hep başına ne geldise
Qışşaların kamu ne oldıyısı

Qarşusunda atası diñleridi
Gāh tañlar-idi gāh inler-idi

3340 Begler iller kamuşi işiddiler
Tañlaşup her biri turup gitdiler

Geldi şāh oğlı atası evine
Nice bir ağlaya bir dem avuna

Atasıyla anası sevindiler
Ağlamağı qodılar āvundılar

Dünyanuñ işi pışe hep oldurur
Halkı gāh ağlatdurur gāh güldürür

114a ‘Ādeti dehrüñ bu durur key bilüñ
İmdi buna göre bir dirlik kıluñ

3345 Gülmesinden ağlaması çok durur
Dünyada qayğusız ādem yok durur

Kim meger ol kimse âdem olmaya
 Kaygu anuñ göñlüne yol bulmaya

Her kişi hâlnca bir kaygu çeker
 Kaygusuz ol dünyeden [ol] el çeker

Her kişinüñ vardurur bir kışşası
 Kim ola kim olmaya bir guşşası

Şöyle gelmişdür olaldan bu cihân
 Âşikâr ider işi degül nihân

3350 İy bu dünyadan delim hoşlık süren
 Dürlü dürlü şöhet ü zevke iren

Bir ‘acuze karıdur zevk itdügüñ
 Hiç bilürmisin ne yola gitdügüñ

Şol toñuzlan kurduna benzer haluñ
 Yire girürsen kalur taşra maluñ

İy bu dünya malını irküp yığan
 Öldüğün gün oliserdür tarğağan

İmdi bundan ne şafâ lezzet gele
 ‘Ârif oldur añlaya hâli bile

3355 Bir iki gün şâh Cihân-şâh şaz olur
 Ya’ni ol mihnetlerinden vaz gelür

Gözle gine niyleyiser aña çerh
 Gine ne yandan viriser aña narh

Nice dürlü dürlü açıser kapu
 Kimlere kıldı[rı]sar gine tapu

**Meclis kerdên-i Cihân-şâh ü tedbîr
 kerdên-i bünyâd-ı sarây**

114b

Dinle imdi neye irer dāsītān
 ‘İşkile dutuñ kulağ iy dostān

Çün Cihân-şâh evleründe bir zamān
 Kaldı aña virmişidi dehr emān

3360 Salṭanat tācın uruben başına
Meşgʻul olmuşıdı şahlık işine

Durdı bir gün okıdı hep begleri
Cemʻ kıldı uluları yigleri

Ḳaytaḡuni Ṭahmiyālī ʿAyni-zer
Ḳıḡırup her birinüñ ḡatırın düzer

Aldı ʿAccācʻı veziri yanına
Cevheri şankim irişdi kāmına

Ātasını taht üzere geçirür
Ḳayḡu ḡuşunı yuvadan uçurur

3365 Kendüsi ḡarşusına kürsi urur
Geḡūbanı ḡoş murabbaʻ oturur

Her kişi yirlü yirine vardılar
Ḥāzır imiş ḡvān ḡapuya irdiler

Ṭaşınup döküldi yir yirin ṭaʿām
Hep yimege başladılar ḡāş u ʿām

Ḳurdılar meclis düzüldi bezm-i tam
Baʿdiyā altun saç ayak sim-i ḡam

Ḳıymeti altun ḡapak cevherlü ṭas
Ol şūrahiler müzeyyen ḡavi ḡas

3370 Boynı uzun dürlü dürlü şişeler
Ṭolu içinden gider endişeler

Ḳızıl altun zevraḡ u cevherlü ḡap
İçmeyenler göñline kılar ʿikāb

Altun ibriḡ lāle ḡonca maşrapa
Her kim andan içer aḡzında[n] öpe

115a Laʿl ü yaḡutdan ayak dürlü ḡadeḡ
Andan içen kişiler bulur ferāḡ

Süçiler taşındı hep tavşan kanı
Ḳamı ḡalkuñ içmege oldu yöni

3375 Geldi puhtiler humalı hem meze
Yüzi kızılan yigitlerüñ boza

Yüridi sākiler hep sīm-sāk
Elleründe kametüñ altun ayak

İçmege başladılar pīr ü cevān
Şanasın kim cūşa geldi bu cihān

Yir yirin turup tolular içtiler
Kim añaru kim berū bil geçdiler

Uru turup öpüşüp kuçuşdılar
Tolu tolu şişeler çok geçdiler

3380 Başlayup ayıtdılar muğanniler
Vehm alurdu görse anı cinniler

Çökdü dizi üstine bir hoş güzel
Hem Hüseynī de okundu bu gazel

Şi'r-i hānden-i mutribān-ı hoş-āvāz der-meclis-i Cihān-şāh

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Āhūvāne gözlerüñ şīr ü pelengi şayd ider
Tīr-i ġamzeñ bir nazārda Rüstemi biñ Keyd ider

Şalıçak ol sīm hām üzre zırıldan müşk-bū
Dil-i zār āhını diller çün gönüller kayd ider

Tīrligi gören yüzüñ Mısbāh olalı Kāfiye
İbn-i Hācib mahv-de temşīl 'Amrın Zeyd ider

3385 Eskidi firķāt elinden bu gönül oldu harāb
Vuşlatuñ mi'mar olursa anı tizcek şayd ider

Şol lebi la'lüñ hayālinden şafā bulup gönül
Bī-ķarār olur nite ser-hoş anı kayd ider

115b Cān tecelli nūrı kim al ruḥlarıñdan cānuma
Doğunup kılur mücellā ānı kimse kayd ider

Derdimi ben derdile kıldum ser-ağāz derd-nāk
Nitekim kırallar anı çalıcağuz neyd ider

Her birisi uşbu resme sözleri
Oğudı şāhuñ o çengi kızları

3390 Bu kezin başladı muṭripler az az
Çaldılar ney-zen yanınca dürlü saz

Hüb güyende oynayı rast eyledi
Çar-gāhda uşbu şi'ri söyledi

Şi'r-ḥānden-i güyendegān-der-miyān-ı şohbet rā

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

*Perī-veş ol perī peyker beri kıldı özin bizden
Anuñ-çün kan-ile yaşum aķar dayım sızar gözden*

*Şuçum bu kim anuñ bir kez cemālın gördüm ah itdüm
No'la benden günāh nedür ne gele buncacuk sözden*

*Mükerremsin kerem eyle kulıñuñ suçuna kalma
Kerem şāhuñ günahımız bağıslarsañ no'la [sizden]*

3395 *Ḥaṭālardan ḥaṭarlardan seni Ḥaķ beklesün diyüp
Dilüm dayım du'ā eyler gönül amīn ider özden*

*Bu iki günüñ iy şāhum vişālından cūdā düşdüm
Esüp fūrķāt yeli ṭoldı gönül gözi kara tozdan*

*Κara gönülüm qarār itmez kara kaygu beni aldı
Meded olmaz-ise ol dem şāhum baña güler yüzden*

*Olur mı bir ḥaṭa için kul öldürmek kaña girmek
Begüm suçumuzu 'avf it ḥata gelür 'aṭa sizden*

Her birisi ırladı sarhoş olup
Κamunuñ içkide vakti hoş olup

3400 Vakti yitenler çıkardı sevişüp
Gider idi evine sürçüp düşüp

116a Çün Cihān-şāhı süçi mest eyledi
Urudurup atasına söyledi

Didi baba gerdek-içün bir sarāy
Yapmağa gerek anı tedbīr-i ray

Bağ içinde tañıçak tırmağ gerek
Ol sarāy bünyadını urmağ gerek

Çün sarāyı yapavuz ol iş bite
Düğüne başlayavuz andan öte

3405 Şemse hatunı halāl eyle baña
Dileriseñ kim kamu işler oña

Atası aydur hoş öyle kılalum
Tañla tırup aña meşgul olalum

Maşlahatdur didiler hep bu işe
Hem revā maşuğa ‘āşık irüşe

Bu sözile anda ol gün içdiler
Ser-hoş olup her birisi geçdiler

Tañlıçak yarındası cem‘ oldılar
Ne ki üstaz varıdı hep geldiler

**Bina kerdē-i sarāy u yāften-i yek ‘amūd ü
zīr nihāden-i pirāhen-i peri-duğter**

3410 Bāğ içinde ulu bünyaz urdılar
Yapdılar üstine dāim durdılar

Diriltip begler saçular saçdılar
Oturup çevre yanında içdiler

İşleyüp divarlarını çekdiler
Tolayı mermer direkler dikdiler

Yapuçılara Cihān-şāh dir bilün
Bir ulu mermer direk isteñ buluñ

Buldılar getürdiler bir hoş direk
Didiler buyur nirecikde gerek

116b 3415 Dikelüm bunı dağı [hem] yirine
Bu gün olsun qomayalum yarına

Didi olsun diyüben yirin buluñ
Ben niçekim dirisem öyle kılun

Tā sarāyuñ ota yirine dikün
Tolayı çevre tutup kurşun dökün

İllā nesne koyıcağın altına
Ne gümüşe beñzer ol ne altuna

Didiler yirin dizelüm imdi öñ
Koyacağıñuz ne ise dağı koñ

3420 Üstine soñra diregi dikevüz
Berkidevüz dağı kurşun dökevüz

Öyle olsun diyüben tāmşdılar
Kazdılar yirin dükeli uşdılar

Düzdiler bir ulu mermer kodılar
Koyacağıñ üstine ko didiler

Ol kızuñ gönlegini anda kodı
Üstine bir dağı mermer koñ didi

Üstine bir mermeri oturdılar
Eridüp kurşunları getürdiler

3425 Çevre yanına tolayu döktiler
Üstine hem ol diregi dikdiler

Ol direk üstine yapıldı sarāy
Şöyle kıldı hem Cihān-şāh fikr ü rey

Çıkmaya gönlek oracukda ola
Gitmeye ol kız bunuñ ile kala

Çün sarāyı yapıldılar bitürdiler
Eksügin hep yirüne getürdiler

Şemseyi alup sarāya geldiler
Kutlulayup oynadılar güldiler

117a 3430 Şemsenülñ burnına gönleg koğusu
Toğunuben ürperi geldi tusu

Göñlegüñ koķusını çün kim alur
Ol sarāyda oturup fāriğ olur

Bir yana şāh oğlı begleri durur
Düğün eylemek yarağını görür

Dirilüp begler kamu hep geldiler
Her birisi bir iş üzre oldılar

Bunda begler başladılar düğine
Yimek içmek ‘ıyş u ‘ışret dirgüne

3435 Bu yaña Şemse sarāy içre қalur
Gitdi hātunlar meger hālvat olur

Dileyüp göñlegüñi ister bulur
Perīdür şunar yir altundan alur

Giyüben hoş oturur taht üstine
Gözle ol kız niyleyiser dostuna

Таşradan gelür Cihān-şāh çün görür
Şemse hātun göñlegiñ giymiş turur

Aydur iyvāh kim işüm çürütmişem
Kendü kendüzölme gör ne itmişem

3440 Şemse yüzine gelüp aydur begüm
Zira kim hoş buldum aldum gömlegüm

İmdi beni isteriseñ bulasın
Қал‘a-yı Gevher-nig‘ine gelesin

Böyle diyüp ol aradan uçdıdı
Uşşı gidüp şāh Cihān-şāh düşdidi

Yüzi üstine düşüp anda қalur
Таşradan bir iki ādemler gelür

Çün Cihān-şāh‘ı bu hālda gördiler
Tiz anasınun katına vardılar

117b 3445 Diyüvirdiler Cihān-şāh hālını
Yırtı yüzini ışırdı elini

Sürüben geldi sarāya girdi ol
Oğlını ol hâlde bakup gördi ol

Oturup başını aldı dizine
Ağlayup urdı yüzini yüzine

Tiz gülâbdan getürüben açdılar
Gül yüzine gül şuyunu saçdılar

‘Aklı geldi didi bir kez kim vâh
Nideyin kim çıkdı elümden o mâh

3450 Baña benden oldı ben niyleyeyim
Bile benden ben kime söyleyeyim

Böyle diyüp âh ider gider ögi
Şöyle olur ‘aşık olanlar bigi

Ātasına dalı Ādem şaldılar
Begleriyle şâh işidüp geldiler

Gördi sultan oğlını yatur düşüp
Uşşı gidüp ‘aklı başından şaşup

Eline elin alup çoğ ağladı
Beglerüñ kamu yüregın tağladı

3455 Gine sepdiler yüzine gül-şuyın
‘Aklı geldi âh ider kesmez şuyın

Şi‘r hānden-i Cihān-şāh ez-firāk-ı ma‘şūk-ı hod

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

*Uşbu yirde ben beni bil kim helāk itsem gerek
‘İşk meydānında başum top idüp atsam gerek*

*Olmasun dirlik [baña] hiç dünyede ansuz harām
‘Ālemüñ hep varlığını terk idüp gitsem gerek*

*Biliñüz kim diri kalmaz can gidicek bu beden
İsteyü gitsem gerekdür rûhı ya nitsem gerek*

118a *Hasret ile derd-ile yanup gine ben bir zamān
Kumru bigi nideyin dost diyüp atsam gerek*

3460 ‘Andelibüñ gülden ayru hiç ola mı dirligi
İsteyüp Gevher-nigini ol güle yetsem gerek

İy gönül ‘ışk odına sen gâfilüñ itdün beni
‘Öd bigi yanubeni gönülümü hoş dutsam gerek

Bu Cihân-şāhuñ bilün yok yardan ayru dirligi
Başum alup uşbu yirden vazgelüp yitsem gerek

Kamu millet dinini niçe görür vakt sūfī
Ben dahı yürüyüp ‘ışkı müdam gitsem gerek

Halk işidüp sözini tañladılar
Ol kızuñ gitdügini añladılar

3465 Atası aydur oğul dir kendözün
Divşürüp ögün biraz açıl gözün

Nice kaçırduñ nigāruñı ayıt
Aña göre bilelüm biz de kayıt

Aydur iy baba işit diñle işüm
Nicesi uçdı kuşum kaçdı eşüm

Şol direk altında anuñ gönlegün
Komışıdum berkidüp anı yigin

Ben dir idüm kandaduğın bilmeye
Bilür-ise dahı bulup almaya

3470 Ol ho bulup gönlegin giymiş revān
Giyüben hazır durur-ı-imiş hemān

Taşradan ben de gelüp girdüm-idi
Gönlegin giymiş-durur gördüm-idi

Didi beni ister-iseñ bulasın
Kal’a-yı Gevher-nigine gelesin

Böyle diyüp dahı kıldı veda
Ol uçup gitdi beni dutdı şuda

118b Baña destür virgil imdi gideyin
Varuben yarumı teftiş ideyin

3475 Ölürem ben olamazam ansuzın
Ben öliceğ sen qalursın bensizin

Ātası aydur Cihān-şāhum benüm
Yoluña qurban fidi malum cānum

Şalayın iqlimlere çevre ādem
İsteyeyin dünyayı ser-ta qadem

Mal dökeyin il vilāyet vireyin
Aqlama sen mülşkili ben göreyin

Bileyin Gevher-nigini bulayın
Şalıgın yaħud nişanın alayın

3480 Aña göre idevüz tedbiri biz
Qanda variserdür elüñden ol kız

Her ne vechile olur-ısa elem
Tek bulalum nice biñ hile kılam

Bu söz ile oğlını avutdı şāh
Taşra-çıqup eyledi ol qatı āh

**Cem' kerdē-i Şāh Taymūs emīrān-ı
hod rā vü tedbīr kerdē-i nīk rāyāt**

Cem'i kıldı uluları bī-dütreng
Didi destem mānde ez zīr-seng

Def'idüñ elümi altundan aluñ
İmdi gelüñ derdüme dermān kıluñ

3485 Oğlumuñderdine eylen çāre siz
Yoħsa başuma qopadur dest-ħiz

Ger qor isem didüğini ol ide
İşqa uyup beni koyuben gide

Gitmesün imdi buna çāre kıluñ
Maqşudum budur qatuñuzda bilüñ

119a Ol gidiceğ ben ölürem zār ile
Yanmağa qoman beni bu nār ile

İşidüp bu sözi hep baş urdılar
Pes du‘ā kılup kâmusı durdılar

3490 Didiler iy baht-ı devlet issi şâh
Gönlüñüñ virsün murādını [ol] İlāh

Oğlunı senden ıramasun Huzā
Görmeyelüm bu teni cāndan cüzā

Hikmet ile kılalum tedbiri hoş
İdelüm şâh göñlini anuñla hoş

Pes bugün olsun bize mühlet yarın
‘Arz idevüz şâha hep hikmet varın

Bu sözi diyüp dağı tağıldılar
Her birisi evlerine geldiler

3495 İttifağı söylediler bu sözi
Didiler diñle şâha işit sözi

Oğluñı bunda sarāyda koyalum
Kavl idüp uşbu sözi diyelüm

Varalum isteyelüm bir yıl kıızı
Biline vü yaħud bulına özi

Hem katında koyalum kızlar güzel
Hoş muğanniler ayıtsınlar gazel

Koyalum katında çok maħbūbları
Hem Hıṭayī ola hem Çin hūbları

3500 Ola kim anuñ birine meyl ide
Ol peri sevdası başından gide

‘İşka bundan özge dağı çāre yok
Nice hikmet daimi dūnyada çok

Çün göñül göz bir yire dağı bağa
Lā-cerem ol ‘ışkı ola çıka

119b ‘İşkı ‘ışk bozar budur tedbīr-i ray
Bundan artuğ dağı var mıdur kolay

Ol perîdür uçdu gitdi âdemi
Bilmeyiser çekmeyenler bu ğamı

3505 Bu söz ile biz anı bağlayalum
Pâdişāhuñ işini sağlayalum

İşidüp bu sözleri begendi şāh
Sözünüz haqdur diyüp inandı şāh

İttifaķı bunda key berkitdiler
Hep Cihān-şāhun katına gitdiler

Gelüben baqdılar anuñ hālına
Özleri köyindi qaddı tālına

Bili hasretten bükülmiş yay bigi
Bitmiş-idi āh u fiğandan yigi

3510 Didiler iy şāh-zāde aqlama
Hasret ile yüregüñi taqlama

İsteyelüm ma'sūkañı bulalum
Senülñ ile işde vāde kılalum

Bir yıla dek vādemüz olsun dürüst
Olmayalum istemekde anı süst

İli şehri qanda olur bilelüm
Pes aña lāyık yaraqlar kılalum

Gönderevüz seni anda varasın
İrgüre Tañrı murada iresin

3515 Rāzı oldu bu söze olsun didi
Kişiler şalun haber bulsun didi

İkiyüz kişi getirüp yazdılar
İstemege yol yarağun düzdiler

Didiler her kim getürdise haber
Eyleyevüz anı iñen mu'teber

120a Her biri bir iqlime yüz dutdılar
Hüccet alup şāh katından gitdiler

Bu ümîdile Cihân-şâh kaldıdı
Dîñle imdi atası ne kıldıdı

3520 Bir iki yüz gül yañağlı kızları
Her birisi hûb idi aydan arı

Çengiler güyendeler rakķāseler
Rûm u Tûrkî Mısrî Çin haşşeler

Getürüp hep oğlı katında kodı
Çaluñ ayduñ oğlumı egleñ didi

Cāzulara şanasın sihr itdiler
Her birisi çaldılar ayıtdılar

Şîveler naz[lar] iñen çok kıldılar
Dürlü dürlü oynadılar güldiler

3525 Hiç birisi şâha hoş gelmezidi
Göñli gözi [hiç] birin almaz idi

Қulaғuna girmez idi ünleri
İllā dā'im şayar-ıdı günleri

Atası günde gelürdi bir kezin
Yüzini görüp işidürdi sözün

Gine katundan durup gideridi
Қayғu da'im göñlüñi dideridi

Uşbu resme bir zamān bunlar қалur
Hindîler diñle bu yaña ne қılur

Dāstān-ı Hindiyān der ameden be şehr-i Kābil

3530 Hind ilinde varidi bir şehriyār
Hüküm içinde çok[ca ulu] şehri var

Adı anuñ hem Şāh Keyfālıdı
Gice gündüz fikri çeng ü āl-ıdı

120b Hem vezirinüñ adı Kehtān-ıdı
Ol vezirlik [hem] aña bülhtānıdı

Şāh zalımdı veziri pūr hile
Halk elinden nitesi şaz[lık] ola

Taht-gāhı Hanbalıg şehri idi
Halka dāim işi güci kaḥr idi

3535 Yanağucu Behremend ü Şāşiyān
Hükmi altındadı şehir-i Kāşiyān

Şehr-i Tamgaç u Sefiz-ābāc ü şūr
Şehr-i Sāçıl anuñ ıdı şehir-i Fūr

Varıdı beşbiñ püre şehri bütün
Anuñ idi hem Sarāyī hem Fütun

Kaḥum'a Seksār'a hükm ideridi
Daḥı öte altı ay gideridi

Yidi biñ beş yüz var-ıdı filleri
On ikibin var-ıdı hem kulları

3540 Altıbin demür kuşaklu pehlevān
Var-ıdı her birisi biñ er kıovan

Ulularınuñ adı Çendāl-ıdı
Erlüg içinde şanaduñ Zāl-ıdı

Birsinüñ daḥı adı Cendivān
Gürzine döymezdi hiç pır u cevān

Biri Yağmuş birisi Tahmuc-ıdı
Birisi Mantūş birisi 'Uc-ıdı

Biri Girveşir ü Yanuḳıyān
Hem Merāğıl Serāvil-i çoban

3545 Kūhuyān u Kāhyāl u Kehyere
Urmışıdı çok eri bunlar yire

Gürlardan Ḳahricāl u Gürdizār
Marḥāl u Çüşiyān u Pürigār

121a Biñ iki yüz pehlevāndur Gürlar
Şoyları erlik içinde Tūrlar

Her birinüñ uşbu resme adları
Her birisi erligüñ her haddları

Hind dilincedür bularuñ hep adı
Ben komadum bil ataları kodı

3550 Var-ıdı hem yediyüzbiñ leşkeri
Çäpükün şaydum kodum hep leşkeri

Şehr-i Tamğaç ü Sefid-ābāc u Şūr
Kamusı Çendāl[un] idi Şehr-i Fūr

Şāşiyān u şehr-i Yanguç Behremend
Cendivāluñ-ıdı hem Şehr-i Semend

Kāşıyanı Yağmuçā virmişidi
Şehr-i Sāçil Mentuşa irmişidi

Kağum ilinüñ begi hem ‘Ūc-ıdı
Orta il degüldi [hem] ol uc idi

3555 Uşbu resme her yaña [her] bir şarı
Virmiş idi düzmtüş idi her eri

Bir gün oturmuş idi Keyfāl-ı Hind
Durmuş idi hem katında Hays-ı Sind

Ulu begler dağı anda çoğıdı
Her birin adlu adile oğıdı

Didi kim kılunı yarağ binüñ bile
Bu araçukdan gidelüm Kābile

Şāh Taymusuñ iline aqarın
Yıkarın ol illeri hep yaqarın

3560 Hiç bilürmisiz ol n’itmişdür baña
Ki-nümi ben komazam öñden şoña

Kardaşumı atamı öldürdi ol
Gelüben Hind iline kaldurdu kol

221b Şāh Taymus bunlara gelmişidi
Bu didügi illeri almışıdı

Almışıdı bunlaruñ çok şarların
Kırmışıdı nice biñ biñ erlerin

Küçücek oğlanıdı bu ol zamān
Gizleyüp qalmışlarıdı [ol] hem nihān

3565 Şoñra bütyüdi ulaldı şāh olup
Qomazın dir Taymusı da'vi qılup

Bu sebebeden söyleridi ol sözi
Qakımaqdan qaña dönerdi gözi

Bu kĭn-idi Şāh Keyfāl sürdügi
Bunuñ içüdi yaraqlar gördügi

Şaluben casusı haberler bildidi
Şāh Taymus oğlu ħali n'oldıdı

Oğlu kayğusına düşmüş iken ol
Bu yaña düzdi yaraqların bu yol

3570 Çerisinüñ beglerin hep bindürtür
Qamuşun ögütleyüben qandurur

Şubaşı Çendalı hem öñce şalar
İrdigi illeri yıquben talar

İrkegin kırup dışisin aldılar
Dört yaña çevre segirdim şaldılar

Şāh Taymus uşbu işden bĭ-ħaber
Oğlu kayğusından yandurmuş ciger

İrüben bir kaç kişi feryāz didi
Şāh Keyfaluñ elinden dāz didi

3575 Hind ilinden çıqdı yağı bil iy şāh
Uğraduğı illeri kıldı tebāh

Leşkerintüñ hadd ü pāyānı yok
Şol deñizitüñ qumlarından daħı çok

122a Qatı heybetlü iñen yavuz yağı
Qorkudan ħalkuñ eridi her yağı

Hindilerdür tağa benzer fil biner
Şöyle erlerdür şanasın dīv-i ner

Uşbu resme oldu hal iy şehriyār
Oda yandı bu yaña şehir ü diyār

3580 Şāh Taymus uşbu sözi diñledi
Parmağın ısıra dağı tañladı

Didi bildüm niçün öyle kıldı ol
Añsuzın sürüp bu ile geldi ol

Bildi[ler] kim beni oğul derdine
Düşdüm uş irişmezin [ben] gerdine

Böyle olduğumu benüm bildiler
Bu sebebden uşbu işi kıldılar

Bildiler kim baña oğlum kaygısı
Olaydı kalmadı şahlık da'visi

3585 Anıñ içün itdi Keyfal bu işi
Hele hayra yoralum biz bu düşi

Oğluma dağı meded Haqqdan ire
İlimüz tağıldıysa Haqq dire

Qamu qalmışlara feryāz iren ol
Qamu dertilere dermān viren ol

Kişi şaldı beglerin hep oqıdı
İşidüp begler bu sözi qağıdı

Hep sürüben şāh katına geldiler
Pehlevanlar qamusı cem' oldılar

3590 Dirilüp geldi vezir u ketğuda
Didiler nedür añsuzdan qaža

Şāh ayıtdı nidelüm nitmek gerek
Diñ ayduñ nicesi itmek gerek

122b Çün olan oldu ne-durur çāresi
Bu tarıqa nice resme varası

Tańırđan taķdır ne ise ol gelür
Hele tedbır iylemek de hoş olur

Meşveret idüñ dimişdür ol Resül
Meşveret ehlinde olur hem uşul

3595 İmdi danısuñ nicesi idelüm
Turalum mi yoħsa karşı gidelüm

İşidüp bu sözi begler kodi baş
Saña çok vırsın didiler Tańırı yaş

Devletüñ dāyim zevāle irmesün
Düşmanuñ gözi o bedr-ay görmesün

Sen ezelden Tańırđan devletlüsün
İtmedük ‘ömrüñde bir iş yatlusun

Yatluya Haķķ Tańırđan irsün belā
Kıne şınalar olalar mübtelā

3600 Şıgıñup Allaha karşı varalum
Tartalum tığlar yürekler yaralum

Dört yana illere ādem şalalum
Bundağı var leşkeri biz alalum

Karşı gidelüm duralum yağıya
Tańırı ħükmün idelüm ol yağıya

Bu sözi diyüp işit ne kıldılar
Bitiler yazup ademler şaldılar

Gitdiler Lāķistana Kāhistana
Kişi şaldılar revān Kūhistana

3605 Hem Horasan mülkine gitdi kişi
Behre-var şāha varup diye işi

Uşbu tedbiri idüben durdılar
Taşra çıkup var eri hep gördiler

213a Taħmiyal u Kaytağun [u] ‘Aynüzer
Yürütyüp hep leşkeri bir bir yazar

Yazuların bildiler ne var durur
Gördiler kâmusı yüzbiñ er durur

Gelüben bildirdiler şāha bunı
İşidicek bu sözi kaçdı kânı

3610 Aydur iy vah kânı ol çokluk çeri
Uş gerek oldı bulunmadı biri

Tañrıya sığındum imdi nidelüm
Var söyle hele karşı gidelüm

Ol vire nüşret bize andan meded
Gerçi anuñ leşkerine yok ‘aded

Çün ‘ināyet Haqq-ta‘āladan ola
Niçe azlar çoklara gālib gele

Bu sözi diyüp dahı ata bindi şāh
Şanasın geldi Esed burcına Māh

3615 Yidibiñ altun ‘alem kaldırdılar
Heybet ile dünyâyı taldurdılar

Düzdiler filler çekildi hem-çü küh
Gergedanlar yürüyüp kopdı şüküh

Onyidibiñ tazı igdiş atları
Her birintüñ var yarağı yatları

Altıbiñ ayğır idi mısırı tamam
Kızıl altun altı [zīn] ü Licam

Yidibiñ şarkı vül ebreş atları
Yürüdi önünde tağlar yazıları

3620 Kurulu altun tavul bazlu-y-ıdı
Her birin kulları yeder kazlu-y-ıdı

Pehlevānlar götürüp gürz-i girān
Her birisi Rüstem ü Sāhib kırān

123b Çok silahşörler süñtüler çevirtür
Şanasın yiri yukaru devirtür

Alp u gürbüz ulu erler key dürişt
Tiğ-zenler her biri atıcı hışt

Oqçılar Çin Moğol Türkî Tatar
Aldı yaylar Çāçi Mısrî oq atar

3625 Toğunursa demüri taşu deler
Şöyle uz atıcılar kılu diler

Çinî kalkın pür-hıjāgend u yarağ
Bindi leşker koptı key tāk [u] taraq

Hep uşakları Dımışğıdandı gond
Key irenler yağı yoyar tizi kınd

Pür-çökal-cevşen demür gönlekidi
Şan yüreklerine pulāz ekle idi

Demren elmas oq kāmış kayın seher
Tolu kılmışlar bilün sine kemer

3630 Bu yarağ ile binüp Taymus şāh
Çıkdılar şardan revān olup be-rāh

Gitdiler üç gün irüp bir ırmağa
Niyyet itdiler orada durmağa

Şu kenarında inüp kondı çeri
Öte geçmedi biri külli yiri

Qurdılar çadır dutuldu sāyebān
Topdolu oldu çadırdan beyāban

Atları bağladılar tavla çeküp
Filleri berkitdiler zencir döküp

3635 Dirilüp divānā geldi ulular
Adı şān ıssı vü yūzi şulular

Şāh çıkuben tahtına oturdılar
Haş begler hep ayağın dürdiler

124a Karşusına ol cihangirler gelüp
Durdılar şaf bağlayup halka olup

Geldi kullar bir taraf çekdi qatar
Kimi Rumî kimi Türki kim Tatar

**Tedbîr kerdên-i ‘Accâc vezir ü
resûl firistâden-i der-pîş-i Keyfâl**

Şâh ‘Accâc vezire şöyle dir
Nicesi itmek gerekdür öyle dir

3640 Döndi ‘Accâc aydur iy şâh-ı cihân
Bir iki casus şalalum biz nihan

Gönderelüm dahı elçi düzelüm
Bu ne işdür diyübeni yazalum

Hem şalalum karavul geçsün şuyı
Talasınlar bir bine beñzer Hıoyı

Aña göre bizde bunda binevüz
Gine qanda kim dir isefi inevüz

Hele birkaç gün bu yirde turalum
İl çerisin dahı gelsün görelüm

3645 Böyle diyüp buldılar bir kaç kişi
Bir iki kez itmiş idi ol işi

Bunları casusluğa çün şaldılar
Elçiler kim dahı adem buldılar

Tanışup tedbîr idüp oturdılar
Bir iyi hıub yazıcı getürdiler

Didiler yaz Şâh Keyfâla bitı
Söz ile öldür depele ol iti

Çün dutu aldı ele kâğıd qalem
Didi şâh ne kim didi öyle kılam

3650 Yazdı evvel nâmede nâm-ı Hıuzâ
Oldur iden nûrı zılnetden cüzâ

124b Ol-durur bir nuşfeden âdem düzen
Bir bahane orta yirde merd ü zen

Ḥayy u Ḳayyum u tüvāne kâdir ol
Âdemistûn buyruġına kâdir ol

Ba'dehu peygambere yüz biñ selām
Dāima olsun bu dilden şubḥ u şām

Daḡı sonra yazdı iy Keyfāl şāh
Sen iñen çok katı yüklenme günāh

3655 Bu nedür ańsuz ile giresin
Yürüyüp ḥalkı urasın kırasın

Atańı öldüren uş kanluñ benem
Ḥalkı ḳo sen gelberü kinlün benem

Bi'l-lahi ne şanup geldün bu ile
Uġruya aşkāre virür Ḥaḳḳ belā

Şanma bu ili uruben toyasın
Şöyle bil kim şofıra başuñ yiyessin

Ejdehanuñ kıyruġını ḳaşıma
Divülmi ağdurma bentüm başıma

3660 Buradan git ilüñe var tek otur
Olmaz iş itme bu ġavġayı götür

Yohsa gine Tañrıya şıġınurın
Çünki ḳaplanları çeküp kıynurın

Uş varurın merd iseñ[sen] durasın
Ne ki atañ gördi sen de göresin

Uşbu resme yazdı yazan nāmeyi
Kaġıdı dürdi bıraḳdı ḥameyi

Nāmeyi virdiler elçi eline
Düzdiler bir ḳaç begler yolına

3665 Elçiye gönderdiler sürdi gider
Şāh Taymus imdi gör yine nider

125a Tiz buyurdi bindi ḳaravul eri
Öte geḳdi şuyı otuzbiñ çeri

Bunda bunlar bu yarağı gördiler
 Karavul çıkardubanı durdılar

Geldük imdi bu yana çevre ile
 Bitiler varmışıdı begler gele

Evvel irüp Zāvile oldı haber
 Anda bir beg var-ıdı key mu'teber

3670 Adına dirlerdi Behram Zāvilī
 Erlik içinde çıkarmış çar ili

Name'i okudı bindürdi çeri
 Ellibeşbiñ erdurur Zāvil eri

Hışmınak Behrām revān olup gider
 Bu yana mīr-i Kūhistan gör nider

Dirler idi adına hem Şir-gir
 Merdi merdānı şeca'at key dilir

Bindürtip toksanbiñ er 'azm itdi ol
 Dutuben Kābil yolını gitdi ol

3675 Diñle Lākistan Qahistan begleri
 'Azm idüp bunlar dahı çekdi çeri

İşde bunlar bu yana sürüp gelir
 Şāh katında sen işit gör ne kıılır

Çünkü şāh casusları şalmışıdı
 Varuben görüp haber almışıdı

Gelüben hep didiler gördüklerin
 Nicesi ol yağıya girdüklerin

Leşkerini fillerin hem atların
 Pehlevanların yarağın yatların

3680 Yidiyüzbiñ erimiş kamosı hep
 Şanasın tamu-durur kopmış Lehep

125b Uğraduğı yirleri hep yaqdılar
 Halkı kaçmış evlerini yıkdılar

Uş Mîmi tağı dibine geldiler
Kağuma Seksāra ādem şaldılar

Gelmemiş Kağum seksār leşkeri
Tiz irüşsün diyü şaldılar eri

Andan ötrü eglenür gelmez durur
Anları givir salınca oturur

3685 Döndi şāh beglere aydur nʿidelüm
Duralum mı yoğsa karşı gidelüm

Bunlar aydur elçi gelsün görelüm
Aña göre rey-i tedbîr idelüm

Bu söz ile kaldılar bunlar gine
Bu yana elçi aydur Hind begine

Gördiler elçiyi karşı vardılar
Kondurup bir yirde oda virdiler

Tañlıcağ Keyfāl çığırdmış gördiler
Salṭanat erkān düzülmüş gördiler

3690 Tonadup filler çeküp şaf bağladı
Dişlerin dırnağların hep yağladı

Bağladı hortumlarına tıg-u gürz
Şanaduñ her bir fili küh-i Elbruz

Hep nihāvendi bu cenk[ü] ḥarbidi
Dār[u] girde işleri hem zərbidi

Her biri üstünde gönden kaḥa var
Berkidüp düzmişleridi kaḥalar

Var-ıdı her kaḥada biş altı er
Her biri ok atıcı şahib-hüner

3695 Topçılardur neft-zendür çekre-zen
Elçiler çün gördi bu resme düzen

126a Tañlayu andan geçübün irdiler
Yidiyüz arslan tutarlar gördiler

Her birin zencir-le tutar dört kişi
Yideridi bu-ıdı dāim işi

Gergedan'andan öte üçyüz-idi
Çağ depesinde birer boynuzidi

Çulları atlas [u] altun tokları
Kükreşürdi gergedānuñ çokları

3700 Ol aradan bār-gāha indiler
İki biñ cellādı durur gördiler

Hem teber tığ ellerinde hem nacağ
Çalmağa durur şanasın çağ çağ

Dağı añar durur çavuşları
Karşı geldi bunlara hep başları

Yidi biñ çavuş dutar altun çevgān
Anlaridi Şāh Keyfālı ögen

Elçiler çün kim kapuya irdiler
Şāh Keyfālı görüp baş urdılar

3705 Kürsi üzre biñ yidi yüz pehlevān
Öñlerinde gāv ser-i gürz-i girān

Hem Nehāvend hem Demāvend begleri
Hind ilinüñ uluları yigleri

Elçiye görüp de örü durdılar
Armağanların kamu getürdiler

Hem bitisin dağı virdiler bile
Sözlerini kamu geldiler dile

Şāh Keyfāl beglerin[i] hep alur
Hem bitisin okudup añlar bilür

3710 İşidicek sözlerini kaçıdı
Yazıcılarıñ ulusın okudı

126b Didi kim bu bitiye [yaz] tiz cevāb
Bu hañalar yirine düşsün şavāb

Çün cevāb-nāme yazıldı dürdiler
Elçilere virüben gönderdiler

Bunlaruñ getürdüğü deñlü iki
Virdi alup bağladı bunlar yüki

İşleri bitdi çıkuben gitdiler
Gine şahları katına yitdiler

3715 Ne ki gördiler şehe hep didiler
Bitisini şah öñinde qodılar

Şah okutdı gördi hep bed-ma'rifet
Öñ sözinde hiç biri degül oñat

Dimiş iy Taymus bilürsün hālūñi
Başuñi kesüb alayın ilūñi

Hānumānuñi yıkuben yakayın
Uş varuben çāñuñia ot dıqayın

Bī-mezā sözler kamu hiç aşlı yok
Herze çürük sözleri hod katı çok

3720 Kāfir-i bī-din sözi çirkin olur
Kāfiruñ içi taşu pür-kīn olur

Bitiyi çün şah okıdı bildiler
Ol çürük sözlerine hem güldiler

Ol cihāngirler işidüp durdılar
Gürzlerin omuzlarına urdılar

Didiler şahı gice yatmayalum
Yüzini gözini ügritmeyelüm

Allah Allah diyelüm gel varalum
Kāfire islām kılıcın uralum

3725 Şāh ayıtdı imdi tūruñ atlanuñ
Bu yoluñ [hem] zahmetine katlanuñ

127a Tañrıya şıgınuben duruşalum
Kamu oğul kız içün uruşalum

Bu söz ile çaldılar kūs ü nefîr
Bindi leşker şanasın şarşıldı yir

Pes revân oldı bular bağ u tepe
Şanma yoldan gelicek nesne şapa

Bu yaña diñle qaravul n'eyledi
Yolda bir'er qarşu gelüp söyledi

3730 Didi şāha qaravul buluşdı Cîd
İrüşüñ sizde meded iylen becîd

Hindiler key katı çoklıkdur bilüñ
Yohşa şırlar irişüñ yardım kılüñ

Şāh bu sözi işidicek [tiz] sürür
Çün yakın yetdi qaravulı görür

Azacık kalmış-ıdı Hindîler şıya
Kimisin öldüre hem kimin şoya

İrişüp tekbîr naķara çaldılar
Dartuben tıglar revân at şaldılar

3735 Şāh irişdi diyü na'ra urdılar
Yağınüñ hep zehresini yardılar

Şındı Hindiler kırup tağıtdılar
Duranuñ kırup kaçanın dutdılar

Kırdılar vu kovdılar ol çok eri
Yıkdılar vü dutdılar gürbüzleri

Kābilîler gālib oldı Hindîye
Derziler bez kesdürür [şan] şındıye

Şöyle kırdılar döküldi başları
Rengi kıandan oldı yirüñ taşları

3740 Kıra kova içerüye dıkdılar
Nicesin yağup nicesin yıkdılar

127b Görüben anı belüñledi çeri
Bildiler kim şındı qaravul eri

Tafileydi anda bu iş olduğı
Aşşam idi şingın eri geldüğü

Şāh Keyfāla haber eylediler
Karavul şınmış diyüp söylediler

Kanı kaçaru diyüben sürdiler
Şubha dek at üstün alup durdılar

3745 Bu yana Taymus-şāh yağı yirin
Alıben kondurdu anda leşkerin

Kovmağa giden kamu hep geldiler
Ol arada şāhı konmuş buldılar

Kimisi baş getürür kimisi at
Didiler şāha işimüzdür oñat

Çok getürdiler diri tutsakları
Şāh buyurdu kim kıruiñ komañ diri

Ol eri kâfirlerin hep kırdılar
Boynına islām kılıcın urdılar

3750 Şubha degin uşbu resme itdiler
Şubh olunca atlanuben gitdiler

Sürdiler aşşam olıncağ irdiler
İki leşker birbirisin gördiler

Bu yana Kābil eri çün kondılar
Hindiler dağı at[un] dan indiler

Şāh Keyfāl key melül olmuş-ıdı
Karavuldan çok eri ölmüş-ıdı

Dutulan erüñ hesābı haddi yok
Leşkerinüñ köki şındı oldu yok

3755 Şāh Taymus geldüğünü çün görür
Kayğu dutup gönlini düpdüz yürür

128a Key melül olup tolayı bindürür
Toksanüçbiñ er karavul gönderür

Bînikiytüz pehlevân bile biner
Atlu degül kâmusı pile biner

Şâh Taymus da bu yana gönderür
Ellidörtbiñ er talaya bindürür

Şubha degin beklediler leşkeri
Korkusuz hoş yatdılar iki çeri

Cenk Kerden-ı dü sipah bâ-yek diger-râ

3760 Çünkü şubh oldu ağardı tañ yiri
Cûşa geldi Hind ü [hem] Kâbil eri

Çaldılar kûs u naķare vü nefir
Leşker öñürdür gelüp üni saķir

İki cânibden ʿalemler yürüdi
Şanasın Musafya Firʿavn düridi

İki leşker pür-hajâkend oldılar
Atlara binüp süñüler aldılar

Dartdılar gürz ü kılıçlar urdılar
Birbirine karşı karşı durdılar

3765 Bağlayup kalb u cenâhu şâflar
Atlu yaya töldi ol eṭrâflar

Zenc ü tavullar öterdi ĥarb-ı kûs
Dünyânın tozdan yüzi oldı âbnûs

At ayağından tağıldı şan zemîn
Orta yirde dutdılar meydân hemîn

Şâh Keyfâl filleriyle irdi[di]
Leşkerüñ öñ şafın alup durdı[dı]

Döndi aydur ol bahadırlar kanı
Varuben kessün başı döksün kanı

128b 3770 Bu sözi şâhdan işitdi Biregir
Sürdi meydâna filini ol dilir

İrdi meydān içinde çağırur
 Kānı siz merdāneler dir kığırur

Gelüñüz kim boynuñuzı üzeyin
 Göñüñüzüñ işini hep düzeyin

Tahmiyal oğlu Ğazanfer bu yaña
 İşidüben bu sözi qaldı taña

İnüben filden şāha ol urdı baş
 Şāh anı göricegiz didi sābāş

3775 Destür alup girü bindi filine
 Ol ağır gürzin aluben eline

Sürtüben meydāna geldi ser-firāz
 Kōlını qalduruben kıldı dırāz

İrişüben gürzi bir kez uçurur
 Birugiri fili-ile uçurur

Döymedi bir qarına oldu helāk
 Anı görüp zehre çok oldu çāk

Bir dağı vü bir dağı vü bir dağı
 Öldürür yetmiş bahadır iy ağı

3780 Na'ra urup dağı didi var mı er
 Gelsün imdi her ki ölmege iver

Şāh Keyfāl bunı görüp deng olur
 Bu ğazanfer işine hayrān qalur

Buyurur otuz biñ er at şaldılar
 Tıqları tartup Segirdim kıldılar

Bu yanadan Kaytāgun u Tahmiyāl
 Didiler şāha nic'olur uşbu hāl

Şāh Taymus didi siz dağı varuñ
 Depmesün anı eşeklerden qoruñ

129a 3785 Şāh buyurdı on ikibiñ ceng-cüy
 Yüridi erler ki qopdı hāy-hüy

İrübēn kaplan bigi cenk itdiler
Leşkerüñ ta üstine getürdiler

Didi Çandal'a şah-ı Keyfâl yürü
Öñlerin al koma kim gele beri

Depintür Çandal dağı Cendivân
Toz kopdı kapkara oldu cihân

İrübēn Kâbil erini başdılar
Nicelerüñ anda başın kesdiler

3790 Ulu taşlar bigi filler sürdiler
File beñzer ol erenler irdiler

Şâh Taymus bakuben gördi anı
Tig-i hindî nice dökerdi kanı

Haykırub na're urub hamle ider
'Ayn-i zer filin sürer öñce gider

İriştüb eylediler şirâne ceng
Vardılar şöyle kim âhûya peleng

Anı görüp Şâh Keyfâl yürüdi
Hindîler şan kim cihânı bürüdi

3795 Kopdı heybet filleri çün sürdiler
İki leşker birbirine girdiler

Oklar uçardı revân peyk-i kazâ
Eyleridi cânları tenden cüzâ

Cân alurdu kılıçları tünd ü tiz
Kopdı ol gün bir 'aceb ceng ü sitiz

Gürz üninden yıkılırdı küh-ı Kâf
Sünûler yırtub dilerdi kalbi şâf

Atılub toplar tarraka kopdıdı
Ejdehâlar şan cihânı öpdidi

129b 3800 Atlaruñ kişnemesi er na'rası
Korkudan şındı çok erüñ zehresi

‘Ayn-i zer gürzün çeküb sürdi filin
Bir kezin urur kime şunsa elin

İrübən Gür kalbini tağıtdıdı
Kahriçala fili sürüp yetdidi

Anı görüp karşı geldi Kahriçal
Birbirine bulmağ isterler mecāl

Gürz tartub key katı uruşdular
Şan ki iki ejdehā dūrişdiler

3805 Otuz arşun boylu-y-ıdı Kahriçal
‘Ayn-i zer tığla bir kez anı çalar

Kesdi kalkanın ayırdı furkana
Tā yire degin iki bölde gine

Anı görüb Gerdizar eyledi cūş
Şanki deryā çalkanub kıldı hurūş

Na‘ra urub haykurub filin sürer
Gürz elinde ‘Ayn-i zer üzre irer

Şöyle urur gürzile ol şır-merd
Tağ tokunsa kılayıdı hurd-gerd

3810 ‘Ayn-i zer almadı anı iynine
Bildı kim bu dalı döğmez ünine

Gine geldi Gerdizār gayret kılub
Kıldı üç hamle aña kuvvet bulub

Anı görüb halka olurlar sipāh
İki cānibden irişdi aña şāh

Cengi koyub il bulara üşdiler
İki arslan birbirine düşdiler

Bu yaña Keyfāl-ı Hindī durdıdı
Bu yañadan Şāh Taymus urdıdı

130a 3815 Orta yirde ‘Ayn-i zer şır-i cihān
Gürzi dutub hamle kıldı nā-gehān

Gerdizār üzre irüb bir ɗarb urur
Gerdizār ƙalkān dutub ƙarşu durur

Gürz ƙalkāña ƙoƙunub ƙopdı ün
Şandılar kim Gerdizārı ƙıldı un

Gine dönüb bir dağı urdı revān
Gine şavdı gürzini ol pehlevān

Çün üçünci ƙamlesin şavdı meger
Bu kezin nevbet gine aña deger

3820 Birbiriyle ƙatı [cen] dürtüşdiler
Öyleye degin bular uruşdılar

Süğüler gürzi ƙılıçlar urdılar
Öyleye degin ber-ā-ber durdılar

Ƙaƙıyuben ‘Ayn-i zer ol pehlevān
Dartdı tıgın fil sürüb irdi revān

Tā depesinden çalub ƙatı ƙıyar
İki dildi ol eri hem-çü hıyār

Heybet aldı ol iki ƙoƙluk çeri
Parmağın ısırdı ƙaldı her biri

3825 Anı görüb fili sürdi Mārḥāl
Gürz elinde çağırur kim vardum al

Ʀutdı ƙalkān ‘Ayn-i zer ol şır-ner
Mārḥāl üç ƙarb-ı nevbet hem döner

Degicek buña süñi aldı ele
Ḥamle ƙıldı Mārḥāla kim ala

Fili üstinde süñiyi çevirtir
Mārḥālī tā ki gögsinde urur

Yıkuben filden anı ƙıldı helāk
Anı görüb zehreler ƙoƙ oldu ƙaƙ

130b 3830 Cūşiyān sürdi bu kez fil ilerü
Aydur iy bed-kār bi-nā-merd gel berü

Gürzümi bir kez saña indireyin
Cân alıcısıñ seni öldüreyin

Cânını ol gövdeñe küsdüreyin
Yidigüñi hep saña kısdurayın

‘Ayn-i zer aydur iñende urma lâf
Söylemeglik ‘ayb olur ere güzâf

Varsa erlük hüneri di al bertü
Bil ödünc olsun virelüm biz girü

3835 Virdüğinden dağı yigrek alasin
Nice hatruñdan geçerse bulasin

Lâf-ı da‘vî bî-hünerler işidür
Lâf urumaz şol kim erdür kişidür

Bunu işidüb kaçıdı Cüşiyân
Kılıcın dartub didi varam uyan

Karşusunda anı irüb çaldıdı
Bu dağı kalkanına hoş aldıdı

Gine ceng itdi ol iki ser-firâz
Biz ki didük ceng olmasın dırâz

3840 ‘Ayn-i zer [çün] anı dağı öldürür
Niçedür erlük bulara bildürür

Öldürür ol cengde ol yüz pehlevân
Gürlardan ‘Ayn-i zer şâhib-kırân

Şâh Keyfâl döndi Kâhtana didi
Bu ejdehâ nice arslanlar yidi

Kimse olmadı muqâbil bu ere
Yüregin yara buña ura bere

Beni yandurdı bu er yavuz ura
N’iylemek gerek buña degil şora

131a 3845 Döndi Kâhtan virdi Keyfâla cevâb
Yalıñuz varmak degil buña şavâb

Yürisün kıllar kamu hep sürelüm
Bu cihāndan defterini dürelüm

Bunı diyüb kılları yürütdiler
Şan ki deryādur bular cüş itdiler

Ṭolayı aldular irüb ol eri
Ḥamle kıldı cenge kıllar her biri

Filine çok ḥarbeler üşürdiler
Öldürüb çün fiini düşürdiler

3850 Uşbu kaydı uşlular nā-ḥoş didi
Tañrı şavsun çok belāsından didi

Üstine yir yir kemendler atdılar
Çok dürüşdi illā soñra dutdılar

Anı gördi Şāh Ṭaymus inledi
Küllü Kābil begleri belikledi

Na'ra uruben depindi her biri
Alımadılar üşe oldı çeri

Bağlayup ol ejdehāyı aldılar
Şāh Keyfāluñ katına geldiler

3855 Didi iltüñ çadıra key bend uruñ
On biñ er bekleñ kamu çevre aluñ

Uş dönicegiz işini bitürem
İtdüğini hep yirine getürem

Göndertip anı añaru sürdi at
Didi bu kez falımız geldi oñat

Hindiler bir kez yürüyüş itdiler
Kābil erin götürüben yetdiler

İrdiler birkaç ʿālemler yıkdılar
Şafları hem birbirine taqdılar

131b 3860 Azacık kaldı ki leşker şınmağa
Kopdı tozlar baqdılar şola şağa

Zāvulistān [u] Kūhistān begleri
İki yañadan irişdi çok çeri

Bağdılar cengi bular çün gördiler
Kendülerini yağıya urdılar

Anı görüb Şāh Taymus şükr ider
Depinüb kendül dağı cenge gider

Depinicek Şāh kopdı katı ceng
Şanasın [kim] çıkdı deryādan neheng

3865 İrişüben Hindîleri kovdılar
Yıldırım bigi kılıçlar urdılar

Ol Kūhistānuñ begi ol Şîr-gir
Yüriyicek kopdı katı ceng-gir

Zāvulistān şāhı Behrām-ı melik
Hindîleri kıldı ol bölük bölük

Eylediler bir ‘aceb katı neberd
Yire kan yağdı güneş yüzine gerd

Atlaruñ na‘li la‘lden oldıdı
Gövdeleri götürüb kan aldıdı

3870 Şöyle kırdılar döküldi baş beden
Yer görünmezidi başdan gövdeden

Niçe yüzbiñ biñ kılıçlar kanıdı
Sünütlerüñ [hep] ucu mercānıdı

Gürz kaña bulaşub çok boyanadı
Hışm-nāk erler elinde yunadı

Ceng içinde mest iken cümle cihān
Gine toz kopdı didi bakub gören

Toz yarıldı çıkā geldi çok çeri
Anı görenler unudı malşeri

132a 3875 Çok ‘alemler gūne gūne reng reng
Geymişidi at adam ālāt-ı ceng

Borılar öter [u] zencler karşıtur
Kös üninden ditreyüb yir şarşılur

İrdi Lākistān Qahistān begleri
Gördiler kim cenge ulanmış çeri

Atlara berkitdiler key üstüvān
Hamle kıldı depinüb pır ü cevān

İrūben Hindūları götürdiler
Başdılar tā öteye getürdiler

3880 Kıpdi Hindistān yolından katı toz
Korkudan oldu görenler beñzi boz

İrdi Kaqum leşkeri Seksār eri
Atları ayağı dider şan yiri

Göricek cengi katı uluşdılar
Na'ra urub irdiler ulaşdılar

Bu gelen Seksārlar iki yüzlidür
Başları bir illā dörder gözlidür

Yüzinüñ biri ādem birisi it
İt yüzini açığız durma git

3885 Kaqıyıcak örter ādem yüzini
İt yüzün açub çererdür gözini

Boynı kuş boynı gibidür çevirtür
Qankı yüzini dilerise görür

Gāh ādem yüzün döner gāh it yüzün
Hem it olur hem ādem eyler özin

Uşbu resme olur ol Seksāriler
Her birisi dive beñzer eri var

İrişüb Keyfāla yardım kıldılar
Aşşam irişdi āsāyiş çaldılar

132b 3890 İki leşker çevirūben dizgini
Qāmunuñ qoşmağa oldu düzgünü

Çünki çalındı âsāyiş tapl u pes
Cengi ҡo andan girtü gavğayı kes

İki yañadan çün ārām itdiler
İşidesin şonra bunlar n'itdiler

Hem diyem Seksārlaruñ cengin ālı
İşidesin n'eyledi anlar dalı

Reften-i Cihān-şāh ve Taleb kerdē-i Gevher-nigīn rā

Yine diñle bu yaña ʿışkdan haber
Ol haberden ҡan olur her bir ciger

3895 Çün cigerde ʿışk odı ğālib ola
ʿĀşıkı maʿşūkına tālīb ola

ʿİşk odı yanub cigerde çün düter
ʿİşk eri ne ҡavl ne öğüt dutar

ʿİşk eline her ki virse yaķayı
Tağlara düşüp dutar ol yaķayı

Olmaya hiç yardan ayru derdi hem
Ger yıkılursa cihān çekmeye ğam

Yār ola derdi anuñ ancaķ hemīn
Yār yolında yimeye cān-baş ğamın

3900 Diñle iy ʿāşık Cihān-şāh bu yaña
N'eyledi işit diyeyin ҡal taña

ʿİşk anı şākird iken üstāz ider
Diñle imdi niçe vül üstāz ider

Şordı bir gün didi kim atam ҡanı
Gelüben hiç görmez oldu ol beni

Didiler kim yağı geldi üstine
Anuñ içün gelmez oldu dostına

133a Söylediler geldüğin Keyfāl şāh
Nicesi ҡıldı bu illeri tebāh

3905 Şāh-zāde işidüp āh eyledi
Bekçileri kığıruben söyledi

Bil ikiyüz kişiyidi bekleyen
Bağ kapusunda duruben saklayan

Şordı anlara ki aydur n'idelüm
Duralum mi yoḥsa biz de gidelüm

Didiler kim şabr idüñ bir görelüm
Hem bir ādem göndereyin şoralum

Şāh-zāde bunlara virdi cevāb
Didi kim durmak degil her-giz şavāb

3910 At getirtüñ gidelüm dir sözi koñ
Diñlenür [mi] oğul ata görse buñ

Aḥşam irişdi tamām gün indidi
At getürdiler Cihān-şāh bindidi

Anasına el-vedā' idüp gider
Ya'ni kim atasına yardım ider

İkiyüz er atlanup gitdi bile
Dün buçuğı irdiler bir menzile

Kondılar kamusı yatdı uyudı
Uyumamak 'āşıkuñ ḥod ḥūyadı

3915 Gördi sulṭān oğlu bunlar hep uyur
Uykuya varmışıdı vahş ü tıyur

Ṭonın değışdürdi andan bindi at
Aydur iy Ḥaḳḳ işümi getir oñat

Ḥarc içün aḳça vül altun aldıdı
Ol araçukdan revāne oldıdı

Yaluñuzca kimsene uydurmadı
Kendü gitdi kimseye duydurmadı

133b Düşdi şahraya giderdi yaluñuz
Gitdügi yirde ne yol vardur ne iz

3920 İrübən bir ulu ʔağa düşdidi
İrteye degin ol ʔağı aşdıdı

ʔaňlaça[k] başladı ol bu sözi
İşiden kişilerüñ köynür özi

Şi'r-ḥ'ānden-i Cihān-şāh ez derd-i firāk-ı yār

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

*Yine düşdüm ğurbete uş el-firāk
Yine düşdüm firķate uş el-firāk*

*Yine geldi başuma sevdā 'aceb
Yine düşdüm ḥayrete uş el-firāk*

*Yine döndi devletüm baḥtum dirīĝ
Yine düşdüm ḥasrete uş el-firāk*

3925 *Yine şaldı çerḥ-i ser-gerdān beni
Yine düşdüm miḥnete uş el-firāk*

*Yine atdı uş vaṭandan beni dūr
Yine düşdüm firķāte uş el-firāk*

*Yine yaĝdı cev'r odı ben yanmışı
Yine düşdüm ḥırķata uş el-firāk*

*Yeni atdı bu Cihān şāhı cihān
Yine düşdüm zahmete uş el-firāk*

Uşbu şi'ri okuyup ḳatı gider
Diñle imdi nireye varur nider

3930 Gitdi bir hafta tamam yürüdi yol
Çıķa geldi gördi kim bir ulu yol

Aḥşamın irüp bir ulu köy bulur
Üç gün ol köyde ḳonuk olup ḳalır

Yürimekden atı iñen urdıdı
Ol sebebden üçgün anda durdıdı

134a Fikr ider kim ḳanķı yaña gideyin
Yārı ne iḳlimde teftiş ideyin

Bari fi'l-cümle Yemen şehrine pes
Varuben andan öte gerek heves

3935 Ol cuhüdlar şehrine kalmak gerek
Murğ-şāhı varuben bulmak gerek

Derdüme dermān meger andan ola
Andan özge ya ayıt kandan ola

Kal'a-yı Gevher-nig'ini ol bilür
Yā ho şorar kuşlara ister bulur

Gitdi şāhuñ oğlu yarın isteyü
Düşünüp toprak başa taş yas deyü

**Şubh hasten-i in dü şad-kes ü
reften ü taleb-kerden-i Cihān-şāh**

Bu yaña geldi ol ikiyüz kişi
Diñle imdi n'oldı anlaruñ işi

3940 Tañla şāh oğlın durup bulmadılar
Kankı yaña gitdügün bilmediler

Kimisiyle kimisi şehre gider
Her birisi bir yaña teftiş ider

Anasına didiler gelüp bunı
Tañla turub bulamaduk biz anı

Yalıñuz[ca] çıkuben girmiş yola
Almamış uydurmamış kimse bile

Anası çün kim işitdi bu sözi
Yüzini yırtub döker kan yaş gözi

3945 Gözyaşından şan ki tūfān eyledi
Kim sarāy için tolu kan eyledi

Biti yazup atasına gönderür
Ol bitiyi kanlu yaşa bandurur

134b Bu yaña şāh dağı her gün ceng [ü] harb
Düşmeniyle key muqābil katl ü darb

Bitiyi alup giden iltüp virtür
Şāh bitinüñ baķuben ķanın görür

Āh idüb virüb okudub diñledi
Oğlı gitdügin bilinçek iñledi

3950 Aydur iy müşkilleri ĥall idici
Ķamu azgunları yola yidici

Bu iki müşkil arasında i Ĥaķ
Sen meded eyle benüm ĥālūme baķ

Bir yaña oğlum firāķı dağladı
Böyle didi daķı çok [çok] ağladı

Döndi ‘Accāca ki aydur n’idelüm
Bu iki derde ne dermān idelüm

Gel ıralum yağı öñinde[n] bugün
İlleri alup yıķup eyler nigün

3955 Ben gidersem istemege oğlumu
Hey neler ide baña oğul ġamı

Kāfir-i mel‘ūn bed-ĥūdur bu it
N’iylemek gerek-dür[ür] tedbīrni ayt

Döndi ‘Accāc aydur iy Şāh-ı şafā
Ķılıcuñ şavķı ķılur küfre cefā

Gitmek olmaz yağıyı bunda koyup
Küfr İslām nūrını baķar yuyup

Vay eger bir güncegiz ayrıla şāh
Kāfir İslām dīnini ķılur tebāh

3960 Oğluñı gel Tañrıya ışmarlağıl
Yağı ķaydıı gör bu dem anı ķoğıl

Oğlına daķı meded ķıla İlāh
Ayrılacaķ dem degil iy pādişāh

135a Bu sözile şāhı sākin eyledi
Diñle bu yaña Cihān-şāh n’eyledi

**Reften-i Cihān-şāh u resīden-i Bağdād u
pürsīden-i kal'a-i Gevher-nigīn**

Gidüp andan şehir-i Bağdāda gelür
On yidi gün dūruben anda kalur

Yürüyüp təcirlerin bir bir gezer
Kal'a-i Gevher-nigīni hem şorar

3965 Didiler işitmedük yā görmedük
Görene hem işidene irmedük

Bildi kim anda bulunmaz gör n'ider
Kodı Bağdādı bu kez Mışra gider

Kārübāna uyuben Mışra gelür
Anda dağı bir iki hafta kalur

Yürüyüp şorar Mışırda bir zamān
Kal'a-i Gevher-nigīnden ol nişān

İşiden aydur nedür Gevher-nigīn
Tañlaşurlardı anuñ didügin

3970 Bulmadı anda dağı hergiz nişān
Pes Hicāz yolın dutup oldu revān

Hācılarla girtüp ol beriyyeye
Sürüben geldi irişdi Ka'beye

Hācılar her bir taraftan geldiler
Ka'bede hep kāmı cem' oldılar

Yürüyüp şormaduk adem kōmadı
Bir kişi anı bilürin dimedi

Kal'a-i Gevher-nigīnden bir haber
Virmedi kimse nişān u yā eşer

3975 Hācılar kurbān idüb h'ac itdiler
Hem Şafādan Merveye segirdiler

135b

Tañrı evin her biri kılub tavāf
Arınup yazuqlarından oldu şāf

Getürür[ler] tekbîr idüb zemzeme
Bandururlar bîzlerini zemzeme

Hiç bulardan derdi yok ol ‘āşıkūñ
Derdi anuñ vuşlatıdur ma‘şūkuñ

‘Āşıkūñ haccı ziyāret Ka‘besi
Ma‘şūkuñ eşigi olur kıblesi

3980

Pes tekellüf oldu kamu ‘āşıkā
‘Āşık oldur bakmaz ol ğayr-ı Haķa

Çün Cihān-şāh gördi kim il tağılur
Şoruben andan Yemenlügi bulur

Gidicek andan yemenlü kafilē
Uyuben gitdi Cihān-şāh bile

Söz öküş yol dāim dürtişdiler
Ol Yemen şehrine hem irişdiler

Anda dağı dutmadı hergiz qarār
Yürüyüp şorardı şehir-i Nehrevār

3985

Ol Cuhūd şehridür ol şorduğı
Var-durur anı işidüb gördüğü

Şalıvirdiler o yaña gitdi ol
Gāh azıdub gāh oñaru yitdi ol

Dürlü halk u dürlü iller gördi çok
Olmadı dürlü belādan göñli tok

İrdi birgün Nehrevāra ol cevān
Aķar ol ırmaķ bulanık key revān

Anda durur şenbe olıncaya dek
Şu iner şenbe günü giceye dek

3990

Çün geçid oldu geçer ol añaru
Ol eve geldi konuķ oldu girtü

136a

Girüben ev işşı ile görüşüp
Oturlar birbiriyle şoruşup

Evde ol gün ol Cuhüd ile kalur
Tañla turup gine dükkāna gelür

Gine düşüp şehir içinde yürüdi
Gine ol dellāl bulam dir idi

Ol hoş yılda bir kezin olurımış
Çağırur bir gün hemān kalurımış

3995

Durdı şah-zāde olunca ta ogün
Çıkdı dellāl çağıruben kıldı ün

İşidüp şah-zāde derhal vardı cüst
Didi ben işleyeyin işi dürtüst

Gelberü diyüp yine dellāl alur
Ol hocanufi evine sürüp gelür

Hoca görüp katı ikram eyledi
Oturufi geçilfi diyüben söyledi

Geçüben yine Cihān-şāh oturur
Hoca bir maḥbubeyi hem getirür

4000

İtdi şöḥbet hūb ile ol gün gice
Tañla gine aluben gitdi hoca

Gine ol tağdan kayaya geldiler
Gine şol evvelkileyin kıldılar

Girüp at karnına hem yatdı girü
Gelüben ol kuş alup gitdi girü

İledüp ta kaya üstine kodı
Gine yırtup gövde-i bir kaç yidi

Turuben gine çağırdı key katı
Gine kuş uçup koyup gitdi eti

4005

Gine dökdi la'l yakut cevheri
Şol kadar kim hoşnud itdi ol eri

136b

Yüküni dutup Cuhüd andan gider
Sen Cihân-şâhı işid gör kim nider

Reften-i Cihân-şâh u resîden-i Murğ-Şâh u
hikâyet kerdên-i hâl-i hûd bu ü

Gine ol evvelki yolu buldı ol
Sürüben ta Murğ-şâh geldi ol

Murgşâh görüp biltir şâh-zâde[y]i
Karşu gelüp çoçdı ol âzâde[y]i

Murg-şâhı göricek ağıladı çok
Âh idüp uşşı gidüp şan oldu yok

4010

Murg-şâh alup başını dizine
Şu seper arkuncacuk gül yüzine

Gözini açup didi iy Murğ-şâh
Nideyin ol mâh elümden çıkdı âh

Uş niçe müddet durur avâreyin
Saña geldüm dahı kıanda varayın

Murg-şâh aydur ‘aceb iy şehriyâr
Nicesi çıkdı elüñden ol nigâr

Aydayın dir başladı girdi söze
Bizi gönderdüñ veda‘ itdük size

4015

Gidüben varduk irişdük Kâbile
Şağ selâmet ikimüz dahı bile

Görüben atam anam şâz oldılar
Saña dahı çok du‘âlar kıldılar

Ol sarâyı yapduğın vaşf eyledi
Gönlegi anda kıodığın söyledi

Gönlegi kıız nice bulup aldıdı
Kâf’a-yı Gevher-nigîne gel didi

Öyle diyüp andan uçup gitdi ol
Andan oldu şağ işüm kıamu şol

- 137a 4020 Atası bağda bunı haps itdüğün
Ol aradan nice çıkup gitdüğün
- Nice iklimler gezüben gördüğün
‘Âkıbet bunda gelüben irdüğün
- Ne serencām gördiyise söyledi
Murğ-şāha halını ‘arz eyledi
- Döndi aydur kıl meded iy Murğ-şāh
Şalıvir Gevher-nigīne baña rāh
- Varuben maqşudıma [ben] ireyin
Ka‘a-yı Gevher-nigīni göreyin
- 4025 Anda dīdār-ı yarı [hem] bulayın
Ya hu yārı istemekde öleyin
- Murğ-şāh aydur Cihān-şāh anı ben
Görmedüm işitmedüm hiç kimseden
- Ben Süleymān Nebiye irtüşmişem
‘Âlemi gezüp bile hep görmüşem
- Ka‘a-yı Gevher-nigīn işitmedüm
İşidenlere dağı [hem] yetmedüm
- Senden işitdüm bu ismi uş hemān
Nice yıl kim geçdi ‘ömrümden zemān
- 4030 Şabr kıl kuşlar gelincek şorayın
Kuşlaruñ arkasına bindüreyin
- İşidüp bunı Cihān-şāh baş kodı
Murğ-şāha dürlü alkışlar didi
- Aydur imdi bari bağa girelüm
Anı bulduğum arayı görelüm
- Bağa anlar hiç dağı gelmedi mi
Havza girüp oynayup gülmedi mi
- Söyleşürek bunı bağa girdiler
Ol maqamı gine gelüp gördiler

137b 4035 Göricek ol yirleri efgān ider
Göz yaşından ol bağı hep kan ider

Nālišinden ditredi havz ile şu
Anda okudığı sözdür işde bu

Şî'r h'rānden-i Cihān-şāh ez derd ü firāk-ı yār

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

*Bir yüzi bedr aya virdüm gönülümü
Cān ile yağmaya virdüm gönülümü*

*Kirpigi ok kaşı yay zülfî kemend
Gör nice sevdāya virdüm gönülümü*

*Hüsnünüñ bağına kıldum bir nazar
Gıtdi aklum vāya virdüm gönülümü*

4040 *Ol perînüñ 'āşkı cengine düşüp
Ne ulu gavgaya virdüm gönülümü*

*Rûh-efzāsından içdüm pür şarāb
Hû-ıla uş Hāyā virdüm gönülümü*

*Görücek ol serviden boyı Latif
Ne 'aceb bālāya virdüm gönülümü*

*Ġarķ idiserdür Cihān-şāhı bu 'ışķ
Ġaddi yok deryāya virdüm gönülümü*

Uşbu şî'ri okuyup düşdi yire
Özi köynürdi anı her kim göre

4045 *Murğ-şāh kaldırdı yerden başını
Yiñiyile sildi gözi yaşını*

*Havzı tahtı köşki çün bakar görür
Her birine varuben biñ yüz urur*

*Anda ol gün aḡşama dek oldılar
Aḡşamın gine odaya geldiler*

- Murg-ŝāh alup Cihānŝāhuñ elin
Dir saña ögredeyin kuşlar dilin
- 138a Gelicek kuşlar senüñle varalum
Kaḷ'a-yı Gevher-nigīni şoralum
- 4050 Didi ŝāh-zāde n'ola luṭf idesin
Kuşlaruñ dilin baña ögresin
- Murg-ŝāh aydur Süleymāndan baña
Bu teberrük[dür] vireyin ben saña
- Bir gümüşden levhimiş aña virür
Ol daḥı ālubeni bakar görür
- Yazılı altun şuyıyla şöyle bil
Yedişer ḥarf üç tılsımdır o bil
- Didi kim taḫ boynıña götür bile
Kaçmaya kuşlar katuña hep gele
- 4055 Didi okı ögredeyin nidügin
Añlayasın kuş dili niceydügin
- Bir iki gün uşbu işde kaldılar
İrişüp yılbaşı kuşlar geldiler
- Murg-ŝāh alup Cihān-ŝāhı varur
Ol 'acāyib' kuşları bakup görür
- Yidigün ol kuşları toyladılar
Kıgırup her birine söylediler
- Kaḷ'a-yı Gevher-nigīnden hiç nişān
Varmadur bilürmisiz ender cihān
- 4060 Kamu kuşlar didi anı görmedük
Uçduğumuz yirde daḥı irmedük
- Murg-ŝāh aydur Cihān-ŝāhum işit
Ne ki ben direm saña sen anı it
- Var-durur benden ulu bir kardaşum
Anı görinçek benüm azdur yaşum

- Seni bundan bir kuşa bindüreyin
Bir biti yazup aña göndereyin
- 138b Varuben benden aña ilet selām
Diyivirgil kıışsañı birbir temām
- 4065 Dünyâyı ol çok gezüp görmiş durur
Dürlü dürlü illere girmiş durur
- Ola kim ol kal'ayı görmiş ola
Yaħu bari görene ırmış ola
- Ƙardaşımuñ adıdur bil Şāh-bāz
Aña çok kuşlar gelür hem kış u yaz
- Seni andan bindürür ol bir kuşa
Uçuben alup gide hem ol taşa
- Böyle diyüp nāme yazup gönderür
Götürür bir kuşcuğ anda indürür
- Suvār şoden-i Cihān-şāh ber püşt-i
murğ u residen-i Şāh-bāz rā**
- 4070 Varuben Şāh-bāzuñ öpdı elını
Nāmeyi virüp didi her hālını
- Okıyup Şāh-bāz hālını añladı
Ƙal'a-yı Gevher-nig'ını tañladı
- Didi her-giz ben anı işitmedüm
Anı gören kişiye de yetmedüm
- Benden öte bir ulu Ƙartaşımız
Vardurur oldur ulumuz başımız
- İkimüzden dahı bil ol uludur
Bahtlıdur 'ilmile hem [çok] toludur
- 4075 Adıdur Tayrül-mülük iy nev-civān
Sāl-ğurdadur iñen zübde-cihān
- Ƙatlan uş kuşlar gelincek biz seni
Göndereyin varuben görgil anı

Hem benüm kuşlaruma da şorayın
Ka'a-yı Gevher-nigîni göreyin

139a

Bulunursa görmiş işitmiş anı
Bile koşup göndereyin ben seni

Ger yoğise göndereyin git aña
Tañrı şa'llah işüñ oñara aña

4080

İşidüp bunı Cihân-şâh baş urur
Bir zamân Şâh-bâz-ile kalur durur

Geldi bir gün kuşları alup anı
Bile varup şordılar külli anı

Görmedük didi o kuşlar küllüsi
Hiç işitmedük budur söz bellüsi

Bu kezin Şâh-bâz buyurdu bir kuşa
Didi gel sen mültezim ol bu işe

**Reften-i Cihân-şâh ber-püşt-i yek
murg u resîden-i Tayrû'l-mülük**

Bindi şâh-zâde yine kuş üstine
Düşdi şehrîni istemeklük kaçdına

4085

Hâli yazup bu dağı ısmarladı
Ol kuş uçup becid paşmarladı

İrüşüp Tayru'l-mülûki çün görür
Hazretinde baş koyuben yüz urur

Elini öpüp bitisin hem şunar
Durur epsem ne hoş söyler ne tınar

Okeyup ol nâmeyi kalur taña
Didi 'ilmüm irmedi benüm aña

Ka'a-yı Gevher-nigîni kanda olur
Var mı ki bu dünyada anı bilür

4090

Hele ben bu bitide gördüm adın
Dünyayı çok gezmişidüm durmadın

Yidi yüzyl ʿālemi seyr itmişem
Ne anı gördüm ne ḥod işitmişem

139b

İmdi kıatlan kuşlara uş şorayın
Kimse görmiş var mıdur bir göreyin

Kuşlarum vardur benüm de uş gelür
Şabr kıl kim görelüm uş ne olur

Ger bilür kuş var ise kuşum bile
Götürüben seni ilte ol ile

4095

Kaldı bu sözden Cihān-şāh hem gine
Gözedüpdür kuşlaruñ geldüğine

Vakt irişdi geldi kuşlar gördiler
Varuben ol kuşlara da şordılar

Beş biñ ulu-y-ıdı kiçi bundağı
Konuben tutmuşlarıdı bir tağı

Yürüyüp uçdan uca hep şordılar
Ulu kuşlar çok ʿacāyib gördiler

Didi bunlar dağı görmedük anı
İşidüp yandı Cihān-şāhuñ cānı

4100

Āh idüben başladı uşbu sözi
İşiden kişilerüñ göynür özi

Şi'r ḥʿanden-i Cihān-şāh ez firāk-ı yār

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

*Baht u ṭālī' düşdi devlet yıkdı bu hicrān beni
Terk ider ola mı aña irmedin bu cān beni*

*Cevr ü miḥnet taşu içre oda atup ya'ni ıışk
Gice gündüz neyki ol kılduğı [ḥod] ğaltān beni*

*Ġurbet u ḥasret elinden bu ciger oldu kebāb
Ta koyub gideli günden ol şāh-ı sulṭān beni*

*Dürlü dürlü çok cefālar dünyede gördüm da'im
Dağı neye şaklari ki iy ʿaceb devrān beni*

4105 ‘Ālem-i seyyāh oluben seyr idüb gezdüm kamu
Nice‘bir ilte götüre her yire tayrân beni

140a Bilürem kıyma baña iy çerh-i [devrân] el-emân
Vaşl-ı şaydına irince kıl revân kurbân beni

Derd-i hasret bu Cihân-şāha naşīb olmış ola
Zecr idüb ko olsun imdi egmedin devrân beni

Çün temām itdi bu şîri ol başa
Yüzi üzre düşdi bir ulu taşā

Gördi anuñ hālını Tayru‘l-mülük
Göñline çok guşşalar kıldı sülük

4110 Elini dutup anı kaldırdı ol
Divşür ögüñi didi iy cevri bol

Şoralum uş kuşlara n‘itmek gerek
Uşbu rence nice em itmek gerek

Böyle didi dağı ol Tayru‘l-mülük
Şordı hep ol kuşlara bölük bölük

Ara yirden bir ulu kuş söyledi
Bir kişi vardur deyü vaşf eyledi

Nuh devrinden kalupdur ol koca
Dünyayı gezmiş-dürür ucdan uca

4115 Cānavarlar hep musahhardur aña
Anı gören kişiler kalur taña

Sakalı ak tonları kapkaradur
Bir ‘aşası var anuñ dört pāredür

Ol ‘aşayı yılda bir yire kaçar
Her pāresinden birer nesne çıkar

Kıgırur kuşları [hep] hayvānları
Ol ‘aşadan kamu toylar anları

Et çıkar bir pāresinden dağı kan
Yırtıcılar yirler anı bil i cān

- 4120 Hem ikinci pāresinden süd çıkar
Şanasın kim bir pıñar-durur aķar
- 140b Anı iķer ejdehā vü her yılan
Gör üçünci pāreden nedür gelen
- Bir ‘acāyib ot bitüben çekilür
Gice gündüz arpa buğday dökülür
- Anı yir şol ot yiyen hayvān kamu
Dahı ol dāne yiyen tayrān kamu
- Hem çıkar dördünci yirden iy yār
Turna gözi bigi bir hayrān buñar
- 4125 Ta tamām üç ay ider ol bu işi
Anda geçürür tamām hayvān kışı
- Ol ‘aşayı çünki yirden çıkarur
Gelmez olur bu didüklerüm kūrur
- Gine vaktı gelicek sançar yire
Tā kim anlara gine ni‘met vire
- Ol kişidür işleyen uşbu işi
Pes añā varmak gerekdür bu kişi
- Dutuben Tayru’l-mülük dir ol kuşa
Yiri kādadur ne dirler kişiye
- 4130 Ol kuş aydur sen buyur ben gideyin
Adını hem yirini de aydayın
- Ol kişi adı-durur Yağmūs murğ
Küh-ı elmāsda olur şanmañ dürüg
- Anuñ elmāsdan bir ulu deyri var
Ol kişinüñ uşbu resme hayrı var
- Anda-durur Zülfekāruñ dahmesi
Anda aķar zehr ü tiryāk çeşmesi
- Añā seksen biñ key ulu kuş gelür
Kapkaradur küllisi hep kış gelür

4135 Buyurursañ ilteyin bu yigidi
Anda varduğı binek bil yig idi

141a Dir kuşa Tayrū'l-mülūk imdi götür
Sen bunu tā ol kişiye dek yittir

**Reften-i Cihān-şāh ber püşt-i Murğ-şāh ü
resīden-i be Yağmus murğ ü hāl-i hōd güften**

Kuş götürüben Cihān-şāhı alır
Ol aradan ta kişiye dek gelür

Göricek Yağmus murğ şorar baña
Ne kişisün aydıvir hālūñ baña

Tā Süleymāndan beri bunda ādem
Gelmemişdür başduğı yokdur kadem

4140 Elini öptip Cihān-şāh söyledi
Kamu ahvālin hikāyet eyledi

Kaḷ'ayı Gevher-nigīni sen baña
Bilüriseñ di ki müjd ola saña

Varuben maḥbūbemi ben bulayın
Saña olanca du'ālar kılayın

Dönüben Yağmus murğ aydur inan
Görmedüm işitmedüm Hākka inan

Bilmezem ol kaḷ'anuñ kandalığın
Tā işitmedüm anuñ ben şalıgın

4145 Uşda katlan baña hayvānlar gelür
Dağı nice dürlü kuşlar cem' olur

Şorayın hayvānlara hem kuşlara
Bilinürse ben seni ol tuşlara

Ani bilenlerle göndereyin
Vaqt olunca dur ki bir iş göreyin

Bir zamān Şāh-zāde anda kaldıdı
Vaqt oldu cānavarlar geldidi

Ol k rakuşlar dağı hep geldiler
Dir l ben bir yire cem  oldılar

141b 4150 Y r y p mecmu na hep şordılar
G rmed k dey  haberler virdiler

şofıra d n p bir k rakuş  ağırur
Bunları  t p  atına  ığırur

Ol kuş aydur bir ulu  ağ var y ce
A  bill rdur o  ağ ucdan uca

 te yanı ol  ağun bir hoş ova
Eylemiş atam anam anda yuva

Biz iki  ardaşlarıdu  yavrucu 
K             iki  uzucu 

4155 Di le bir g r atam anam n'itdiler
 a ılacak durup ikisi gitdiler

Ya ni kim get reler bize  a am
Gelmediler yidi g n oldu tam m

A lık elinden zeb n oldu   atı
 kimiz   dağı gitdi  uvveti

Sekizinci g n bular irişdiler
Ağlaşup biz mile g r şdiler

Biz did k            n'oldu  uz
Boş varuben giri   uru geld    

4160 Bunlar aydur periler dutdı bizi
  d rt p        oyayazdı sizi

         Gevher-nig ne iltidiler
 ki g nden şofıra      iltidiler

Sizi a ı dı diy p u du   atı
Cismimiz     lmadı hi   uvveti

Di len p bizi biraz    n g rdiler
Hem varup nesne get rt p virdiler

Çok zamāndur öldi anlar n'idelüm
 Kangı yaña diyb alup gidelüm

142a 4165

İşidüb bunı Cihān-şāh yalvarur
 Baş koyup ol kuş ayağına varur

Aydur iy kuş gönlümü çün havladuñ
 N'ola beni ol yuvaya iledüñ

İlteyin Yağmus buyurursa didi
 Yağmusa varup Cihān-şāh baş kodı

Ol kuşa Yağmus buyurdı dir götür
 Nireye kim ol dir ise sen yetür

Kuş götürüben Cihān-şāhı uçar
 Niçe tağlardan deñizlerden geçer

4170

Aşuben Billür tağından geldiler
 Ol karakušuñ yuvasın buldılar

İndirüben kuş Cihān-şāhı kodı
 İşde budur ol yuva geldük didi

Dahı nedür hācetlün di bileyin
 Ne buyurursan buyur ben kılayın

Hele geldük bu-durur işde yuva
 Dahı ne dirsən kılalum ne revā

Gine yalvardı Cihān-şāh ol kuşa
 Şol atañ anañ ki geldügi tuşa

4175

Beni birkaç gün aluben gidesin
 Koyasın bir arada pes n'idesin

Başumuñ üstine dir-ḥāb götürür
 Yidi gün uçup anı ol getirür

Bir ulu tağun dibinde indürür
 Pes vedā idüb oradan göndürür

Kuş gidicek bu dahı gitdi tağa
 Tālī'ine karanu sağ u şağa

On yidi gün olıçak ıağa çıkar
Ağşamıdı aşra yüze çün bakar

142b 4180 Karşudan şu'le görünür balkurur
Anı görinçek biraz bakar turur

Ol ziyā idüğine karşı gider
İşidesin aña varınca n'ider

**Ceng kerdn-i dūr-sipāh ü şikeste şüden-i
Taymus ü Girizān der kal'a üklādi üftāden**

Bu yaña geldük biz ol sultānlara
Cānları alup şusayan kanlara

Birbirine karşı girü bindiler
Kābililer hem bu yaña Hindiler

Yine tutup tıgları ceng itdiler
Cengi bir iki kez işitdün n'itdiler

4185 Altı ay bunlar durup kıldı şavaş
Ākıbet Kābil eri oldı yavaş

Şındı Taymus kovdı anı Hindiler
Kaçırıp yurdına bunlar kondılar

Varıdı bir kal'a adıdur Gülād
Şarp muhkem şanasın çin-i polat

Şāh-ı Kābil kaçuben aña düşer
Hind eri ardınca gelüben üşer

Altı ay egirttiler çün oldı kış
Didiler yazın gelüp idevüz iş

4190 Ol aradan dönübeni gitdiler
Gelüp illerine ārām itdiler

Gitdi düşman Şāh Taymus çü çıkar
Āh [u] feryād idülben yaşı aklar

Bir yaña oğlu firākı derdi var
Bir yañadan yağı yıkdı derdi var

Bu iki derdüñ içinde kaldı ol
Bu yaña gitdi Cihān-şāh dutdı yol

Reften-i Cihān-şāh u yāften-i Kāl'a-i Gevher-nigīn

143a

Ol tağa ol şu'le kim Per-tābıdı
Kāl'a-yı Gevher-nigīn pür-tābıdı

4195

Tağdan aña altı aylık yolıdı
Toķunan ol şu'le tağa olıdı

Çevre yaña şu'lesi gideridi
Altı aylık yola hüküm ideridi

Kāl'a yāķūt oldı altun u gümüş
Anı gören yidi biñ burcdur dimiş

Varıdı her burcda bir gevhher-nigīn
Anuñ içün didiler Gevhher-nigīn

La'l u altun eylemişlerdi yirin
Ürñdöleyüp kōmışlardı her birin

4200

Her biri şeffāf münevver key iri
Şu'lesin gören şanurdı gün nūrı

Ķamaşurdı baķamazdı göz aña
Nice vaş idem irişmez söz aña

Görñdi Ķamaşdı Cihān-şāhuñ gözi
Müntēşir ol eyledi uşbu sözi

Periler şehri-durur Gevhher-nigīn
İşit imdi aydayın kimdür begin

Adıdur Şehlas ol peri hanınuñ
Atasıdur ol Cihān-şāh cānınuñ

4205

Üç kızı var yüzleri bedr-ay-ıdı
Şemse Dilşāz ile hem Ķamer-idi

Yoğıdı oğlı ol Şahlasuñ iy cān
Üç kızı varıdı pes ancaķ hemān

Şemse ol vaktın kaçup geldidi
Hālını bunlara ma'lum kıldıdı

143b

Göñlegüni nice bulup alduğın
Kendü gidüben Cihān-şāh kaldüğün

Kal'a-yı Gevher-nig'ın e gel diyüp
Gıtdüğün kendü anı anda koyup

4210

Dimişidi kışşasın her ne ki var
Hem gelür diyüp dağı durmuş umar

Āmeden-i perıyan u ber dāştan-i Cihān-şāh rā
āverden be kal'a-i Gevher-nig'ın

Diñle imdi nicedür bu vaşf-ı hāl
Aydayın anı işidüp taña kal

Şöyle düşdi ittifak bir kaç peri
Kulzüme varmış gelürler-ken beri

Ol Cihān-şāh geldügi tağa irtür
Bağuben bunlar Cihān-şāhı götür

Didiler bu ile ādem gelmedi
Ademī yaradılaldan olmadı

4215

Şemseyi seven ola uşbu cevān
İşka uyup gelmiş ola nāgehān

Katına anuñ gelüñ bir görelüm
Ol mıdur ya ğayrı mıdur şoralum

Katına gelüp selām eylediler
Söyleyüben hoş kelām eylediler

Didiler kim sen misin ol şāh-zād
Şemse'yi seven diyinçek didi dād

Öyle didügi sa'at getürdiler
Kal'anuñ tā önine yetürdiler

4220

Muştıladılar irüben Şemse'ye
Dimediler dağı ayruğ kimseye

İşidüb kız tiz atasına varur
Gördi kim atası öyle oturur

144a

Muştuluk geldi Cihân-şāhum didi
Geliser andan girü āhum didi

Karşu varuñ aña iy cānum baba
Kıluñ ol ʿāşık ġarībe merḥabā

İşidüb Şehlas bu sözi sevinür
At getürüp begleriyle tiz binür

4225

Gönderür tāt u libāce hem kemer
Degme tonlar yazılı şems ü kamer

İşidüb Gevher-nigīn ḥalkı bile
Karşu gitdiler çıkuben şāḥile

Hem Cihân-şāh perileri bu yaña
Şoruben aydur diyüverüñ baña

Bu mıdur ol ḳalʿa-yı Gevher-nigīn
Ben ġarīb u ʿāşıkuñ kesüñ elgin

Didiler budur irişdüñ geldüñ uş
Bundadur uş maʿşūkuñ iy vakti hoş

4230

Bu sözi bunlar diyince getürür
Ḥılʿatı tācı periler bitürür

Giydürüben şeh-zādeyi aldılar
Periler şāhına karşu geldiler

Görüştüp ḳocdı Cihân-şāhı o şāh
Şan ki ḳavsuñ burcına girdi o māt

Peri begleri gelüp görışdiler
Üstine düpdüz saçular saçdılar

Şāh sarāyına alup getürdiler
Ḥatırın şorup biraz oturdılar

4235

Ṭağılup bunlar duruben çıkdı şāh
Periler ḥalvet idüp oldı burāh

Halvet şüden-i sarāy ü ameden-i
duhterān-şāh ü mu'añaka-kerde-i Cihān-şāh

144b

Bu kezin Şemseyle kız kırtışları
Anası-y-ıla dañı hep işleri

Gelüben şeh-zādeye görüşdiler
Kimi kocdı kimi el virüşdiler

Şemseyi görüp Cihān-şāh āh ider
Yüzi üstine düşüp uşşı gider

Kızlaruñ anası görüp hālını
Başını aldı dizine elini

4240

Ovuben tiz getürüñ didi gül-āb
Getürürler saçdı gül üstine āb

Gonca[dan] gül açılup çıkdı revān
Eyledi bülbül bigi dürlü fiğān

Didi kim gerçek mi 'aceb uş baña
Ya hayālüm mıdur[ur] ya düş baña

Kız gelüp boynına şaldı kolını
Kocuben virdi güline gülünü

Didi iy şāhum saña ben qaravaş
Kaçmazam andan girtü oldum yavaş

4245

Şucluyam katuñda çok kıldum günāh
Luţf idüp bağışlarısa n'ola şāh

Çün Cihān-şāha diledi 'özri yār
Qaravaşuñām didi leyl ü nehār

Geçüben taht üstine oturdılar
Şükkerī ni'metleri getürdiler

Yiyüp içüp ol gün anda kaldılar
Tañlıçaq begler kamu cem' oldılar

İltdiler hāmmāne yunup geldiler
Ne ki erkān varıdı hep kıldılar

4250 Yimek içmek zevk [u] ‘işret dün [ü] gün
Şāh Şehlas diledi kıla düğün

145a Peri begleri[n] kamu cem‘ eyledi
Bu sözi hep beglerine söyledi

Maşlaḥatdur didiler n’ola i şāh
Hoş yaraşur bu güneş burcında māh

Bu yigidi biz kamu kılduk kabūl
Maşlaḥatdur şāha güyeg ola ol

Gördi şāh kim kimsede yokdur nifāk
Didi kim kıluñ düğüne ittifāk

4255 Başladılar tā o günden bir düğün
Eylediler otuz sekiz gün düğün

Qurdılar meclis düzüldi bezme saz
Ötdi nāylar gāh Hüseynī gāh Hicāz

Hem Nevā ‘uşşākda seyr itdi kânūn
Hoş Rehāvi söyledi [hem] ergānūn

Hoş Muḥayyer seyr ider şeş-tā az az
Çeng şeh-nāz ötdürüp eylerdi nāz

Çalınur defler kopuzlar qarşulur
Raşş oynar [kim] bu yerler şarsılur

4260 İçişürler hem tolu cevherlü cām
Kimi puḥte içeridi kimi ḥām

Dökülüp dürlü ta‘am taşındıdı
Yir yüzi aşdan kamu yaşındıdı

Sükkeri nuḳlī getürüp dökdiler
Yiyüp içüp oynadılar bükdiler

Düğüne gelenler oturdı gelüp
Her birisi begleritñ sarhoş olup

Dökdiler kollar ile altunlı biz
Yazıcı olsa anı yazmağda tiz

4265 Yazamayup kaldı bir ayıramak
Ol kadar döküldi tonlar akça ak

145b Uşbu resme çün tamām oldı düğün
Geldi kağı kıydı kâbîn hem o gün

Kutlu olsun deyü saçu saçdılar
Ağşama dek yidiler hem içdiler

**Cem'-kerden-i hātunān u ārāyış kerdn-i
Şemse vü be-gerdek āverden**

Hem hātunlar bu yaña da Şemseyi
Hüb ārāyışlediler key ol ayı

Düzmek ü kuşmak aña hācet degül
Hiç düzinmeg isteyemi taze gül

4270 Anı düzmek olmaya hācet kişi
Nice düze kuşa yıldız güneşi

Tañrı şun'ından aña bir hüb-cemāl
Virmişidi hüsni içinde bir kemāl

Bir sarāyı bezeyüp hoş düzdiler
Müşk ü 'anber 'udlarile düzütdiler

Bu yaña begler Cihān-şāhı alup
Sürdiler gerdek kapısına gelüp

Kapudan gerdek içine iltidiler
Keklige şan kim balaban atdılar

4275 Yingeler karşı gelüp alur elin
Güyeğüye karşı tapınur gelin

Aluben taht üstine getürdiler
Çün pelengi āhüya yitürdiler

Vaktini çün buldılar güyeğüye
Virdiler gelini [hem] güyeğüye

Hem güyegünüñ gelin elin alur
Verecek güyegüye gelin alur

Tagılup gitdi kamu halvet kalur
Şeh-zāde yārını çünkim bulur

146a 4280 Şunuben götürdi yüzinden niķāb
Didi bu rahmet yüzinden ol niķāb

Şükr Hāķa kim zāyi' olmadı emek
Olmaya şükryn bed-emek ödemek

Çün cefā gördüm iñen maķşūduma
Şükr kim irdüm bugün maķşūduma

Uşbu resme çok şükürler kıldı şāh
Ol nigārı kocuben eyledi āh

Ol nigārın dahı kocdı yārını
Germ kıldı Müşteri pazarını

4285 Şeftālular şulu ter virüşdiler
Birbirinüñ leblerin şorişdılar

Gülleri çin itdiler sünbül çözüp
Birbirine karşı nergisler süzüp

La'î-i ter üstine incü dökdiler
Birbirini hoş kenāra çekdiler

Gonca-yı ter lāleye şundı yiñi
Şeftālunuñ bir pula oldı biñi

Şeftāludan aldular fūrķat hāķın
Küt çekirdek dokunur gözün şaķın

4290 Ben ne diyem iş ne var bilinmedük
Ya'ni nesne kaldı mı kılınmaduk

Her kişinüñ başına gelmiş-dürür
Ya olacākdur ya hod olmuş-durur

Çün yigit ol kızilen buldı şafā
Dartdı şer'üñ sevgüsin depdi şafā

Yurd-ı şāfi çün irişdi hasrete
Vaḥdet oldı kes sözi geçme öte

Şıçrayup āhūya bindi şīr-i cüst
Urdı elmāsi ‘aķīke ol dūrüst

146b 4295 Ol ‘aķīkden kaçreler oldı rişāş
Lāle reng oldı bisāt ile firāş

İnci damdı ol ‘aķīküñ cevfine
Kılmaçdı ayruķ arada ḥavfına

‘Āşık u ma‘şūk murāda irdiler
Cān cāna göñlek yabana virdiler

Ol gice rāḥat buluben kaldılar
Birbirinden maķşudını aldılar

**Şoḥbet kerdē-i Perīyān bā Cihān-şāh u
‘ıyş-kerden-i her-rūz**

Çün seḥer güyendesı sāz eyledi
Çaldı altun def ser-āğāz eyledi

4300 Anı görüp gitdi dün kaçvalları
Tağyīr oldı her birinüñ ḥālları

Şubḥ-dem urdı vü hengīn ötdi nāy
Uyķudan uyandı hep yoḥsul u bāy

Çünki şarka urdılar zerrīn taḥt
Kocuşup durdı ol iki nīk-baḥt

Şāh Şemse’-d-dīn ṭulū‘ itdi yine
Ṭonlarını giydi bunlar egnine

Geldi şağdıç kapuya hem çıkdı şāh
Dirilüp begler kamu geldi sipāh

4305 Meclis itdiler gine bezm itdiler
İçmege dürlü yaraķlar ķurdılar

Badyaları ķurdılar ṭoldı şarāb
Ötdi Kanunları iñledi Rebāb

Sākiler sundı ƙadeh zerrīn-tāc
Sīm-sāk u māh-rū hem bīnī ‘āc

Geldi ƙuşlar etleri nuql-ı kebāb
Yiyüp iče başladı şeyh u şebāb

147a Yüzdi maħmurlar ħumarını süci
Kime sākı ‘adl ider kime güci

4310 Germ olup şöħbet dimāğa irdi hoş
Başladı ser-hoşlar itmege ħurūş

Çıkdı ayyuƙa ol esrükler üni
Şoħbet oldı yidi gün dün u ğüni

Şāh Cihān-şāh aħşama dek ‘ıyş ider
Aħşamın turup nigārına gider

Giceden şubha degin zevƙın sürüp
Şubhdan aħşama dek meclis ƙurup

Uşbu resme ƙaldı bunda iki ay
İttifaƙ bir gün meger düşdi ƙolay

4315 Ātası ħālını didi Şemse‘ye
Ancılayın vāƙı‘a hiç kimseye

Olmasun oğlı gidüp yağı gele
Bu iki müşkil arasında ƙala

Böyle diyüp göz yaşın dökti ƙatı
Şemse görüp tāk oldı tāƙatı

Tiz durup sürüp atasına gelür
Ol Cihān-şāhuñ ħālını ‘arz ƙılur

Bu sözi şāh işidüp yandı cāmı
Didi gerçec göndereyin ben anı

4320 Çün oğlı gide ata mağbūn ƙala
Bir yañadan üstüne düşmān gele

İkisinüñ daħı olmaz raħatı
Göndereyin tiz becid gidüñ ƙatı

Bunı diyüp durdı taşra çıkdı şāh
Beglerin kığırdı cem' oldı sipāh

Geldi toḡsan biñ peri cevher giyüp
Şāh buyurdı yol yaraḡını kılup

147b Şemse'yi aluñ Cihān-şāh ʿı bile
Bu aradan ʿazm kılup Kābile

4325 Şaldı peri oḡudı ʿifritleri
Cem' olup geldi ol div yigitleri

Doksan üç biñ geldi hem ʿifrīt [ü] dīv
Birine durmazıdı biñ Rüstem ya Gīv

On biñine hep çehiz yükletdiler
On biñine daḡı atlar yitdiler

Ḳalanı hazne götürür hem yaraḡ
Çün giderler illerinden uş ırāḡ

Aldılar süḡü naḡḡare hem ʿalem
Yazıcı altun divit gümüş ḡalem

4330 Şāh kıızıl altun buyurdı taḡt ulu
Dürr ü cevherden bezenmişdi tolu

Getürüben şāh önünde ḡurdılar
Hem Cihān-şāhı varup okudılar

Şemse ile durı-gelüp geldiler
Şāha baş urup du'alar ḡıldılar

**Firistāden-i Şāh perī Cihān-şāh u
duḡter-i ḡod rā be vilāyet-i Kābil**

Şāh ikisin daḡı taḡta bindürtür
Çün Cihān-şāh ʿı iline gönderür

Virdi on biñ ḡul daḡı zerrīn-kemer
Daḡı on biñ ḡaravaş nūr-ı ḡamer

4335 Didi bu dīvler periler ḡamu raḡt
Senüñ olsun salḡanat bu tāc u taḡt

Ṭurma imdi iriſigör ataña
 Ƙarſu dut raḥlar gelür[se] at aña

Atları oynat ƙamu zerrîn ola
 Ƙoma kim beydaḳları ferzîn ola

148a Hem daḥı benden selām eyle aña
 Durmadın git ƙatı ḥasrettür saña

Böyle diyüp ſāh iſaret eyledi
 Götürün taḥtı diyüben söyledi

4340 İrübēn divler götördiler revān
 Pes veda^c itdi ſāha ol nev-civān

Gitdiler dutup havā yüzün ƙatı
 Ma^cſuḳayıla bu kez hem ſoḥbeti

Geldiler andan [gidüp] ol keſiſe
 Gördi ḥayrān oldu keſiſ bu iſe

Görüſüp ſordı o ſāhuñ ḥālını
 Diyüvirdi ſāh daḥı ahvālını

Eyledi leſker çeküp andan sülük
 İrdiler gördi anı Ṭayru^c-l-mülük

4345 Taḥsin idüp ſāh alkıſ eyledi
 Ṭurma imdi git diyüben söyledi

İrigör andan gidüp ſāh-baza yol
 Göricek ſeh-bāz ſehi ſaz oldu bol

Ol aradan Murğ-ſāha dutdı rāh
 ſāhı bilüp ƙarſu çıḳdı Murğ-ſāh

Murğ-ſāh ile Cihān-ſāh görüſür
 Ḥoſ misiz dir birbiriyle ſorıſur

ſemse ḥatun daḥı öpdı elini
 Murğ-ſāh baſından öpdı gelini

4350 Baḡa girdiler o köſke bindiler
 Periler divler ƙamu hep indiler

Havzuñ üstündeki tahta çıkdılar
Oturup havzuñ şuyına baqdılar

Añdılar ol evvel olan işleri
Şāh-zāde çekdügi teşvişleri

148b

Ol güln anda hoş yiyüben içdiler
Gice yatup taña durup göcdiler

Ol aradan ‘azm-i Kābil itdiler
Sen bu yaña diñle şāhlar n’itdiler

**Reften-i ‘ayyār u dīden-i ‘Ayn-i zer u
bāz āmeden-i Keyfāl-ı Hindī**

4355

Şāh-Ṭaymus kayguya batmışıdı
Şāh-Keyfāl iline gitmişıdı

‘Ayn-i zer tutsağıdı ol pehlevān
Anı bir ‘ayyar yigit varup revān

N’eyledi işit hikāyet gör nice
Bendini yüzüp uğrular bir gice

At getürdi bindi andan kaçdılar
İrteye dek nice yirler geçdiler

Tañla oldı tıydılar çün ol işi
Varuben Keyfāla dir bir kaç kişi

4360

İşidüp Keyfāl anı key kaçıdı
Şaldı ādem beglerini oqudı

Dirilüp begler gelincek söyledi
Gine gitmeklik yarağın eyledi

Düzdi leşker gine bindürdi çeri
İki evvelki kadar oldı eri

Hind ilinde yürüdi bu Hindīler
Pehlevānlar gine filler bindiler

‘Azmi Kābil eyleyüben sürdiler
Gelüben ol ile gine irdiler

4365 Uşda bunlar bu yaña gelmekdedür
Kaşdı budur Kābil'i almağdadur

**Meşveret-kerden-i Şāh Taymus u
nişesten-i der ƣal'a-i Külād**

149a ‘Ayn-i zer bu yaña şāha irişür
Elini öpüp şāh ile görüşür

Şordı Taymus yağıdan buna haber
Didi şāha yağı yavuz mu‘teber

Çeri çeküp uşta gelür üstüñe
Kaşdı yavuzdur durupdur ƣaşduña

Şāh Taymus aydur imdi nidelüm
Turalum mı yoħsa ƣaçup gidelüm

4370 Didiler şāha nireye ƣaçalum
İlimiz ƣoyup ne yaña göçelüm

Allah Allah diyüben gel turalum
ƣal'aları berkidüben girelüm

İlleri çevre yaña ürküdelüm
Gitmeyelüm uşbu ilde ƣalalum

[Hem] omuz üstinde can oynayalum
Yağıyla ģānuman oynayalum

Ger otursavuz olavuz biz sa‘id
Ger ölürsevüz olavuz biz şehid

4375 Söyleşüp aydur-ken uşbu tedbiri
İrüşüben geldiler gözcü eri

Çevre yıkmaz bil sanadır niyyeti
İşidüp Taymus şāh ƣorƣdı ƣatı

‘Avretin evin Külāda getirür
ƣal'a cengi ƣaydın idüp oturur

Pes bir aydan şofıra irişdi yağı
Yürimişler leşker ovayı tağı

Yağıyı görüp hışara girdiler
Hindiler bakup bunu çün gördiler

4380 Yürüyüben kal'aya cenk itdiler
Dünyâyı gözlerine teng itdiler

149b Kırdılar topar düzüldi mancılık
Kal'a içinde dükendi hem azık

Kal'a eñlik virdi biş yıl altı ay
Korkuya düşdi kamu yoğsul u bay

'Ayn-i zer çıkup depindi dutdılar
İkileyin bend-i zincir itdiler

Kaytağun [u] Tahtmiyal oğlu bile
Dutulup bunlar dağı girdi ele

4385 Key ulu begler dutuldu altı yüz
Şol erenler kim kamu hep egni düz

Kal'ada Taymus inen buñaldıdı
Şazlığın virübeni buñ aldıdı

Bir yaña oğlu firākı olduğu
Bir yaña düşmen havāle olduğu

Bir gice Taymus şah tedbır ider
Ya'ni kaçup kal'adan çıkup gider

Varıdı biñ ikiyüz çenlik eri
Ejdehālardur didüğüñ her biri

4390 Tanışup bunlar kapuyı açalar
Yağıyı başup çıkuben kaçalar

Kal'adan bu tedbır ile indiler
Hep yaraqlı cümle ata bindiler

Tuydı yağı orta yire aldılar
İrteye degin kılıçlar şaldılar

Çün şabağ oldu ağardı tañ yiri
Orta yirde kaldı bu Kābil eri

Filleri şalup içine girdiler
Kimini yıkup kimini kırdılar

4395 İrdiler kim şāhı atdan yıkdılar
Yıkülup boynuna çılbr daqdılar

150a İrdi gökden yāri kıldı ol Aḥad
Bu kaḫadan bunları eyledi sed

**Residen-i Cihān-şāh ba leşker-i periyān ü
der miyān ceng kerdn-i Şāh Keyfāl rā**

Oğlı şāhuñ ol Cihān-şāh-ı cihān
Gök yüzünden divler-ile nā-gehān

Bakuben gördi atası ḫālını
Key zebūn olup düketmiş fālını

Dİvlere buyurdi inüp kapdılar
Niçe biñ biñ Hindī boynın çapdılar

4400 Şa'ıka kopup tarrāka kopdı ün
Gök yüzünden yıldırım yağdı ogün

Şāh Taymus'ı inüp götürdiler
Oğlınuñ [ta] katına getürdiler

Añsuzın gördi Cihān-şāh'ı o şāh
‘Aklı gitdi iricek aña nigāh

Oğlı koçup atasını söyledi
Ögüñi divşür baba geldüm didi

Ātasınuñ yüzine yüzün urur
Atası gine gözün açup görür

4405 Ah idüp kocar Cihān-şāh'ı o şāh
Gine olur ‘aklı başından tebāh

Sepdiler şāhuñ yüzine tiz gül-āb
‘Aklı geldi başına didi bu ḫāb

Zihi hoş uyḫu ki gördüm ben seni
Bu daḫı düş mi iy cānum cānı

Oğlı aydur baba yorıldı dıřıñı
Geldi ođluñ ofıdı hep azmış iřıñı

Çün ikisi kocuşup görüşdiler
Oturup taht üştüne şoruşdılar

150b 4410 şemseyi şorınca ol da irişür
Baş koyup kaynatasıyla görüşür

Bu yaña dıvler kırar ol çok eri
Dutdılar ol řāh Keyfālı diri

Yüz otuz biñ eri diri dutdılar
Niçelerin iki yırtup atdılar

Kābili dutsaķların hep şaşdılar
Dıv çerisi Hindīlere üşdiler

şöyle kim şındı tağıldı ol çeri
şanasın kim gelmedi anda biri

4415 Kaldı çadırlar dutulur raht[u] baht
Yire döküldi ‘alemler tāt u taht

Ulu filler kaldı mallar katı çok
Niçe yüz biñ at segirdür iřři yok

Kesilüben döktiler hep altunı
Yoğıdı kim divşüreydi bir tunı

Uşbu resme öldi ol Hindī sipāh
Çün ‘ināyet itdi Taymus’a ilāh

şeh-zādeyi taht ile indürdiler
Ka‘anun tāt öñine kondurdılar

4420 Periler dıvler řāha baş urdılar
Karşusına hep ayadıñ durdılar

Kābilün yigitleri hep geldiler
Görüşüp řāha du‘alar kıldılar

Dıvleri görüp katı tañlařdılar
Her birisi vehme varup şaşdılar

Çehizi dīvler havādan indürür
Şāh anasına tiz ādem göndürür

İşidüp anası hāli çün bilür
Tiz durup ta'cil-ile sürüp gelür

4425 Sevinübēn aña miskin irişür
Oğlı ile gelin[ile] görüşür

Ol tağılanlar dirildi bir yire
Şükr idüben kamu yüz urdı yire

Bu kezin getürdiler tutsaqları
Her birini dutmışıdı bir peri

Gel müselmān ol diyüp söylediler
Şāh Keyfāl'ı āzād eylediler

Diz çöküb[en] 'arza kıldı ol imān
Ol sebebdēn buldı tutsaqlar emān

4430 Şāh kamu tutsağı āzād eyledi
Oğlı-çün şükrāne hem dād eyledi

Şāh Keyfālī yanına aldı şāh
Hep müselmān oldu ol çoklık sipāh

Şāh Keyfālūñ başına urdı tāk
Kıymeti degerdi on Rūmı hārāc

Kamusına hep suçın bağısladı
Erlik itdi hem mürüvvēt işledi

Dīv ü perī Hindī Kābil begleri
Karışup oturdı bunlar her biri

4435 Elli beş gün zevk [u] 'işret itdiler
Ba'de-zan diñle bular gör nitdiler

Virdiler Keyfāl 'a Hind ilin gine
Düşmüş iken dutdılar elin gine

Oldı destūr dutdı Hindīstāna yol
Ol aradan gönderürler gitdi ol

Qaldı Taymus oğlı ile şaz-kām
Ser-güzeşt dillerde hem ellerde cām

Ol Cihān-řāhdur bu sözi söyleyen
Bulқыyaya bunu takrir eyleyen

151b 4440 Didi kim kışşam budur bentüm ağı
Gör serencāmum neye uğrar dağı

Hikāyet kerden-i Cihān-řāh deriden-i gürk
şemse rā ‘acāyib mānden-i Cāmasb

Her kaçan gönlüm dilerse varmağa
Qal‘a-yı Gevher-nigini görmege

Tağtıla dīvler getürürleridi
Tizcek anda götürürleridi

Gine andan gelür-idük Kābile
Gice gündüz şemse yanımca bile

Bu iki ilde bile olur-ıduğ
Gönlümüz ne dilese kıılır-ıduğ

4445 Gāh sürerdük Kābil ilinde řafā
Gāh binüp dīvlere varurduğ qafa

Bu yire bir gün gelüp konuğıdı
Gezeriken şemseyi bir kurd yidi

Uş qarañ ardında bir göl var ulu
şazımış çevre yanı gölüñ tolu

Vay meded deyü çağırdı bir kezin
Dağı ayruğ dınmadı kesdi sözün

Vardum-ıdı kurd koparmış boynını
Qanıla toptolu kılmış koynını

4450 İrişüp kıılıçladum çāk depere
Qurdı oldem eyledüm iki pāre

İşidüp dīvler periler geldiler
Zārlıq kılup yürekler deldiler

Ātasına anasına tiz kişi
Şaldılar bildürdiler cümle işi

Ben dahı kendüzümden gitmişem
Tā bular gelince anda yatmışem

152a Başuma geldi ögüm açdum gözüm
Kılıca urmak diledüm kendüzüm

4455 Ol perîler komadılar dutdılar
Ol kıızı bu arada defn itdiler

Mermer ile sinini hoş düzdiler
Ben buyurdum uşbu sîni kazdılar

Ayağınıñ ucına kıldum sîni
Öliceğiz bunda koyalar beni

Bu durur kışşam benüm oldı tamām
Sen de söyle kışşanı iy nîk-nām

Bulkıya hayrân olup başın şalar
Hey neler geçmiş başuñdan dir neler

4460 Didi iy yigit bilelü ben beni
Şanurıdum işidecek ben seni

Kendi kışşām külli hep unutmuşem
Deng oluben kendüzümden gitmişem

Söz temām oldı veda olsun saña
İmdi destür vir gideyüm sen baña

Hem baña yol şaluvir kanda gidem
Rub'-ı meskûn illerine 'azm idem

Ol Cihân-şâh şalıvirdi buña yol
Dutuben andan revâne oldı ol

4465 Yine andan Bulkıya girdi yola
Diñle imdi gör serencâmı nola

Ol Cihân-sâh dāstānını bevān

Şāh-mārānuñ dilinden söyledük
Bir laţifedür behāne eyledük

Şāh-mārān didi uşbu kıl u kāl
Bulķıyadandur bize bu vaşf-ı hāl

152b Şordı Cāmasb Şāh-mārāna i şāh
Sen bu işlerden niçe olduñ agāh

4470 Aydur iy Cāmasb işit gör n'eyledüm
Fikr idüp bir ejdehāya söyledüm

Anı şaldum Mısr iline kim vara
Ol Benī İsrā'ilüñ kavmin göre

Avlayuben ala andan bir eri
Dönüben andan gele tizcek beri

Ejdehā varup ol işi bitirür
Bir ādem ħapup hemandem getirür

Bizi göricek ol er ħorħdı ħatı
Söylemez oldu [vü] gitdi tāħati

4475 Ben didüm divşür öħüñi türkme sen
Gönderem gine gidesin sağ esen

Bu yılanlar şāhı bil benüm didüm
Hem ādem dilince aña söyledüm

Sözümi işidecek geldi öħi
Baña aydur iy yılanlaruñ begi

Ne şorarsın ne buyurırsın baña
Uħradugum yok bunuñ bigi taña

Ben didüm ħorħma ħaber vir sen bize
Geldi mi ol Bulķıya gine size

Ĥikāyet kerd-i merd-i Mısrī vü ħüften-i
Şāh-mārān suhan-ı ū-rā der-pīş-i Cāmasb

4480 Başladı ol er ħikāyet eyledi
Bulķıyanuñ geldüğünü söyledi

Ol yüzölge nicesi vardukların
Bulkıyanuñ anda ne gördüklerin

Yanuben ‘Affān ol andan gitdügin
Dürlü dürlü mañlukata yitdügin

153a Kāl’a-yı Gevher-nigīn añvālını
Hem Cihān-şāhuñ temāmat hālını

Bulkıya’dan işidüp ol er baña
Diyivirdi ben dağı didüm saña

4485 Gine gönderdüm iline ol eri
Bu hikāyet kaldı ta andan beri

Didi Cāmāsb aydur añladum bunı
Nicesi bildüñüz siz [dağı] anı

Ol haber viren size uşbu işi
Bulkıya-içün ne didi ol kişi

Ayrılınçağ ol Cihān-şāhdan girü
Nice çıkmış iline gelmiş berü

Andan er ne gördüğini didi mi
Yohsa anı söylemedi kodı mı

4490 Şāh-mārān dir anıda söyledi
Bulkıya andan gidicek n’eyledi

Aydayın yine neler gördüğini
Gidüp andan ol neye irdüğini

**Reften-i Bulkıya u resīden-i ni‘am u
dīden-i h‘ān-ı Hudā-yı ‘azze ve cell**

Başla imdi sözüñe iy hoş nefes
Kuş uçup üşenmedin uşbu kafes

Bağır-ı mañniden gine dürrler süzüp
Altun iplige gine cevher dizüp

Boynına söz hubunuñ tavk eylegil
Ehl-i ‘irfān göñline şavk eylegil

4495 Göster imdi sözde bir rūmi güzel
Anı gören okusun dürlü gazel

Şöyle taşvîr eyle anuñ yüzini
Zikr idesün kamu diller sözini

153b Gül yüzine karşıdı bülbül-şifat
Söyleyüp öt dürlü dürlü ma'rifet

Gül ki tāze ola ol merğub olur
Karşusunda bülbül ötmek hûb olur

Söyle imdi geçmedin vaqt-i dilüm
Yohsa bir gün seni söyletmez ölüm

4500 Nice bülbül dilleri çürütdi ol
Nice uzun şeyleri kurutdı ol

Niceleri koydı toprak altına
Yel tozutdı toprağın her bir tene

Qanı anlar kim bu yir benüm didi
‘Aqıbet her birini bu yir yidi

Ya qanı ol dünyâyı dutdum diyen
Dürlü dürlü mülkleriñ kaydın yiyen

Kendi öldi mülkleri oldu harāb
Hep turāb andan turāb oldu turāb

4505 Qanı Ādem ata ya Havva aña
Bu cihān anları da kıldı fenā

Qanı Nuh ‘ömri anuñ biñ yıl-idi
Yile gitdi çünki ‘ömri yıl-idi

Qanı İbrāhim Halilü'l-lah nebi
On iki biñ enbiyāya ol ebi

Qamusı toprakda oldu hep nihān
Kimleri yutmuş-durur gör bu cihān

Ejdehādır bulduğın durma[z] yudar
Her ki geldi dünyāya Lā-şek gider

4510 Kānı Nemrud kani Fir'avn kani 'Ād
Tozların biñ kez şuya şavurdı bād

Nice Cemşīd ya Ferīdun ya Dahhāk
Çürüyüp kaldı bulardan zīr-i haq

154a N'oldı İskender Süleymān Şāh-ı Cem'
Kānı Mısrı kani ol şāh-ı 'acem

Nice sultānlar ki aīdum ben saña
Enbiyā vü evliyā öñden şoña

Her biri devrānların geçürdiler
Vaqt iricek dirdimez göçürdiler

4515 Uşbu yirde bil konan göçse gerek
Vay ölüm camın kamu açsa gerek

Dut ki sen dahı bularuñ birisin
Şağ esen biñ yıl cihānda dirisin

Ölümüni bir kez añarsañ saña
Yeter ahı uşbudur ögüt saña

Şanki dutduñ dünyāyı ucdan uca
Geçdi 'ömrüñ zevk-ile gündüz gice

Hiç temāşa kılmaduñ ya görmedüñ
Hiç ni'met yok yiyüben içmedüñ

4520 Dut ki alduñ 'ālemi kafdan kafa
Buldı cismüñ her gıdalardan şafā

Bir gün ölüm aīduğuña degmeye
'Ārif olan dünyāya baş egmeye

Kılsa-y-ıdı dünyā kimseye vefā
Ölmeyeydi [hem] Muhammed Mustafa

Ölmese merdāneler yahuz veli
Bil Ebubekr ü 'Ömer 'Osman Ali

Ölmeyüp anlar qalalardı diri
Ya bulardan şofıra gelenler biri

4525 Kalmadı anlar Skender bil zamān
Uş komaz seni daḥı dutma gūlmān

Bu felek degirmeni ögütmege
Göz dutupdur seni vaḳtuñ yitmege

154b

Vaḳt iriceḳ dirdimez ügünesin
Daḥı ne daʿvā kılup ögünesin

Daʿviyi ḳo gel berü sen maʿni bil
Ḥaḳʿdan artuḳ nesne var mı yaʿni bil

Bil ki Ḥaḳʿdan ğayrı fāni Ḥaḳḳ beḳā
ʿĀrif olan dünyāya böyle baḳa

4530 Diñle imdi ʿālem işin ey puser
Şāḥ-mārān gine ne söyleyiser

Ol aradan Bulḳıya çün gitdi dir
Bir yaşıl deryāya gine yetdi dir

Ol şudan ayağına dūrter girü
Ol deñize girüben yürür girü

Gideriken bir cezāre gördi ol
Toğrı sürüp ol adaya dutdı yol

Ol cezāreye irüp tırup baḳar
Gördi kim ḥayrān şular çağ çağ aḳar

4535 Ol ḳara [yir] yüzi ḥaḍra reng-idi
Bülbül üni şanasın kim ceng-idi

Nideyin dost dir-idi ḳumrı ötüp
Hem gögerçin derdine dertler ḳatup

Yār derdinden iñiler zār ile
Şoḥbeti ayru düşeli yār ile

Ṭavusuñ āhı vü fiğānı seher
Yandırıp yürek göyündürür ciger

Ṭūṭı söylerdi feşāhatle kelām
Diridi kim raḥmet it Rabbü'l-enām

4540 Hüdühüd egnüñde hulle başında tāk
Dirdi Allah Hākķ yanınca hem tūrāc

Her ağaĉ talında biñ kuş varıdı
Tolu her bir gūşeler gül-zārıdı

155a Şemse-i gül sebze-zār içre tolup
Anı görüp kamu kuşlar mest olup

Öteridi her biri bir nağmede
İşidenüñ cānı gider yağmada

Aydarıdı her birisi nāleler
Gül yüzü dūrden diridi jāleler

4545 Orta yırde bir yaşıll ağaĉ ulu
Gölge şalmış ol araya toptolu

Çekilüp tallar iñen gitmiş yüce
Yaprağı büyüklüğü diñle nice

On haşır enince her bir yaprağı
Yemyaşıl atlas gibi çok yaprağı

Ol ağaĉ dibinde bir h̄vān var ulu
Dürlü ni'metler içinde toptolu

Yağa kavrulmuş balıklar pür-sumak
Lezzetinden çatladur yiyen tamak

4550 Dürlü aşlar varıdı ol h̄vānda bil
Şişeler şerbet tolu şan sel-sebīl

Ol ağaĉ üstinde bir kuş oturur
Dā'imā tekbir şalāvat getirür

Başı altun kuyruğı elmāsıdı
İncü minķarı yüregi atlāsıdı

Ķanadı la' [ü] ayağı sīm-ĥam
A'zası her biri bir gevherdi tām

Burnı yāķūt boynı mercān ķarnı 'āc
Başı üzre kıymetidi ulu tāk

4555 Bulkıyayı göricek ol gel didi
Uşbu ẖvāndan yiyūben iç didi

Bulkıya irüp selām virdi kuşa
Ol kuş aydur merhabā iy hoş başa

155b Bulkıya aydur ayıt iy murğ-ı ẖüb
Sen ne kuşsın bu ne ẖvāndur bu ne ẖüb

Kuş didi ben bil kim uçmak murğıyam
Diñle imdi ẖālūmi saña diyem

Haḵk Teʿālā çün yaratdı Ādemi
Uçmağa koyup aña virdi demi

4560 Didi kim buğday ağacına yakın
Varuben buğday yime iñen şakın

Ol haṭā idüb meger buğday yidi
Haḵk Teʿālā çık git Uçmağdan didi

Hulle egninden başından gitdi tāt
Çıp yalıncağ kaldı şöyle soymaç

Ādemi Uçmağdan ol dem sürdiler
Bir iki nesne bileydi gördiler

Bir yüzügi bir ʿaşası varıdı
Dağı dört yaprāk anuñla yarıdı

4565 Setr-i ʿavret itmek içün bunları
Bile almışdı Ādem anları

Çünkü Uçmağdan anı redd itdiler
Getürüp dünya içine atdılar

Diñle imdi n'oldı ol aldıkları
Dünyaya bunlar gelüp kaldıkları

Yaprāgun birin giyik yidi bigi
Müşk anuñ-çün oldu anuñ göbegi

Birine kondı anuñ yidi arı
Anuñiçün bal yapar andan berü

4570 Birini girm yidi atlas düzer
Tā o demden berū ibrişim çözer

Birisi yirde kuruyup oldı rîz
Yil toķunup dünyaya dağıtdı tiz

156a Bitdi andan her nebāt u her şecer
Andan oldı ot ağaç degül hācer

Hind ilinde issi otlar bitdügi
Anda yaprak tağılu[ben] gitdügi

Tā ki Hindīstān ilinde var ağaç
Ābanus şandal baķam hem ud[u] ‘āc

4575 Fülful ü sünbül mevîz hem zencebil
Hep Serendip tağlarınuñ otı bil

Uçmağuş bu yaprağından oldı dîr
Zîra çıkup Ādem anda geldi dîr

Ol kuş aydur ben dağı çıkdum bile
Ādem ile çünki geldüm bu ile

Bu ağacı Hāķķ baña virdi maķam
Uşbu hūāna ni‘mete duram baķam

Her ki gelüp bu araya uğraya
Yiye içe aşā etmek toğraya

4580 Bulķıya şordı ki iy murğ-ni‘ām
Eksilüben çürümez mi bu ta‘am

Ol kuş aydur aña bil bu ni‘meti
Ne eksilür çürür ne gider lezzeti

Ac-ısa ķarnuñ gel otur yi didi
Toyucağız şükr-i ni‘met di didi

Her ki ni‘met yiye şükri olmaya
Tañrınuñ ol rahmetini bulmaya

Mallu rızķı ola şükrin itmeye
Dünyādan niçe imānsız gitmege

4585 Hem yi hem iç olma küfrân ni'mete
Ger dilersüñ kim iresin rahmete

Bulkıya h'vāndan oturup hoş yidi
Şükr ü minnet ol Huzāvende didi

156b Karnı toyup Bulkıya şordı kuşa
Didi ādem-zād ili kanķı tuşa

Ol kuş aydur uş Ebü'l-ʿAbbas gelür
Ādemizād illerini ol bilür

Bulkıya aydur eyā uçmak kuşı
Baña bildür imdi sen uşbu işi

4590 Ol Ebü'l-ʿAbbas didügüñ ne olur
Ne kişidür kanķı iklimden gelür

Ol kuş aydur Hızır peygāberdür ol
Kanķı ile diriseñ [ol] bula yol

Dāimā gelür baña yārum durur
ʿĀlem içre yoldaşum yārum durur

Katlan uş gelsün diyeyin ben aña
Seni ilter ol didüğinden yaña

Kanķı yanada añılsa Hızr adı
Ol araçukda Hızır hazır didi

Residen-i Hızr Nebi vü der pāy üftāden-i Bulkıya ü rā

4595 Kuş bu sözi söyleyince Hızr irür
Bulkıya dağı bakup Hızrı görür

Tonları aķ ol biner bir boz ata
Dünyāda nā-mişl aña beñdeş nite

Atdan inüp Hızr çün [kim] yüridi
Her kadem key yir yüzine kor-ıdı

Başduğı yirden biter yaşıl çemen
Sünbül ü reyhān u lāle yāsemen

Bulkıya anı görüp karşı varur
Yir öpüp hem ayağına yüz urur

4600 Yalvarup aydur baña iyle meded
Görmüşem cevır ü cefâlar bî-aded

157a Görtüşüp Hızır Nebî hâlin şorar
Ser-güzeştüñi ayıt neye irer

Bulkıya ağlar delîm efgân ider
Göz yaşından ol yiri tufân ider

Aydur iy dermândeler dest-giri
Dest-gir-i dertmendelerün sen pirî

Sen meded iyle baña kudret eli
Bilmezidüm gördüğüm yok bu ili

4605 Vâkıam çokdur bentüm Hızır Nebî
Olmasun hiç kimsene bentüm bigi

Başladı hâlin hikâyet eyledi
Devrün elinden şikâyet eyledi

Ne ki gördi vü işitdi kâmusın
Hızır 'a diyüvirdi kodı kâmusın

Anasın añup katı zâr eyledi
Hızra hem zârlığı kâr eyledi

Hızır ayıtdı ağlama iy derdi çok
Ögiñi dir eyleme kendüñi yok

4610 Bu aradan sentün ilüñe kişi
Ger gider ola becîd olsa işi

Ata binüp kâncı ura katı key
Yürüse yüz yılda varur anda hey

Bulkıya çün kim bu sözi diñledi
Ayağına düşdi Hızruñ iñledi

Aydur iy kalmışlara feryâz iren
Sensin âhır tağılanları diren

Ne yarağum var ne yatum ne atum
Ne dağı yirtümege var tağatum

4615 Ger meded kılmaz-ısañ uş ölürem
Bu ğariplik mülk içinde kaluram

157b Pes Hızr aydur aña ağılama dur
Hağ Ta‘ālā Hazretine sen yüz ur

Ne gele benden elümde ya ne var
Buyurur[sa] baña ol perverdigār

Seni bir demde ilifne ile dem
Eviñüzde koyuben gine gidem

Ger baña Allahdan ol emr olmaya
Uşbu iş benüm elümde gelmeye

4620 İşler andan hem ol işle dir hemin
Arada ben bahaneyüm [bil] hemin

İmdi sen zārı kılup yalvar Hağ’a
Hağ Ta‘ālā rahmet eyleyüp bağa

Bulkıya çün diñledi Hızruñ sözün
Zārı kılup toprağa urdı yüzün

Münacāt kerden-i Bulkıya ü devā şüden-iñācet-i ü

Didi iy hayy eyleyen ölmüşleri
Menziline ile den kalmışları

İki yokdan ‘ālemi vār eyleyen
Sen sina azdanları yār eyleyen

4625 Odu şuyı toprağı ādem düzen
Senden oldı kılduğı ādem düzen

Sen münezzeh pādişāhsın lā-naẓīr
Kedğudan yokdur dağı hem bī-vezīr

Hem Huzavendigārumsın kār-sāz
Saña ina‘lumdur kamu her dürlü rāz

Vāhid u ferd ü şamedsin bî-nişân
Cümle fāni bāki sensin cāvizān

Rahmetüñ lutfuñ deñizi haddi yok
Rahmetüñ lutfuñ umucı katı çok

158a 4630 ʿİzzetüñ haqqı içü[n] iy bî-zevāl
Kıl meded gitsün başumdan bu zevāl

Yā ilāhi enbīyā “Hü” yı haqı
Evliyānuñ yüzleri şuyı haqı

Yā ilāhi Ādemüñ ʿilmi haqı
Hem dağı Nūh-ı Nebī hilmı haqı

Yağmayan İbrāhim-i odun haqı
Ol Halil-üñ aıduğı odun haqı

Yā ilāhi Eyyübüñ derdi haqı
Yaʿqub-üñ hüzni vü hem derdi haqı

4635 İsmāʿilē kılduğuñ qurbān haqı
Hem aña gönderdüğün dermān haqı

İy Huzāyā Yusuf-üñ çāhı haqı
Yunus-a sicc itdüğüñ māhı haqı

Yā ilāhi Musa-nuñ Tūrı haqı
Ol tecelli vuşlatı nūrı haqı

İy Huzāya İsa-nuñ dili haqı
Hem aña bildirdüğün bili haqı

Ol nebilere gelen şuhfuñ haqı
Hem dağı aşhābile kehfüñ haqı

4640 Yā ilāhi ism-i aʿzam hürmeti
Hem ulu ʿarşuñ muʿazzam hürmeti

Ol seni sevenlerüñ ʿışkı haqı
Cennet içre anlaruñ köşki haqı

Ol nübüvvet begleri tācı haqı
Hem velīler şāhı muhtācı haqı

Yā ilāhi ol ḥabībūñ Muşafa
Hürmeti ḥaḳḳı temām olsun cefā

Ol muḳarrebler ḥaḳı-y-çün ḥazretā
Beni ḳurtar ḳıyma ayruḳ zahmetā

158b 4645 Ol Muḥammed ḥürmetiçün ey Celīl
Cebra'il ḥaḳḳı añā ḳılduñ delīl

Hem Muḥammed tapduğı ol din ḥaḳı
Yidi Muşhaf Tāha vü Yasin ḥaḳı

Ol Hasan vü hem Hüseyn-le 'Ali
Añıların ḥaḳḳı ki erlikdür yolu

Hem ğazā ḳılanların cānı ḥaḳı
Hem şehīd olanların ḳanı ḥaḳı

Ol seni yād eyleyen diller ḥaḳı
Hem du'āya götrülen eller ḥaḳı

4650 Hem sañā secde ḳılan başlar ḥaḳı
Senüñiçün dökülen yaşlar ḥaḳı

Yoluña ber-dār olan tenler ḥaḳı
'İşḳuña ḳurbān olan cānlar ḥaḳı

Emrüne münḳād olan tenler ḥaḳı
Hem gönüllerde olan sırlar ḥaḳı

Şol ğarīb olanların sözi ḥaḳı
Hem yetimler başlar u tozi ḥaḳı

Şol ḳocacuklar inüldüsi ḥaḳı
Dağı ma'sūmlar siñüldüsi ḥaḳı

4655 Hem seher 'āşıkların āhı ḥaḳı
Giceler şubḥı seher-ğāhı ḥaḳı

Şol şeri'at şīrleri şāhı ḥaḳı
Hem tarīkat pīrleri rāhı ḥaḳı

Şol ḥaḳīkat Ḥaḳḳa irenler ḥaḳı
Ḥakkı ḥaḳḳ göziyle görenler ḥaḳı

Bu kamu zıkr itdügüm adlar haķı
Bu kamu yazı itdügüm yazılar haķı

Sen meded eyle baña göynüklüyem
Devr elinden miħnet ile yüklüyem

159a 4660 Olmasa senden bu derdüñ çāresi
Kaldı oñulmaz bu zaħmuñ yāresi

Yā İlāhī dest-i kudret Hızır-ı Haķ
Hızır haķķı rahmetüñ göziyle baķ

Emr kıl Hızra beni iltsün didi
Bu niyāz bunda tamām olsun didi

Çok münācāt itdi anda Bulķıya
İñledi iñildisinden her kıya

Haķ Te‘ālā hācetin kıldı kabül
Vaħy kıldı Hızra kim iy ulu kul

4665 Bulķıyayı alup ilet yirine
Şöyle kıl kim olmasun ol yirine

Çünkü Hızra Haķdan oldu bu hitāb
Bulķıyaya didi kim aēlama tab

Tur yukaru gidelüm kıldur başuñ
Hācetüñ oldu revā bitdi işüñ

Bulķıya yirden başın çün kıldurur
Dest-i kudret anı alup götürür

Evlerinüñ orta yirinde kodı
Evüñüz budur gözüñ aç gör didi

4670 Bulķıya gözün açup baķdı revān
Evlerinde anasın gördi hemān

Anasına karşı varup görüşür
Oturu[ben] birbiriyle şorişur

Hızır gāyib olur andan ve’s-selām
Bulķıya destānı uş oldu tamām

Bir rivāyet daḥı dīñle iy ‘azīz
Anı daḥı söyleyelüm hoş temīz

**Ḥilāf kerdēn-i imām ü āverden-i
Bulḳıya rā murḡ-ı cennet**

159b Hızır getürmedi dir birkaç kişı
Bulḳıya dir anda ol uçmak ḳuşı

4675 Ol aradan götürüp yitirdidi
Evlerine anı ḳuş gettirdidi

Zirā anda Bulḳıya şordı bunı
Anasına kim getürdi dir beni

Anası daḥı [añā] virdi cevāb
Gök yüzinden gördüm-idi bir ‘uḳāb

Arḳasından seni yire ol ḳodı
Bulḳıyanuñ anası böyle didi

Uşbudur kim itdi ḥılāf ol imām
Bu ḥılāf sözi daḥı oldı tamām

Hikāyet kerdēn-i Cāmāsb ü der āmeden ez çāh

4680 Geldük imdi biz girü Cāmasba uş
Ol ḳuyudan nice çıḳdı dīñle hoş

Başla imdi ötgürü murḡ-ı seḫer
Hoş şeker yi tütü gibi vir ḫaber

Datlu Şirin söyle vü başla kelām
Kim şeker sözlerüñe olsun tamām

Can bağından bir iki tāze güli
Ḳoḫlasunlar getüre yaza güli

Büy [u] renginden şafā bulsun ṭalup
Añā tarrāc olsun ervāḫı ḳalup

4685 Söyle imdi vaḳtidür başla sözlüñ
Furşatı ḳaçurmayup gör aç gözülñ

Vaqtîdür fevt olmayı gör zinhâr
Söz demidür çünkü oldu nev-bahâr

Yohsa bir gün irişür vaqt-ı hazân
‘Ömr bâğında bozılır bu düzen

160a

Ol yaşıl yaprak kızarup şararup
Mihre can irtür dökülür kararup

Derd-i zulmet mîh olur ender-cihân
Gök yüzinden yağarak peşşe revân

4690

Cisminüñ yazıların hep kara olur
Sebze-i serv surh oluben kararur

Küllî ‘uzvuñ serd oluben buz dutar
Bir nefesden artuğın düpdüz dutar

Niçe bir işleye devr ire nefes
Çıka bir gün bozıla uşbu kafes

Zir-i hâke düşüben hiç olasin
Hayr u şer ne itdüñ ise bulasin

Dünyada aduñ dağı [hiç] kalmaya
Ya nişânuñdan eşer de olmaya

4695

Er gerekdür dünyada ad komağa
Yohsa ne gerekdür adı yuymağa

Nîk-nâm ol ölmedin başa işüñ
Bil şöñüñda oñmayımaz teşvişüñ

Ölmedin yay uşlu zinhâr kayduñı
Kimseye yük eyleme sen şayduñı

Dünyada bir ad koyasın ögeler
Olmasun kim añağız sögeler

Kendü içün kılduğı her bir işi
Eyül yavuz ayırur erkek dişi

4700

‘Avret ola’kim kabül eyleyeler
Saña git girtü diyüp söyleyeler

Zehî ‘ār ‘avret kabûl red ola er
Ancılayın er olinca var geber

Katı gelmesün size benüm sözüm
Söylerem uş nidügin göynür özüm

160b

Güş ura kıl bu pendı iy püser
Dürr [ü] cevherdür dizilmiş ser-be-ser

Dut kulağın [hem] buraya iy ‘azîz
Cevheri olan olur ehli temiz

4705

Aç gözüñ imdi bir dön bak bertı
Dâsitâne girelüm diñle girü

Gine Cāmasb sözine başlayalum
La‘l içine incüler işleyelüm

Şāh-mārān hālını söyleyelüm
N’eyledi Cāmasb beyān eyleyelüm

Çün hikāyetler [tamām] söylendidi
Dinilecek nesneler hep dendidi

Diñledi Cāmasb kâmusın hep dürüst
Pes yerinden tiz turugeldi o cüst

4710

Şāh-mārānuñ öñinde kodı baş
Didi şāhuñ ‘ilmine taḥsin sabāş

Bārekallah deyip alkış eyledi
Bu kezin gitmeklügiçün söyledi

Didi şāhuñ şolḥbetinden kim toya
Vaḳtidür şāh gitmege beni kıya

Hoş-durur ‘ahdine çün kılmak vefā
Biz gidelüm şāh kılsun hoş şafā

Şāh-mārān çün bu sözi diñledi
Āh idüben katı katı iñledi

4715

Aydur iy Cāmasb unutma ‘ahdüñi
‘Ahdi şımamağa eyle cehdüñi

Qıyma benüm sen bu kuşca cānuma
Girme hāmmāma girersün qanuma

El-vedā olsun saña imdi hemān
Oldı destūr duruvar olgıl revān

161a Buyurup bir ejdehāya gel didi
Götürüp Cāmasbı benden al didi

İledüp bunı kuyudan taşra şal
Key beciddür bu işe olma uşal

4720 Ejdehā Cāmasbı andan götürür
Kuyunuñ ağızına ol dem yitürür

Qodı Cāmasb gine cāha geldi ol
Dutdı Cāmasb ol aradan şehre yol

Ahşamıdı ol kuyudan çıkıcaq
Qarşusunda şehri gördi bakıcaq

Ardına bakmaz segirdüp hā gider
İl yakıncaq geldi şehre gör n'ider

Evlerinüñ öñine irür turur
Qapuyı arqınçaçık bir kez urur

4725 İçerüden anası kimsün didi
Taşradan hem bu dağı tiz söyledi

Didi kim Cāmasbım aña geldüm uş
Ağlamaqdan gözlerüñi kılma yaş

İşidüben anası efgān ider
Tiz segirdüp qapuya qarşu gider

‘Avreti dağı bile irişdiler
Qapuyı açup çıkup görüşdiler

Ağlaşup alup içerü girdiler
Qandasın hālūñ ne diyüp şordılar

4730 Didi Cāmasb şormañuz ahvālūmi
Var-durur ‘ahdum dimezem hālūmi

Anasına aydur iy cānum ana
Diñle bu oğluñ saña bir söz dana

Bunda mıdur yoldaşum eşekçiler
Fırlı çürükler vü kavli şekçiler

161b Ya benüm-çün ne didi anlar size
Cānuñ içün aydıvir anı bize

Anası aydur oğul yoldaşlaruñ
Ol tağa bile varan haldaşlaruñ

4735 Gelüben senüñ içün böyle didi
Bir eşek ile anı kaplan yidi

İşidüp Cāmasb bunı güllümsedi
Didi herzesiyle anlar poğ yidi

Anası aydur oğul öyle dime
Anlaruñ haqqında yavuz söyleme

Şimdi anlar her biri bir ẖācedür
Mertebeyle halk içinde yücedür

Kim H̱āce Hasan [u] kimi Beşir
İl içinde her birisi münteşir

4740 Kimi H̱āce Gürz-i dīn kim Bedr-i dīn
Kimi H̱āce Muḥy-i dīn kim Şadr-ı dīn

Her birisi bir ulu olup-durur
Evleri hep māl ile tolup-durur

Hem irür ihsānları dāyım bize
Öyle demek maşlahat degül bize

Döndi Cāmasb aydur ana dur örü
Var uluların kığır gelsün berü

Benüm içün kığırur degil siti
Di ki uş Cāmasb viribidi biti

4745 Anası aydur oğul nedür sözüñ
Uşşuñı dir cem' eyle kendüzüñ

Şimdi anlar bunda [mı] gelesidür
Ululardur didigün n'olasıdur

İrte olsun geldüğünü bileler
Ola kim görmeklüğüñ geleler

162a

Döndi Cāmasb aydur ana söyleme
Şimdi dur özür bahāne eyleme

Beni geldi di dağı sen dön gire
Göresin anlar nice gelür berü

4750

Anası sözün şımaz durur varur
Hoca Gürz-i dīn kapusını urur

Hey nedür kimdür diyüben geldiler
Gördiler Cāmasb anası bildiler

Hoca yatıtururımış didiler
Kağıdı aydur bu vaktin ne diler

Hele koñ gelsün berü girsün didi
Eksigi her ne-y-ise görsün didi

Şandı nesne dileyül geldi anı
Bilmedi kim kığını-geldi bunu

4755

Destür aldı karı girdi içeri
Hoca aydur neye geldüñ gel berü

Eksigüñ nedür dile al git didi
Hem bu vakit gelmegi terk it didi

Karı aydur nesne degil eksigüm
Geldi oğlum sizi ister ey begüm

Göresi gelmiş sizi kılar taleb
Uşbu vaktin geldüğüm budur sebeb

Hoca Gürz-i dīn karıyı diñledi
Geldi oğlum deyicek belünledi

4760

Tiz tıru geldi revān yatmışiken
Şanki döşekde buña batdı diken

Ƙarıya aydur ana sen git eve
Ben varam arduñca uş ive ive

Böyle diyicek Ƙarı döner gider
İşid imdi ĥoca Gürz-i dñ n'ider

162b

Şaldı ādem okudı yoldaşların
Cem' ƙıldı ƙatına ƙoldaşların

Ol eşekçiler dükeli oldu saht
Didiler kim ne-y-idi ya'ni bu vaƙt

4765

Bizi ƙıgırdup ne derdüñ söylegil
Niçe işdür imdi ma'lüm eylegil

Ĥoca Gürz-i dñ didi bilüñ sözi
Geldi Cāmasb ƙıgırı-durur bizi

İşidüp eşekçiler belüñledi
Beynisi tutup ƙulağı çıñladı

Didiler gerçek midür uşbu ĥaber
Göñlümüzi eyledüñ zır ü zeber

And içüp didi sözüñ gerçek bilüñ
N'eylemek gerek buña çäre ƙıluñ

4770

Didiler çäre buña budur hemñ
Her birümüz mālumuzuñ dirhemñ

İki bölüp birisin gettürelüm
Bir arada cem' idüp götürelüm

Sürüben Cāmasb ƙatına varalum
Görüşüp mālı virüp yalvaralum

Ola kim alup ƙabül ide üte
Olmasun kim uşbu işden baş yite

Şāh Keyĥusrev zamānydı zamān
Dileridi zālīm mazlumdan emān

4775

Bu eşekçiler şāhun 'adlin bilüp
Her biri evlerine geldi yelüp

Mallarını ikişer bahş itdiler
Götürüp Cāmasb katına yitdiler

Girüben her birisi baş urdılar
Öñünde boyunlarını burdılar

163a

Didiler Cāmasb ibni Dānyāl
Bize oldı bilünüz uşbu hayāl

Mālı anuñ hep öñünde kodılar
Al kabül it kıyma bize didiler

4780

Yüzümüz kara çürükdür sözümüz
Yüzüñe bakmağa yokdur yüzümüz

Senden olsun bu kerem imdi bize
‘Afv kıl şuclarumuz urma yüze

Senüñ āzāduñ olavuz didiler
Hep öñinde kamusı baş kodılar

Döndi Cāmasb dağı olsun didi
Unudulsun bunda bu kılsun didi

Aluben mallarını itdi kabül
Didi imdi bunda kılsun bu uşul

4785

Dağı bir yirde varuben söylemeñ
Kimseye bu sırrı ma’lüm eylemeñ

Öyle olsun diyübanı gitdiler
Her birisi evlerinde yitdiler

Bunda Cāmasb anasıyla ‘avreti
Bu işi tañlaşdılar yavlağ katı

Didiler Cāmasba nedür uşbu hāl
Kim bular getürdiler bu deñilü mal

Bu işāretten ‘aceb ne gamz didi
Bunlara işledügüñ ne remz didi

4790

Hele hayrānuz bu remz eyül işe
İkimüz dağı batduğ teşvişe

Geldi Cāmasb didi rāzı şaklañuz
Şormañ işi illā sırrı bekleñüz

Her ki sırrı bekledi ol bī-gümān
Keşf olur sırlar aña bil bī-gümān

163b Mālı alduķ yiyelüm hem içelüm
Bir zamān bu mālıla hoş geçelüm

Bu söz ile o gice anlar kalur
Tañıla oldı hep eşekçi cem' olur

4795 Geldiler Cāmasba dirler kim tıruñ
Varalum bismillah ħammāma girüñ

Baş göze bir iki taş şu kıoyalum
Kir olupsuz gövdeñüzi yuyalum

Sen musāfirsün biz erkān idelüm
Hem teferrüce çıkuben gidelüm

Didi Cāmasb olmasun zaĥmet size
Girmezin ħammāma 'aff eyleñ bize

Didiler öyle dimegil gidelüm
N'ola biz erkānumuzdur idelüm

4800 Didi Cāmasb Tañrı ĥaķķı girmezem
Daĥı ĥammām yöresine varmazam

Böyle diyicek bu sözi kıodılar
Bu kezın şöĥbet yaraĥın yeddiler

Hoş teferrüce alubanı gitdiler
İçmek ü yimek şafālar itdiler

Bir iki gün uşbu işi itdiler
Taĥılup işlü işine gitdiler

Kaldı Cāmasb evlerinde bir zamān
İşi güci yimek içmekdür hemān

4805 Hem olardan alduĥı mālı yiyü
Yir içer gündüz gice ĥālī lyü

Uşbunuñ üstine geçdi bunca yıl
Girmedi hāmmāme Cāmasb bellü yıl

İtmeyelüm bunda bir kışsa dırāz
Yidi yıl oldu tamām iy ser-firāz

164a

Yidi yıl hāmmāme Cāmasb girmedi
Ya qapusına duruben görmedi

Uşbu ‘ahduñ üstine heft sāl olur
Diñle imdi ne ‘acāyib hāl olur

4810

Qo bu tedbiri nazar kıl taqdīre
Nice yüz biñ tedbiri taqdīr ıra

Niceler nice ki tedbīr itdiler
Bozdı taqdīr irişicek n’itdiler

Eylemek tedbīr hoşdur hoş olur
Her kaçan taqdīrile ol tuş olur

Ger muvāfık gelmeye taqdīr ile
Bozılır olmaz işüñ tedbīr ile

Dileriseñ itdüğüñ tedbīr oña
Diñi rāst gelürise taqdīr aña

4815

Bil ki taqdīrdür bozan tedbīrleri
Añla imdi diñle uşbu sözleri

Şāh-mārān nice biñ cehd eyledi
Virdi Cāmasba yemīn ‘ahd eyledi

Çünkü taqdīr öyle eylemiş ezel
‘Ālem-i sırr-ı hafıyyāt Lemyezel¹⁸⁰

Çāre olmaz and ile vü ‘ahd ile
Taqdīri kimse bozamaz cehd ile

Pes bilürdi Şāh-mārān bu işi
Niçün itdi kendüye bu teşvişi

4820

Zīra taqdīr irişüp bağlar gözin
Çürüdür fikrin unutturur sözün

¹⁸⁰ “Alemin gizliliklerinin gizliliğini bilen bâki Allah’ır.” Kur’ân, Tâ-hâ, 20/7.

Şol ki taqdîrde olacaqdur bu iş
Çāre yoqdur aña yüz kez biñ dūriş

Cehdi şıdı hergiz uşşı kalmadı
Çünki taqdîre muvāfıq gelmedi

164b N'eyledi bir gün o Cāmasb diñlegil
Taqdîrûñ işin işidüp añlagil

Gideriken şehr içinde bir gün ol
Anı bir hāmmām öñine çekdi yol

4825 Uğradı andan geçübün gitmege
Eksügi nesne varuben itmege

Çıkuben hāmmāmcı dutar anı
Yalvaruben didi iy cānum canı

Şuçumuz ne ne içün küsdüñ bize
Geldüğüñ yoqdur ahı hāmmāmumuza

Güldi Cāmasb didi her hāmmāmlara
Girdüğüm yoqdur bilüñüz anlara

Uş yidi yıldur temāmı görmedüm
Ne ki hāmmām var birine girmedüm

4830 'Ahd ü peymān itmişem hāmmāme hıç
Girmeyem girsem oluram kerde pıç

Yalvarup hāmmāmcı didi kıoya ahı
Bu çürük endişeleri yuya ahı

Yidi yıl hoş beklemişsün 'ahduñı
Kıo tamām olmış senüñ bu cehdüñi

Gel berü yun [u] arın hāmmāmda
Nice bir şuya girürsen tamda

Erlük ise ancağ olur beklemek
Yidi yıl bu 'ahdi bile şaklamak

4835 İşidüp Cāmasb bu sözi didi hoş
Yidi yıldur beklerüz bu 'ahdi hoş

Hem didi göñlinde kim oldu oran
‘Ahdına ancağ ola durmağ divān

Yürü imdi girelüm olsun didi
‘Ahd ü peymān bunda hem ҡalsun didi

165a Öñine düşüp anuñ hāmmāmcı er
Anı alup içertü girdi meger

Ṭonlarını şoyınup ҡoydı öte
Getürüp nāṭır dağı virdi futa

4840 Örtünür hāmmāma girüben baķar
Gördi bir ḥalvetde bir ğurna aķar

Geçüben oturdı ğurna yanına
Bir iki ṭas şu ҡoyundu tenine

Futasın şaşup ṭaharetlenidi
Gine yunmağluğa ҡayıtlanıdı

İki kişi duruben bek dutdılar
Çekdiler çevirdiler ayıtdılar

Uşda bulduķ diyüben çıĝrışdılar
Bir ki üç kişi dağı üşüşdiler

4845 Futasın alup beline şardılar
Yüri tiz çık diyübanı sürdiler

Gördi Cāmasb kendüyi dutanları
Bildı Sulṭān ҡullarıdur anları

Ussı indüp ҡatı teşviş eyledi
Kendü kendüye bu sözi söyledi

Şāh-mārān baña didi bilürem
Girmegil hāmmāme yoḥsa ölürem

Bu ‘acebdür beni öldürürler uş
Kendüye yorduğı baña oldu ṭuş

4850 N’eyleyeyin n’ola ḥālum diridi
Yapışup ҡullar bunı ha sūridi

Çıkarup taşra bunı berk dutdılar
İki kıl segirdüşüben gitdiler

Şordı Cāmasb bunlara ben n'eyledüm
Kime sögdüm yaḥu kime söyledüm

165b

Ne-dürür şuḥum kim beni dutduñuz
Bu ne olmayası işdür itdünüz

Bāri koñuz ṭonlarımı giyeyin
Şāha iltün ne şorarsa diyeyin

4855

Didiler çok söyleme dut dilüñi
Katlañ uş şimdi göresün ḥālüñi .

N'olduḡını katlañ imdi bilesin
Fikri tedbiri aña göre kılasın

Uşbu sözi söyleşürken gördiler
İki atlular ḳapuya irdiler

Şāh Keyḥusrev vezīridür gelen
Uşbu işi ol-durur böyle kılan

İçerü girdi' revān açdı ḳolın
Görüşüp Cāmasbı ḳoçdı [heim] bilüñ

4860

Egnine ṭonlar geyürdi kıymeti
Başına tāc altına çekdi atı

Ḳur eyerlü ḳur eyinlü tāzī at
Bindürür Cāmasbı ol ata oñat

Öñine düşüp iki yüz bigile
Aldılar Cāmasbı oynaya güle

Çıkuben ḥammām öñinden gitdiler
Şāh sarāyınıñ öñine yetdiler

Ḳoşu geldi hep şahuñ çavuşları
Dāyimā alkış du'ādur işleri

4865

Lutf-ile Cāmāsı bunlar aldılar
İndürüp atdan ḳapuya geldiler

Öfine düştüp bile Şemhür gider
Endişeye düşdi Cāmāsb fikr ider

Aydur iy Kādir kamu kudret senüñ
Nice işler işlenür hikmet senüñ

166a Neyi niye geregin sensin bilen
Ne ‘aceb işdür gine baña olan

Uşbu fikr-ile girür ol içerü
Görücek begler anı turur uru

4870 Şāh Keyh̄usrev sarāyıdur sarāy
Vaşfını dirsem tamam olmaz bir ay

Oturan sultānlar anda tahtıla
Biñ iki yüzdür sa‘ādet bahtıla

Yedi yüzdür hem melik hem tāk-dār
Her biri h̄ükmünde muhkem perverd-gār

Varıdı üç yüz yigirmi biş vezir
Elli üç yüz yigidi bağ-ı emir

On iki biñdi Çerkez vü Hıtay
Her birinüñ kirpigi ok kaşı yay

4875 Biñ yidiyüz pehlevān Sāsan eri
Şanasın kim ejdehādır her biri

Ās[u] Rus-u Türk ü Kırçak Hind[ī]ler
Şām[u] Mısrī hem Yemenlū cündiler

Rum[u] Bulğar Mağrib u hem Frenk
Pehlevānlar cündilerdir bī-direnk

Yedi biñ yetmiş iki erdir bular
Her biri gürzi bükür batman şalar

Yidi biñ beş yüz-idi çavuşları
Beş biñ-idi hem kapucı başları

4880 İki biñ cellād teber-zīn eldedi
Durmuş-ıdı kaması şol kıldadı

Uşbu resme her birisin kıl kıyas
Yedi iklim begleri re'sen-be-re's

Anda Keyhusrev kapusındaydı
Kulluğında hem tapusındaydı

166b Kāmusı Cāmāsba karşı geldiler
Her birisi pūr-nevāzış kıldılar

Şāh Keyhusrev bürünmiş oturur
Yidiyüz kıl hep kılıç dartup durur

4885 Tahtı üstinde büzülüp bürinüp
Oturur başın gözin hep şarınup

Şāh Cāmāsb bakuben çünkim görür
Tiz yügürüp şāha karşı baş urur

Merhaba diyüp çavuşlar çağırur
Kürsi korlar dağı Şemhūr oturur

Gel diyüp anı yanına getirür
Kāmu beglerden yukarı oturur

Yir yirin begler dağı oturdılar
Didi Şemhūr tiz ta'ām getürdiler

4890 Hān yindi aradan kaldırdılar
Ulu begler hep ayağın durdılar

Öri durdı hep vezir Şemhūr ile
Başlayup her birisi geldi dile

Yalvarup Cāmāsb'a hep baş urdılar
Başların açup kāmı durdılar

Assı antdı nidesini bilimez
Yavu kıldı dimege söz bulımaz

Döndi Şemhūr aydur iy Cāmāsb saña
Biz kāmı kıl olalum öñden şoña

4895 Göre bu begler nicesi yalvarur
Karşuna hep kāmı ayağın durur

Sen bularuñ hacetin eyle revā
 Kamumuzuñ derdine sen kıl devā

Döndi Cāmāsb aydur iy ulu vezir
 Ne diler benden ayıt bunca emir

167a Diñ elümden gelse çāre kılayın
 Ol ulu beglere kurbān olayın

Didi Şemhūr olsun imdi diyeltüm
 Derdümüzi uş öñiñde koyalum

4900 Eline yapuşdı Cāmāsbuñ alup
 Sürüben taht üstine çıkdı gelüp

Şāh Keyhusrev katına getürür
 İkisi de karşıısına oturur

El urup Şemhūr açar şahuñ yüzün
 Baqdı Cāmāsb gördi şahı añsüzün

Bir ‘acāyib renc virmiş aña Haqq
 Yüzi şişmiş şanki tolmış bir tabağ

Tegre tegre yarılup çıkmış uyuz
 Hep belürsüz ağzı burnı gözi yüz

4905 Gövdesi dağı ne beñzer yüzine
 Bir ‘aceb nesne yapışmış özine

Gösterür Şemhūr anı Cāmāsb’a key
 Didi dermān kıl bu al hıl‘atı gey

Şāh Keyhusrev bu hālde ne revā
 Çünkü dermānda bulursa kıl devā

Beglerüñ dağı budur bil hāceti
 Kıl meded hem şahuñ ol şohbeti

Kanķı iklimi dilerseñ virelüm
 Şāhumuzu sağ esen dek görelüm

4910 Tañlayup çok şaldı Cāmāsb başını
 Didi Allah oñara şāh işini

Âhır[i] bildüm ne didügüzi ben
Diyeyin ben dahı [bir] bir diñle sen

Didigüz bu Dānyāl oğlu ola
Ātası hikmetlerinden hem bile

167b

Oğlu ata şan'atın dutmak gerek
Sebzekār oğlu tere şatmak gerek

Beni uşbu fikr ile getürdünüz
Pādişāhuñ katına yetirdünüz

4915

İmdi diñlen ben diyeyin hālumi
Ta bilesiz nicedir ahvālumi

Yidi yıl vardum okumağa berā
Bilmedüm nicedür aqdan kara

Şofıra bir kaç hār alıvirdi anam
Getürem tağdan odun çıkam inem

Anı dahı işleyüp başarmadum
Kalmadı şan'at ben aña varmadum

Hiç birisi olmadı baña naşīb
Kamusından şöyle kaldum bī-naşīb

4920

Ne ho 'ilmüm var ne hikmet bilürem
Ben bu derde nice dermān kıluram

Cāhilem ben nesne [yi] hiç bilmezem
Kendü başuma da dermān kılmazam

No'layıdı bileydüm bir sebeb
Şāhı görüp şöyle mi kordum 'aceb

N'ideyin eyvālı diyüben kıldı āh
Didi dermān vire şā'l-lah [ol İlah]

Diñledi Şemhūr bu Cāmāsb sözini
Pādişāhuñ örte kodı yüzini

4925

Dönüben Cāmāsb'a gine söyledi
İşit imdi ne didi gör neyledi

Didi ya Cāmāsb işit diñle beni
Añladayın ben saña aña beni

Yidi iklimden hekimler gelseler
Kamusı bir arada cem^c olsalar

168a Biri budur ki devāsın bilmeye
Senden artuğ kimse dermān bulmaya

Sende derdüñ devāsın[1] eylegil
Çok uzatma söz uzanu söylegil

4930 Döndi Cāmāsb didi er dānā kişi
Ha becid baña şalarsın bu işi

Sen neden bildüñ ki ben hikmet bilem
Ya bu şāhuñ derdine dermān kılam

Döndi Şemhūr aydur aña diñlegil
Açayın sırrıñı işit beklekil

Şāh-mārāndan bize sen vir haber
Bil şāha dermān odur iy mu^cteber

Şāh-mārān etidür dermān şāha
Bize göster ne dilerstüñ al bāha

4935 İşidüp Cāmāsb anı kaygu yidi
Söğdi göñlüñden aña me^cun didi

İy ‘aceb neden bileydi bu işi
Fikre düşdi yidi ol çok teşvişi

Dönüben Şemhūr^ca bakup söyledi
Şāh-mārān nice nesnedür didi

Adını şimdi iştidüm ben dağı
Baña sen gerekse söğ gerek kaçı

Bilmezem ben Şāh-mārān ne olur
Nice kuşdur kankı iklimden gelür

4940 Döndi Şemhūr aydur iy Cāmāsb başa
Bunu senden ummazıduğ biz haşa

Ne revādur şāhımız şöyle ola
Bir yılan nēdür ki şaklarsın hele

Bir yılanı yig göresin şāhdan
Utan ahı kork [ahır] Allahdan

168b Di şalıvir kandadur çok söyleme
Gördüğün ben bilürem lāğ iyleme

Döndi Cāmāsb didi kim hoş didüñüz
Anı gördüğümü ma'lum itdüñüz

4945 Sen neden bildüñ ben anı gördüğüm
Aydıvirüñ deñ şeşilsün bu düğüm

Buyurdi Şemhūr getürdiler kitāb
Başlayup Cāmāsb'a aydur ol hıṭāb

Okıyuben ol kitābında bulur
Şāh-mārān yirün altında olur

Bu vilāyetden aña bir er vara
Anuñ ile şöhet idüp otura

Şoñra anı çıkarısar bir yılan
Uşbu söz gerçekdurur degil yalan

4950 Ol kişi çıkup gine yir yüzine
Yürtyüp ʿālem içinde gezine

Girmeye hāmmāme çok yıllar delim
Uş kitabda budurur söz iy selim

Her kaçan kim gire ol ılı şuya
Kendüyi hāmmām şuyıyla kim yuya

Ta belinden dizine dek kapkara
Olsa gerekdür nişān budur yara

Ger inanmazsuñ kuşağuş şeş de bak
Kara oldu ol erüñ gövdeñ hārāb

4955 Didi yā Cāmāsb budur hikmet sözi
Yidi yıldur öñürürdük biz sizi

Ne ki Һammām varısa yidi kişi
 Һomışıduķ gözlemege bu işi

Yidi yıldur bekledüp Һammāmları
 Öñdürütz bulına deyü ol eri

169a

Senümişsün buldılar getürdük uş
 Nice dirseñ göñilüni idelüm hoş

Қанда gördüñ Şāh-mārānı ayıt
 Ben dutayın қорқма sen yime қайıt

4960

Uş yidi yıldır ki bu derd[de] bu şāh
 Olmaya dermān diyüp қılurdı āh

İmdi ne dirsün [görelüm] diyüvir
 Gel kerem it uşbu cevāb diyüvir

Döndi Cāmāsb didi kim ben görmedüm
 Şāh-mārān қатına ben irmedüm

Ol didüğüñüz nişān hem bende yok
 Vardurur beñler қара ādemde çok

Didiler hele қушағуñ şeş baқā
 Göricegiz inanursın muṭlaқа

4965

Şeşdi Cāmāsb қушағын baқdı göre
 Tā bilinden dizine dek қапқара

Bildi Cāmāsb göricek n'olduғını
 Қorғuya düşdi düşüben uғını

Göricek қарay; düşdi oғalı
 Döndi aydur tā anamdan toғalı

Bu nişānum var-durur cismimde hem
 Bunuñ ile olınazam ben müttehem

Döndi Şemhūr aydur öyle itmegil
 Şāhı gördüñ şöyle қoyup gitmegil

4970

Ger diyüvirmez iseñ uzluғıla
 Didirürüz belki yavuzluғıla

Döndi Cāmāsb aydur iy hikmet eri
Ben bu nesneden beriyim bil beri

Yazığa girme uğundurma beni
Mazlemeye koyma şāhı hem seni

169b N'ola-y-ıdı bile ğdüm ya göre ğdüm
Cānımisa anı şāha vire ğdüm

Döndi Şemhūr aydur olmaz uşbu iş
Görmedüm diyü gerek biñ kez düriş

4975 Toğrısın di gizleme ayıt bize
Yohsa şimdi kıluruz saña cezā

Yidi iklim şāhı bu halde ola
Gice gündüz renc içinde mübtelā

Belki uçmağdan çıkpudurur ağaç
Aydı viresin yiyiçek bir ki kaç

Şöyle mi koruz seni kim gidesin
Ya öle[sin] yā yılanı aydasın

Böyle diyüp de buyurdi bir kıla
Kim dutup Cāmāsb'a işkence kıla

4980 Yakasına yapışup bir kez çeker
Yüzi üstine yıkıluben çöker

Bir iki urunca çağurdi emān
Dögmeñ ayruğ aydayın olsun hemān

Öyle diyicek dağı dögmediler
Kamusı yalvardılar sögmediler

Didiler di imdi ayıt kandardır
Bile gidelüm senüñle andadur

Didi Cāmāsb aydayın imdi bilüñ
Aña göre siz dağı tedbır kıluñ

4985 Başladı andan eşekler aluben
Ol eşekçilere yoldaş oluben

- Sürübeni ol ғаға varduqların
Ol mağaraya girtip durduqların
- Ol kuyu içinde bal bulduğunu
Buna yoldaşları ne kılduğunu
- 170a Kuyu içinde koyup gittüklerin
Buna anuñ gibi iş itdüklerin
- Kuyu dibinde ol ‘akreb geldügin
Öldürüp dehlizi bulup deldügin
- 4990 Şāh-mārānı nicesi buldı[dı]
Didi birbir kamu ne kim oldı[dı]
- Anuñ ile ‘ahd ü peymān itdügin
Ol kuyudan nice çıqıp gittügin
- Diñledi Şemhūr bu sözleri temām
Döndi aydur bunda hatm olsun kelām
- Ol kuyuyu gel bize göster didi
Bu kamu begler anı ister didi
- Göstereyin varayın olsun didi
Kim gelür imdi bile gelsün didi
- 4995 At getürdiler bile beş biñ emir
Bindi Cāmāsb ile Şemhūr vezir
- Sürüben bunlar o ғаға geldiler
Ol mağarayı arayup buldılar
- İnüben atdan içerü girdiler
Orta yirde ol kuyuyu gördiler
- Ne ‘aceb diyübeni tañlaşdılar
Oturup çevre yanına üşdiler
- Didi Cāmāsb ol kuyu budur bilüñ
Şāh-mārān bundadır imdi bulüñ
- 5000 Öyle şanup ip daqıp birkisine
Sarkıdalar ol kuyuya kim ine

Şāh-mārāna varup çün kaçd ide
Ejdehālar anı ol demde yuda

Uşbu fikri idüben turup bakar
Şāh-mārān kuyudan nice çıkar

170b

Hem nice çıkaralar andan anı
Key ‘acāyib dir iken diñle bunı

İmdi işitmek dilerseñ iy şafā
Vir şalavāt şaz olsun Mustafā

5005

‘Işk ile ger sen şalavāt viresin
Ben dañı aydam niçedür göresin

Di pañil olma ayıt yā ümmeti
Vir şalavāt Mustafa‘ya sen çatı

Diñle imdi yine bu hikmet sözün
Kañkısidur di ayıt hikmet sözün

Vardurur her nesnede hikmet i cān
‘İlm ile keşf oldu bilüñ her nihān

Ger dilerseñ ‘ilm-i hikmet bilesin
Anı bilenlere hıızmet kılasın

5010

Ehl-i hikmet ehl-i ‘ilm olur yakın
Şekküñ olmasun bu söze key şağın

Hikmeti ‘ālemlertüñ Qur‘ān durur
Haq Ta‘ālādan gelen Qur‘ān durur

Raṭb ü yābis Qur‘ānuñ harfinedür
‘Ālim oldur kim anuñ havfındadur

Cāhil olan havf [u] korñu qalmaya
Tañrınuñ hikmetlerini bilmeye

‘Ālim oldur emre ol minkād ola
Her ne kim işlerse ‘adli dād ola

5015

Dut ki dünyā tolısı māluñ ola
Çünki cāhilsin ayıt senden no‘la

Māl u ni‘met dünyede bil ‘ilm olur
Ne harāmi yūrenür ne uğr alur

Añla kur‘ān hikmetiyle iy şafā
Küfr rencini öñletdi Mustafā

171a

Ol Habibüñ ehlidür ‘ilm ehli hep
Bunlara varış diyüp urdı laḳab

Pes bu sözden vācib oldı bilesin
Ehl-i ‘ilme key tevāzu‘ kılasın

5020

‘İzzete lāyık bilün ‘ilm ehlidür
Bunları hem sevmemeklik cehlidür

Şimdi hoş ‘aksine dönmişdür zemān
‘İzzet ü hürmet didükleri hemān

Altuna akçaya ṭona maladur
Neyleyelüm dünya ḫālden ḫāledür

Ḳalmadı dervişlere ḫayr i‘tikāt
Ḳayr yirine virürler çok fesād

Gitdi mürüvvet seḫāvet hem ḫayā
Ḳorḳu düşdi yoḫsulumusı baya

5025

Dünyāda hiç ḳalmadı ehli kerem
Ḳanı imdi varuben göster görem

Görmedüm ben ‘ömr içinde bir kişi
Kim anuñ dā‘im kerem ola işi

Vārımış cömerd erenler ilerü
‘Aksine dönse gerek her iş girü

Pes temām oldı her iş aksi gelür
Nitekim nūrün yerin zulmet alur

Şimdi ḫod āḫir zamāndur devrimüz
Devr elindendür ḳamu hep cevrimüz

5030

Dünye ḳaḫr u zecr ividür iy oḫul
Bunda rāḫat umınaḫı vazgel ḳoḫıl

Bunda rāḥat isteyen eyle olā
Hā ivet ne deñlū dirseñi var belā

Gör yirüñ altında ol mahfī olan
Gizlenüben kurtulur mı bir yılan

171b Diñle ol Şemhūr cehūd dīn düşmānı
Ol kuyudan nice çıkardı anı

Cāzu saḥḥār-ıdı ol bed fi‘āl
Bilüridi dürlü efsün mekr u āl

5035 Bir kitābı var-ıdı efsün tolu
Bile getürmiş anı ol bed-ḥulu

Eline alup bir efsün okudı
Kuyı içine çığırup kaçıdı

Pes ikinci kez okur siḥri ol ḥımār
Çağırup aydur te‘āl uḥrūc i mār

Çün üçünci kez okur ol bed-gülmān
Kopdı efgān kuyu içinden hemān

Zārıḳdan ol kuyular kaynadı
Şandılar kim tağ yirinden oynadı

5040 Korkudan begler kamu dītreştiler
Çoklarıñ uşşı gidüben şaşdılar

Nīcelertüñ zehresi [hem] oldı çāk
Nīceler yüzün düşüp oldı helāk

Kuyu içinden meger bir ejdehā
Çıka geldi sığışamaz ol caha

Ejdehānuñ heybetine yok oran
Başı üstinde bile Şāh-mārān

Bir Le‘anden tepsi içre oturur
Ejdehāçuk fark üzre götürür

5045 Şāh-mārān dört yaña kıldı nazar
Gördi Cāmāsı dıdı iy bī-ḥazer

Ƙanı itdüğüñ ƙavıl ‘ahduñ ƙanı
N’iyledüm ben saña kim etdüñ bunı

Nice girdüñ ƙorƙmayup ƙammāme sen
Virmedüm miydi saña andları ben

172a

Ƙoş dimişler ülular bunı hele
Torlağı besleme tozlüğüñ dele

Her kimi kim toyrasın etmege
Furşat ister seni yire depmege

5050

Pes ezelden yazılan olsa gerek
Gelicek elbetde gelise gerek

Çün Rehāvī urdı nāyın [uş] ƙaval
Oynadı ‘ömrüm başa geldi zevāl

Vaƙti geldi bendenüm n’itmek gerek
Şāh Keyħusrev‘i ƙoş olmak gerek

Tañrı ħükmidür nidelüm çāre yok
Dünyede bencileyin bī-çāre yok

Āh idüp Cāmās̄b dökdi göz yaşın
Ağlayup taşlara dögerdi başın

5055

Ƙaƙıyup Şemhūr dağı döndi öte
El uzatdı Şāh-mārānı duta

Şāh-mārān ğıǵurup durdı urı
Didi it mel‘ün elüñi çek girü

Yoħsa bir kez parmağundan soƙarın
Ƙapƙara küll eyleyüben yaƙarın

Döndi Cāmās̄bı ƙatına oƙudı
Beni sen al diyübeni ƙaƙıdı

Ƙoynuña ƙoy dağı yürüñ gidelüm
Tañrı emri böyle geldi nidelüm

5060

Şāh-mārān‘uñ didügin itdiler
Ƙoynına ƙoydı aluben gitdiler

Gideriken didi Cāmāsba iſit
Ne ki saña dir isem sen öyle it

Hele sen kıyduñ baña ben kıymazam
Tā ölünce dostluğumuz kıomazam

172b Şimdi uş Şemhūr evine varuruz
İl tağılup biz iğerü girürüz

Diyiser bunu boğazla al canın
Kes başın öldür yire dök kanın

5065 Olmasun kim sen beni öldüresin
Kanlu oluben kanuma giresin

Aña vir beni ol alsun cānumi
Hağ katında andan alam kanumi

Kanlu olsun sen baña kıymağıl
Sen anuñ sözün kulağan kıoymağıl

Beni boğazlaya üç pāre kıla
Anı şāhdan okuyu ādem gele

Od yakup tiz beni kıoya çölmege
Kıoya oda kendü gide ol yaña

5070 Saña ismarlayısar kıaynat bunu
İllā zinhār ğeliçek ol kefgüni

Anı alup bir şişeye kıoyasın
Şöyle kıoyup şovuyınca küyesin

Şovuyıncağuz aluben iğesin
Tā ki rençüñ gide hoş geğesin

Semreyesin kıuvvetüñ arta diye
Gele sağık cismüñi örte diye

Hem ikinci kez gelincek kefgüni
Benüm iğün aluben sakla bunu

5075 Belimüñ ağırsı var iğem diye
Elüñe iki şişe vire kıoya

Kendüsi gide şāh-ı Keyhusreve
Sen dağı kaynat pişir ive ive

İllā zinhār ilk gelen keffümi sen
İçme anı gör ne direm saña ben

173a

Hem ikinci kefgümi virme aña
Şakla kim soñra gerek ola saña

Ol girü gelüp anı isteyicek
Kanı ol kefgi berü al diyicek

5080

Öñ köpügümi çıkarup viresin
Ol içincek sen ‘acâyib göresin

Şoñrağı kefgi alup sen iç yaşı
Tola hikmet kaynaya göñlün taşası

Sen unutma bu benüm öğütlerüm
Ben seni benüm diyüp öğütlerüm

Bu söz ile çünkü şehre irdiler
Gelüben Şemhür evine girdiler

Ol bile varan kamu tağıldılar
Şemhür [u] Cāmāsb ikisi kaldılar

5085

Çıkarup Cāmāsb yılanlar şāhını
Ah ider kim eridirdi āheni

Şāh-mārān yummuş iki gözünü
Ditredür yapraklayın kendüzünü

Gördi Şemhür aydur iy Cāmāsb anı
Tiz boğazla öldür andan al cānı

Didi Cāmāsb hāşā ben öyle idem
Kanlı olup dağı imansız gidem

Öldürürseñ beni boğazlamazam
Āşkārā direm uş gizlü dimezem

5090

Bunuñ ile yimişem tuz etmegi
İtmezem ben anı yire depinegi

Kağıyup Şemhür bıçak dartup gelir
Çeküben Câmâsb'ıñ elinden alır

Şâh-mārân'ı başup boğazladı
Ne esirgedi ne ho kan gözledi

173b Dîn imansız cuhüdî yok şefkati
Görücek Câmâsb esirgedi qatı

Âh idüp gögsin döğüp çok ağladı
Ağlamakdan yüregini tağladı

5095 Kaynadı taşdı yüregi kopdı-dı
Âh idüp bir iki beyit okudı

mef'ülü mef'ailü mef'ailü fe'ülün

*Şağlık şuyını kaña kaña niçe içesin
Bir gün süreler ol yurıtı[ki]dan göçesin*

*Ulaydurur dartmağa şakın seni bu mevt
Komaya eger 'İsâ olup göge uçasın*

*Nûh 'ömri bigi 'ömrüñ eger biñ yıl olursa
Şol deñlü durur göz yumuben girü açasın*

*Mağrūr oluben şağlıgıla devlet atına
Binüp bu elemnden di ayıt kaçça kaçasın*

5100 *Elbetde bulur yokdur anuñ derdine dermân
İskender olup âb-ı hayât şuyın içesin*

*Şağlıkda Süleymân gibi hikmetde Felâfün
Kârün bigi mâluñ çoğise yire geçesin*

*İy Şem'-i 'ömür yakma bizi gaflet odına
Nûruñ gide bir gün söyünüp dağı uçasın*

Gör Şâh-mārân andı-y-ıla cehd ile çäre
Buldı mı ulu 'ömrini bulmadı bî-çäre

Sâh-mārân içtin ol vâs evledi

5105 Güldi Şemhür anuğı ağladuğına
Kağıyup aydurdı ağla uğına

Bir yılan için nedür bunca fiğn
lse gerek elbet anadan toğan

Őhmrnı kesp üç bağı ider
Dile imdi hıketi ne bağı ider

174a Koydı bir lmege ki od yağdı revn
Getürüben oda koyunca hemn

İki kl geldi ki gel őh okur
Seni ister bilmeziz n'oldı kaçır

5110 Bunı iğidp didi Cmasba ol
Ben varayın sen bu işe meőđl ol

Kaynadup ilkin gelen kefgini al
Virdi bir őıře didi içine şal

[Ko]šovusun őoıra anı iđesin
Arta 'mr d'im hoş geğesin

Kuvvet arta dağı semriyesin
Ağzınuğ dadı gele aőrayasın

Bunı deyüp virdi dağı bir őıře
Her kağan kim kağnaya bu et pişe

5115 Gelicek ikinci kefgin alasın
Anı uşbu őıře içre őalasın

Gine gelincek baıa hem viresin
Anı hem kağuıda iğem göresin

Bilim ağrusına dermndur ol
Böyle diyüp dağı gitdi dutdı yol

Kaldı Cmsb bunda eti piőirr
Kaynadup od iyleyben taőırur

n gelen kpgini alup koyar
Ol şışeye koydı Şemhür'i kyer

5120 Hem ikinci köpüğün aldı meger
Anı evvel şişeye şaldı meger

Bir arada gizleyüben sakladı
Şahmaranuñ ögüdin bekledi

Pişirtip eti o çokdan indürür
Oturur yönin kapuya döndürür

174b Gördi Şemhür Kapuya irdi gelüp
Katı solur hem segirdür hem yelüp

Didi ya Cāmāsb eti nitdüñ ayıt
Didi Cāmāsb dağı bitdi kayıt

5125 Ol köpügi şundı ol şişe-y-ile
Fikre batdı 'durdı endişe ile

Didi Şemhür neyledüñ birini sen
Didi Cāmāsb şimdi içdüm anı ben

Didi niçün yā degil cismüñ semiz
Didi Cāmāsb katlan iy fikri temiz

İşde cismüm kaynamağa başladı
Şöyle beñzer ki otumuz işledi

Didi Şemhür ben dağı çün içeyin
Kurtulup bel ağrısından geçeyin

5130 İkisi evde dağı kimesne yok
Şişe elinde cühüduñ karnı tok

Şalğayuben [köfügi] nüş eyledi
Nicesi nüş cānına nış eyledi

Düşdi elinden yire ol dem şişe
Urulup tulum gibi Şemhür şişe

Şöyle çatlar şanki tokundı taşā
İşne şanduk görünce geldi başā

Hayr şağıl eşüñe yoldaşuñā
Kim hemişe hayr gele başuñā

5135 Çatlayup her pâresi çün âtilur
Şanma ayruķ birbirine ҡatılur

Her bir azā ıağılur her bir yaña
Göricek Cāmāsb anı ҡalur taña

Çünki gördi n'olduğını ol itüñ
Ussı endüp beynisi toñdı anuñ

175a Җorķu düşdi göñline heybet alup
Öldi Şemhür bu yaluñuzca ҡalup

Fikre düşdi n'eyleyesin bilimez
Şişeyi ҡorķar eline alımaz

5140 Key ҡatı ҡorķup iñen ҡayǵu yidi
Döndi gine kendü kendüye didi

Şāh-mārān vaşıyyetidür hele
İçeyin Tañrı ne yazdısa gele

Öyle diyüp ol şişeyi ҡıldı nüş
Aña nış oldı buña nüş oldı nüş

İçdügi sa'atde göñli ҡaynadı
Toldı hikmetler tamarlar oynadı

Şem' bigi nür içinde tāb ider
Cehli 'ilm olup küdüretler gider

5145 Pür şafāya irtüşüp buldı şafā
Her ki ħayr-endiş ola görmez cefā

Göñül gözi açılup pür-nür olur
Қayǵuları gidüben mesrūr olur

Aña evvel ħāşıl olan hikmeti
Diñle imdi aydayın gör kudreti

Çölmegün içinde etler söyledi
Her biri kendüyi ma'lum eyledi

Çıkdı evvel pâresi aydur beni
Ĥoş yidür şāha gözet no'lor anı

5150 Söyledi bu kez ikinci pāresi
Başıyla kuyruğunuñ arası

Didi kim ikinci gün hem beni sen
Şāhā yidür kim ola ol sağ esen

Döndi ol üçünci pāre kuyruğı
Ol dağı şöyle buyurdi buyruğı

175b Hem üçüncü günde yidür beni sen
Ağır benüm rencini anuñ kesen

İşidüp Cāmāsb bunları oldı şād
Diñle imdi n’eyledi iy hoş nihād

5155 Götürüp ol çölmegi taşra çıkar
Kaldurup başın yakaru çün bakar

Bu tokuz kat gökleriñ çarhın görür
Her birisi kanķı yaña döndürür

Hem dağı yıldızlarıñ hep seyrini
Nicedür şeklin [dağı] dir yirini

Her biri cevher menazil iy himām
Görünür Cāmāsb keşf olup temām

Andan alup dururuz ‘ilm-i hey’eti
Dağı nice dürlü dürlü hikmeti

5160 Bu kezin dönüp yire kıldı nazar
Söyledi aña nebāt ü her şecer

Cümle otlar ü ağaçlar söyledi
Hikmetin her biri ma’lum eyledi

Ol sebebdan te’lif itdi ‘ilm-i tıb
Şimdi ol te’lifden işler her tabib

Evvel u ağır olacaķdır heme
Te’lifinde dur ki adı melheme

‘İlm-i simyāya dağı buldıdı yol
Nice dürlü ‘ilmi te’lif itdi ol

5165 Hendese vü vaḳlidīs ‘ilm-i nūcūm
Bunlaruñ te‘lifine itdi hūcūm

Bunları ol şofıra te‘lif eyledi
Ol yılan etin işit bir n’eyledi

Bunda düşdi ittifāk uşbu söze
Şāh-mārān etini diñleñ size

176a Aydayın şāha iledüp n’eyledi
Varuben Keyḥūsreve ne söyledi

Sürüben çölmek elinde irdi ol
Girüben Keyḥūsrevi çün gördi ol

5170 Baş koyup der *yef‘alu ‘l-lā-hū mā yeşā*¹⁸¹
Öldi Şemhūr sen beḳā ol biñ yaşa

Çünki şāh anuñ sözini diñledi
Öldi Şemhūr diyicek key iñledi

Uşbu sözden şāh iñen ğam-ğın olur
Göñli kaynar gözleri nem-ğın olur

Döndi aydur ol ḳatumda sağ esen
Şimdi saña gitdi vara tā ki sen

Eti pişürdüñ ise alup gele
Hem getüre seni yanınca bile

5175 Ne ‘aceb işdür bu ne oldı ayıt
Ne sebeb oldı vü ol öldi ayıt

Didi Cāmāsb devletüñ dāyim sentüñ
Dāyimā göñlüñ bigi ḳāyim sentüñ

Aydayın Şemhūr nicesi öldüğün
Diñle imdi aña işit n’oldüğün

Söyledi bir bir ḳamu n’itdüğünü
Köptüğü ışmarlayup gitdüğünü

¹⁸¹ “Allah dilediğini yapar.” Kur’ân-ı Kerim, Âl-i İmrân, 3/40; İbrahim, 4/27; Hac, 22/18.

Gine gelüben buña şordüğünü
Şişe ile bu eline virdüğünü

5180 Şāh-mārānuñ köpüğün içdügin
İçdüginleyiñ hemān-dem şişdügin

Çatlayup her pāresi [hem] bir yaña
Gİtdüğün didi kamu her bir yaña

Şāh Keyhūsrev bu sözi diñledi
Āh idüp soñra dönüben söyledi

176b Didi ya Cāmāsb benüm hālüm n'ola
Gitdi Şemhūr ol dağı girmez ele

Didi Cāmāsb şāha ben idem timār
N'ola Şemhūr öldi ise uş lahm-ı mār

5185 Hoş olasın ben timār idem i şāh
İñlemeñ siz eylemeñ hiç dağı āh

Şāh didi kim tek baña dermān ola
Tün be tün öldi-y-ise Şemhūr n'ola

İtdüğün den girü sen baña timār
Ne kayıt öldügi içün bir hımār

Didi Cāmasb şāha iy zıll-ı Huzā
Uşbu renci ben idem senden cuzā

Böyle diyüp şāh katına oturur
Şāhmārānuñ etinden getirür

5190 Yidürür ol şāha evvel pāresin
Kutlu olsun didi şāha yāresin

Tiz döşek bırağduruben yaturur
Şāhmārānuñ etinden yidürür

Yidügi et hāzm olup şāhuñ siner
Oturup Cāmāsb dağı şāhı deñer

Gövdesi kavlar dökülür tekresi
Diñle imdi nice olur soñrası

Hem ikinci gün ol orta pâresi
Yidürinçek hoş ider hep yâresi

5195 Çün üçünci gün yılanuñ kıyruğın
Yidürtür ol renci dağı ayruğın

Gövdesinden giderüp hep sürdidi
Durugelüp başdan kıoylup irdidi

Şöyle derledi [ki] şan der-bağda idi
Ya şapaşağ anasından toğdıdı

177a Durgurup hammāme iletđi anı
Yunuben aynaya döndi [hep] teni

Çıkuben şāh giydi degme tonları
Dürlü ni‘met hāzır olmuş h‘ānları

5200 Gelüben tahta geçüp oturdıdı
H‘ān-sālār ol dem h‘ānı getürdidi

Yanına aldı o dem Cāmāsı şāh
Başına urdı anuñ zerrīn külāh

Şāh ile şunup bile yidi ta‘am
Şāh didi kim bunı bilsün hāş u ‘ām

Yārum u çānum vezīrūmdür bu er
Bunı sevsün her kim ol beni sever

Çün ki h‘ān yindi vü götrüldi ta‘am
Ulu begler kaması kıldı kıyām

5205 Gelüben Cāmasba hep baş kodılar
Kutlú olsun hem vezīrlük didiler

Şāh bağışlar aña iki yüz gulām
İki yüz at dağı zerrīn-licām

İki yüz degme çini mışrī kumāş
Virdi iki yüz Hıta-yi karavaş

Virdi hemyān-ile altunlar tolu
Eyledi Cāmāsı Keyhüsrev ulu

Şandugıla inçü yâkūt hem la'ı
Yüz katır қатар kamu zerrin na'ı

5210 Viridi atlar vü katır dahı deve
Götürüp şandukları ilte eve

Viridi şol deñlü şıgır ança koyun
Anlaruñ vaşfına dutmazam boyun

Virüben her cinsi kaydın kayurur
Şöyle kim [ol] topdoyınca toyurur

177b Yidi iqlım şāhını bugün kişi
Қurtarıçaқ çok degil bu baḥşışi

Ne gerekdür dimege şāh olıçaқ
Yimege nā-kes çü ni'met bulıçaқ

5215 Virigör fırsat saña virmişiken
Şol gücün yetüp elün irmişiken

Yohsa bir gün hep elünden gidiser
Niçeye itdi saña da idiser

Çalışır mīrās-ḥorlar malunı
Bilmeyeler sinde sentün ḥālını

Ye yedür sen anı kim mār olmasun
Geygüsin sinün içi tar olmasun

Ḥayr idegör dirlügünde dut ögüt
Ud ağacı olmayısardur sögüt

5220 Ḥarcı birdür nā-kesün cömerdile
Görme bir nā-merdi sen nā-merdile

Cennetün kapusını cömerd açar
Hem cehennem dibine nā-kes geçer

Nesenem yokdur diyüben ğam yime
Olduğundan viregör yok[dur] dime

Saña viren Qādir Perverdigār
Zāyir itmez ecrünü ol Girdigār

Zerrece hayruñ olursa bulasın
Huld içinde dār-ı niʿmet olasın

5225 Zerrece şerrüñ olursa göresin
Sen cehennem ʔamusınuñ yöresin

Kimse bundan nesne alup gitmedi
ʿĀrif olan dünya fikrin itmedi

Şāhluğun ser-māyesi virmek-dürtür
İş kayıdın elde ʔiken görmek-dürtür

178a Niceler uşda idem dirken gider
Şoñra nice ʔasretile āh ider

Şoñra pişmān olmanuñ [çü] aşsı yok
Bunda-ken başa işüñi az u çok

5230 Şāh Keyḫüsrev başara işini
Giderür Cāmāsb anuñ teşvışini

Çün vezīr oldı Şāh-ı Keyḫüsreve
Ol ʿaḫaları alup geldi eve

Ḥatunıyla anası çün gördiler
Ḳutlu olsun diyü karşı vardılar

Aluben Cāmāsbı girdiler eve
Geldi atlar hem ʔatırlar hem deve

Ḳavm ʔabīle ʔoñşılar hep geldiler
Ol eşekçiler daḫı cemʿ oldılar

5235 Ululuk ʔutlu ʔola deyü bunlar añā
Devletüñ dāyim diyüp öñden şoñā

Uşbu resme çok duālar itdiler
Her biri alkış virüben gitdiler

Çıkdı Cāmāsb gine bindi atına
Dirilüp ʔulları geldi ʔatına

Sürüben Şemhūr sarayına gelür
Ḳul ʔaravaş dirilüben cemʿ olur

Mālını alup sarāyın qodı boş
Nış oldı Şemhūra Cāmāsba nüş

5240 Ol-durur devlet anı Tañrı vire
Hem ‘aṭā oldur ki ol Hāḫdan ola

Hāḫ Te‘ālā çün işüñi başarur
Qurumış Cāmasbı gör ne yeşertür

Oldı ‘ālim bir elif bilmeziken
Taşdı mālı yeyiçek bulmaziken

178b Tañrı Qādirdür anuñ çok qudreti
Añla tañla bu ‘acāyib qudreti

‘İbret alup gör bu işleri yakın
Kendözini dünyāya virme şaḫın

5245 Hiç-durur dünya şomı hiç olısar
Can gider bu ten yirinde qalısar

Yüzine ḫalkuñ bir iki gün güler
Ebleh aña inanup dāyim yeler

Virdi Cāmasba bu deñlü kesbi ol
Aldamağa başladı Cāmasbı ol

Oldı malik bunca mālā mülke hep
Şāh-mārān öldügi oldı sebep

Birini boğazladı biñ qalır ile
Çatludur birin şişüñtür zehrile

5250 Birine virür bu deñlü mülk ü māl
Ne ‘aceb işdür [gör] āḫı uşbu ḫāl

Çünki Cāmasb yitdi mālā ni‘mete
Hem mülāzım oldı dā’im ḫızmete

Şāh Keyḫūsrev vezīri oldı ol
Bir zamān bu resme varup geldi ol

Bir gün evde anasıyla oturur
Göñline ta uşbu fikri gettirtür

**Pürsiden-i Cāmāsb ez-māder be kitābhā-yı peder-i ḥod u
şanduk-ı kitāb rā pīş-i ḥod nihāden**

Anasına aydur iy cānum ana
Varise destūr ḳuluñ bir söz dana

5255 Aña[sı] aydur oğul destūr-durur
Söyle açılsun öğüm mestūr-durur

Aydur atam Dānyāldan hiç baña
Bir teberrük yok mı şoradum saña

179a Ya kitābı ya anuñ bir kaç sözi
Yok mıdur ḳomadı mı añup bizi

Anası aydur atanuñ şandugı
Bu-y-ıdı şaḳla diyüben şandugı

Açuben ol şandugı çün kim baḳar
Ol kitap kâğıdları andan çıkar

5260 Aluben kâğıdları okur görür
Döntüben anasına gine şorur

Ḳanı ḳalanı bunuñ n'oldı didi
Uşbu kâğıdlar neden ḳaldı didi

Anası atasınuñ aḥvālını
Diyüvirdi hep ne-y-ise ḥālını

Dānyāl ölüme dermān bulduḡın
Köprül üzre Cebra'ilüñ geldüḡın

Dānyālı bahş ile şaşurduḡın
Hem kitābı ol şuya düşdüḡın

5265 Ol kitābdan bu kâğıdlar ḳaldıḡın
Dānyāl aluben eve geldüḡın

Uşbu şanduga ḳoyup tımarladı
Hem vaşiyyet idüben ışmarladı

Didi oğlum istemeyince bunu
Virme diyüp dağı virdi cânını

Ol ölelden berü bunu bil ki biz
Şakladuğ isteye deyü bunu siz

İstedüñ imdi getürdük işde al
Bil budur kim keyfiyet hem vaşf-ı hâl

5270 Bu teberrükdür atañdan bil saña
Bir nazar kıl gör nedür öñden şöña

Bildi Cāmāsb atasınuñ hālını
Hem kitāb kâğıdları ahvālını

179b Tañlayuben bir zamān hayrān olur
Göñlüne dürlü hayāl seyrān olur

Açup ol kâğıdları okur bakar
Baır olup göñli taşup kaynar akar

Andan istihrāc ider nice ‘ulūm
Diñle imdi adlarını iy ulum

5275 ‘İlm-i usturlāb hem ‘ilm-i hurūf
‘İlm-i remle okudı ‘ārif hurūf

‘İlm-i ahfā ‘İlm-i ta‘biri ‘ayān
Kıldı istihrāc idüp andan beyān

Hem hayālāt ‘ilm [ü] hem tayy-ı zemīn
Tālī‘ ü mevlūd hisābıdur hemīn

Andan‘aldı dağı takvīm ‘ilmini
Anda buldı enbiyānuñ hilmmini

Anda buldı dīn [ü] imān ‘ilmini
Anda buldı şehd-i ırmağ ‘ilmini

5280 Dağı İslām ‘ilmini anda bulur
Dağı ihsān ‘ilmini andan alur

Hem bulur ‘ilm-i vera‘ ikānı ol
Hem ‘ayān [u] hem beyān ‘ilmine yol

Buldu tevbe ʿilmini takvā ile
Zühd ʿilmini daḥı aḳvā ile

Hem gönül ʿilmini ʿilm ihlāş ile
Nefs-i yed ʿilmini nefis ihlāş ile

Hem gönül katılığınıñ gitmegi
Tezkiyā nefsi nicesi itmegi

5285 Daḥı aḥvāl ʿilmini eṭvārını
Kim giderdi o şafāluḳ varını

Hem kişinüñ gönli içre niyyetin
Sırrı bilmek ʿilminüñ ḥaşıyyetin

180a Hem tecellī ʿilmine gitmekligi
Doğrı bilmek terbiyet itmekligi

Hem anuñ fāʿidesin bilmekligi
Hem gönül ayinesin silmekligi

ʿAḳl-ı nefsāniyyenüñ şeytānınıñ
ʿilmini andan alup bildi anuñ

5290 Hem işāretler ü ilhāmlar selām
Hem ḥiṭāb-ı hātif ü vaḥy-ı kelām

Bunlaruñ farkı nicedür kıлмаğı
Daḥı tezhīb ʿilmini hem bilmegi

Hem şıfatlar daḥı tebdıl eylemek
Ḥalka Ḥaḳḳı ḥulḳıla ḥoş söylemek

Hem yüze yüz ʿilminüñ olmaḳlığı
Keşf ʿilmi nicedür bilmekligi

ʿİlm-i tevḥidüñ maḳāmın birbirin
Anda buldı anda buldı birbirin

5295 Hem şıfātuʿl-lahuñ ol hep ismini
Hem cemālinüñ şıfātu resmini

Ol celālünüñ şıfātın bilmegi
Zātınıñ ʿİlm-i şıfātuñ olmağı

Anda kıldı anda buldı bunları
Hem şıfâtı arınuben olmak eri

‘İlmini buldı tecelli der-şıfât
Hem tecelli nicesi aydur zât

Hem makâmlar ‘ilminüñ aķvalını
Buldı anda ‘ilm-i hâl aķvālını

5300 Kırb u ba’düñ bildi ‘ilmin muṭlaķa
Nicedür ‘ilm-i fenâ ‘ilm-i beķâ

Bildi ‘ıřķ esrüklerinüñ hâlını
Hem ayılmaķ ‘ilminüñ aķvālını

180b Hem fenâ-ender-fenâ ‘ilmin bilür
Hem beķâ-ender-beķâ ‘ilmin bilür

Añladı hem niçedür ‘ilm-i uşul
Niçe ğaybuñ ‘ilmine buldı vuşul

Uşbu dürlü ‘ilmi andan aldı ol
Bunlara ümmü’l-kitâb hem oldu ol

5305 Ol varaklardan doĝar bu ‘ilm hep
Hikmet Allahuñ bu Cāmâsb bir sebeb

Niçe ‘ilmi anda te’lif eyledi
Hem raşad ‘ilmini taşnîf eyledi

Qaldı andan yâdigâr-ender-cihân
Âşikâre oldu andan çok nihân

Bir teberrük koyuben gitdi özi
Añılur adı okununçaķ sözi

İmdi maķşûdum benüm daķı hemân
Bu-durur kim ķala benden bir nişân

5310 Uşbu Cāmâsb-nâme kim nazm eyledüm
Çok ‘acâyibler içinde söyledüm

Her ki bunı okurısa bir kezin
Göre nice dürlü ‘ibretler yûzin

Bile nedür ‘âlemüñ aḥvālını
Añlaya hem kendözinüñ ḥālını

Kimseye qalmazımıñ dünyā bile
Aña göre vara bir dirlik kıla

Dut ki günde yüz biñ altun kesb ola
Hep ḥalāldan bir ḥarām olmaz ola

5315 Ḥarc ola ol gün yine Ḥaḳ yolına
Daḡı biñ bunun gibi kār kılına

Pehlevānlıḡ anı terk itmek-dürür
Dünyâyı qoyup Ḥaḳa gitmek-dürür

181a ‘Âḳil oldur dünyâyı ol hiç bile
‘Ârif oldur ikisinde güç bile

Her ki dünyā terkine ol el ura
Bunu virüp âḡiret qaydın göre

İre bir mülke fenāsı olmaya
Bula bir dirlik ‘enāsı olmaya

5320 Ḥaḳḳa dönüp buldı mülke cāvidān
Ölmesüz dirlige irdi ol hemān

İmdi iy ‘ârif işâretler saña
Eyleyüp gösterdüm uş öñden şoña

Maḳşūdum bundan benüm [bilüñ] hemān
Oḡuyanlar bir du‘ā kıla hemān

Ola kim ḥazretde ol ola ḳabül
Ḳışṣa-ḥvāna ḳıl du‘ā baḡtılu ḳul

Bunca zahmet çekdüğüm bunca emek
Maḳşūdum budur du‘ā ḳıluñ dimek

5325 Kim beni bir kez du‘ā ile aña
Tañrı biñ kez raḡmet eylesün aña

Ol zamān kim dāsītāne başladum
Eski uzadup yeñi ṭal aşladum

Güllerintün vakti tam irmişidi
Ötmege bülbül şehir tırmışidi

Tutiller şeker yiyüp söyleridi
Kumrılar derdin ‘ayân eyleridi

Gonca göstermişidi la‘l-i lebin
Hem benefşe yaylıdurdı gâbgabın

5330 Ebr-i nîsân şaçarıdı dürrler
Jâle gül yüzinde kalmış derler

Esdügince seyrine bād-ı şabā
Her çiçek şalnup ider merhabā

181b Gülleri açdukça ol bād-ı nesīm
Şaçular şaçar bāğa gül la‘l nesīm

Dürlü dürlü öteridi her tıyūr
Ġāfilün gözi kulağı yok olur

‘Ārife ‘ālem teferrülc oldıdı
Kamu ölmüşler dirilüp geldidi

5335 Çevre ‘ālem gül açılmış bāğda
Başladum ben bu söze ol çağda

Hem temām olınça bil itdüm tamam
Yine gül vakti olınca ve’s-selām

Bil Nebīntün hicretinden bu sözi
Geçmiş idi bil yılıñ altı yüzi

Tarihi andan-durur işde didüm
Nite kim ol resmi erkāndur kodum

Urılup tarih temām oldı kelām
Hoş kelām ehlinedir cānlar gulām

5340 Türk dilince ben bumı nazm eyledüm
Çok leṭāyif cem‘ idüben söyledüm

Söz bilenlerün eline çün ire
Okuyup noṣṣānını çün kim göre

Hem ziyāde nokşānı var kim düze
Dilerüz t̃āñ dutmaya iñen bize

Ulular işi haṭā ‘afv eylemek
Her sözi kendüye lāyık söylemek

Hele uşbu deñlüdür elden gelen
Dutasız ma‘zūr çün oldu olan

5345 Şehr-i Aydıncık içinde bu kelām
Düzülüb yazılup oldu temām

Çok emek zahmet çeküp gördük elem
İmdi uş temmet diyül sildük kalem

182a Çün temām itdük bu Cāmasb-nāmeyi
Haḫḫa şükr itdüm bıraḫduḫ ḫāmeyi

Oḫuyanı yazanı diñleyeni
Raḫmetüñle yarlıgaḡıl yā Ğanī

Bunca zahmet çekdüğüm bunca emek
Kim yazana bir du‘ā kıluñ demek

5350 Mü’minātü’l-evvelīn ve’l-āḫirīn
Raḫmetü’l-lahi ‘aleyhim ‘ecma‘īn¹⁸²

¹⁸² Önceden gelen ve gelecek olan müminlerin hepsinin üzerine Allah’ın rahmeti olsun.

DİZİN

A. Bican ERCİLASUN, XX

Abdî, XXII, , XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI, XXXII, XXXIII, LXVI, LXII, LXIV, LXV, LXVI, LXVII, LXXXIII, LXXXIX, XCIII, 1/9, 2/27, 8/105, 109, 62/915, 124/1820, 256/3762, 316/4637

Abdî-i Edincikî, bkz. Abdî

Abdurrahman Güzel, XV

Abdülkerim'ül-Ceyli, XVII

Accâc, 152/2232, 153/2238, 156/2301, 166/2440, 229/3363, 248/3639, 269/3953

Âd, 307/4510

Adem, bkz. Hz. Âdem

Affan, XXXVII, XLV, XLVI, LII, LIII, LIV, LXXXIX, XC, XCVIII, 48/695, 49/707, 50/725, 731, 51/737, 56/819, 57/831, 58/844, 60/873, 61/900, 62/901, 64/931, 65/946, 66/971, 306/4482,

Âgâh Sırrı Levend, XVI, XXVIII, CIV

Ahd, 321/4715, 105/ 1541, 322/4730, 328/4818, 329/4830,

Ahmed bin Osman, XXVIII

Ahmed bkz. Hz. Muhammed

Ahmed Fakih, XV

Ahmed Yesevi, XV

Ahmed-i Dâî, XVI, XXII, XXV, XXIX

Ahmedî, XVI, XVII, XXII, XXIII

Ahmet Kabaklı, XXII, XXIII

Ahvâl-ı Kıyâmet, XXII, XXIII

akça, 23/335, 25/364

Ali Baba el-Cânî, XVII

Ali Çavuşoğlu, XXVI

Ali Ekber DİHHUDA, XXV, XXVII

Ali Emiri, XXVII, XXXI, XXXIV, XXXVIII

Ali Nesim, LXXXV, XCVI

Ali, 308/4523, 317/4647

Alim Şerif ONARAN, XXVI, XXIX

Allah, 2/15, 10/144, 13/184, 37/541, 103/1520, 108/1588, 119/1743, 124/1817, 126/1854, 137/2011, 140/2059, 157/2311, 159/2346, 193/2849, 197/2902, 212/3122,

222/3266, 226/3321, 253/3724, 298/4371, 315/4619

Alp, 246/3623

Alp-Er Tonga, XIX

Amil ÇELEBİOĞLU, XXII

Âmil, 102/1498, 103/1506, 104/1525

Amrın Zeyd, 230/3384

and, 328/4818

ârif, 356/5226, 362/5321-5334

Aristo, 167/2457

Arslan, XX

as, 332/4876

Ashâb-ı kehf, 316/4639

Aşık Garib Hikâyesi, XX

Aşık Kerem, XX

Âşık Paşa, XVI, XCIII

âşık, 87/1271, 89/1300, 288/4228, 293/4297, 317/4655

Avesta, XXIV

Avni GÖZÜTOK, XV

Aydıncık, XXXII, XXXIII, LXVII, 364/5345

Aydınlı Visali, XCIII

Aydınoglu Umur Bey, XVII

Ayn-ı zer, 152/2233, 153/2239, 229/3362, 245/3607, 258/3792, 259/3805, 260/3826, 261/3833, 297/4356, 299/4383

B. Carra de Vaux, LV

Babâlik, XV

Bâbil, 8/114,

Babürşahlar, LV

Bağdat, XL, LII

Bahattin Ögel, LIX

Bahşı, XVII

Bahtiyar-nâme, XXI, XXII, LXXXV

Bakireler aynasının Harika Öyküsü, XXVI

Bakkurı, 71/1034

Balıklar şâhı, LX

Basra, LII

Battal Gazi, LIX, LXXXV

Battal-nâme, XVII, LXXXV

Bedâyiü'l âsâr, XXI

Behrâm, 250/3672, 263/3867

Behremend, 242/3552, 341/3535

Behrevar, 151/2212, 152/2222, 2236,
153/2241, 245/3605
Beni İsrail, 39/563, 40/576, 41/595,
43/620, 45/650, 48/696, 66/969,
86/1260, 109/1596, 305/4471
Besim ATALAY, XIX
Beytü'l-mukaddes, XCI, 48/694
Bilge SEYİDOĞLU, XXVI,
LXXXVI, XCIV
Bilgelik Kitabı, XLIV
Billur Dağ, 284/4170
Binbir Gece Hikâyeleri, XXVI, CIV
Biregir, 256/3770, 257/3777
Bosnalı Abdullah Efendi, XVII
Buhtunnasır, LV
Bulgar, 332/4877
Bulkiya, XXXVI, XXXVII, XXXVIII,
XLI, XLV, XLVI, XLVII, LII, LIII,
LIV, LV, LVI, LIX, LX, LXI,
LXXXII, LXXXIV, LXXXVIII,
XC, XCI, XC, XCIV, XCV, XCVI,
XCVIII, XCIX, CII, 39/565, 41/595,
42/609, 43/627, 44/ 634, 45/648,
46/664, 47/682, 48/694, 49/714,
50/730, 51/745, 60/873, 61/899,
62/910, 63/922, 64/935, 65/946,
66/962, 67/978, 68/990, 69/1005,
70/1028, 71/1040, 72/1050,
73/1074, 75/1099, 76/1113,
77/1124, 78/1139, 80/1169,
81/1178, 82/1197, 83/1207,
87/1270, 89/1304, 91/1338,
92/1341, 94/1375, 96/1412,
97/1415, 100/1467, 101/1476,
102/1504, 103/1507, 104/1524,
106/1550, 108/1581, 109/1595,
111/1627, 112/1645, 113/1656,
114/1671, 117/1722, 118/1726,
119/1737, 120/1754, 123/1801,
124/1821, 129/1885, 131/1916,
132/1928, 133/1943, 134/1959,
135/1973, 136/1997, 137/2005,
138/2016, 139/2033, 140/2046,
142/2075, 143/2095, 145/2132,
146/2137, 148/2173, 149/2177, 304,
4465, 311/4557, 313/4589,
318/4668

câh, 62/915
Câmasb, XXIV, XXV, XXVI, XXX,
XXXI, XXXII, XXXIII, XXXVI,
XXXVII, XXXVIII, XLI, XLII,
XIV, XVI, XXII, XLIV, XLV,
XLVI, XLVIII, XLIX, L, LII, LIV,
LV, LVI, LVII, LVIII, LIX, LXII,
LXIII, LXIV, LXVI, LXVII, LXIX,
LXX, LXXI, LXXIV, LXXXII,
LXXXIII, LXXXIV, LXXXV,
LXXXVIII, XCII, XCIII,
LXXXVIII, XCI, XCIV, XCV, C,
CIII, CIV, CV, 22/312, 23/331,
24/349, 26/375, 30/427, 435,
31/444, 452, 33/472, 34/491,
35/505, 36/520, 37/543, 38/547,
39/561, 47/681, 55/811, 58/854,
59/856, 864, 60/871, 67/982,
69/1004, 83/1208, 104/1530,
105/1536, 1543, 108/1585,
118/1729, 144/2104, 143/2098,
145/2121, 146/2134, 319/4680,
322/4726, 326/4783, 329/4828,
330/4846, 335/4924, 4926, 4930,
4935, 4940, 4944, 4946, 4952, 4955,
4965, 4971, 4979, 4984, 4995, 4999,
5045, 5054, 5058, 50885, 5091,
5110, 5118, 5124, 5154, 5188, 5247,
361/5310, 364/5347
Câmasb-nâme, XXV, XXVI, XXVII,
XXVIII, XXIX, XXX, XXXI,
XXXV, LIV, LXII, LXXI, LXXXV,
LXXXVIII, XCII, XCIII,
LXXXVIII, CIII, CIV, CV, 10/139
Camîler, XV
Candaroğulları, XVI
Cebrail, XXXV, XXXVIII, XLIV,
XLVI, LII, LXIII, XLIX, LIX, LX,
LXIII, XLIV, 2/26, 13/184, 14/201,
15/212, 17/243, 18/255, 66/961,
67/978, 133/1949, 134/1958,
141/2066, 142/2076, 317/4645
Cem, bkz. Cemşid
Cemal Kurnaz, XVI
Cemşid, 308/4511, 4512
Cendivan, 241/3542, 242/3552,
258/3788
Cennet, 316/4641

Cevahir Dağı, XXXIX, XLVII
 Cevher Dağı, bkz. Cevâhir dağı
 Ceyhun, XV, XXXV, XLIV, 14/197,
 170/2500, 85/1247
 Cihân Şâh, XXXVIII, XXXIX, XL,
 XLI, XLV, XLVI, XLVII, L, LII,
 LIII, LV, LVI, LVIII, LXI,
 LXXXVIII, 156/2303, 157/2315,
 158/2328, 159/2340, 160/2355,
 161/2366, 162/2390, 163/2398,
 166/2441, 168/2476, 171/2521,
 173/2546, 177/2614, 187/2753,
 190/2803, 205/3017, 206/3033,
 207/3042, 208/3061, 209/3070,
 211/3103, 214/3141, 215/3163,
 217/3192, 218/3207, 219/3226,
 220/3232, 221/3250, 222/3262,
 223/3274, 224/3293, 225/3304,
 226/3318, 228/3355, 231/3401,
 232/3413, 233/3426, 234/3438,
 236/3462, 239/3507, 237/3476,
 240/3519, 265/3900, 266/3911,
 267/3928, 269/3962, 271/3981,
 272/3999, 273/4006, 274/4026,
 275/4043, 276/4057, 278, 4080,
 279/4095, 280/4107, 282/4137,
 284/4165, 286/4193, 287/4213,
 291/4274, 355/5221
 cömerd, 355/5221
 Cuhud, 178/2624, 179/2632,
 193/2851, 195/2878, 272/3992,
 271/3985
 Cuhudlar şehri, LII
 cûşiyân, 241/3546, 260/3830,
 261/3837
 cündi, 188/2773
 Çâçi, 247/3624,
 Çalab, 19/267, 203/2985
 çarh, 22/308, 86/1259,
 Çarh-nâme, XV
 Çastani Bey Hikâyesi, XIX
 Çendâl, 241/3541, 242/3551,
 243/3571, 258/3787, 3788
 çengi, 240/3521
 Çeng-nâme, XXII
 çeri, 243/3570
 çerkez, 332/4874

Çin, 152/2229, 153/2261, 161/2375,
 285/4187, 247/3624, 238/3499,
 240/3521

D. A. V. GABAİN, XIX
 D. B. MACDONALD, XVIII
 Dahhâk, 13/183
 Dakikî, XXIV
 Danişmend-nâmeler, XVII
 Dantipali Hikâyesi, XIX
 Dânyâl, XXVI, XXXV, XXXVI,
 XLII, XLIV, XLIX, LII, LV,
 14/193, 15/206, 16/22717/241,
 19/274, 308/4511, 335/4912,
 358/5265
 Dâsitân-ı Sultan Mahmud, XXII
 dâstân, 13/176, 147/2151, 148/2167,
 228/3358, 321/4705, 362/5324
 Dâstân-ı Kırk Vezir, XXI, LXXXV
 Dâvûd, 2/20, 62/911, 63/916,
 147/2155
 Dede Korkut Hikâyeleri, XVII, XX,
 LIX
 Demirdağ, LIX
 Demirdağ, LXVI
 Derya Örs, XCI, XCVI
 Destanî-Halk Hikâyeleri, XLIV,
 XLVIII
 Dımışk, bkz. Şâm
 Dilşâz, 205/3027, 286/4205
 Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, XV
 Divan Edebiyatı Hikâyesi, XX
 Divân-ı Kebîr, XVI

E. M FORSTER, XIX
 E.J. Wilkinson GİBB, XXVI
 Eba Müslim Hikâyeleri, XVII
 Ebû Mihnet, XVII
 Ebu Sina, XXI
 Ebu'l-leys Semerkandi Tefsiri
 Tercümesi, XVI
 Ebûbekir, 308/4523
 Edhemîler, XV,
 Edincik Bkz. Aydıncık
 Eflâtûn, 21/305, 167/2457, 347/5101,
 Ehl-i hikmet, 20/277, 341/5010
 Ejdehâ, 258/3799, 259/3804, 322/4720
 Ekberîlik, XV

Elbruz, 251/3691
 El-Ferec Ba'de's-Şidde, XVII, XXI
 Elfû'l Leyleti ve'l- Leyle, XVII, XXI
 Elfû'n-nehâr ve'n-nehâr, XXI
 Emir Süleyman, XVI
 Emrah ile Selvihan, XX
 Er Manas, LIX
 Erhan Hikmet Bener, LXXXVI
 Esed, 246/3614
 Esrar-nâme, XVII
 Evhâd Çelebi, XXI
 Evhaeddin Kirvânî, XV
 Evsaf-ı Mesacid, XXII
 Eyyûb, 316/4634

 Fahreddin Irakî, XV
 Felâtûn, bkz. Eflâtûn
 Felek-nâme, XVI
 Ferhad ile Şirin, XX
 Feridun, 308/4511
 Feridüddin Attar, XVI, XVII
 Ferit DEVELİOĞLU, XVIII
 fındık, 170/2500
 fıstık, 170/2500
 Fihi Mâ Fih, XVI
 Firavn, 2/27, 256/3762, 307/4510
 frenk, 332/4877
 Fuat KÖPRÜLÜ, bkz. M. Fuat
 Köprülü
 fûr, 241, 3536
 Fususü'l-Hikem, XVII

 Gani Yener, XLVIII
 Garib-nâme Dili Üzerinde Sistematiik
 Bir Gramer Çalışması, XV
 Garib-nâme, XVII, XXII
 Gazanfer, 257/3773
 Gencine-i Hikmet, XXI
 Gerdizâr, 241/3546, 259/3807, 3816,
 260/3817
 Germiyanoglu Süleyman Şah, XVII
 Gevher-nigîn Kalesi, XL, XLVII, LII,
 LIII, 234/3441, 236/3460, 237/3479,
 268/3937, 270/3964, 3969,
 273/4018, 274/4023, 4024,
 276/4049, 277/4071, 4077,
 278/4077, 4089, 282/4141,

283/4161, 286/4194, 287/4209,
 288/4226, 306/4483
 Girveşir, 241/3544-3964
 Gûr, 241/3546-3802
 Gülâd, 285/4187
 Gülistan ve Bostan, XXI
 Gülşehirli Şeyh Ahmed, XVI
 gürz, 256/3764-3804, 258/3798,
 259/3808
 gürz-i dîn, 324/4750, 325/4766

 H. Ziya ÜLKEN, XVII
 Hâb-nâme, XXI
 Haccâc, 153/2238
 Hacı Hüseyin İbn-i Timur, XXX,
 LXVIII
 Hafız Mehmed Fevzi, XXVIII
 Hak, 2/25, 39/566, 45/652, 82/1195,
 93/1363, 95/1398, 97/1421,
 99/1446, 109/1607, 111/1635,
 112/1645, 116/1698, 118/1731,
 119/1739, 121/1769, 123/1801,
 124/1818, 1824, 125/1835,
 127/1858, 128/1871, 129/1887,
 130/1903, 132/1936, 133/1955,
 136/1996, 139/2041, 141/2067,
 154/2274, 156/2303, 215/3163,
 217/3195, 282/4143, 224/3293,
 231/3395, 244/3586, 249/3657,
 266/3916, 269/3951, 271/3980,
 Halîl, LXIII, 316/4633
 Halis, 97/1422, 99/1446
 Halk Edebiyatı Hikâyesi, XX
 Hanbalık, 241/3534,
 Hançerli Hanım, XXI
 harb-ı kûs, 256/3766
 Hasan KAVRUK, XVII, XXXIV
 Hasan Köksal, LIX
 Hasan Özdemir, LXXXIII, LXXXV
 Hasan, 317/4647
 has-nâme, 55/811
 Hâşâgend, 247/3626
 Hâtem, 9/127
 Havva, XLI, XLVII, 307/4505
 Haydarîler, XV
 hayş-ı sind, 242/3556
 Hitay, 152/2226, 238/3499, 332/4874
 Hızır tekkesi, XLI

Hızır, XLI, XLIX, LII, 1/9, 313/4591,
314/4609, 318/4666
Hicâz, 82/1202, 270/3970, 290/4256
Hicret, 363/5337
Hikâye Binbir Gece Masalları, bkz.
Binbirgece Masalları
Hikâye-i Esopos, XXI
Hikâye-i Mekk-i Zenân, XXI
Hikâye-i Subh u Mesâ, XXI
Hikâyet-i Arabacı, XXI
Hind, 161/2375, 240/3529, 241/3549,
242/3556, 243/3575, 251/3687,
252/3706, 254/3731, 255/3752,
256/3760, 262/3858, 263/3865,
264/3879, 285/4183, 297/4363,
301/4413, 302/4436, 312/4573,
332/4876
Hindistan Hükümdarı Şah Keyfal, bkz.
Şâh Keyfâl
Hindistan, LI, LII, LV, 264/3880,
312/4574,
Hipokrat, 21/305
Horasan, LII, 150/2204, 151/2210,
152/2222, 245/3605
Horas-nâme, XXI
Hoten, 161/2379
Hüdhüd, 309/4539
Hüseyin Namık ORKUN, XIX
Hüseyin, 317/4647
Hüseyinî, 82/1202, 230/3381,
290/4256
Hüsn ü Dil, XXI
Hvogva Hanedanı, XXIV
Hz. Âdem, XLI, LXXI, LXXX, 2/24,
6/76, 45/652, 84/1223, 105/1541,
249/3652, 307/4505, 311/4559,
312/4576, 316/4632
Hz. İbrâhim, 307/3507, 316/4633
Hz. İsa, XXV, 2/28, 63/ 916,
124/1820, 126/1854, 127/1855,
316/4638, 347/5097
Hz. Muhammed, XLV, LXVI, XXV,
XXXVII, XXXVIII, LII, LV, LVI,
LX, LXIII, LXV, LXVI, LXX,
LXXXII, LXXXIV, LXXXVIII, CI,
2/25, 5/70, 6/88, 7/93, 8/108, 109,
9/118, 11/150, 12/168, 42/610, 613,
616, 43/623, 626, 44/644, 46/667,

47/686, 50/728, 51/744, 65/948,
949, 66/969, 970, 87/127, 91/1340,
94/1373, 97/1417, 102/1500,
108/1588, 115/1682, 116/1704,
117/1715, 1717, 118/1730,
120/1757, 122/1782, 124/1814,
131/1927, 132/1938, 133/1954,
135/1972, 137/2012, 138/2017,
308/4522, 317/4645, 341/5004,
5006, 5017
Hz. Mûsâ, XXV
Hz. Süleyman, XXXIX, XLIX, L, LI,
LIV2/21, 12/174, 48/702, 51/741,
54/792, 57/830, 60/874, 62/903,
63/917, 66/967, 81/1187, 94/1370,
179/2639, 199/2930, 274/4027,
276/4051, 282/4139, 308/4512,
347/5101
Hz. Yusuf, XXVII, LVIII, LIX, 2/29,
39/565, 62/915316/4636
Irak, 82/1201
Irmaklar Meleği, XXXVIII
İsfahan, 82/1201
İşk, 87/1272, 265/3894-3895,
287/4215, 316/4641, 317/4651,
361/5301
İblîs, 3/30, 52/757, 94/1372, 95/1389,
99/1459100/1461
İbn-i Hâcib, 230/3384
İbnü'l-Arabî, XV
İbrâhim, Bkz. Hz. İbrâhim
İbret-nûmâ, XXI
İbtidâ-nâme, XVI, XXII
İdris, 1/10, 62/914
İgnacz Kunos, XLVIII
ilm-i ahfa, 359/5276
ilm-i bekâ, 359/5300
ilm-i fenâ, 359/5300
ilm-i hikmet, 13/185
ilm-i hurûf, 359/5275
ilm-i reml, 359/5276
ilm-i simya, 351/5164
ilm-i tevhid, 359/ 5294
ilm-i usturlab, 359/5275
İncil, 48/700, 144/2116
İnsan'ül-kâmil, XVII

- İntihâ-nâme, XVI
İrena Melikoff, XXVI
İsa, bkz. Hz. İsa
İsfendiyâr, XXIV
İskender, 308/4512, 4525, 347/5100
İskender-nâme, XVII, XXII
İsmail bin Memiş, XXX
İsmail Hikmet ERTAYLAN, XXV
İsmail, 316/4635
İsrafil, 141/2065
- Kâbe, 270/3971, 271/3979
Kâbil Şâhı, XXXVIII, XLI
Kâbil, XXXVIII, XL, XLI, LII, XLV, LII, LV, 149/2182, 151/2208, 173/2553, 188/2775, 189/2783, 218/3212, 222/3265, 223/3278, 227/3337, 242/3558, 250/3674, 254/3738, 255/3752, 256/3760, 258/3789, 262/3852, 273/4015, 285/4183, 297/4354, 4364, 299/4393, 302/4434, 303/4445, Kâbilistân, 153/2237, 180/2656
Kâbus-nâme, XVII
Kâf Dağı, XXXVIII, XLVII, LIX, LX, XCI, LXXXVIII, XCII, CII 58/847, 93/1369, 85/1241, 113/1660, 119/1738, 120/1763, "121/1777, 122/1788, 123/1802, 124/1822, 125/1832, 258/3798,
Kâf ilî, 59/869
Kahistân, 264/3877, 245/3604, 250/3675
Kahraman-nâme, XXI
Kahrıçal, 241/3546, 259/3802
Kâhtan, 240/3532, 261/3842,
Kâhyâl, 241/3545,
kakum, 264/3881, 241/3538, 242/3554, 251/3682,
Kal'a-yı Gevhernigin, bkz. Gevher-nigîn Kalesi
Kalenderîler, XV
Kam, XVII
kamer, 9/125, 206/3028, 286/4205,
Kanath at, LXI
Kanathı, burunsuz insan, LXI
Karagöz, LXXXIV
Karaman Beyliği, XVI
karanlıklar ve ışıklar meleş, XXXVIII
karavul, 255/3743
karıncalar diyarı, LII
Karsa-i ter, LX
Kârûn, 347/5101
Kastamonu, XVI
Kâşiyân, 241/3535
kavm-i İsrail, 132/1930
Kaytakun, 153/2240, 229/3362, 245/3607, 257/3783, 299/4384
Kefelizade Abdülbaki Efendi, XVII
Kehyer, 241/3545
Kelile ve Dimne, XVII, XXI
Kemal Yavuz, XXX
Kenan AKYÜZ, XXII
Kerâmât-ı Ahi Evran, XXII
Kerem ile Aslı, XX
Kerem Şâh, 231/3394
kestane, 170/2500, 172/2539
Key Guştasb, bkz. Şâh Guştasb
Keyhüsrev, bkz. Şâh Keyhüsrev
Kıfçak, bkz. Kıpçak
Kihistân, 149/2183
kılıç, 256/3764
Kıpçak, 332/4876
Kırk Vezir, bkz. Dâstân-ı Kırk Vezir
kıssa-hân, 12/170, 362/5324
Kıssa-i Kıran-ı Habeşi, XXI
Kıssa-i Şâh-mâran, XXVIII
Kıssa-i Yûsuf Mikdâd ve Miyâse, XVII, XXI
Kıssa-i Yusuf, XXI
Kitab-ı Câmasb Fi's-San'a, XXV
Kitâb-ı Câmasb-nâme, bkz. cAmasb-nâme
Kitâb-ı Evsâf-ı Mesâcidi's-şerîfe, XV
Konya, XVI
Kötürüm Bayezit, XVII
Kudüs, LV
Kûhistân, 149/2183, 245/3604, 250/3672, 241/3545, 262/3861, 263/3866,
Kulzüm, 85/1242, 287/4212
Kur'ân, 6/79, 119/1742, 341/5011, 5012
kûs, 256/3761
kuyu, 28/400, 29/415, 340/4987-89, 5042

Lakistân, 149/2183, 245/3604,
250/3675, 264/3877
latif, 275/4042
Leheb, 250/3680,
Lût, 3/31
Lügatnâme, XXIV

M. Fuat Köprülü, XVII, XXX
Mağrip, LII, 332/4877
mah, 246/3614
Mahallileşme Cereyanı, XCIII
Mahmud, 6/88
Mahmut KARADEMİR, XXVI, LXIX
Maktel-i Hüseyin, XVII, XXII
Malazgirt, XIV
Mantiku't-Tayr, XVI, XXII
Mantûş, 241/3543
Mârhâl, 241/3546, 260/3825
Marzubân-nâme, XVII, XXI
ma'sûk, 265/3895
Max Luthi, XCIV
Maymunlar diyarı, LII
mecûsî, 95/1394
Meddah, XVII
Mehmed Paşa, LXIII, LXVI
Mehmed Rûmî el- Üsküdârî, XXVIII
Melâmilik, XV
Melis, 97/1422, 98/1432, 99/1447
Mentuşa, 242/3553
Merâgıl, 241/3544
Mercimek Ahmed, XCIII
Merve, 152/2236, 270/3975
Meryem, 127/1855
Mesnevi, XVI, XVII
Metin And, LXXXIV
Mevlana Çaltuk, XXX
Mevlânâ, XV, XVI
Mevlevi Yusuf Meddah, XVII
Mısır, XLI, XLV, LII, 2/29, 39/562,
86/1260, 109/1596, 270/3966,
305/4471, 332/4876
Mısırî, 240/3521
Miftahu'l-cenne, XVI
Mihr ü Vefa, XXII
Mikâil, 141/2065
Mikdad ile Miyase, bkz Kıssa-i Yûsuf
Mikdâd ve Miyâse
Mirâciye, LX

Mirrîh, 9/121
Moğol İstilası, XV
moğol, 177/2601, 225/3310, 247/3624,
Muhammed Paşa, 10/144,
Muhammed, bkz. Hz. Muhammed
Muhayyelât-ı Aziz Efendi, XXI
muhayyer, 290/4258
Muhsine Helimoğlu Yavuz, LXXXV
Muhyiddin Arabî, XVII
Murâd, bkz. Sultan II. Murâd
Murathan Mungan, LXXXV,
LXXXVI
Murg Şâh, XXXIX, XL, XLVII,
XLIX, L, LI, LII, LIII, LXI,
199/2930, 201/2960, 202/2970,
207/3047, 208/3062, 209/3073,
210/3090, 211/3108, 212/3121,
213/3126, 214/3140, 218/3202,
219/3215, 220/3229, 221/3252,
222/3257, 227/3333, 268/3935,
273/4007, 274/4022, 275/4045,
276/4051, 296/4347
Murg Şah-ı nasrî, bkz. Murg Şah,
Mûsâ Abdî, bkz. Abdi
Mûsâ bin Süheyl bin Attar, XXIX
Mûsâ, bkz. Abdî
mushaf, 317/4646
Mustafâ bin Nur Ali, XXIX
Mustafa ERKAN, XXX
Mustafa Tatçı, XVI
Mustafa, bkz. Hz. Muhammed
Mühr-i Süleymân, XXXVII, 61/898
münâcât, 315/4623
mürşid, 5/60
müşk, 311/4568
Müşteri, 1/12, 9/122, 292/4284
Naifi Süleyman Efendi, XVII
nakkâre, 256/3761, Nâmûs-ı ekber, 2/19
Nasirüddin Tûsî, XXV, XXIX
Nasrullah, XXIV
Necmeddin Dâye, XV
nefir, 256/3761
Nehâvend, 252/3706
Nehrevâr, 271/3984
Nemrûd, 307/4510
nevâ, 82/1203, 290/4257
Nil, 85/1247

Nûh, 62/914, 280/4114, 307/4506,
316/4632, 347/5098

Oğuz Kağan destanı, XIX
Orhan YAVUZ, XXVI
Osman, 11/157
Ozan, XVII

Ömer, 308/4523

P. N. Boratav, LXVIII
Pişuten, XXIV
Pourucista, XXIV
Prens Kalyanamkara ve Papamkara
Hikâyesi, XIX
Pûrigar, 241/3546

rahş, 152/2234
Rebâb-nâme, XVI, XXII
Rifailik, XV
Rûhu'l- emîn, 16/230
Rûm, 161/2375, 215/3160, 240/3521,
332/4877
Rûmî, 248/3638
Rus, 332/4876
Rüstem, 2/21, 152/2234, 205/3025,
230/3382, 246/3621 295/4326
Rûzgârlar meleği, XXXVIII

S. ÇAĞATAY, XX
Sâçil, bkz. şehr-i Saçil
Sa'dî, 55/811
Sadreddin Konevi, XV
safâ, 270/3975
sakir, 95/1389
Saltuk-nâme, XVII, LXXXV
Sâm, 152/2233
san'at, 37/530
Sarı Saltuk, LXXXV
Sasan, 332/4875
Sav, XIX
sefid, 241/3536, 242/3551
Seksâr, 264/3881, 265/3893,
241/3538, 251/3682
Selçuklu İmparatorluğu, XIV
Semend, 242/3552
Semih TEZCAN, XX
Serâvil, 241/3544

Seyhun, XV
Sinbad-nâme, XXI
Sinop, XVI
Stith Thompson, XCIV, CIV
sûci, 175/2579
Sultan II. Murâd, XXXIV, LXIII ,
LXVI, LXVII, XCII, 9/117
Sultan Tuğrul, XIV
Sultan Veled, XVI
Süheyl ü Nev-bahar, XXII
Süleyman Uludağ, LXXXIX
sûnü (süngü), 256/3763, 258/3798,
260/3821, 263/3871

Şâh Guştasb, XXIV
Şah Keyfal, XLI, XLV, LI, 240/3531,
242/3556, 243/3566, 244/3585,
248/3648, 249/3654, 251/3689,
252/3703, 255/3743, 256/3768,
257/3781, 258/3787, 259/3814,
261/3842, 262/3854, 264/3889,
265/3904, 297/4355, 4360,
302/4428
Şâh Keyhüsrev, XLI, XLII, XLII,
XLV, L, 325/4774, 331/4858,
332/4870, 333/4882, 334/4901,
4907, 5052, 5076, 5168, 5182, 5208,
5231, 5252
Şah Peri, XXXIX
Şah Sahra, XXXVII, XLVI, XLVII,
88/1290, 96/1412,
101/1477102/1499
Şâh Taymus, XLI, XLV, LI, LII, LVI,
LVIII, 153/2238, 155/2278,
159/2377, 164/2418, 223/3282,
225/3304, 242/3559, 243/3565,
244/3580, 247/3630, 249/3665,
253/3717, 255/3745, 256/3758,
257/3784, 258/3791, 259/3814,
262/3852, 263/3863, 285/4186,
297/4355, 298/4369, 301/4418
Şahbâz, LII, 277/4067, 278/4080,
296/4346
Şâh-ı mârân bkz. Şâhmârân
Şâhmârân Hikâyesi, LXXXV
Şâhmârân, XXXVI, XXXVII,
XXXVIII, XLI, XLII, XLV, XLVI,
LIX, LXXXIII, LXXXV, LXXXVI,

LXXXVIII, LXXXIX, XC, XCVIII,
 34/498, 35/504, 36/539, 37/539,
 38/548, 39/559, 47/681, 49/713,
 50/723, 51/746, 53/774, 58/854,
 59/856, 60/872, 67/983, 69/1004,
 83/1208, 1214, -104/1529,
 105/1538, 106/1552, 108/1584,
 118/1728, 143/2098, 145/2120,
 146/2140, 309/4530, 321/4707,
 336/4933-4947, 4959, 4962, 4990,
 4999, 5001-5002, 5043, 5045, 5055-
 5056, 5060, 5086, 5092, 5104, 5106,
 5141, 5192, 5298
 Şâhmârân'ın Yüzüğü, LXXXVI
 Şam, XLV, LII, XC, 44/634, 47/691,
 48/694, 66/971, 247/3627, 332/4876
 Şark, LX
 Şâşiyân, 241/3535, 242/3552
 Şeb-çerağ, LXI
 Şehlas, 286/4204288/4224, 290/4250
 Şeh-nâme, XXV, CIV
 Şeh-nâz, 1/12, 290/4258
 şehir-i fûr, 242/3551
 şehir-i Saçıl, 241/3536, 242/3553
 Şehzade ile Aç Pars Hikâyesi, XIX
 Şemhur, XLII, XLV, 333/4887, 4894,
 4899, 4902, 4906, 335/4924, 4940,
 4946, 4969, 4974, 4995, 5033, 5055,
 5063, 5087, 5091, 5105, 5119, 5129,
 5170, 5239
 Şems, 9/125
 Şemse Bânû, XXXIX, XL, XLI, LII,
 LIII206/3029, 222/3263, 225/3312,
 226/3323, 227/3335, 232/3405,
 234/3435, 282/4205, 287/4215,
 289/4236, 291/4268, 294/4315,
 295/4324, 303/4443, 310/4542
 Şemse, bkz. Şemse Bânû
 şeriat, 317/4656
 Şerif Ali BOZKAPLAN, XXXI
 şeş-tâ, 290/4258
 Şeyh San'an kıssası, XXI
 şeytân, 6/76, 360/3289
 Şeyyad Hamza, XV
 Şit, 1/10
 Taberi tarihi, XXVI
 Taç-mahal, LV

Tâhâ, 317/4646
 Tahir Alangu, XLVIII
 Tahir ile Zühre, XX
 Tahmiyal Oğlu Gazanfer, L, LIV
 Tahmiyâl, 153/2240, 229/3362,
 257/3773, 3783, 299/4384
 Tahmuc, 241/3543
 Tamgaç, 241/3536, 242/3551
 Tamu, LX, 45/656, 46/663, 65/953,
 96/1414, 97/1419, 99/1445,
 130/1905, 142/2075
 Tanrı, 7/100, 16/218, 18/252, 37/539,
 43/625, 44/644, 50/726, 63/919,
 64/937, 65/955, 71/1041, 74/1081,
 94/1377, 95/1392, 98/1437,
 100/1466, 105/1540, 111/1633,
 112/1649, 113/1661, 114/1676,
 115/1684, 122/1782, 124/1814,
 130/1900, 131/1927135/1972,
 136/1994, 138/2026, 140/2058,
 141/2069, 144/2114, 145/2121,
 149/2181, 151/2207, 152/2234,
 165/2433, 168/2471, 217/3194,
 218/3200, 219/3222, 239/3514,
 245/3596, 246/3611, 262/3850,
 269/3960, 270/3976, 327/4800,
 Tarih-i Kırk Vezir, XXI
 tarikat, 317/4657
 tarrâc, 90/1324
 Tatar, 161/2375, 247/3624, 248/3638,
 Tatavlahı Mahremi, XCIII
 tavus, 309/4538
 Tayif, 190/2793,
 Taymus, bkz. Şâh Taymus
 Tayru'l-mülûk, 277/4075, 278/4075,
 280/4109, 281/4129, 282/4136,
 296/4344, 4346,
 Tervihü'l- Ervâh, XXII
 Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman, XXII
 Tevrat, 42/614, 48/700, 49/719,
 63/920, 144/2116,
 Tezkiretü'l-evliyâ Tercümesi, XVI
 Thompson, XCIV
 Tuğmıl, XX
 Tûr, 316/4637
 turgay, 90/1324
 turna, 90/1324
 tûtî, 1/6, 309/4539

Tuti-nâme, XXI, LXXXV
 Türk dili, 363/5340, 240/3521,
 248/3638
 Türk, 161/2375, 177/2601, 188/2773,
 225/3310, 247/3624, 332/4876

Zuhal, 9/123
 Zü'l-celâl, 167/2485
 Zühre, 1/12, 9/121
 Zülfekâr, 281/4133
 Zülfü Livaneli, LXXXV

Uc, 241/3543
 Uçmak, 9/129, 311/4561
 Uşşak, 209/3070, 290/4257
 Utarid, 9/124

Ümmet Çağı Edebiyatı, XVI
 Ünal Aytür, XIX

Vahdet-i Vücud, XV
 Vasfi, Mahir KOCATÜRK, XXVI,
 XXX, XXXIV
 Vesselovisky, XCIV

Yâdigâr-ı Zerîrân, XXIV
 Yagmus, 241/3543, 281/4131,
 282/4138, 284/4167
 Yakub, LIX, 2/29, 316/4635
 Yanguç, 241/3535, 242/3552, 3553
 Yanukıyân, 241/3544
 yarım vücutlular diyarı, LII
 Yâsin, 317/4646
 Ye'cüc ve Me'cüc, 95/1387
 yedi deniz ve ötesi, LII
 Yemen, LII, 190/2793, 268/3934,
 271/3981, 332/4876
 Yemliha, LXXXV, 47/690
 Yesevilik Bilgisi, XVI
 Yevm-i evcûn, 38/555
 Yevm-i evcûn, 38/555
 yıldız-nâme, XXV
 Yûnus, 316/4636
 Yûsuf u Zeliha, bkz. Yusuf ve Zeliha
 Yûsuf u Zeliha, XVI, XXII
 Yûsuf, bkz. Hz. Yûsuf

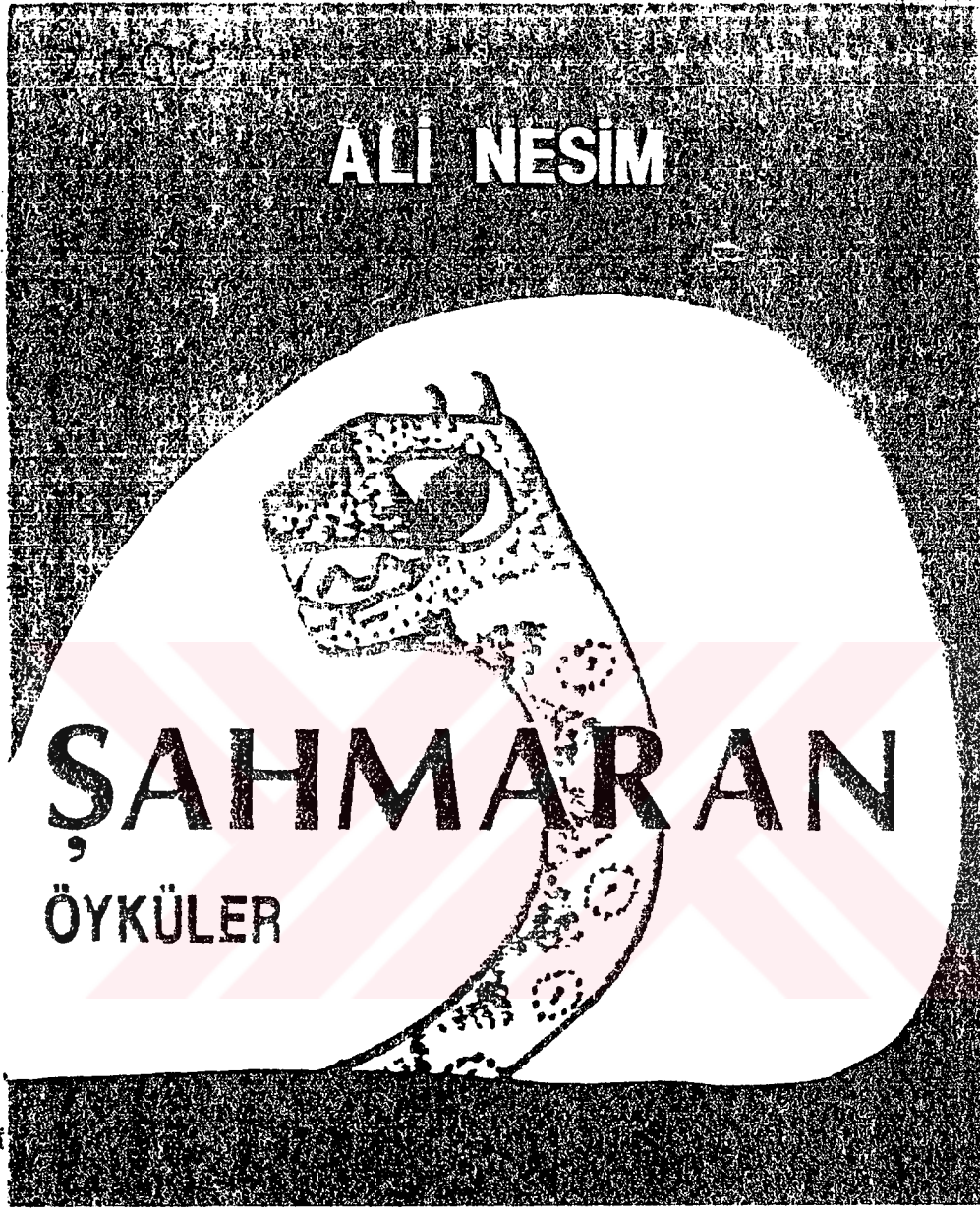
Zâl, 241/3541
 Zavîl, 250/3669
 Zavulistan, 262/3861, 263/3867
 Zebûr, 48/700, 144/2116
 Zenc, 256/3766
 Zerdüş, XXIV
 Zeyne'l-asnâm Hikâyesi, XXVI

بسم الله	جاماسب نامه
پیامبر و پند و خدای هر که اول کند و زنی بلند اول سوز زنی علم الیقین اول همه هدایت رهنمای اول چون هدایت نوری روشن طغی کوه کندن هدایت کوشی جان کلینک بلبل هدایت جوهری سوز مقدس لایعین معنی سرچشمه فی الحال غانی حضور و تعلیم در بران فتون طون بچان سوز در برین اوقیایم بر عیب سر و فتون	چاین قانون سوز در برین بلبل شاه نازده آوندون بیم سیدایم بن فضل طوطی ایدایم طریق دار الله حق سوز جولان او را طوطی رومیدن سوز طوطی آجیم سوز بوزن کسرایم کوز قاق ناموس اکبر دلدن بود سوز اچیم چالیم بر افون بن سلیمان مهر فی نقی ایدیم کسرایم در دمنده بخوشی اشاب سوز لوی اشیدن مودوم کند وزن اکمل خلیفه کشتی حق بیند سوزی بین تمام سوزن اوی سوز بر ایلانده

بسم الله	جاماسب نامه
کله ای اچدیقه اول باونیم در و در او اوی سوزی عاسر دنیا عالم قنچ اولری خویش عالم کل تخلص باغدن م تمام اولغیه تا دم تمام بل بینک حجره قدن بوسون تاریخی اندر راشد ویدیم اور بوب تاریخ تمام لایک توک دلغیه بن بونی نظم ایدیم سوز بلنلرک المینه سوز هم زیاده نقصان نکم واری اولولاسی خفا عفو ایلک هله اشوب و کله راده کلان غیور ایچنک ایچنک بولکلام سوز ایلک دمنده سوز و توردک	صاحب لوصاحر بیکه لایک غافل کوزی و لاغیون قامت لور دیوب کلدی شلدم بن بوسوز اولچاغدن کینه کل و قی ایچنک اسلام کیشدی ایلک الی بوی نینه ایلک کلدی سوز ایلک ایلک حق لایک ایلک اولولاسی خفا عفو ایلک هله اشوب و کله راده کلان غیور ایچنک ایچنک بولکلام سوز ایلک دمنده سوز و توردک

EK 1: Câmâsb-nâme'nin Paris (Bibliotèque) nüshasının ilk ve son varakları.

1989

EK 2: Ali Nesim'in "Şahmaran Öyküleri" adlı kitabının kapak kompozisyonu.

EK 3: Halk kültüründe bir Şahmaran tasviri.

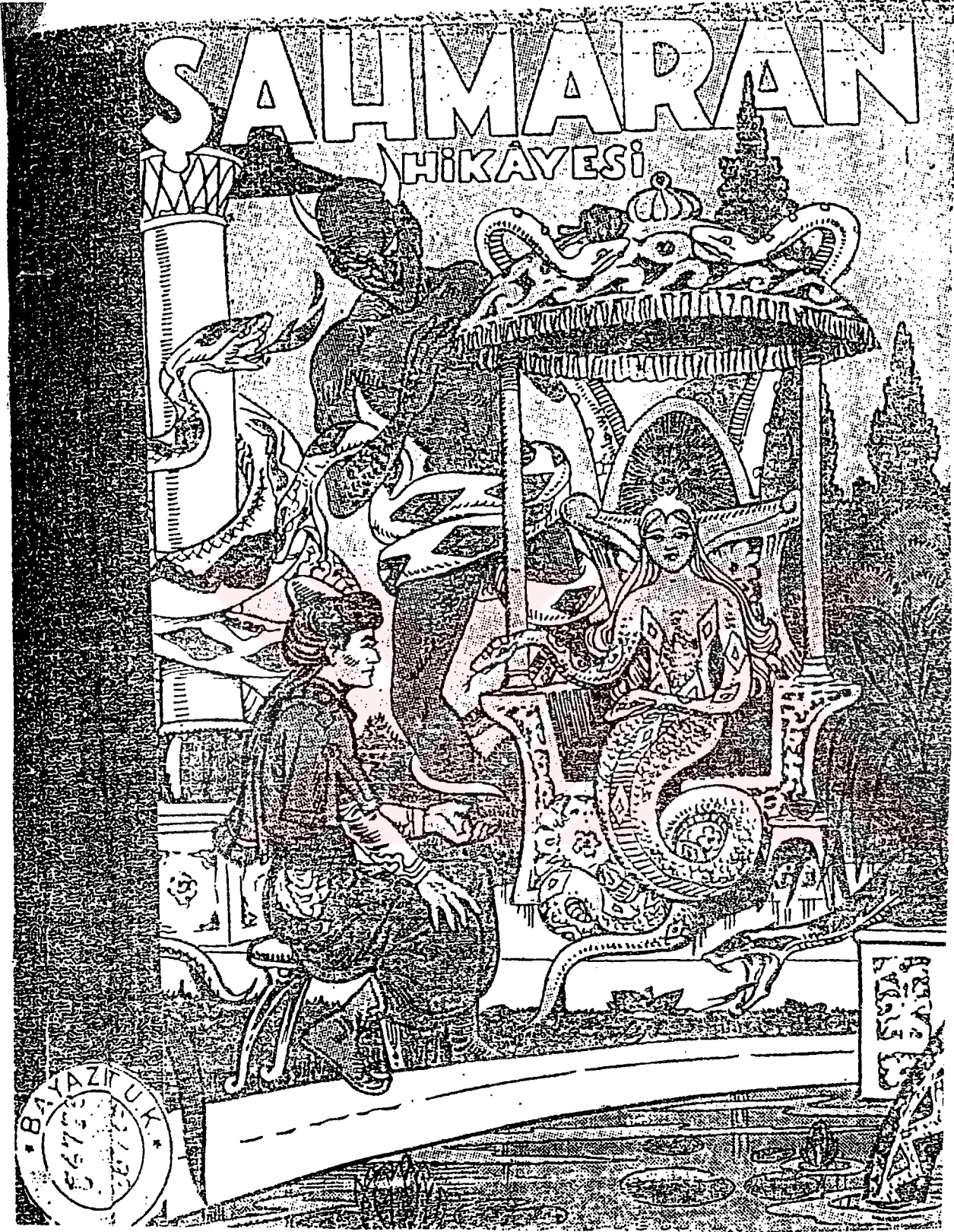
EK 4: Osmanlıca yazılmış “Şahmaran Hikâyesi” adlı kitabın kapak kompozisyonu.

Redhouse
Dünya
Masalları 11

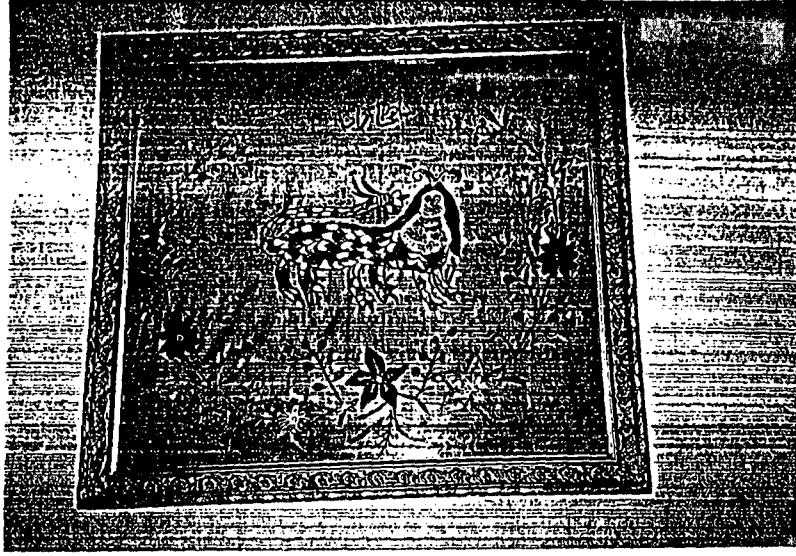
‘Şahmaran’ın Yüzüğü

EK 5: Redhouse Dünya Masalları serisinden “Şahmaran’ın Yüzüğü” adlı masaldan bir tasvir.

EK 6: Halk Kitapları arasında çıkmış “Şahmaran Hikâyesi” adlı kitabın kapağındaki Şahmaran tasviri.

Şahmeran motifli yastık
Fotoğraf: Josephine Powell

Kartpostal'da
Şahmeran
betimlemesi

EK 7: Hanife Koncu'nun çalışmasından alınan halk işlemeciliğindeki Şahmaran motifleri.

EK 8: “Seni Seviyorum Roza” adlı filmin afişinde Şahmaran..

ÖZGEÇMİŞ

19.02.1947’de Erzurum’un Tortum kazasında doğdu. İlk ve orta okulu Erzurum’da, liseyi Ankara’da tamamladı. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden 1973 yılında mezun oldu. Sırasıyla Mersin-Gülner Lisesi; Mersin-Öğretmen Okulu ve Öğretmen Lisesi; Mersin Eğitim Enstitüsü; Çorum-Osmancık Lisesi; Erzurum-Tortum Lisesi edebiyat öğretmenliği görevlerinde bulundu. Millî Eğitim’in çeşitli kademelerinde idarecilikler yaptı. Aşkale Millî Eğitim Müdürlüğü görevinde iken, 1989 yılında üniversiteye intisab etti. “Halk Hikâyesi Külliyesi” adlı tezi ile yüksek lisansını tamamladı.

Halen Atatürk Üniversitesi’nde Türk Dili okutmanı olarak çalışmaktadır.

Evli olup dört çocuk babasıdır. Almanca bilmektedir.